

BALaton ITaliano BALit

Quaderno dei seminari di traduzione letteraria
del Dip.to di Italianistica di Szeged presso la
Casa del Traduttore

SZTE
SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

MOSAICO UNGHERESE

LA TERZA TORRE

Università degli Studi di Szeged / Szegedi Tudományegyetem
Facoltà di Lettere e Studi Sociali / Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Istituto di Studi Romanzi / Romanisztika Intézet
Dip.to di Italianistica / Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

SZEGED, 2025

BALIT: BALaton Italiano. Quaderno dei seminari di traduzione letteraria del
Dip.to di Italianistica di Szeged presso la Casa del Traduttore

Comitato editoriale / Szerkesztők:

Lorenzo Marmiroli

Eszter Sermann

Silvia Ascione

Revisione linguistica / Nyelvi lektor:

Silvia Ascione, Julianna Kecskés

Revisione editoriale / Olvasószerkesztő:

Lorenzo Marmiroli, Eszter Sermann

Copertina:

Anna Andreini

© Autori / Szerzők

© Traduttori / Fordítók

Pubblicazione cartacea / Nyomtatott kiadvány

ISBN 978-963-688-091-0

Pubblicazione digitale / Digitális kiadvány

ISBN 978-963-688-092-7

ISSN 3094-3779 (print)

Questa pubblicazione è stata resa possibile grazie al contributo di /
A fordítások megjelenését támogatta:

Dipartimento di Italianistica dell'Università di Szeged /
Szegedi Tudományegyetem, Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Tartalom/Sommario

Előszó	10
Prefazione.....	11
MOSAICO UNGHERESE	13
<i>I SEMINARIO DI TRADUZIONE BALIT</i>	13
Ady Endre: <i>Divina Comoedia</i>	14
Endre Ady: <i>Divina Comoedia</i>	15
Kosztolányi Dezső: <i>Úton</i>	16
Dezső Kosztolányi: <i>Sulla strada</i>	17
Kosztolányi Dezső: <i>Az ünnep előtt</i>	18
Dezső Kosztolányi: <i>Prima della cerimonia</i>	19
Kosztolányi Dezső: <i>Én is</i>	20
Dezső Kosztolányi: <i>Anche io</i>	21
Harag Anita: <i>Magyarul</i>	22
Anita Harag: <i>In ungherese</i>	23
<i>II SEMINARIO DI TRADUZIONE BALIT</i>	37
GreCsó Krisztián: <i>Vera</i>	38
Krisztián GreCsó: <i>Vera</i>	39
GreCsó Krisztián: <i>Vera</i>	48
Krisztián GreCsó: <i>Vera</i>	49
<i>IV SEMINARIO DI TRADUZIONE BALIT</i>	57
Vonnák Diána: <i>Akklimatizáció</i>	58
Diána Vonnák: <i>Acclimatazione</i>	59
Vonnák Diána: <i>Préda</i>	68
Diána Vonnák: <i>Preda</i>	69
Vonnák Diána: <i>Ár ellen</i>	76
Diána Vonnák: <i>Controcorrente</i>	77

Vonnák Diána: <i>Apály</i>	94
Diána Vonnák: <i>Bassa marea</i>	95
Vonnák Diána: <i>A tajgáig gyaloglók</i>	114
Diána Vonnák: <i>A piedi fino alla taiga</i>	115
Vonnák Diána: <i>Én itt vagyok, te hol vagy</i>	128
Diána Vonnák: <i>Io sono qui, tu dove sei</i>	129
LA TERZA TORRE	141
<i>III SEMINARIO DI TRADUZIONE BALIT</i>	141
Sárközy Péter: Bevezető a BALIT szeminárium Harmadik Torony olasz fordításához (Szerb Antal és Itália)	142
Péter Sárközy: Prefazione alla traduzione della Terza torre del seminario BALIT (Antal Szerb e l'Italia)	143
Nota del curatore del seminario.....	152
A szeminárium vezetőjének előszava	153
Szerb Antal: <i>A harmadik torony</i>	156
Antal Szerb: <i>La terza torre</i>	157
Antal Szerb: <i>La terza torre</i>	158
Antal Szerb: <i>La terza torre</i>	159
Antal Szerb: <i>La terza torre</i>	160
Szerb Antal: <i>Velencében lenni</i>	162
Antal Szerb: <i>Trovarsi a Venezia</i>	163
Szerb Antal: <i>Velence dícsérete</i>	164
Antal Szerb: <i>Elogio a Venezia</i>	165
Szerb Antal: <i>Sikátorok</i>	166
Antal Szerb: <i>Calli</i>	167
Szerb Antal: <i>Penzió</i>	168
Antal Szerb: <i>La pensione</i>	169

Szerb Antal: <i>Ungheria</i>	170
Antal Szerb: <i>Ungheria</i>	171
Szerb Antal: <i>San Marco titka</i>	172
Antal Szerb: <i>Il segreto di San Marco</i>	173
Szerb Antal: <i>Zanipolo</i>	174
Antal Szerb: <i>Zanipolo</i>	175
Szerb Antal: <i>Töprengés</i>	176
Szerb Antal: <i>Este a Piazzán</i>	176
Antal Szerb: <i>Rimuginio</i>	177
Antal Szerb: <i>In Piazza di sera</i>	177
Szerb Antal: <i>Signorák és signorinák</i>	178
Antal Szerb: <i>Signore e signorine</i>	179
Szerb Antal: <i>Ca' Rezzonico</i>	180
Antal Szerb: <i>Ca' Rezzonico</i>	181
Szerb Antal: <i>Vicenza</i>	182
Antal Szerb: <i>Vicenza</i>	183
Szerb Antal: <i>Verona</i>	186
Antal Szerb: <i>Verona</i>	187
Szerb Antal: <i>Egy polgár vallomásai</i>	190
Antal Szerb: <i>Confessioni di un borghese</i>	191
Szerb Antal: <i>Meleg</i>	198
Szerb Antal: <i>Vittoriale</i>	198
Antal Szerb: <i>Caldo</i>	199
Antal Szerb: <i>Vittoriale</i>	199
Szerb Antal: <i>Ház és ciprus</i>	200
Antal Szerb: <i>Casa e cipresso</i>	201
Szerb Antal: <i>Egyedüllét</i>	202

Antal Szerb: <i>Solitudine</i>	203
Szerb Antal: <i>Treno popolare</i>	204
Antal Szerb: <i>Treno popolare</i>	205
Szerb Antal: <i>Bologna</i>	210
Antal Szerb: <i>Bologna</i>	211
Szerb Antal: <i>Ravenna</i>	212
Antal Szerb: <i>Ravenna</i>	213
Szerb Antal: <i>Bizánc</i>	216
Antal Szerb: <i>Bisanzio</i>	217
Szerb Antal: <i>Szász Detre sírja</i>	218
Antal Szerb: <i>La tomba di Teodorico il Grande</i>	219
Szerb Antal: <i>San Marino</i>	222
Antal Szerb: <i>San Marino</i>	223
Szerb Antal: <i>A Harmadik Torony</i>	224
Antal Szerb: <i>La terza torre</i>	225
Szerb Antal: <i>Ferrara</i>	228
Antal Szerb: <i>Ferrara</i>	229
Szerb Antal: <i>Trieszt, avagy a fáradtság</i>	230
Antal Szerb: <i>Trieste, ovvero la stanchezza</i>	231
Antal Szerb: <i>Trieste, ovvero la stanchezza</i>	232

Előszó

A fordítás mágikus világot teremt, amelyben nyelvek és kultúrák találkoznak. Ilyen világ teremtdőtt az elmúlt években a balatonfüredi fordítósze minári umokon is, ahol olasz és magyar egyetemi hallgatók közös munkája nyomán születtek meg a jelen kötet lapjain olvasható irodalmi szövegek fordításai.

Az Szegedi Tudományegyetem Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszéke évtizedes hagyománnyal rendelkezik a mesterszintű fordító- és tolmácsképzés terén, de az érdeklődő hallgatók a választható fordító és tolmács specializáció keretében már alapképzésük során megismerkedhetnek a nyelvi közvetítés kérdéseivel. A képzés elsősorban a szakfordításra épül, így az irodalmi fordítás kivételes, ám annál értékesebb tapasztalatot jelent a diákjaink számára. A versek és novellák fordítása, a jelentésárnyalatok, a szöveg ritmusának, képi világának finom érzékelése és a célnyelven való visszaadása útravalóul szolgál fordítói pályájukhoz.

A fordítósze minári umokon a résztvevők megtapasztalják, milyen előnyökkel jár a páros és csoportos fordítás módszere, hogyan lehet közösen megoldani egy-egy fordítási vagy értelmezési problémát. A kultúrák találkozásához időről időre méltó helyszínt, inspiráló közeget és nyugalmat biztosít a Balatonfüredi Fordítóház. Köszönet illeti Lorenzo Marmiroli kollégámat, az Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék adjunktusát, aki elkötelezett munkával szervezte meg és vezette a sze minári umokat, valamint Rácz Pétert, a Magyar FordítóHáz Alapítvány elnökét, aki a fordítóműhelyek megvalósulását lehetővé tette. Köszönettel tartozom továbbá minden olasz és magyar hallgatónak, aki részt vett a közös alkotásban, melynek eredményeképpen ezen fordítások a jelen kötet lapjain olvashatók.

Sermann Eszter
mb. tanszékvezető
SZTE BTK Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

Prefazione

La traduzione crea un mondo magico in cui lingue e culture si incontrano. Un mondo simile è stato creato negli ultimi anni anche nei seminari di traduzione di Balatonfüred, dove il lavoro congiunto di studenti universitari italiani e ungheresi ha dato vita alle traduzioni dei testi letterari che si possono leggere nelle pagine del presente volume.

Il Dipartimento di Lingua e Letteratura Italiana dell'Università di Szeged vanta una tradizione decennale nella formazione di traduttori e interpreti di livello master, ma gli studenti interessati possono già familiarizzarsi con le questioni relative alla mediazione linguistica durante il corso di laurea triennale, nell'ambito della specializzazione opzionale in traduzione e interpretariato. La formazione si basa principalmente sulla traduzione specialistica, quindi la traduzione letteraria rappresenta un'esperienza eccezionale, ma anche più preziosa per i nostri studenti. La traduzione di poesie e racconti, la percezione sottile delle sfumature di significato, del ritmo del testo e del suo mondo immaginario e la loro restituzione nella lingua di destinazione servono da base per la loro carriera di traduttori.

Durante i seminari di traduzione, i partecipanti sperimentano i vantaggi del metodo di traduzione in coppia e in gruppo e imparano come risolvere insieme un problema di traduzione o di interpretazione. La Casa del Traduttore di Balatonfüred offre sempre un luogo di lavoro evocativo, un ambiente stimolante e la tranquillità necessaria all'incontro tra culture. Un ringraziamento va al mio collega Lorenzo Marmioli, docente del Dipartimento di Lingua e Letteratura Italiana, che con grande impegno ha organizzato e condotto i seminari, e a Péter Rácz, presidente della Fondazione Magyar FordítóHáz, che ha reso possibile la realizzazione dei laboratori di traduzione. Sono inoltre grata a tutti gli studenti italiani e ungheresi che hanno partecipato alla creazione collettiva, grazie alla quale queste traduzioni possono essere lette nelle pagine di questo Quaderno.

Eszter Sermann
Direttore ad int. del Dip.to di Italianistica dell'Università di Szeged

MOSAICO UNGHERESE

I SEMINARIO DI TRADUZIONE BALIT

BALATONFÜRED, CASA DEL TRADUTTORE

19-22 NOVEMBRE 2020

Testi tradotti:

Endre Ady: *Divina Comoedia*

Dezső Kosztolányi: *Úton*

Dezső Kosztolányi: *Az ünnep előtt*

Dezső Kosztolányi: *Én is*

Anita Harag, *Évszakhoz képest hűvösebb*, Budapest, Magvető kiadó, 2017 (sel.)

Traduttori partecipanti:

Viktória Czakó, Maria Isabella Rinaldi

Ady Endre

Divina Comoedia¹

Uram! Színházad rég felépítéd,
Immár látott az sok, sok ezred évet,
De darabod nem újult semmiképp,
A neve egy, a célja egy: az élet.
Rossz a darab, bocsáss meg, óh, uram!
A díszlet régi, színtelen, kopott,
A morál: jaj a jóknak, nagyoknak,
A hitványak csupán a boldogok.

Uram! Mi játsszuk híven szerepünket,
Sírunk, nyomorgunk, mert így rendeléd el,
Túrrjuk, hogy kifütyölnek bennünket,
Pedig mi játszánk lelkesedve, hévvel,
De már a játék elég volt... elég...
A szívnek egyszer meg kell nyílnia:
Darabod hitvány, nem hozzád méltó,
Lelket mészárló, rossz comoedia!...

1899

¹ Da: ENDRE ADY, *Ady Endre összes költeményei*, II, Budapest, Szépirodalmi könyvkiadó, 1980, p. 282.

Endre Ady

Divina Comoedia

La recita tua da tempo, Signore,
Da mille e mill'anni hai costruita,
Ma l'opera tua mai si rinnova,
Uno il nome, uno il fine: la vita.
È vile, Signore, oh perdonami!
Scena antica, lisa, sbiadita,
Morale: ahimé, per buoni e grandi,
Felici soltanto gli abietti.

Nel nostro ruolo fedelmente, Signore,
Piangiamo, stentiamo, 'si che ci ha dittati,
Tolleriamo ci fischino mentre
Recitiamo, infervorati, con impeto,
Ma ora basta recita... basta...
Che il cuore una volta per tutte si apra:
L'opera è abietta, di te indegna,
Boia d'anime, vile comoedia!...

Trad. di Maria Isabella Rinaldi

Kosztolányi Dezső

Úton¹

Tovább, tovább! De hallga csak, mi ez?
Ájult sóhaj, fuldokló suttogás,
halk síri nesz...

Ne nézz ki az árnyfödte ablakon!
Künn részegen táncol a megbomolt
sok szélmalom.

A szürke réten cirpel a tücsök,
a bús mezők az égre lehelik
nehéz tűzök.

Valami űz, egyszerre tűz lep el,
ma a dühöngő, fellázadt pokol
még ünnepel.

Manók kísérnek a sötét utig,
leányszobád holt álma integet
és búcsuzik.

Hajadban egy fekete lilium...
Parázna éjek bíbor lángja ég
künn a sikon.

1905

¹ Da: DEZSŐ KOSZTOLÁNYI, *Kosztolányi Dezső összegyűjtött versei*, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1980, p. 48.

Dezső Kosztolányi

Sulla strada

Avanti, avanti! Ma lo senti? Che cos'è?
Sospiro stordito, brusio
strozzato, quiete sepolcrale.

Non guardare oltre la finestra
velata dall'ombra, fuori i tanti mulini
devastati dal vento, come ubriachi ballano.

Sul prato grigio è un grillo che
frinisce, laddove al cielo i tetri campi
esalano fuochi ardui.

Poi, qualcosa t'insegue, d'un tratto
ti avvolge il fuoco, oggi festeggia
l'inferno sorto con furore.

Accompagnata da folletti trovi il percorso
oscuro, lungo cui la visione morta
della stanza nubile che ti farà l'addio.

Con un giglio nero fra i tuoi capelli...
La purpurea fiamma della notte
viziosa divampa in mezzo la pianura.

Trad. di Viktória Czakó

Kosztolányi Dezső

Az ünnep előtt¹

Már itt vagyunk. Ez a pokol-torok.
E szürke tájon minden oly beteg,
a liliomok sárba fekszenek,
lenn lámpafényes éjjel háborog.

Fehérlő fátyolod nekem adod,
halkul a bús, süket mozdonyzörej
s ím vaskarokkal, égve átölel
fantasztikus, szomorú lovagod.

1906

¹ Da: DEZSŐ KOSZTOLÁNYI, *Kosztolányi Dezső összegyűjtött versei*, Budapest, Szépirodalmi könyvkiadó, 1980, p. 49.

Dezső Kosztolányi

Prima della cerimonia

Ormai siamo qui. Alla gola dell'inferno.
Il paesaggio è grigio e morboso, nel fango
i gigli giacciono sotto
il lume della notte turbata.

Mi porgi il velo bianco splendido,
il rumore sordo, infelice della locomotiva si attutisce
e così che ti stringe con le braccia ardenti
il tuo triste cavaliere magnifico.

Trad. di Viktória Czakó

Én is

Ó, Dante, aki búsan révedezve Véresre martam ökleim mohón,
jártad szülőhonod szennyos sarát, és mindhiába a szivembe vert kés,
s reád mutatva szólt hűtlen Firenze: ha meghalok, százszor megújhodom.

“Ez egykoron lenn a pokolba járt”; Magam vagyok a poklom, az erem kész
lenn jártam én is s borzasztóbb csatorna, hol forr a tüzes patak,
pokolban, futnék magamtól és nincs, nincs
de nem vezérelt engemet barát. menekvés.

Kuszált hajakkal, sírva bujdokoltam, Bukom, botorkálok a kín alatt,
kigyó harapta vérző köldököm a tűhegyű korom, a néma éjjel,
s pillámra dermedt forró könnyem a vasfogós manók mind kínnak.
ottan. Felhagytam én már rég minden

Csiklandozott hideg halálöröm, az ásitó bolton nincs semmi fény,
vacogtam én is kénes habjaidban, utamban a kétségbesés vezérel.
és útamát még máig is töröm.

Ó, mert nekem nincsen Beatricém!

A Tantalusz kínkelyhét én is ittam,
izzadtam jégbe, fáztam tüzkohón.
Megettek ördögök s a testem itt van.

1906

¹ Da: DEZSŐ KOSZTOLÁNYI, *Kosztolányi Dezső összegyűjtött versei*, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1980, p. 21.

Anche io

Oh, Dante, vai con afflitta parvenza
per la fetida patria vagheggiando,
e ti designa l'infida Fiorenza:

“Egli degli inferi giunse nel fondo”
pur senza guida, son giunto anche
io
in un inferno ben più tremendo.

Latitavo, col crine in arruffio
nel pianto gelato, caldo sul ciglio,
morso da serpi l'ombelico mio.

Solleticava freddo e lieto il
giaciglio,
nella spuma sulfurea tremavo
anche io
che col cammin ancora battagliaio.

Bevvi da coppa, di Tantalo fio,
sudai nel ghiaccio, gelando in
fornaci.
Nutrì demoni, lì il corpo mio.

I pugni esangui a brani mi feci
invano una lama mi lacerò il
cuore
che s'io muoio mi rinnovo altre
dieci.

Son io l'inferno, ogni capillare
un torrente in cui ferve il flusso
fuggo da me senza mai scappare.

Precipito, brancolo nel supplizio
fuliggine aguzza, la notte quieta,
armi in ferro d'elfi mi recano
strazio.

Da tempo ogni speranza è lasciata
la volta sbadiglia e non v'è luce,
nel cammino una guida disperata.

Perché non ho anche io la mia
Beatrice?

Trad. di Maria Isabella Rinaldi

Magyarul¹

A laptop képernyőjét bámulja, fülében fülhallgató, de zene nem szól benne. Mindent hall, de semmit sem ért. Az első pár napban még nem tette be, várta, hogy amikor megszólal valaki az asztalnál, angolul fog beszélni. Nagyon ritkán beszélnek angolul, rajta kívül mindenki magyar. Kedvesek, segítőkészek. Ha találkoznak a folyosón, rámosolyognak, megkérdezik, *How are you doing*, aztán mennek tovább. Még mindig tanulja, hogyan kell kiejteni a kollégái nevét. Ismételteti ott-hon, a buszon. Néhány nevet könnyen ki tud ejteni, de az Orsolyát és az Enikőt nem bírja formálni a nyelve, az Orsolya helyett Orsalját mond. A lakótársa egyik magyar barátnője próbálta tanítani a szavak helyes kiejtésére. Például a tündér sem ment, ez volt a barátnő kedvenc szava. Tündér, tündér, ismételtette, mire a lány, Anna, hál' istennek, egymás után mondta ki újra és újra a szavakat. Tün-dér, tün-dér. Tunder, tunder, válaszolta, Anna pedig ilyenkor mindig felnevetett. Már meg sem kérte, hogy segítsen az Orsolyánál és az Enikőnél. Amíg nem tudja rendesen kiejteni a nevüket, igyekszik nem megszólítani őket. Ha valamelyiküktől mégis kérdezni akar valamit, megérinti az alját. Az ő nevét alig egy-két ember ejti ki jól.

Első nap egy fiú vezette körbe. Szépen beszél angol-amerikai kiejtéssel, nem olyan keményen, ahogy magyarok szoktak. Megmutatta, hol a nyomtató, a mosdó, a konyha, a kávégép, hol vannak a tányérok, milyen szabályok vonatkoznak a hűtőben hagyott ételekre és dobozokra. Ha otthagyja a maradékot a hűtőben, péntek este mindent kidobnak, semmi nem maradhat bent a hétvégére. Megmutatott egy faliújságra kitett cetlit is, amin az állt, ne nyúljanak ahhoz a tejhez, ami bent van a hűtőben, mert az valakié, és nem *free to use*.

¹ Da: ANITA HARAG, *Évszakhoz képest hűvösebb*, Budapest, Magvető, 2017, pp. 15–22.

Anita Harag

In ungherese

Fissa lo schermo del portatile, con le cuffie alle orecchie. Ma la musica non ne fuoriesce. Sente tutto, ma non capisce nulla. I primi giorni non le aveva ancora infilato, aspettava di cominciare a parlare inglese quando qualcuno si fosse avvicinato al tavolo e avesse aperto bocca. Parlano in inglese molto di rado, oltre a lui son tutti ungheresi. Gentili, disponibili. Se si incontrano nel corridoio, si scambiano un sorriso, si domandano *How are you doing* e vanno oltre. Ancora studiava sempre il modo corretto di pronunciare il nome dei suoi colleghi. Li ripeteva e li ripeteva, a casa e sull'autobus. Alcuni dei nomi riusciva facilmente a pronunciarli, ma quell'Orsolya e quell'Enikő non riusciva proprio ad articularli, al posto di Orsolya diceva Orsaglia. Una delle amiche ungheresi del suo coinquilino aveva provato ad insegnargli la corretta pronuncia delle parole. Ad esempio la parola fata, *tündér*, la preferita dell'amica, non gli riusciva proprio. *Tunder, tunder*, la ripeteva e la ripeteva, alchè la ragazza, Anna, grazie a Dio, diceva ancora e ancora le parole una dopo l'altra. *Tün-dér, tün-dér. Tun-der, tun-der*, rispondeva, ed Anna allora scoppiava sempre a ridere. Non voleva neanche più che l'aiutasse con quelle Orsolya ed Enikő. Finché non fosse stato in grado di pronunciare come si deve i loro nomi, avrebbe cercato di non avvicinarle. Se avesse voluto chiedere qualcosa ad una di loro, le avrebbe sfiorato una spalla. Il suo nome lo pronunciavano bene forse uno o due persone.

Il primo giorno un ragazzo gli fece fare un giro. Parla bene l'inglese, con pronuncia americana, non dura come sono soliti parlare gli ungheresi. Gli fece vedere dove fossero la stampante, il lavandino, la cucina, la macchinetta del caffè, dove fossero i piatti, quali regole valessero circa piatti e contenitori lasciati nel frigo. Se lascia gli avanzi nel frigo, venerdì sera vengono buttati via, non ci rimane nulla dentro al frigo. Gli mostrò anche un foglietto esposto in bacheca, dove c'era scritto, non toccare il latte che si trova nel frigo perché è di qualcuno e non è *free to use*.

Egyszer véletlenül megette egy lány joghurtját. Azt hitte, ami a hűtőben van, joghurt, tej, puding, azokat bárki megeheti, azért vannak. Ott-hon legalábbis így volt, free to eat.

A faliújságon lévő cetliről teljesen megfeledkezett, annyira ideges volt első nap, alig emlékezett valamire a körbevezetésből. Másnap, amikor belépett a konyhába, hallotta, két magyar lány angolul kezd el beszélni, az egyikük szidni kezdte azokat, akik megeszik más pudingját a hűtőből. Elszégyellte magát.

Hatan ülnek a körasztalnál. Nincs kedve zenét hallgatni, mégis bedugja a fülhallgatóját. Ketten beszélgetnek, az egyikük jóval hangosabb, mint a másik, és sokat mondja a mondanivalója előtt azt a betűt, amit ő nem tud kiejteni. Próbálja kitalálni, miről lehet szó, anélkül hogy az arcukat, a mozdulataikat látná, a szavaikat értené. Sokszor játssza ezt. Eleinte mindig azt hitte, róla van szó. Megjegyzéseket tesznek rá, azt mondják, bűdös, vagy nem áll jól a ruhája. Néha rákérdezett, hogy erről vagv arról az ügyről beszélnek-e.

Nem jöttek zavarba, elmesélték neki, egyikük éppen azt fontolgatja, új albérletbe költözik, vagy a hétvégéről beszélnek, egyiküknek teljesen leégett a háta, otthon kókuszszírral kente be, az mindenre jó. A leégett hátú lány néha az asztalnál fújja be magát parfümmel, kettőt fúj mindkét csuklójára, és szétkeni a nyakán. Bántóan édes az illata.

Most lehalkítják a hangjukat, közel hajolnak egymáshoz, a kezük majdnem összeér. Kibeszélnék valakit, aki esetleg épp nincs itt, talán otthonról dolgozik. Egyiküket megbántotta, beszólt neki, másra akarta nyomni a munkát. Vagy férfiakra beszélnék, a hétvégen valamelyiküknek randija volt, élménybeszámolót tart, de nem, nem mosolyog, nem is mérges, nem is unott az arca, nem úgy beszél, mint akinek volt egy izgalmas, de rossz vagy unalmas, de mégiscsak randis estéje.

Una volta una ragazza aveva mangiato il suo yoghurt. Pensava che ciò che si trovava nel frigo, come yoghurt, latte, budino, potesse mangiarlo chiunque solo perché si trovava lì. Per lo meno a casa sua era così, free to eat.

Per lo meno a casa sua era così, free to eat. Si era davvero scordata del foglietto in bacheca e per quanto fosse nervosa quel giorno si ricordava appena qualcosa di quel giro introduttivo. Il giorno dopo, quando mise piede in cucina, sentì due ragazze ungheresi cominciare a parlare inglese ed una di loro cominciò ad ingiuriare contro coloro i quali avevano preso dal frigo il budino di qualcun altro. Se ne vergognò.

Si siedono in sei alla tavola rotonda. Non ha voglia di ascoltare la musica ma collega lo stesso le cuffie. Due chiacchierano, uno con voce decisamente più alta dell'altro e prima di attaccare discorso dice molto la lettera che lui non riesce a pronunciare. Prova ad indovinare di cosa possano parlare, senza poter vedere le loro facce e i loro movimenti, senza capire le parole. Molte volte aveva fatto questo gioco. Inizialmente credeva che si trattasse sempre di lui. Fanno osservazioni su di lui, dicono che puzza, che la roba che ha addosso non gli sta bene. A volte gli chiedeva se parlassero di questo o di quell'argomento. Non si scomponevano, gli raccontavano che uno di loro aveva per l'appunto riflettuto sull'idea di trasferirsi in un altro affitto, oppure parlavano del fine settimana, di come uno di loro si fosse bruciato completamente la schiena e una volta a casa si fosse spalmato l'olio di cocco, che va bene per tutto. La ragazza con la schiena bruciata a volte, seduta al tavolo, si spruzzava il profumo, due spruzzi per polso, e se ne cospargeva il collo. L'odore era fastidiosamente dolce.

Ora abbassano la voce, si chinano una verso l'altra, le mani quasi si sfiorano. Spettegolano su qualcuno che a quanto pare non c'è, forse lavora da casa. Aveva offeso una di loro prendendola in giro, voleva affibbiare il proprio lavoro a qualcun altro. Oppure parlano di ragazzi, nel fine settimana una di loro ha avuto un appuntamento, fa la relazione sull'accaduto, ma no, non sorride, non è né arrabbiata né ha il viso disinteressato, non parla come qualcuno che ha avuto una serata emozionante, piuttosto brutta o noiosa, ma comunque una serata romantica.

Talán egy rokonuk beteg, most derült ki, igen, ez lehet az, Enikő megsimogatja a leégett hátú lány karját, és a csuklóján hagyja a kezét, hüvelykujjával néha köröz rajta egyet.

Most Enikő kezének is olyan bántóan édes illata lesz. Amikor felnéz az arcára, mintha könnyes lenne a szeme, de ezt már úgy érzi, bebeszéli magának, és ez mégiscsak túlzás. Azonnal elkapja a tekintetét, nem akarja, hogy azt higgyék, leskelődik. Nem akarja, hogy azt gondolják, nem is hallgat zenét, ezért gyorsan bekapcsol egy számot a YouTube-on, ami az IT-ról jövő fenyegetések ellenére még mindig elérhető.

Ha értene magyarul, hallhatta volna, mit beszélnek, talán mondhatta volna ő is, hogy nemrég halt meg a nagymamája, ezért kellett két hete szabadságra mennie.

Orsolya szervezi a csapatépítőt. Odajön az asztalukhoz, és magyarul kezdi el mondani, mi hogy lesz. Amikor befejezi, külön odajön hozzá is, ő leveszi a fülhallgatóját, és örül, hogy kihallatszik belőle a zene, nem felismerhetően, de hallhatóan. Team building, kezdi, holnap tizenegyor találkoznak a belvárosban, laser tagezni mennek, ne felejtse el. Utána beülhetnek a környéken valahova enni is, ha van kedvük, persze nem kötelező. Két óra szokott lenni, ennyi a minimum, amíg maradni kell, de annyi ügyis lesz, annál mindig több. Nagyon jó móka lesz, mondja magyarul Orsolya, móka, fun. Mindig új szavakat akarnak tanítani neki. Thank you, válaszolja mosolyogva, de nem teszi hozzá a nevét, Orsalja.

Korogni kezd a gyomra. Még csak fél tizenkettő, fél óra múlva mennek ebédelni. Mindig pontosan tizenkettőkor, felállnak és mennek. Az első héten hívták, jöjjön ő is, ha szeretne. Leszaladt a büfébe, vett a menüből, és felhozta, mint a többiek. Néhányan hoztak maguknak ebédet, már melegítettek, mire felért. Megterítették, lefoglaltak egy hatszemélyes asztalt a konyhában. A mikro tetején már tányérok sorakoztak, így jelezték, melyikük jön a melegítésben. Kinyitotta az evőeszközök fiókot, kivett kést, villát, kanalat, és leült.

Forse un loro parente è malato ed è uscito fuori solo ora, sì, può essere, Enikő accarezza un braccio della ragazza con la schiena bruciata, e abbandona la mano sul suo polso, roteandovi ogni tanto il pollice.

Ora anche la mano di Enikő avrà quell'odore fastidiosamente dolce. Quando alza lo sguardo sul suo viso, i suoi occhi sono come bagnati di lacrime, ma già sente di autosuggestionarsi, che questa sia comunque un'esagerazione. Subito distoglie lo sguardo, non vuole che lo credano tacitamente in ascolto. Non vuole che pensino che non stia neppure ascoltando la musica, perciò avvia una canzone su YouTube, ancora raggiungibile nonostante le minacce dell'IT.

Se capisse l'ungherese, avrebbe potuto sentire di che parlassero, forse anche lui avrebbe potuto dire che da poco gli era morta la nonna e perciò gli sarebbe servito andare in ferie per due settimane.

Orsolya organizza il team building. Si avvicina al loro tavolo e comincia a dire in ungherese cosa dovranno fare. Quando termina, si avvicina a parte anche a lui, e lui si leva le cuffie, gioendo che vi si senta la musica, appena appena ma percepibile. Team building, inizia, domani mattina ci vediamo alle 11 nel centro città, si va a fare laser tag, non dimentarti. Dopo si può andare da qualche parte nelle vicinanze a mangiare e, se si ha voglia, non è obbligatorio. Di solito vi rimangono per due ore, il minimo che si deve rimanere, ma comunque si resta sempre un po' di più. Ci si diventerà un sacco, dice Orsolya in ungherese, un sacco, tons of fun. Vogliono insegnargli sempre nuove parole. Thank you, risponde sorridendo, ma non c'accompagna pure il nome, Orsaglia.

Gli comincia a brontolare lo stomaco. Sono ancora le undici meno un quarto, però il tempo di pranzo arriva fra una mezz'oretta. Sempre puntuali, alle dodici si alzano e vanno a pranzare. La prima settimana gli hanno chiesto se voleva venire con loro. È sceso sotto, al bar, ha preso qualcosa dal menù. Appena tornato gli altri stavano già lì, riscaldavano il pranzo. In cucina, hanno occupato un tavolo da sei e l'hanno apparecchiato. Sul microonde i piatti erano messi in fila, così ognuno poteva segnalare il proprio turno per riscaldare il cibo. Ha aperto il cassetto delle posate, ha preso il coltello, la forchetta, il cucchiaino e si è seduto.

Először még magyarul beszélgettek, de amikor elkezdtek enni, áttértek angolra. Sokat kérdeztek tőle, honnan jött, mit csinált eddig, hol dolgozott, hogy érzi magát. Ukrajnából, de nem Kijevből, hanem Zaporizzsjából. Igen, igen, mint az autómárka. Kijevhez képest délkeletre. Nem, annyira nem szerette, iparváros, nincsen benne semmi érdekes. Lviv sokkal szebb, oda menjenek, ha menni akarnak valahova. Nem, egyáltalán nem olyan veszélyes, mint ahogy mondják. Igen, ugyanilyen multicégnél dolgozott ott is, de nem szerette az ukrán mentalitást. Hát olyan, mint az orosz. Utasításokat adnak, lekezelőek. Igen, az orosz és az ukrán tényleg hasonlít, ugyanazok az alapok.

Érdeklődők voltak, lassan haladt az ebédjével. Már mindenki befejezte, ő pedig még csak a felénél járt. Közben beszélgettek, néha mondtak egymásnak egy-egy mondatot magyarul. Azon gondolkodott, talán fel sem tűnik nekik, ha az angol mondatfolyamba belebeleszúszik egy-egy magyar is. Magyar szó, mondatrész, mondat, mondatfolyamok, beszéd. Néha az is előfordult, hogy hallgatott pár percig, és áttértek magyarra. Akkor már a magyar mondatfolyamba szövődött bele egy-egy angol szó, mondatrész, mondat. Nem akart szólni, inkább megette az ebédjét, és elköszönt. Ez párszor megismétlődött. Néha hívták még ebédelni, de egyre kevesebbszer, és már nem is ment szívesen. Érezte, kicsit mindenki feszeng, ha ott van.

Tizenkettőkor felállnak, és elindulnak a konyhába. Enikő kezében a doboz köleses hús, amit elfelejthetett betenni a hűtőbe reggel. Most majd szagolgatja, nincs-e baja, de mivel megy a légkondi, jó lesz. Más is megkér, talán épp Orsolyát vagy a leégett hátú lányt, szagolja meg. Heccelik majd ezzel, gondolja. Heccelik, hogy biztos hasmenése lesz tőle, ha megeszi, szóval csak óvatosan, a végén még lemarad a délutáni meetingről. Enikő majd leinti őket, most már lépjenek tovább, annyira nem is vicces ez az egész. Nem akarnának továbblépni, hányós, gyomorrontásos történetek kerülnének elő. Ha ő is ott lenne, először senki nem emlékezne, hogy mondják angolul a gyomorrontást.

All'inizio chiacchieravano in ungherese, ma dopo aver cominciato a mangiare, hanno cambiato lingua, e parlavano in inglese. Gli hanno chiesto più volte da dove veniva, cosa faceva prima, a quali posti aveva lavorato e come si trovava. Dall'Ucraina, non da Kiev, ma da Zaporizžja. Sì sì, esattamente come la marca di vettura. Si trova a sud-est da di Kiev. E no, non gli piaceva, è una città industriale e non è interessante per niente. Lviv è molto più bella, dovrebbero andare piuttosto là, se volessero andare da qualche parte. No, non è così pericolosa come lo raccontano. E sì, ha lavorato per una multinazionale anche in Ucraina, ma non gli piaceva la mentalità locale. Beh, è come quella russa. Tiranneggiano e sono arroganti. Sì, la lingua russa e quella ucraina si assomigliano, le basi sono le stesse.

Erano interessanti, proseguono lentamente con il pranzo. Stavano già tutti per finire, lui invece stava ancora solo a metà. Mentre chiacchieravano, si scambiavano ogni tanto qualche frase in ungherese. Rifletteva che forse non si sarebbero neppure sorpresi se nel parlare in inglese ci avessero infilato qualcosa anche in ungherese. Una parola in ungherese, un pezzo di frase, una frase, un insieme di frasi, un discorso. Ogni tanto capitava pure che ascoltasse per due minuti e poi passassero all'ungherese. Ed ecco che nel parlare ungherese di infilava qualche parola inglese, un pezzo di frase, una frase. Non voleva parlare, piuttosto finì il pranzo e salutò. Questo si ripeté un paio di volte. Ogni tanto lo invitavano a pranzo, ma sempre più di rado, e non ci andava già più volentieri. Sentiva che tutti erano un pochino agitati, quando lui era lì.

A mezzogiorno si alzano e vanno in cucina. Enikő aveva in mano una scatola di carne e semola di miglio, che aveva dimenticato di mettere in frigo la mattina. Mo' la odorerà per vedere se c'è o meno qualche problema, ma visto che è attiva l'aria condizionata non dovrebbe. Chiede anche ad un altro, forse appunto ad Orsolya oppure alla ragazza con la schiena bruciata, di odorare. La canzoneranno per questo, pensa. La canzoneranno perché avrà sicuramente la diarrea se se la mangia, in breve stia solo attenta, sennò si perde anche la riunione del pomeriggio. Enikő li fermerà, se continuano cesserà di essere divertente la cosa. Non vorrebbero andare avanti, uscirebbero fuori storie di indigestioni e di sbratti. Se ci fosse anche lui lì, per prima cosa nessuno si ricorderebbe come si dice in inglese indigestione.

Keresik a szavakat, magyarul kérdezik egymástól, hogy van angolul, ő ha tudná, miről van szó, elárulná.

Ezekben a történetekben sok ilyen szó lenne, például a hányáscsillapító. Nincs kedve kimenni. Gianluca odajön hozzá, megkérdezi, van-e ebédje, van-e kedve lemenni vele a büfébe, vagy ki pár utcával arrébb, tud egy jó kínait. Elutasítja, még nem éhes. Hazudik. Éhes. Luca mellé ültették először. Ő volt az egyetlen külföldi rajta kívül, gondolták, jó lesz őket egymás mellé ültetni. Luca a második nap azt mondta, eddig csak gyönyörű ukrán nőkkel találkozott. Nem akarta mondani, ő már látott csúnya ukrán nőket is, inkább csendben maradt, a gépét nézte, mintha valamin nagyon dolgozna, mintha nem hallotta volna meg. Luca néha elhívta ebédelni. Néha vele ment. Nem szeretett egyedül enni, ezt még Ukrajnában ragasztották rá, mindig csapatostul kell menni, különben evés közben lopva rád néznek, miért eszel egyedül. Ha mégis egyedül evett, újságot vitt magával, vagy könyvet, vagy játszott a telefonján.

Most is játszik majd, egy óra, remeg a keze az éhségtől. Nem akarta, hogy azt higgyék, kerüli őket, ezért nem ment ki korábban. Sok vizet iszik, legalább a gyomra nem korgott hangosan. Kimegy, nincs várakozó tányér a mikro tetején. Gyorsan megebédel, még a délutáni meeting előtt el akar menni sétálni. A meeting után Enikőék mennek, négyen-öten, mindig ugyanaz a csapat, őt még sosem hívták, első nap sem. Talán úgy gondolták, ezt már nem kötelező meglépni, sétálni nem muszáj, ebédelni muszáj. Megy egy kört a közeli parkban, távolról látja Lucát, intenek egymásnak. Nem tudja, a férfinak vannak-e itt ismerősei, akikkel együtt szokott ebédelni, vagy egyedül ment el a kávéba, egyedül ment el kávézni. Kicsit irigy, hogy tud egyedül enni, nem zavarja a többiek tekintete. Talán a telefonon beszél valakivel ilyenkor, sokat telefonál az irodában is.

Cercherebbero le parole, si chiederebbero in ungherese com'è in inglese, lui capirebbe di cosa stessero parlando, lo rivelerebbe.

In queste storie vi sono tante parole come ad esempio antiemetico. Non ha voglia di uscire. Gianluca gli si avvicina, gli chiede se ha il pranzo, se ha voglia di scendere al bar con lui, oppure un paio di vie più in là da un cinese che conosce lui. Rifiuta, non ha ancora fame. Mente. Ha fame. La prima volta l'hanno fatto sedere accanto a Luca. Era l'unico straniero oltre a lui, pensavano che sarebbe stata una buona idea far sedere loro due accanto. Luca il secondo giorno aveva detto che fino ad allora si era incontrato solamente con donne ucraine fantastiche. Non voleva dirlo, lui aveva visto anche donne ucraine brutte, ma rimase in silenzio, guardava lo schermo come lavorasse a qualcosa di molto importante, come se non avesse sentito nulla. Luca ogni tanto lo aveva invitato a pranzo. Qualche volta era andato con lui. Non gli piaceva mangiare da solo, ancora in Ucraina gl'avevano inculcato che ci si deve andare in gruppo, sennò mentre si mangia ti guardano alla chetichella, ma perché mangi da solo. E se pure avesse mangiato da solo, avrebbe portato con sé il giornale, o un libro, o avrebbe giocato al telefono.

Mo' si mette pure a giocare, un'ora, gli trema la mano dalla fame. Non vuole che si pensi che li rifugga, per questo non se n'è andato via prima. Beve molta acqua, almeno lo stomaco non gli brontola rumorosamente. Esce, non c'è alcun piatto in attesa sopra al microonde. Pranza velocemente, prima della riunione del pomeriggio vuole ancora andare a fare una passeggiata. Dopo la riunione Enikő e gl'altri ci vanno, sono quattro o cinque, sempre gli stessi, a lui non l'hanno ancora mai invitato, neppure il primo giorno. Forse pensavano che non fosse obbligatorio farlo, di passeggiare non c'è bisogno, di pranzare sì. Fa un giro nel parco vicino, vede Luca da lontano, si scambiano un cenno. Non sa se il ragazzo abbia dei conoscenti qui, con i quali è solito andare a pranzare, oppure se vada da solo dal cinese, da solo a prendere il caffè. Invidia un pochino che sappia mangiare da solo, che non lo disturbi lo sguardo degli altri. Forse parla al telefono con qualcuno in questi momenti, telefona molto anche in ufficio.

Luca bevárja, együtt sétálnak vissza az épületbe. Megkérdezi, nem mennek-e még egy kört, de ő emlékezteti, hogy mindjárt három óra. Három óra, vagyis mindjárt kezdődik a meeting, mondja. Luca úgy csinál, mint aki tud róla, de ez nem igaz. Mindig mindenholnan elkésik.

Másnap kicsit korábban ér a megbeszélrt helyszínre. Orsolya már ott ül egy asztalnál, mint szervezőnek már hamarabb ide kellett érnie, gondolja. Odamegy hozzá, köszön, leül mellé. Igen, jól van, igen, könnyen idetalált. Nem, még soha sem laser tagezelt. Igen, nagyon várja, biztos fun lesz. Igen, igen, móka. Orsolya a napjáról kezd el mesélni. Olyan ideges volt reggel a mai nap miatt, hogy minden simán menjen, hogy már fél hatkor felkelt, a férje meg is jegyezte, feküdjön vissza, de nem tudott. Ő megkérdezi, hogyan találkozott a férjével, Orsolya elmeséli. Jót nevetnek azon, milyen jó humorú rendező az élet. Orsolya és a férje öt éve ugyanazon a napon kezdtek a cégnél, de három évvel azelőttig soha életükben nem találkoztak. Akkor is csak a leejtett krémes miatt. Krémes, kérdez vissza ő. Orsolya nem biztos benne, hogy mondják angolul, kind of cake, ezért elmutogatja. Úgy csinál, mintha értené, yes, kind of cake.

Lassan megérkeznek a többiek is, magyarul köszönnek, szervusztok. Ő azt válaszolja, szia, aminek mindenki nagyon örül. Már majdnem teljes a létszám, de Luca még sehol. Körbenéz, nem látja közeledni. Elkezdődik, a főnökük magyarul kezdi el mondani a csapatbeosztást. Megérti, hogy nem Orsolya csapatában van, hanem Enikőében, a leégett hátú lány pedig a másikban. Ezen jót nevetnek, Enikő mutogatja a leégett hátú lánynak, figyelni fogja, csak vigyázzon a teremben. A főnök az utolsó pillanatban vált át angolra. amikor tudatosul benne, ő is ott van. Sorry, sorry. Az ő csapata veszi fel a neonsárga mezt, megsza-golja, szerencsére nem bűdös. Elkezdődik a játék. Néhányan rejtett zugokba bújnak el, onnan lövik a többieket, mások rohannak és lőnek, nem érdekli őket, kapnak-e lövést. Aki a legtöbb embert eltalálta, azt találták el a legtöbben.

Luca lo aspetta e tornano indietro insieme verso l'edificio. Gli chiede, se vogliono fare ancora un giro, ma lui gli ricorda che saranno le tre a momenti. Le tre, ossia sta per iniziare la riunione, dice. Luca fa come se lo sapesse, ma non è vero. Arriva ovunque sempre in ritardo.

Il giorno dopo arriva al posto un po' in anticipo. Orsolya è già arrivata, seduta al tavolo, visto che lei è l'organizzatrice doveva per forza arrivare prima, pensava tra sé e sé. La avvicina, la saluta e si siede accanto a lei. Sì, sta bene, ha trovato la strada per arrivarci facilmente. No, non ha mai fatto laser tag. E sì, non vede l'ora di provarlo, sarà sicuramente fun. Sì-sì, di-ver-ten-te. Orsolya inizia a raccontare la sua giornata. Era agitata per l'organizzazione di questa giornata, voleva che tutto andasse liscio, quindi si è alzata alle cinque e mezza la mattina, le ha detto addirittura suo marito di tornare a dormire ma lei non ci riusciva per niente. Lui chiede a Orsolya come ha conosciuto suo marito e lei lo racconta. Ridono pensando a come la vita possa essere un regista con un ottimo senso dell'umorismo. Orsolya e suo marito hanno iniziato lo stesso giorno all'azienda cinque anni fa, ma non si conoscevano fino a tre anni fa. Hanno iniziato a parlare a colpa del krémes caduto per terra. Krémes, chiede di rimando. Orsolya non sa come si dice krémes angolul, kind of cake, dunque glielo fa vedere. Fa finta di averlo capito, yes, kind of cake.

Arrivano lentamente anche gl'altri, salutano in ungherese, szervusztok. Risponde, szia, della qual cosa sono tutti molto contenti. Sono già arrivati quasi tutti, ma Luca non si trova. Si guarda intorno, non lo vede avvicinarsi. Cominciano, il capo inizia in ungherese a suddividere i compiti. Capisce che non sarà nel gruppo di Orsolya, ma in quello di Enikő, la ragazza con la schiena bruciata invece nell'altro. Ci ridono sopra, Enikő fa intendere alla ragazza con la schiena bruciata che la controllerà, che stia attenta nella stanza. Il capo all'ultimo passa all'inglese quando si rende conto che c'è anche lui. Sorry, sorry. Il suo gruppo indossa le magliette giallo fluo, la odora, per fortuna non puzza. Inizia il gioco. Alcuni si vanno a nascondere negli angoli più remoti, da dove sparano agli avversari, gl'altri corrono di qua e di là e sparano, fregandosene di venire o meno colpiti. Colui che ha colpito la maggior parte delle persone è a sua volta il più colpito.

Ő nem élvezi különösebben, inkább a termeket járja körbe, a folyosókat és zugokat, mindenhová benéz, megtalálja az ott bujkáló kollégákat. Lőnek, ő is lő. A középmezőnyben végez az összesítés szerint.

Átmennek a közeli Bárba. így hívják, Bár, ő örül, mert ezt könnyű ki mondani. Bár. Útközben Orsolya mellé csapódik, jót beszélgetnek. Orsolya megkérdezi, miért nem szokott már kijönni velük ebédelni. Mentegetőzik, mostanában később ebédel. Igen, igen, jövő héten mindenképp együtt ebédelnek. Igen, szívesen kipróbálná azt az új éttermet a sarkon. Persze, jó ötlet. Azon gondolkodik, talán kicsit felfújta a nyelvi különbségeket. Miért baj, ha néha magyarul is beszélnek, ő majd belekérdez, viccesen, udvariasan. Biztosan nem direkt váltanak. Vele is előfordult néha, kiejtett egy-egy ukrán szót, amikor gyorsan akart válaszolni. [...]

A lui ciò non piace particolarmente, piuttosto gira per le stanze, nei corridoi e in tutti gli angoli, va a guardare dappertutto, trova i colleghi che vi si nascondono. Sparano, e lui pure spara. Secondo i conteggi arriva a metà classifica.

Si dirigono verso il Pub lì vicino. Si chiama così, Pub, lui è contento, perché è facile da pronunciare. Pub. Strada facendo, finisce accanto a Orsolya e fanno una bella chiacchierata. Orsolya gli chiede perché non esce mai con loro a pranzo. Si giustifica, dicendo che ultimamente pranza più tardi. Sì, sì, la settimana prossima pranzano insieme per forza. Sì, proverebbe volentieri quel nuovo ristorante all'angolo. Certo, bell'idea. Sta cambiando idea, avrà sbagliato a pensare troppo alle differenze linguistiche. Perché dovrebbe essere un problema se a volte parlano in ungherese, in caso li interrompe scherzosamente, in maniera gentile e gli fa delle domande. Sicuramente non cambiano la lingua apposta. Qualche volta gli è già successo di rispondere in ucraino, anche se si trattava solo di poche parole, quando voleva parlare veloce.

Trad. di Maria Isabella Rinaldi e Viktória Czakó

II SEMINARIO DI TRADUZIONE BALIT
BALATONFÜRED, CASA DEL TRADUTTORE
3-6 GIUGNO 2021

Testi tradotti:

Krisztián Grecsó: *Vera*, Budapest, Magvető, 2019 (sel.)

Traduttori partecipanti:

Gabriele Italiano, Julianna Kecskés,
Maria Isabella Rinaldi, Nikolett Tápai

Vera¹

A rozoga, nádfedele ház előtt, a Mátyás téren, még mindig ott ülnek az öregek. Egy nő és egy férfi. Leskelődnek, nyöszörög alattuk a szuvas pad, és ülve is fogják a botjukat, mintha ilyenkor is meg kellene támaszkodniuk. Megint Verát figyelik, mintha valami feltűnő lenne rajta, méregetik, ő meg azon gondolkodik, kell-e nekik köszönni, mert az idegeneknek, a papa szerint, nem kell, és ezek öreg idegenek, de úgy bámulják, mintha ismernék, aki meg ennyire néz, annak talán mégis kell.

Vera Alsóvárosból iparkodik hazafelé, beborult, dörög az ég, mindjárt esik. Dudás Jutkánál volt tanulni, pontosabban elmesélni, miről szól a Vuk, mert Duda egész nyári szünet alatt nem bírta elolvasni, és bár abban igaza van, hogy ijesztő könyv, folyton sírni kell rajta, de Vera el sem tudná képzelni, ha valami kötelező, azt ne csinálja meg.

Az öregeket idefelé is látta, bámultak rá szomorú szemmel. Mi lelte ezeket? Lassan melléjük ér, és most sem tudja, mit tegyen, a mama milliószor a lelkére kötötte, ne álljon szóba idegenekkel, de ezek az emberek magányosak lehetnek, biztosan nincsen senkijük, azért néznek rá ilyen esdeklő tekintettel. Mit kell ilyenkor csinálni?

Az ég haragos kék, majdnem fekete, a szél úgy kavarja a felhőket, mintha festéket oldana fel, villámlik, utána azonnal dörren, Vera behúzza a nyakát, megint villámlik, rémületeset reccsen az ég, Vera ijedtében leguggol, szőlőszemnyi cseppekben zuhogni kezd az eső, Vera feláll, meglátja, hogy a remegő állú, kendős nő meg a fekete kalapos férfi a nyitott kapuban állnak, és mutatják, hogy menjen be.

¹ Da: KRISZTIÁN GRECSÓ, *Vera*, Budapest, Magvető, 2019, pp. 28-33.

Vera

I vecchi sono ancora in piazza Mátyás, seduti davanti alla casa sgangherata dal tetto di paglia. Una donna e un uomo. La panchina tarlata cigola sotto di loro, che guardano di sottocchi, tenendosi ai bastoni, quasi abbiano bisogno di starci poggiati anche da seduti. Stanno ancora scrutando Vera, la squadrano come se indossasse qualcosa di appariscente e lei si chiede se debba salutarli, dato che il suo papà dice che con gli sconosciuti non vada fatto, ma questi vecchi sconosciuti la fissano come se la conoscessero. Forse va fatto con chi sta a guardare così tanto.

Mentre Vera si dirige frettolosamente verso casa, dall'*Álsóváros*, il cielo si mette a tuonare, incupito. Sarebbe piovuto di lì a poco. Era stata da Jutka Dudás a studiare o, più di preciso, a raccontare di cosa parlasse *Vuk, il cucciolo di volpe* che Duda non era riuscita a leggere durante la pausa estiva e per quanto avesse ragione, sul fatto che fosse un libro spaventoso e che facesse piangere di continuo, Vera non si sarebbe mai sognata di non fare qualcosa di obbligatorio.

Aveva visto i vecchi fissarla con occhi tristi anche quando stava andando lì. Ma che avevano? Si fa lentamente sempre più vicina a loro e non sa che fare neanche stavolta. La mamma le aveva fatto promettere milioni di volte di non rivolgere parola agli sconosciuti, può darsi, però, che queste persone siano sole. Non avranno nessuno, sicuramente, altrimenti perché guardarla con quello sguardo supplicante? Che bisogna fare in questi casi?

Il cielo è di un blu rabbioso, quasi nero, e il vento mescola le nuvole come a stemperare dei colori, e un fulmine, seguito da un tuono, Vera trasalisce, ancora un altro fulmine e il cielo strepita spaventoso, Vera si rannicchia dalla paura, e poi inizia a diluviare con gocce grandi come chicchi d'uva e Vera sta lì. Guarda la donna col fazzoletto sulla testa, dal mento tremante, e l'uomo col cappello nero, entrambi in piedi, davanti alla porta aperta, le fanno cenno di entrare.

A viharban semmit sem hallani, csapkod a szél, és olyan erővel veri a zápor a tetőt, hogy Vera nem ért semmit, a nő erőtlen hangon mond valamit, a férfi csak mutogat, Vera tart tőlük, nem akar beljebb menni, előbb csak a nyitott gangra lép be, de aztán amikor oda is bever az eső, beljebb araszol velük a komor, sötét konyhába.

Törölközőt nyomnak a kezébe. Először nem akarja elvenni, de csurog a hosszú foncsikjából a víz, jólesik, a törölköző hideg és jó illatú, kenyérrel, kockasajttal és szalámmal kínálják, pénzt akarnak neki adni, tíz forintot, ami sok pénz, a nő apróra összehajtogatja a papírt, Vera jól ismeri a pénzeket, a tízforintos egyik oldalán Petőfi van, a másik oldalán meg egy liget, olyan, mint a Tisza-part, ők a mamával szoktak pénztárost játszani, és ez szokott lenni a kasszában a legnagyobb „címlet”, tíz forint sokat ér, két ember sem bírja megenni, annyi minyont lehet belőle venni.

Annyira meglepődik rajta, miért adnának neki pénzt, hogy az öregek nem erőltetik tovább, de egy Párizsi kockát muszáj megenni, és nem is kéreti magát annyira, és amikor beleharap, a néninek meg a bácsinak vele együtt jár a szája, olyan boldogok, mintha valami igazán nagy szívességet tenne nekik. Komótosan ballag hazafelé, élvezzi, hogy felügyelet nélkül sétálhat, Dudásék közel laknak, és nem a belváros felé, hozzájuk elmehet kíséret nélkül, de máshová sajnos nem, pedig az osztályból már sokan járnak egyedül iskolába, olyanok is, akik Rókusból ingáznak trolival, de neki nem szabad, a papa szerint azért, mert ők különösen szeretik és féltik őt, ami nyilván butaság, hiszen a többieket is szeretik a szüleik.

Meglepően gyorsan elül a vihar, és ő el tud indulni. A megtépzott felhők mögül egy rövid időre még látszik a lemenő nap sárgája, Vera tyúklépésben botorkál, a cipője sarkát a másik orrához igazítja, nyikorog a tornacipő gumija, a Mátyás téri templom falai egy pillanatra felragyognak, lassan megy le a nap, mintha neki sem lenne kedve hazáérni, Vera megáll, most olyan, mintha valakik figyelnék, lesnék őt, de nem sandaságból, hanem mert a „nézők” is éreznék, hogy ez valamiért nem olyan délután, mint a többi, még ha egészen olyannak is tűnne, ha elmondaná Sárinak, mert nem tudná megfogalmazni, mitől más.

Il rumore della tempesta copre gli altri suoni, il vento sbatacchia e il temporale picchia sul tetto con tale forza che Vera non riesce a capire nulla. La donna dice qualcosa con voce sommessa, l'uomo non fa che gesticolare, lei ne è intimorita, non vuole avvicinarsi. In un primo momento avanza sotto il corridoio all'aperto, ma poi, non appena la pioggia inizia ad arrivare anche lì, prosegue assieme a loro, a piccoli passi, nella buia e tetra cucina, le danno un asciugamano. Inizialmente non vuole prenderlo, ma l'acqua le cola dalle trecce. Si sente meglio, è freddo e profumato, poi le offrono del pane, dei formaggini e del salame, vogliono darle dei soldi, dieci fiorini, che sono un sacco di soldi. La donna piega la banconota finché non diventa minuscola. Vera conosce bene i soldi, su questi da un lato c'è Petőfi, dall'altro un parco come quello in riva al Tibisco. Gioca spesso con la mamma a fare la cassiera e solitamente il "taglio" più grande è quello. Dieci fiorini valgono così tanto che due persone non sarebbero capaci di mangiare tutti i *mignon* che ci si possono comprare.

Ne resta davvero sorpresa, non capisce perché vogliano darle del denaro. Talmente sorpresa che non insistono ulteriormente, ma almeno un cioccolatino *Párizsi* va mangiato. Non si fa pregare neanche più di tanto. La cosa rende i due vecchietti felici al punto che, mentre sta facendo un boccone, danno un morso all'aria assieme a lei e non solo, pare persino abbia fatto loro un grande favore.

Adagio si dirige verso casa, con calma, contenta di avere la possibilità di andare in giro senza un adulto a tenerla d'occhio. Abitano vicino ai Dudás, non proprio verso il centro; perciò ci era potuta andare senza che l'accompagnassero, da altre parti non poteva, purtroppo, sebbene molti della sua classe andassero già a scuola da soli, finanche i pendolari da Rókus, in tram, ma a lei non era permesso. Il papà diceva fosse così perché l'amavano e perché si preoccupavano, soprattutto, ma questa era chiaramente una stupidaggine. Anche gli altri genitori amavano i loro figli.

La tempesta si placa velocemente e, per sua grande sorpresa, riesce ad avviarsi. Il giallo del sole vien giù squarciando le nuvole, per brevi momenti. Con passetti incerti arranca, cammina fermando una scarpa con la punta dell'altra, la gomma delle scarpette stride e, per un tratto, le mura della chiesa in piazza Mátyás risplendono. Il sole sta calando lentamente, pare non voglia andare a casa neanche lui. Vera si ferma, adesso è come se altri la stiano osservando, squadrandolo, ma senza diffidenza.

A nap eltűnik a házak mögött, szürke lesz a tér és hűvös, megborzong, meglódul, majdnem fut, ugrál a táská a hátán, a majdnem a fenekéig érő, barna foncsikja pattog az iskolatáskán.

Olyan volt bent lenni az öregeknél, mintha mesébe csöppent volna. Vagy azoknak a fura történeteknek van ilyen hangulata, amit a mama szüleinél szokott hallani, az Oravecz nagy a képes Bibliából olvassa fel neki őket hangosan, de csak akkor szabad, amikor a papa nem látja, és beszélni sem szabad róla. Azokban az istenes mesékben történnek ilyen furcsa, jószágos és érthetetlen dolgok. Szokatlan volt az öregekkel, homályosak, álomszerűek voltak velük a percek, és már ahogy történtek, abban a pillanatban is távoliak. Vera megborzong, hűvös van, kicsit átázott a pólója, a szeptemberi este kijózanítja. Az idős férfi azt kérdezte tőle, kinek a lánya. És ő megmondta, hogy a Tátrai Gáboré. Bemutatkozott, ahogy a papa tanította. Béla bácsi születésnap buliján lemaradt róla, mert a papa nem figyelt rá, ezért még soha nem tudta kipróbálni, és korábban nem is értette, hogy mire jó ez, ha idegenekkel nem szabad beszélni. Hiszen aki nem idegen, azt meg ismeri. De most, életében először, tényleg hasznos lett, amit a papa mondott. Vera nyújtotta a kezét, és mondta a nevét, aztán kíváncsian várta, hogy a férfi is mondja az övét, a nő sírt és nevetett, valamiért egyszerre a kétőt, nem lehetett eldönteni, melyiket inkább.

„Csókolom, Tátrai Vera vagyok.”

Csend. Semmi válasz.

A nő összevissza csókolgatta a kezét, erről nem szólt a papa, hogy ilyesmi várható a bemutatkozásnál, és nem is esett valami jól, kicsit visszataszító volt, de nem akarta megbántani a nőt azzal, hogy elhúzza. A férfi magához ölelte, ez is nagyon meglepő volt, Vera próbálta eltolni magától, nehezen sikerült, és akkor látta, hogy a férfi is sír.

È più come se anche altri “spettatori” percepiscano che, per qualche ragione, si tratti di un pomeriggio diverso dagli altri, nonostante paia del tutto normale e, se avesse dovuto raccontarlo a Sári, non avrebbe saputo dire per cosa fosse diverso, nel concreto. Il sole scompare dietro le case, la piazza diventa fredda, umida, Vera rabbrivisce, prende uno slancio mettendosi quasi a correre, lo zaino le sbatte sulla schiena e le treccioline castane, a momenti lunghe fino al fondoschiena, ci ballano sopra.

Essere entrata in casa dei vecchi era stato come finire in una fiaba. O meglio, aveva provato la stessa sensazione che ritrovava in quelle strane storie che, di solito, sentiva dai genitori della mamma: la nonnina Oravecz le leggeva la Bibbia illustrata a voce alta, ma si poteva fare solo quando non c’era il papà e non poteva parlarne. In quei racconti biblici accadevano fatti strani, di giustizia e incomprensibili. C’era stato qualcosa di insolito coi vecchi, i minuti con loro erano trascorsi come nei sogni, sfocati, e sembravano lontani già nel momento in cui stavano accadendo. Vera rabbrivisce, fa freddo, la camicetta è un pochino bagnata, il freddo di settembre la riporta alla lucidità. L’anziano signore le aveva chiesto di chi fosse figlia. Di Tátraí Gabor, gli aveva detto. Si era presentata come le aveva insegnato il papà. Non aveva avuto occasione di fare una prova alla festa di compleanno di zio Béla, il papà era stato preso da altro e non era riuscita a farlo neanche una volta, e non capiva, a quel tempo, a cosa potesse servirle, dato che non le era permesso parlare con gli sconosciuti. Coi conoscenti non c’è bisogno di presentarsi. Ma adesso, per la prima volta nella vita, una cosa detta dal papà si era dimostrata davvero utile. Vera gli aveva stretto la mano e aveva pronunciato il suo nome, aveva aspettato trepidante che anche l’uomo dicesse il suo, la donna, per qualche motivo, piangeva e rideva al contempo, come se non riuscisse a scegliere tra le due cose.

“Salve, sono Vera Tátraí.”

Silenzio. Nessuna risposta.

La donna le aveva baciato ripetutamente le mani di rimando, non era pronta a qualcosa del genere, su questo il papà non le aveva detto niente e nemmeno le fece tanto piacere, anzi, era stato un po’ schifoso, ma non voleva offenderla tirandole via. L’uomo l’aveva stretta in un abbraccio e anche questo la colse di sorpresa. Vera aveva provato ad allontanarlo, ma senza riuscirci e solo allora aveva notato che l’uomo stesse persino piangendo.

„Kislányom”, mondta.

Erre a nő megbökte, mintha csak az iskolában lennének, láthatóan azért, hogy a férfi álljon már le, pedig ebben nem volt semmi szokatlan, minden tanár ezt szokta mondani, hogy „kislányom”, mintha minden tanuló az ő gyereke lenne, a nő mégis ijedten megbökte, mire a férfi zavarba jött, és összevissza magyarázott, leginkább arról, hogy ismeri Vera papáját, jól ismeri, közeli, és szereti is, meg a nagyszüleit is ismerte, aztán mondani akart még valamit, de csak sóhajtott egyet, és azt mondta:

„Vagyis.”

Megvakarta a szakállát, csak az állán volt szőr, ősz volt, taszítóan sercegett, „vagyis”, mondta megint, aztán elhallgatott, a nő segítette ki.

„Hát persze, ismerted őket, ők a Vera nagyszülei voltak.”

A nő megsimogatta Vera arcát, és közben megint folytak a könnyei, de beszélt, nem remegett a hangja, nem csuklott el, szépen, kedvesen mondta, hogy ez persze csak akkor van így, ha a Verácska, így nevezte őt, becézve, annak a Tátrai Gábornak a lánya, akire ők gondolnak.

„Az apukád mérnök?”, kérdezte a férfi.

Vera tiltakozott, hogy nem, az ő apukája katona, mire az öregek megkönnyebbülten nevettek, pedig ez nem is volt mulatságos, de ők sokáig nem hagyták abba, és hogy persze úgy értik, hiszen az ő apja katonai kötelékben van, de attól még nem rombol, hanem épít, hidakat, gátakat, ilyesmit. Vera bólogatott, hogy igazuk van, a papa otthon is mindig ezt csinálja, sok-sok gyufaszáלבól épületeket ragaszt, meg hidakat, mintha nem lenne elég az a híd, amit napközben építenek. Ezen megint olyan jóízűen nevettek az öregek, hogy Vera elfelejtette őket megkérdezni, ha már ilyen jól ismerték őket, meséljenek róluk, milyen emberek voltak az ő nagyszülei.

“Piccina mia” aveva detto.

La donna gli aveva dato un colpetto sulla spalla per questo, come aveva già visto fare a scuola, a quanto pare avrebbe dovuto smetterla, eppure per lei non era affatto insolito. Sentiva spesso gli insegnati dire “piccina mia” come se tutti gli alunni fossero figli loro, ma, nonostante ciò, la donna l’aveva colpito preoccupata e l’uomo ne fu imbarazzato. Le aveva spiegato, in tutta risposta, che conosceva il suo papà, molto bene, erano molto stretti, gli voleva bene, e conosceva anche i suoi nonni, poi era sembrato avesse ancora qualcos’altro da dire, ma aveva fatto un sospiro e detto soltanto: “Beh.”

Si era toccato la barba, bianca, che gli cresceva solo sul mento e frusciava in modo fastidioso, “beh” aveva detto ancora una volta per poi smettere di parlare, la donna gli era venuta in aiuto:

“Va bene, sì, li conoscevi, erano i nonni di Vera.”

La donna l’accarezzava, con le lacrime che le scorrevano sul viso, ma parlava, non le tremava la voce, non era smorzata dal pianto. Aveva detto con fare carino, gentile che, ovvio, sarebbe stato vero solo nel caso in cui Veracska, il nomignolo con cui continuava a chiamarla, fosse stata la figlia di quel Gábor Tátrai che avevano in mente.

“Il tuo papà è un ingegnere?” aveva domandato l’uomo.

Vera aveva dissentito, no, suo padre era un soldato. A quel punto i vecchi avevano riso, sollevati, e non avevano smesso per un bel po’, nonostante non facesse ridere. Le dissero che certo, suo padre lavora in un reparto militare, ma non distrugge, bensì costruisce ponti, dighe e cose così. Vera aveva annuito, dando loro ragione, era proprio quello che il papà faceva anche a casa. Incollava tanti, tanti fiammiferi per fare delle costruzioni, dei ponti, come se non fossero abbastanza quelli che costruivano per tutto il giorno. Questo aveva fatto nuovamente ridere di gusto i vecchi, tanto che Vera dimenticò di chiedere che le raccontassero dei suoi nonni, che persone fossero, se proprio li conoscevano così bene.

Hazafelé ez annyira bántotta, mintha valami jóvátehetetlen hibát vétett volna az öregeknél. Az idős férfi csak annyit mondott, hogy Vera apja jó ember és kemény ember, és mintha ekkor elcsuklott volna a hangja, elfordult, a nő meg váratlanul dúdolni kezdett, de nem jókedvűből, inkább sietősen, mintha gyorsan a dal végére kellene érni, és dalolás közben megkérdezte, kér-e még egy Párizsi kockát, aztán dúdolt tovább, mintha muszáj lenne, Vera nem figyelte a dalt, mert szerette volna elfogadni a csokit, de tudta, hogy nem szabad, ezért óvatosan mondta.

„Köszönöm, nem.”

Abban reménykedett, hátha tovább erőltetik, és akkor neki muszáj elfogadnia, de a nő csak dúdolt, egyre tempósabban és idegesítőbben, közben megsimogatta az ő kezét, ami nem esett jól, tolakodó volt, szokatlan, hogy egy idegen ember ilyen bizalmas.

Ezért történhetett: előbb a nevetés, utána meg a buzgó dalolás miatt, hogy ő a nagyszüleiről semmit sem kérdezett.

Pedig ha kérdezett volna róluk, az olyan lett volna, mint valami leselkedés. A papa meg a mama ugyanazt mondta mindig, hogy korán meghaltak, sajnos, mindenki korán meghalt, soha semmi mást.

Tornando verso casa si sentì ferita come se avesse commesso un irreparabile sbaglio. L'anziano signore aveva detto solo che suo padre era un buon uomo, forte, ed era stato come se in quell'istante gli si fosse rotta la voce dal pianto, si era voltato, la donna aveva invece inaspettatamente iniziato a fischiare, non con fare allegro, ma nervoso, come se dovesse arrivare in fretta alla fine del motivetto e, nel fischiettare, le aveva chiesto se volesse un altro *párizsi*, per poi continuare, quasi fosse obbligata a farlo. Vera non aveva prestato attenzione al motivetto, avrebbe solo voluto accettare il cioccolatino, ma sapeva di non potere, dunque gentilmente aveva detto:

“No, grazie.”

Sperava insistessero di più, in modo da dover accettare, ma la donna fischiettava e basta, in modo sempre più ritmato e nervoso, nel frattempo le accarezzava di continuo le mani e questa cosa non le faceva piacere, era importuno e insolito che una sconosciuta fosse così intima.

Sarà stato per questo: prima le risate, poi il fischiettare zelante e lei non aveva chiesto niente riguardo ai suoi nonni.

Se avesse fatto qualche domanda su di loro, sarebbe stato sospetto. Il papà, e anche la mamma, dicevano sempre che purtroppo erano morti presto, che morivano tutti presto, e mai niente di più.

Trad. di Maria Isabella Rinaldi e Julianna Kecskés

Vera¹

Hétfőn, az iskola előtt, amikor a mama elköszön tőle, nem megy be mindjárt, nézi, ahogy a Hősök kapuján túl a szél kergeti a leveleket, mindkét irányban megvár egy villamost, a pályaudvar felől sokára jön, a kapuügyeletes úttörő meg is kérdezi, hogy valami baj van-e, Vera csak a kezével int, hogy „semmi”, erre később elég büszke, ügyes volt, nem úgy volt felnőttes, ahogy Sári szokta csinálni, hanem valóban ahogy Sára néni. Ősz-szag van, sőt lehet, hogy inkább kicsit tél, a sugárúton nagykerekes talicskákba seprik a leveleket. Milyen jó lenne elszökni, lógni, még sosem látta, milyen a város hétköznapi, amikor dolgoznak az emberek, milyen lehet ilyenkor a Tisza-part, a rakpart, kik mászkálnak ott ilyenkor, az ügyeletes megint kiszól, hogy el fog késni, és ekkor már ő sem meri tovább húzni ezt a tétovaságot, ezt az apró szabadságot itt az iskola előtt.

És azonnal el is múlik a nyugalom, ez az őszi melankólia.

Sári ott várja az öltözőszekrényeknél, a Levi's farmerjában van, olyan ragyogó kék az a nadrág, hogy temperával sem lehetne lefesteni. Mintha köszönni sem köszönné, csak támasztja az ajtót, Vera zavarba jön, ezért mindjárt beszélni kezd, úgy érzi, mintha magyarázkodnia kellene, nem győzi hangsúlyozni neki, mennyi baj és veszedelem lett a mentőzésből, hogy ő mennyire kikapott a mamától és a papától is a baleset miatt, ahelyett hogy vigasztalták volna.

Sári nem szól. Hallgat.

Jelzőcsengetés van, valamiért hosszan berreg, jóval tovább, mint szokott. És ekkor megemlíti a vaníliás karikát. Nem is érti, hogy miért, de elmondja, hogy szombat délelőtt még azt is kibontotta a mamája az ő megkérdezése nélkül, pedig az az ő kedvence, és arról ő dönt. Ilyen korábban még nem fordult elő.

¹ Da: KRISZTIÁN GRECSÓ, *Vera*, Budapest, Magvető, 2019, pp. 87-92.

Vera

Lunedì, davanti a scuola, dopo che la mamma l'ha salutata, non entra subito, osserva il vento smuovere le foglie oltre la Porta degli Eroi, aspetta che arrivi un tram da una delle due direzioni, quello per la stazione passerà tra molto, il pioniere a guardia del portone le chiede se ci sia qualche problema, Vera gli fa segno che è tutto a posto, dopo va abbastanza fiera di come sia stata brava, non ha fatto l'adulta come l'amichetta Sári fa di solito, ma come la signora Sára. C'è odore d'autunno, anzi, forse un tantino invernale, sul viale spazzano via le foglie mettendole su carriole dalle grandi ruote. Sarebbe così bello fuggire, marinare la scuola, non ha mai visto la città nei giorni feriali, quando la gente lavora, come sia in quei giorni il lungo Tibisco, vicino al ponte, chi ci bazzica, il pioniere le dice di nuovo che farà tardi, e in quel momento non osa più abbandonarsi a questa svogliosità, a questo piccolo momento di libertà davanti a scuola.

Ed immediatamente scompare anche la tranquillità, la melanconia dell'autunno.

Sári l'aspetta lì, davanti agli armadietti, indossa i jeans della Levi's, di un blu così brillante che non verrebbero uguali neppure con le tempere. A salutare non saluta nemmeno, è solo appoggiata allo sportello e Vera ne resta turbata, perciò comincia subito a parlare, le sembra come se debba giustificarsi, non sa come spiegarglielo, quanti problemi e litigi ci sono stati perché se n'è andata con l'ambulanza, quante gliene hanno dette mamma e papà a causa dell'incidente, invece di consolarla.

Sári ascolta in silenzio.

Suona la campanella, per qualche motivo suona a lungo, molto più del solito. E in quel momento menziona i biscotti alla vaniglia col buco. Senza nemmeno capirne il perché, le dice che sabato mattina sua mamma li ha aperti senza nemmeno chiederglielo: dato che sono i suoi biscotti preferiti, è lei che dovrebbe decidere di aprirli. Non era mai successo prima.

Nem mond semmi mást, csak ennyit, és amikor kimondja, még nem is érzi úgy, hogy elszólta volna magát, hiszen a süteménynek és Józefnek semmi köze egymáshoz, és igazából utólag sem érti, hogy Sári milyen fondorlattal jött rá ebből, hogy a fiú járt náluk, de annak lángba borul az arca, és engesztelhetetlen gyűlölet van a tekintetében. Eddig hallgatott, legfőlőbb csak sértetten és nyeglén bólogatott, de ekkor szinte megpördül.

„Volt nálatok?”, kérdezi, és sípolva, zihálva veszi a levegőt.

„Kicsoda?”, értetlenkedik Vera, és érzi, hogy elpirul.

„Ne játszd meg magad!”, sziszegi Sári, és meglöki.

Vera nekiesik az öltözőszekrénynek. Annyira meglepődik, hogy még haragudni is elfejt.

„Nagyon jól tudtad, hogy mennyire tetszik nekem!”, kiáltja Sári, „igaza van anyunak! Te egy alamuszi dög vagy!”

Ez elsőre olyan, mint egy irtózatos tördőfés, Sári pontosan tudja, hogy Vera nem bírja elviselni, ha csúnyát mondanak róla, ha nem szeretik, az neki mindennél jobban fáj, és ez most is így van, de valamiért mégsem egészen, mert valamitől van ereje arra gondolni, hogy ez nem igaz, és hogy Sári csak azért mondja ezt, mert bántani akarja őt, feltámad benne az indulat, ő is meglöki a lányt, Sári is nekiesik a váltócipős szekrénynek, talán egy kicsit be is veri a fejét, de igazából semmi baja nem lesz, mégis akkora patáliát csap, hogy Tátrai Vera, kitűnő tanuló, a tavalyi év egyik kitüntetettje, „jó tanuló, jó sportoló”, az egész alsó tagozatból elsőként szóbeli osztályfőnöki figyelmeztetést kap.

Futótűzként terjed a hír. Vera arra gondol, még haza sem fog érni, már tudni fogják a szülei.

Ám ami még ennél is rosszabb, az egész osztály Sári pártjára áll, aki hol az egyik, hol a másik lábára sántít és a karját is húzza, de Vera látja, hogy semmi baja, látszik a szemén.

Vera azt is látja rajta mindig, amikor tényleg fáj a hasa, és azt is, amikor csak nincsen kedve úszásra vagy lovastornára jönni. Sári neki nem tud hazudni. Vagy nem elég jó színésznő, vagy ő ismeri túl jól.

Non dice nient'altro, solo questo, e nel dirlo non si sente neppure in colpa di averlo detto, come se i dolcetti e Józef non c'azzecassero nulla l'uno con l'altro, e in verità non capisce nemmeno come diavolo abbia fatto Sári ad associare i dolcetti a lui e a sapere che fosse venuto in visita da loro, ma ciò aveva fatto infiammare la faccia a Sári e il suo sguardo si era caricato di un odio implacabile. Fino ad allora aveva ascoltato, al massimo aveva annuito con fare indifferente e risentito, ma proprio in quel momento si girò di scatto.

“È stato da voi?”, chiede, strepitando e ansimando.

“Ma chi?”, ribatte Vera facendo la gnorri e sentendo di arrossire.

“Non fare la gatta morta!”, sibila Sári dandole uno spintone.

Vera sbatte sull'armadietto. Si sorprende a tal punto che si scorda persino di arrabbiarsi.

“Lo sapevi benissimo che mi piace così tanto!” gridò Sári, “c'ha ragione mia mamma! Sei una viperaccia cattiva!”.

All'inizio suona come una coltellata alla schiena, perché Sári sa perfettamente che Vera non sopporta quando dicono cattiverie sul suo conto se lei non va a genio a qualcuno, le fa male più di ogni altra cosa, e questa è una di quelle volte, ma per qualche ragione non del tutto, perché qualcosa le dà la forza di pensare che non è vero e che Sári lo dice solo perché vuole ferirla, le ribolle dentro la rabbia e a sua volta la spintona, anche Sári sbatte sull'armadietto delle scarpe, forse sbatte pure leggermente la testa ma senza farsi niente, fa lo stesso un putiferio tale da far beccare a Vera Tátraí, studentessa modello, tra le più elogiate dell'anno prima, “studentessa brava e sportiva”, il primo richiamo verbale di tutta la scuola elementare da parte del capoclasse.

La notizia si diffonde in un battibaleno. Facile, pensa Vera, che la notizia arriverà a casa dai genitori persino prima di lei.

E ancora peggio, l'intera classe si schiererà dalla parte di Sári, che zoppicherà un po' da un lato e un po' dall'altro, pure con un braccio dolorante, ma Vera lo vede che non le fa male nulla, si vede a occhio.

Vera se ne accorge sempre, anche quando a Sári fa davvero male la pancia, o anche quando non c'ha voglia di andare a lezione di volteggio oppure a nuotare. Sári non è in grado di fregarla. O è lei una cattiva attrice, oppure la conosce troppo bene.

A menzán Vera egyedül eszik, látványosan nem ül oda az asztalához senki, és ez borzasztóan fájni neki, ha nem kellene rémülten azt figyelnie, mikor jön már ebédelni Józef. Az alsósok külön épületben vannak, de a menza és a napközi közös, ebéridőben és délután lehet látni a fiút, és ő mindennap látja is, de most nem jön, Vera érzi, hogy mindenki őt nézi, mutogatnak rá, mintha sokan a „figyelmeztető” szót sugdosnák a másíknak, Józef még mindig sehol, az osztályából már mindenki lejött, csak ő nem, ez kibírhatatlan, Vera lassan kanalazza a tojáslevest, máskor szereti, mert tojás ugyan nem sok van benne, de jó köményesre főzik, ám most csak nyammog, még mindig semmi; mi a fene történhetett?! Abból, ahogy nyílik a fehér, rácsos ajtó, tudja, hogy ő az.

Verának majd kiugrik a szíve, amikor tényleg Józef jön be a menzára, és Vera biztos benne, hogy a fiú őt fogja észrevenni először, hiszen világít a boldogságtól, és rúgkapál a szíve, és itt ül egyedül, rá várva, de oda sem pillant, csak megy egyenesen a kiadóablak felé, kezét sem mos, csak dobálja a kést meg a villát a műanyag tálcára.

„Utálom ezt a moslékot!”, kiabálja be az ablakon.

A szakács nénik ráförmednek, hogy takarodjon kifelé.

Józef tovább szemtelenkedik, „ki van fizetve”, veti oda, aztán amikor elindul, az első ablaktól még visszaszól, „ez a lisztes lötyty egy zlotyt sem ér.”

A tanári asztalnál csak Etelka néni ül, úgy tesz, mintha nem hallaná a szemtelenkedést, de Vera látja a hátán, hogy megváltozik a tartása, Józef csak másodikat vesz, pörkölt van csőtésztaival és savanyú.

„Ez már döfi”, közli fennhangon.

Vera azon tűnődik, hogy néhány napja még menynyire gyűlölte ezt a parádézást, most meg mindjárt belehal, ha a fiú nem veszi észre, és ezen el kell gondolkodni, mert igazából neki most sem tetszik ez a viselkedés, akkor meg hogyan lehet az, hogy valami úgy tetszik, hogy nem tetszik?

A mensa Vera mangia da sola, si vede proprio che al suo tavolo non ci si siede nessuno, e ci rimarrebbe terribilmente male se non stesse lì imbambolata ad aspettare che arrivi Józef a pranzare. Le elementari stanno in un altro edificio, ma la mensa e il doposcuola si trovano a parte, sia a pranzo che il pomeriggio è possibile vedere il ragazzo, e lei lo vede ogni giorno, ma ora non arriva, Vera lo sente che la stanno guardando tutti, che indicano verso di lei come se si sussurrassero a vicenda la parola “richiamo”, Józef non si vede da nessuna parte, sono usciti tutti dalla classe, manca solo lui, è una situazione irritante, Vera mangia febbrilmente la sua minestra di cavoli, oggi non le piace perché non ci sono abbastanza cavoli, ma hanno abbondato con le cipolle, anzi la mangia controvoglia, ma ancora nulla; che diavolo è successo?! Saprà che sarà lui dal modo in cui aprirà la porta bianca con la grata.

A Vera accelera il battito quando Józef entra a mensa sul serio, e Vera è sicura che il ragazzo vedrà lei per prima, quindi si illumina dalla gioia e tiene a freno il cuore, e sta lì seduta da sola ad aspettarlo, ma manco per niente, lui va direttamente verso il bancone, non si lava nemmeno le mani, getta solo forchetta e coltello sul vassoio di plastica.

“Ma che è ‘sta schifezza!” grida da sopra al bancone.

La cuoche lo sgridano e gli dicono di levarsi dai piedi.

Józef continua a fare lo sfacciato, “già pagato” gli ribatte a mezza bocca, e quando si allontana sente di rimando da dietro al bancone, “sta sbobba non vale una lira”.

Al tavolo dei professori c’era solo la signora Etelka, che fa finta di non sentire questa sfacciataggine, ma Vera vede dalle spalle che cambia la postura, Józef prende solo il secondo, i sottaceti e lo spezzatino coi maccheroni.

“Oh, già va meglio”, afferma a voce alta.

Vera ripensa che solo qualche giorno fa odiava ancora a morte il pavoneggiarsi di Józef, ora si sentirebbe mancare se il ragazzo non la notasse, e ci dovrebbe riflettere un attimo, visto che non le piace nemmeno ora questo comportamento, e com’è possibile che le piaccia qualcuno che fa qualcosa che non le piace?

Józef ekkor fordul végre az asztalok felé, Vera kanala a levegőben marad, a fiú még mindig csak kutat, mindenhová néz, csak őrá nem, és már meg is indul egy másik asztal felé, Verát összerántja egy maró fájdalom, a fiú már majdnem odaül az ötödikes galerihez, a lábát már emeli, kirántja a széket, ahogy szokta, amikor oldalra fordul, meglátja őt, és felragyog, eltűnik az arcáról a verekedős, gonosz Józef, és a másik Józef lesz ott. Ugyanolyan hanyag mozdulattal visszarúgja a széket, és elindul feléje.

Nem szól semmit, rá se néz, nem is köszön, csak leül mellé, és lapátolja befelé a pörköltet. Néha, lopva, egymásra pillantanak. Vera hallja, ahogy nyel. Egy másik ötödikes fiú oda akar ülni hozzájuk, Józef felnéz.

„Neked van osztályfőnökid?“, kérdezi.

„Nincs“, feleli rémülten a fiú. „Ide csak az ülhet, akinek van.“

Józef mondatát mindenki hallotta. Az egész ebédlő. A negyedikes napközis csoport. Az ötödikesek. Csak az ülhet ahhoz az asztalhoz, akinek van osztályfőnöki figyelemztetője. Uzsonnakor is ketten ülnek ott, mindenki őket nézi, különös, csiklandozó érzés, nem egyértelműen jó, mert van benne valami hamis, helytelen, és annak a mama nem örülne, Vera mégis kiválasztottnak érzi magát, és ez még sohasem fordult elő.

Ezzel együtt az uzsonna már nyomott hangulatban telik, hallgatnak, valaki nyitva hagyja az utcai ablakot, két asztal mélységig bevágja a szél a függönyt, a sárgás, zsírfoltos anyagot csapkodja, verdesi a huzat, olyan, mint egy sérült madár. Verának eszébe jut, hogy elmeséli Józefnek, mennyi minden megváltozott egy csapásra, most már nincs az egész negyedik osztály ellene, mint reggel, illetve a fiúk már nincsenek. Végző Dani meg a Lassú ikrek, vagyis a banda vele akar barátkozni, meg a bénább lányok is, Vakarc meg Pápaszemes, szóval már nem mindenki a magát sajnáltató Sári körül toporog, és mindez Józef egyetlen mondatának hatására történt, de olyan zaj van, csattog és csikorog a villamos odakint, autók dudálnak, és a függöny is csak néha csitul el, olyankor mintha elmúlna a haragja, a tanári asztalra fekszik, aztán, amikor már kicsit nyugodtabb lenne az ebédlő, megint felhorgad a szél. Mint amikor kutyák ugranak a vaskapunak a kertvárosban.

Ed ecco che finalmente Józef si gira verso i tavoli, Vera rimane col cucchiaino a mezz'aria, il ragazzo si guarda intorno, in tutte le direzioni, ma verso di lei non ci guarda e si avvia ad un altro tavolo, Vera è presa da un dolore lancinante, il ragazzo è quasi giunto dalla combriccola della prima media, fa per sedersi, sbatte la sedia come sempre, girandosi da un lato la vede, si illumina in faccia, lo Józef duro e attaccabrighe lascia il posto ad un altro Józef. Con la stessa indolenza da un calcio alla sedia e si avvia verso di lei.

Non dice nulla, non la guarda né la saluta, ci si siede solo accanto, e trangugia lo spezzatino. Ogni tanto si gettano uno sguardo furtivo. Vera sente Józef deglutire. Un altro ragazzo di prima media si vuole sedere accanto a loro, Józef tira su lo sguardo.

“A te l'hanno messa la nota?”, chiede.

“No”, risponde sorpreso il ragazzo.

“Qui ci si possono sedere solo quelli che l'hanno presa”.

Queste parole le sentono tutti. L'intera mensa. Quelli di quinta elementare al doposcuola e quelli di prima media. A quel tavolo ci si possono sedere solamente quelli con il richiamo del capoclasse. Anche a merenda sono in due, tutti li guardano, una sensazione particolare, formicolante, non necessariamente piacevole, perché ha qualcosa di finto, di fuori luogo, e la mamma non ne sarebbe felice, ma Vera si sente la prescelta, e non le era mai accaduto prima.

Trascorrono la merenda con aria spenta, ascoltano, qualcuno lascia aperta la finestra che dà sulla strada, le folate di vento sbattono la tenda fino al secondo tavolo, scuotono il tessuto giallo e unto, come un uccello ferito. A Vera viene in mente di raccontare a Józef come in un colpo sia cambiato tutto, mo' non ha più tutta la quinta elementare addosso come la mattina, o meglio non ha più i ragazzi contro. Daniele Ritardino e i gemelli Vapiano, cioè la combriccola vuole fare amicizia con lei, pure quelle schiappe di Quattrocchi e Nanetta, per farla breve non tutti si affollano intorno ad una Sári in cerca di compassione, e Józef ha scansato tutto con una sola frase, ma c'è un rumore assurdo là fuori, il tram che scricchiola e cigola, i clacson delle auto, la tenda si placa solo di rado, come se svanisse la furia, stendendosi sulla tavola dei professori, e poi, appena c'è un po' più di calma nella mensa, ripartono le folate. Come quando i cani saltano sui cancelli delle villette cittadine.

Trad. di Gabriele Italiano e Nikolett Tápai

IV SEMINARIO DI TRADUZIONE BALIT
BALATONFÜRED, CASA DEL TRADUTTORE
30 MAGGIO-6 GIUGNO 2023

Testi tradotti da:

Diána Vonnák: *Látlak*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2021 (selez.)

Traduttori partecipanti:

Giulia Cicerone, Anna Maria Cutrupia, Gerda Lázár,
Nóra Lengyel, Endre Makai,
Balázs Matolcsi, Levente Sarkadi-Szabó,
Sara Luigia Tomassetti, Gianluca Volpi, Annamária Zemen

Akklimátizáció¹

Konganak a harangok, vörös ruhás alakok suhannak el ágseprűkkel a kezükben, ébred a kolostor. Az udvar közepén egy kislány guggol, a szájából majdnem kiesik a nyalóka egy hirtelen vigyortól. Didereg a hajnal. Lavórok fölött kopaszra borotvált, nevető kislányfejek csillognak a szappanos víztől, a mozdulataik kicsit kapkodók, ott kellene már lenniük a reggeli recitáláson. Ilyenkor képtelen vagyok megkülönböztetni őket egymástól.

Nem tudom, mikor érkeztem. A felmondásom és az utolsó tanári értekezlet piros betűs ünnep lett az évben, de a mai dátumot még hozzátetűleg sem tudom. Összemosódik az ideút, a döntés után a készülődés lázas hetei, olyan voltam, mint egy ketrecbe zárt állat. A barátaim előtt addig mantráztam az indokaimat, míg el nem felejtettem az összes egyéb változatot, mióta pedig itt vagyok, csak az számít, hogy menni akartam. Azt mondtam, hogy inkább ott tanítanék, ahol értelme is van, hogy szegénynek lenni máshol is lehet. Hogy nem akarok gyereket, de otthon gyenge lennék nem beadni a derekam.

Aztán tényleg eljöttem. A jetlagból oxigénhiány lett, azóta pedig a kolostori monotónia miatt már csak arra emlékszem, ami mindennap megtörténik. Zöldségaprítás az ebédhez, adományt hozó falusiak, temetni vagy házasítani induló szerzetesek. A gerincemen őrlő lassúsággal, mint az alpinisták, araszolnak felfelé a poloskák. Délutánonként szerzeteslányok nevető csapatai az iskolabuszban, lesütött szemük alatt ott villognak a titokban nézett szappanoperák képkockái, ziháló férfiak mellek közé sűgött vallomásaival. Éjszakánként megnyugszom, pedig nem tudok aludni. Mégis, akkor nem látszanak a hegyek, nem zűgnak a generátorok, és a saját kezem sem látszik végre olyan fehérnek. Nappal zsong a kolostor, a magashegyi légszomj nem enyhül. Folyton rám lóg az ég, mint egy kivédhetetlen, arcra szorított nejlonzacskó.

¹ Da: DIÁNA VONNÁK, *Látlak*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2021, pp. 9–15.

Acclimatazione

Suonano le campane, figure vestite di rosso con ramazze tra le mani scivolano via, si desta il monastero. In mezzo al cortile sta accovacciata una bambina, quasi le cade il lecca-lecca di bocca per un ghigno improvviso. Tremola l'alba. Chine sui catini, ridenti testoline rasate luccicano di acqua saponata; i movimenti delle bimbe sono un po' affrettati: dovrebbero già essere alla preghiera del mattino. In momenti come questo non riesco a distinguerle l'una dall'altra.

Non so quando sono arrivata. Le mie dimissioni e l'ultimo consiglio docenti sono divenuti date in rosso sul calendario, ma non ho la più pallida idea di che giorno sia oggi. Il mio viaggio fin qui è offuscato, febbrili le settimane di preparativi dopo la decisione. Ero come un animale in gabbia. Ripetevo le mie ragioni agli amici come un mantra, fino a dimenticare tutte le altre versioni, e da quando sono qui conta solo che volevo andarmene. Dicevo che avrei preferito insegnare dove ha pure un senso, che si può essere poveri anche altrove. Che non volevo figli, ma che rimanendo sarei stata debole e avrei finito per cedere.

E poi me ne sono andata veramente. Il jet lag si è trasformato in mancanza d'ossigeno, e da allora, a causa della monotonia del monastero, ricordo solo ciò che accade ogni giorno. Sminuzzare verdure per pranzo, abitanti del villaggio che portano donazioni, monache che vanno a celebrare funerali oppure matrimoni. Come gli alpinisti, le cimici risalgono la mia colonna vertebrale con esasperante lentezza. Di pomeriggio gruppi ridenti di giovani monache sullo scuolabus. Sfarfallano sotto i loro occhi bassi fotogrammi di soap opera guardate di nascosto, con dichiarazioni di uomini ansimanti sussurrate tra i seni. Di notte mi rilasso, benché non riesca a dormire. Eppure, allora non si vedono le montagne, i generatori non ronzano, e finalmente le mie mani non sembrano così bianche. Di giorno il brusio del monastero, l'affanno per l'altitudine non si attenua. Il cielo incombe sempre su di me, come un sacchetto di plastica premuto sul viso che non lascia scampo.

Gyakran valami viszketegség kényszerít, hogy azt hazudjam, dolgom van. Bejelentem, hogy a városba kell mennem, pedig senki nem kérdez. Mikor reggelente iskolába mennek, úgyis kiürül a kolostor, csak az öreg szerzetesnők ülnek a konyhába húzódva. Eliszkolok. Hagyom magam eltévedni, a sebtében épülő házak között megdugnának a vendégmunkások, ha hagynám, nevetve nyúlnak a mellem felé, de közben egymásra néznek inkább, mint a szemembe. Jólesik a közönségességük a kolostor után, és szerencsére egyáltalán nem érdekli őket, hogy ki vagyok. Emelem a tétet, egyetlen nőként whiskyt rendelek, és rágyújtok az illegális kocsma-boltban. A reakciókon látom, hogy ezzel mindenkire kiterjedő szexuális ajánlatot tettem. Inkább gyorsan menekülöre fogom.

Szinte üres még a kolostor, amikor visszaérek, a homlokomat a hideg vályogfalra tapasztva győzködöm magam arról, hogy nem is olyan nagyok a hegyek. Hirtelen ujjakat érzek a tarkómon, valami tétova simítást a hajamon. A gyomromban megdobbán a szívem. Aztán megnyugszom, csak a furcsa lány az, aki napok óta követ. Én is figyelem, nem is lehet nem kiszűrni a többiek között. Ha a szemébe néznél, mindig elfordul a tekintete, és a beszéde akadozó, mintha lélegzet helyett szavakkal zihálna. Kutyaként követi a többieket, akik legfeljebb unottan nyugtázzák a jelenlétét. A korát nem lehet megbecsülni, a kopasz fejek és a vörös ruha a gyerekség, felnőtttség és öregség állomásaiba egyszerűsíti itt az embereket. Egymást tördelő kezei időnként görcsbe rándulnak, remegni kezdenek, és sosem tudom eldönteni, hogy a zavart mosoly az arcán butaság-e, vagy annyira erős hála, ami kiszorítja a gondolatokat. A többiek Dolmának szólítják. Most szabadkozva rám néz, a keze ott marad a kinyúló mozdulatban, aztán elfut, mielőtt megszólalhatnék.

Mennem kell, délutános angoltanár vagyok, órát tartok, de nyelvtan helyett inkább kérdezek. Az egyik kislány azért vette fel a cölibátust, mert nem akart férjhez menni, az apja és a bátyja is alkoholista, bűdösök is, rosszabb napokon belé rúgnak.

Spesso una qualche frenesia mi spinge a mentire dicendo di essere occupata. Annuncio di dover andare in città, sebbene nessuno me lo domandi. Quando di mattina vanno a scuola il monastero si svuota e soltanto le monache anziane si trattengono in cucina. Mi dileguo. Mi concedo di perdermi. Se glielo permettessi, i lavoratori stranieri mi scoperebbero tra le case che stanno costruendo in fretta. Allungano le mani verso il mio seno ridendo, ma piuttosto che guardarmi negli occhi si guardano a vicenda. Fa piacere la loro volgarità fuori dal monastero, e per fortuna a loro non interessa affatto chi io sia. Alzo la posta in gioco: sono l'unica donna, ordino un whisky e mi accendo una sigaretta nel bar-bottega illegale. Dalle reazioni comprendo che con questo gesto ho avanzato un'offerta sessuale aperta a tutti. Meglio filarsela alla svelta.

Quando ritorno il monastero è ancora semivuoto. Premendo la fronte contro la fredda parete di adobe mi convinco che le montagne non sono poi così alte. Improvvisamente sento delle dita sulla nuca, una sorta di carezza esitante sui capelli. Mi balza il cuore in gola. Poi mi tranquillizzo: è solo la ragazzina strana che mi segue da giorni. Anche io la osservo, non si può non notarla tra le altre. Se la guardi negli occhi distoglie sempre lo sguardo, e quando parla si blocca, come se al posto del respiro le mancassero le parole. Come un cane segue le altre, che tutt'al più prendono atto, annoiate, della sua presenza. Non è possibile stimare la sua età: i capi rasati e le vesti rosse riducono qui le persone agli stadi dell'infanzia, dell'età adulta e della vecchiaia. Si torce le mani, che talvolta si contraggono in spasmi, iniziano a tremare, e non riesco mai a giudicare se il sorriso perplesso sul suo volto sia sintomo di stupidità oppure di una gratitudine tanto grande da scacciare il raziocinio. Le altre la chiamano Dolma. Ora mi guarda dispiaciuta, la mano ferma ancora allungata, poi corre via prima che io possa dire qualcosa.

Devo andare: sono l'insegnante di inglese del pomeriggio, devo tenere una lezione, ma preferisco fare domande piuttosto che grammatica. Una delle bambine ha deciso di fare voto di celibato perché non voleva sposarsi: suo padre e suo fratello maggiore sono entrambi alcolisti, puzzano anche, e nelle giornate difficili la prendono a calci.

Sokszor hallom aztán, hogy mind ilyen. Egy másik lány azt mondja, egyszerűen a piros ruhák tetszettek neki, szépek, ahogyan lobognak a szélben. Viccelek, hogy nekem vörös a hajam, így aztán nem kellett szerzetesnek szegődjek, van, ami lobogjon így is.

Nem reagálnak, a répa és a bíbor tényleg nem pont ugyanaz a szín. A kolostorban amúgy télen is mindig van mit enni, ezt is többen hangsúlyozzák mosolyogva. Dolma nem kérdez, sosem kérdez, a tekintete cikázik a mozdulataimon, lassan a tehetetlenségig feszélyez. A többiek eltúlzott mosolyokkal próbálják elterelni a figyelmemet, versengve kérdeznek, de csupa olyasmit, amire nincs mód válaszolni. Nomád volt a nagymamád? És a te országodban vannak buddhisták?

Reggel arra ébredek, hogy a szoba ajtaját ütemesen veri valami, erősebben, mint egy kopogtatás. Kinézek, Dolma fekszik hátrabicsaklott fejjel az ajtó előtt, papucsos sarkával az ajtó fáját rúgja, béka, akibe áramot vezettek, a szája sarkából hab folyik, a füzetei számfülesen hevernek a földön. A hangja most is egy szűkítő kutyáé, valami gyo-mormélyi panasz, kétségbeesetten néz, és mondana valamit, de a habzó szájár miatt nincs hely a szavaknak. Csak a szeme jár körbe-körbe. Hogy érti-e, amit lát, azt lehetetlen megmondani. Lehajolok, hogy megfordítsam, nehogy a torkában felgyűlő nyáltól fuldokolni kezdjen, de az éppen felém ránduló keze a karomra fonódik, és úgy tart marokra szorítva, hogy mozdulni sem tudok. Így találnak ránk hosszú percek múlva a kisiskolás szerzeteslányok, arcukon rettenet és talán düh nyoma.

Orvost kell hívni, valaki telefonáljon, valakinek muszáj tudnia, van-e gyógyszere, akkor is, ha tőlem az egyetlen kórházban múltkor azt kérdezték, van-e saját tűm az injekcióhoz, vagy mehet a közös, de akkor is, valamit tenni kell, beszélek a levegőbe, a szavaim kuszák. Kifejtik az alkaromat a szorításból, Dolmába lassan visszatér a neurológiailag normálisnak mondott élet, csak még egy darabig eltart, mire ráélesít a valóságra a tudata, míg a habot letörli a szájáról, és megérti, hogy a többiek hova rángatják.

Sento dire spesso che sono tutti così. Un'altra ragazza dice che le piacevano semplicemente le vesti rosse, che sono belle quando svolazzano al vento. Scherzo sul fatto di avere i capelli rossi, per cui non è stato necessario unirmi alle monache, anche così ho qualcosa che svolazza.

Non reagiscono. La barbabietola e la porpora non sono davvero dello stesso esatto colore. E comunque nel monastero anche d'inverno c'è sempre qualcosa da mangiare, anche questo sottolineano in molte sorridendo. Dolma non fa domande, non fa mai domande, il suo sguardo serpeggia tra i miei movimenti, imbarazzandomi lentamente fino all'inerzia. Le altre tentano di catturare la mia attenzione con sorrisi esagerati, gareggiando nel fare domande, tutte domande alle quali non sono in grado di rispondere. Tua nonna era una nomade? E nel tuo paese ci sono buddisti?

La mattina mi sveglia il rumore di qualcosa che colpisce ritmicamente la porta della mia camera con più vigore di una bussata. Mi affaccio. Dolma sta sdraiata con la testa ripiegata all'indietro davanti la porta, tira calci al legno con il tallone, è una rana a cui hanno dato la scossa, dall'angolo della bocca le cola della schiuma, i suoi quaderni sgualciti sono sparsi sul pavimento. Anche adesso i suoi versi sono quelli di un cane che guaisce, una sorta di lamento dal fondo dello stomaco, mi guarda disperata, vorrebbe dire qualcosa ma il trisma e la schiuma non lasciano spazio alle parole. Solo i suoi occhi ruotano. Se capisca o meno ciò che sta vedendo è impossibile dirlo. Mi chino per girarla affinché non inizi a soffocare per la saliva che si accumula in gola, ma, con la mano che si muove a scatti proprio verso di me, si avvinghia al mio braccio, tenendo il pugno tanto serrato da impedirmi di muovermi. È così che ci trovano dopo lunghi minuti le piccole monache, sui loro volti un'espressione di orrore e forse di collera.

Bisogna chiamare un medico, che qualcuno gli telefoni, qualcuno deve sapere se ha un farmaco, sebbene l'ultima volta nell'unico ospedale mi abbiano domandato se avessi un mio ago personale per l'iniezione o se potesse andare quello comune, ma bisogna comunque fare qualcosa. Parlo al vento, le mie parole sono confuse. Mi liberano l'avambraccio dalla morsa, Dolma ritorna lentamente ad uno stato neurologico considerato normale, ci vuole solo ancora un po' perché la sua coscienza si riallinei alla realtà, mentre si asciuga la schiuma dalla bocca e capisce dove le altre la stanno trascinando.

Engem visszatolnak a szobámba, az ajtót rám zárják, már így is túl sokat láttam. Ostobán nézek magam elé, sehová nem tudom kiengedni a bent ragadt szavakat, farkasszemet nézek a polcon az exem fényképével. Nem is az exem igazából. Ki most biztosan nem mehetek, játszani a szabályok szerint kell, és én most egy körből kimaradok. Jobb híján várom, hogy iskolába induljanak.

Kiszököm az első adandó alkalommal, émelyít a városban mindenhol ki hallatszó recitálás, a részvétlenség tagolatlan zsolozsmája, a forgó imámalom, ami jogos büntetésként ünnepli a nyomort meg az értelmetlenséget. A muszlim negyed felé indulok, ahol mindig erőszakosak az árusok, de legalább az újjászületésben nem hisz senki. Végül nem jutok odáig, egy kihalt főút padkáján maradok, nézem a völgyben a folyó zöld szalagját a hegysívatag szürkéje előtt.

A délutáni órán kérdezek, de nem érdekelnek a válaszaik, Dolma sehol. Zavarban vannak, máshogy szorongat minket a reggeli rángatózás emléke, valami gombóc a torokban. Nyelni kellene-e vagy hányni, én még mindig nem tudom. Végül nagy nehezen elkezdik. Ő mindig ilyen, nem szabad közel menni hozzá, ha ez van, ott kell hagyni, és megvárni, ameddig elmúlik, hiszen mindig elmúlik, aztán felkel, letörli a nyálat az arcáról, mosolyog megint, kiveri kutya, tulajdonképpen neki is jobb, ha félrenézünk. Magamat is idegesítem az erősködéssel, hogy ehhez egyszerűen gyógyszer kell, és elmúlik. Vagy legalábbis nekünk lesz nyugalmunk, hogy a kötelezettségek körein rituálisan végighaladtunk, hogy azt tettük, amit tennünk kellett. Mosolyognak, nem győzködnek, hagyják, hogy kifulladásra lendülem.

Quanto a me, mi spingono nella mia stanza e chiudono la porta, ho già visto troppo. Fisso frastornata davanti a me, non riesco a far uscire in alcun modo le parole che ho intrappolate dentro, sfido con lo sguardo la fotografia del mio ex sulla mensola. Non è nemmeno il mio ex a dirla tutta. Non posso certo uscire ora, bisogna giocare secondo le regole, e io adesso devo saltare un turno. In mancanza di migliori alternative, aspetto che vadano a scuola.

Me la svigno alla prima occasione. Mi danno la nausea la preghiera che riecheggia da ogni angolo della città, il salmodiare indistinto del disinteresse, la ruota girevole della preghiera, che celebrano la miseria e l'assurdità come legittima punizione. Mi dirigo verso il quartiere musulmano, dove i venditori sono sempre prepotenti, ma almeno lì nessuno crede nella reincarnazione. Alla fine non mi spingo fin lì, mi fermo sul ciglio della solitaria strada principale ad osservare il nastro verde del fiume nella valle contro il grigio del deserto montano.

Nella lezione pomeridiana faccio domande, ma non sono interessata alle risposte. Dolma non è da nessuna parte. Sono turbate, in modo diverso ci opprime il ricordo delle convulsioni della mattina, una sorta di nodo alla gola. Se deglutire oppure vomitare, ancora non lo so. Alla fine con grande fatica cominciano. Con lei è sempre così, non ci si può avvicinare quando succede, bisogna lasciarla lì, e aspettare che passi, perché passa sempre, poi si alza, si asciuga la schiuma dal viso, sorride di nuovo, un cane bastonato, in realtà è meglio anche per lei se guardiamo dall'altra parte. Insisto che basterebbe un semplice farmaco per farlo passare e finisco per infastidire anche me stessa. O perlomeno saremmo tranquille perché avremmo percorso ritualmente tutte le tappe obbligatorie, avremmo fatto ciò che dovevamo fare. Sorridono, non tentano di convincermi, lasciano che il mio slancio si spenga.

Éjszaka a kolostor lapos tetejére kiülve számolom a ki- és belégzéseket, a cigaretta narancssárga felizzásait. A hátamon érzem, hogy valaki figyel, de nincs erőm tudni akarni, hogy ki az. Alattam egy szamár kukázik a kolostorkapu előtt, jó fotótéma lenne, mint itt minden. Aztán hátra sem kell néznem, tudom, hogy ő az, ugyanazok az ujjak simítanak végig a hajamon. Szép, zihálja maga elé, hátulról valamit a kezembe csúsztat, aztán csak a papucs csattogását hallom, ahogy elfut. Nem fordultam volna meg, igazán maradhatott volna. Lenézek, a kezemben egy nyalóka, a másikban közben kialudt a cigaretta. Kifújom a kevés füstöt, ami még bent maradt, próbálom elkapni a szamár tekintetét.

Di notte, seduta sul tetto a terrazza del monastero, conto le espirazioni e le inspirazioni, le volte in cui la sigaretta si infiamma d'arancione. Sulla schiena la sensazione che qualcuno mi stia fissando, ma non ho la forza di voler sapere chi. Dietro di me un asino rovista tra la spazzatura all'entrata del monastero, sarebbe un buon soggetto fotografico, come tutto qui. Poi non ho nemmeno bisogno di voltarmi, so che è lei, le stesse dita che mi accarezzano i capelli fino alle punte. Belli, dice ansimando. Da dietro mi fa scivolare qualcosa tra le mani, poi sento solo lo schiocco delle ciabatte mentre corre via. Non mi sarei voltata, sarebbe davvero potuta restare. Abbasso lo sguardo, in una mano un lecca-lecca, nell'altra intanto si è spenta la sigaretta. Espiro il poco fumo ancora rimasto, cercando di catturare lo sguardo dell'asino.

Trad. di Sara Luigia Tomassetti

Préda¹

Hetek óta ez megy, én pedig teljesen tehetetlen vagyok. Mindig akkor érkezik, amikor épp kezd sok lenni a második, és idegesít, hogy már megint olyan smucig voltam, hogy fasírtot rendeltem a rántott hús helyett. Eddig mindig csak akkor jött, amikor egyedül ebédeltem, pedig ha kollégákkal jövök, mindig költekezem kicsit. Olyankor brassóit eszem, vagy cigánypecsenyét. Ha lezabálom a hasamat főzelékkel mások előtt, az mégiscsak vállalhatatlan. Ha nőkkel jövök, inkább salátát rendelek csirkecombbal, hogy lássák, nem csak egy érzéketlen disznó vagyok, aki szex közben tarkón bőfögné őket fokhagymával. Sose lehet tudni. Ha másokkal vagyok, sütizek is. Szóval jobban járna, ha máskor könnyen, de mindig ilyenkor jön, csak én meg ő meg a főzelékmaradék. És farkasszemet nézünk. Tudom, hogy miattam jön, hogy kiszúrt magának valami miatt, az időzítése elárulja, a testtartása is elárulja, minden kibaszott bajsza szála elárulja.

Mondanám neki, hogy néni, ne tessék már ennyire stikában csinálni, hát volt nekem is gyerekszobám, nem verném ki a balhét. De mindig gyorsan történik minden. Még rágok, tele a pofám fasírttal, egyszer csak felbukkan, és leül velem szemben, mintha találkánk lenne. Amúgy nem tűnik olyan szegénynek, nem szúrnád ki csak úgy, van három kardigánja, már kitanultam, azokat váltogatja. Öreg és aszott. Van pufikabátja és huzikocsija is. Na, az mindennek a nyitja. Mert leül, a szemembe néz, nem szól semmit, a szája konkávba süpped, biztos nincs elég foga, az orrán csak úgy virítanak a fekete mitesszerek. Aztán a szemét le se véve rólam, mintha meg akarna babonázni, egyszerűen elveszi a fasírtomat a jobb kezével, csak úgy kiemeli a főzelékből egy kurva szó nélkül, és enni kezdi.

¹ Da: DIÁNA VONNÁK, *Látlak*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2021, pp. 17–22.

Preda

Sono settimane che va avanti, e mi sento completamente impotente. Arriva sempre quando il secondo inizia a sembrarmi troppo, e mi rende nervoso essere stato di nuovo così spilorcio da ordinare polpette, anziché cotoletta. Finora è sempre e solo venuta quando mangiavo da solo, mentre invece, quando vengo in compagnia dei colleghi, spendo un po' di più. In quelle occasioni mangio carne alla Brassó oppure bistecca alla zingara.

Sporcarmi sulla pancia con un purè di verdure davanti agli altri sarebbe proprio inaccettabile. Se vengo con una donna, ordino piuttosto insalata con coscia di pollo, per farle vedere che non sono un porco insensibile che le rutterebbe aglio dietro la nuca durante il sesso. Non si può mai dire. Se sono con altri, addirittura prendo un dolce. Quindi, le converrebbe venire un'altra volta, ma viene sempre solo in queste situazioni, in cui ci siamo solo io, lei e gli avanzi del piatto di verdure. E ci guardiamo in cagnesco. So che lei viene per me, per qualche motivo ha scelto me, l'orario lo conferma, la postura lo conferma, ogni fottuto pelo di baffo lo conferma.

Le direi: "Cara nonnina, non faccia così di soppiatto, perché non sono stato cresciuto in una stalla, e non vorrei fare un casino". Ma succede tutto sempre così velocemente. Mentre sto ancora masticando, con le polpette ancora tra i denti, di colpo spunta lei e si siede di fronte a me, come se avessimo una punta. Tra l'altro, non sembra così povera, non la sgameresti, ha anche tre cardigan, e ormai ho notato che li alterna. Vecchia e appassita, ma con un cappotto trapuntato e il carrello della spesa. Ecco, questa è la chiave di tutto. Si siede, mi guarda fisso negli occhi, non dice nulla, ha la bocca incavata, di sicuro non ha abbastanza denti, sul naso troneggiano dei punti neri. Dopodiché, senza neanche distogliere lo sguardo da me, come se mi volesse stregare, semplicemente prende una polpetta con la mano destra, togliendola così dalla vellutata di verdure, e comincia a mangiarla senza una fottuta parola.

Nekem meg tele a pofám kajával és meglepetéssel, most mi a faszt csináljak, tényleg. Hatodszorra is meglep ez az arcátlanság, pedig igazán hozzászokhattam volna. Lopva mindig körbenéz azért, a szeme sarkából sandítgat a pincérlány felé, biztos fél, hogy ráordít valaki, hogy ez nem ételosztás, csókolom, arra ott vannak a krisnások. Mondjuk, én biztos ezt ordítanám, ha itt dolgoznék. Közben meg, bazmeg, a bal kezével elemeli a kenyeremet, és elsüllyeszti a huzikocsijába. Pedig ott van a jobbában még a fél fasírtom, hihetetlen.

Szóval ma történt ez hatodszorra, három héten belül. Lapítja az ínyével a fasírtot, fogai tényleg csak dísznek vannak. Néha még a könnye is csorog közben, most sajnáljam? Nem is tudom, direkt csinálja-e, mint azok az óbégató bérkoldusok, vagy tényleg ilyen szar neki. Jó, valószínűleg tényleg elég szar. Aztán biccent felém, valamit makog is, de sosem értem, és lassan kicsoszog, mintha a világ legtermészetesebb dolgát csinálta volna. Én meg nem tudom, hogy kedves vagyok, vagy balek. Mint az elefánt a természetfilmben, akinek azok a fehér kismadarak a hátára ülnek, és eleszik a kajáját. Az meg mélák, és hagyja. Legalább a néniből csak egy van. Ma elhatároztam, hogy végre csinállok valamit, hogy megszégyenítsem, vagy adok neki pénzt, hogy menjen arébb, vagy egyszerűen csak nem jövök többet egyedül, de nincs kedvem műmájerkedni a többiekkel, és brassóit vagy cézársalátát zabálni paradicsomfőzelék helyett. Úgyhogy megint a Főzelékfalóba jöttem, egyedül. Csak aztán elkalandozott a figyelmem, és véletlenül két fasírtot rendeltem, meg elvettem vagy öt szelet kenyeret. Na, így most jut is, marad is; nem tudom, észrevette-e a gesztust, igazából kurvára megköszönhetné. De csak búvöl azokkal a ráncos szemeivel, a horpadós szájával, nézünk egymásra, ütemre rágjuk a fasírtot. Sejtésem sincs, szokott-e kezet mosni.

Io, invece, ho la bocca piena di roba e di sorpresa, e mo' che cazzo faccio? Ma davvero? Alla sesta volta mi sorprende la sua sfacciataggine, sebbene mi ci sarei già dovuto abituare. Si guarda sempre furtivamente intorno, quindi sbircia in direzione della cameriera con la coda dell'occhio. Sicuramente ha paura che qualcuno la sgridi, questa non è una mensa per poveri, signora, per quello ci sono i Krishna. Diciamo che, sicuramente, anch'io lo griderei se lavorassi qui. Nel frattempo, cazzo, mi prende il pane con la mano sinistra e lo fa sprofondare nel carrello. Eppure, ha ancora mezza polpetta nella mano destra, incredibile.

Insomma, oggi è successo per la sesta volta in tre settimane. Schiaccia il polpettone con le gengive, davvero ha i denti solo per decorazione. A volte, mentre lo fa, lacrima, dovrei pure dispiacermene? Non so nemmeno se lo faccia apposta, come fanno quei finti mendicanti lagnosi, o se si trova veramente in una situazione così di merda. Beh, probabilmente è davvero nella merda. Poi mi fa un cenno con la testa, farfuglia qualcosa, ma io non la capisco mai, e lentamente se ne va strascinando i piedi, come se avesse fatto la cosa più naturale del mondo. E io non so se sono gentile, o un imbecille. Come l'elefante, nei documentari naturalistici, sul cui dorso si siedono quegli uccellini bianchi che gli fregano il cibo. Quello scemo, invece, li lascia fare. Almeno di nonnina ce n'è solo una. Oggi ho deciso di fare finalmente qualcosa per metterla in imbarazzo, o le do dei soldi perché se ne vada via, o semplicemente qui non ci verrò più da solo, ma non mi va di fare lo splendido davanti agli altri e mangiare carne alla Brassó o Caesar salad, invece di una vellutata di pomodoro. Così sono venuto di nuovo al Fözelékfaló, da solo. Solo che, dopo un po', la mia attenzione ha cominciato a divagare e, sbadatamente, ho ordinato due polpette e avrò preso cinque fette di pane. Beh, così ora basta e avanza; non so se si sia accorta del gesto, magari potrebbe pure ringraziarmi, cazzo. Ma è semplicemente ipnotizzante con quegli occhi grinzosi, con la bocca rugosa, ci guardiamo l'un l'altro, mastichiamo la polpetta a tempo. Non ho neanche la più pallida idea se si lavi le mani.

Nem tudok kikeveredni ebből az istennek se, már a kollégákat is igyekszem kikerülni, azt hazudom, ebédkor van láthatásom a gyerekekkel. Félek, azt hiszi majd a néni, hogy olyan jóban vagyunk, hogy bármikor jöhet, és csinálhatja a praktikáit, pedig ha mások előtt enné ki a kaját a tányéromból, akkor valószínűleg fel kéne mondanom, azt nem lehetne méltósággal elviselni. Ráadásul sokba van nekem ez az egész, már mindig túlrendelem magam, aztán néha nem is jön, akkor anyázok, hogy kárba megy az a sok jó ebéd, mert nekem azért vigyázni kéne a súlyommal. Ha viszont jön, és nem rendelek eledelet, akkor kopog a szemem délután az irodában. Sosem tudtam kiállni magamért. Igazából átszokhatnék máshova, mehetnék a lányokkal a humusz bárba vagy a túloldalra a törökhöz. De valahogy nem megy.

Különben nem olyan számító a néni, nem lépi túl a keretét, mindig csak egy húst eszik, meg egy-két szelet kenyeret lop el. Szerintem a konyhások titokban már röhögnek rajtunk. Vagy azt hiszik, van egy hibbant nagyanyám. A múltkor vettem két üdítőt, még két szívószálat is állítottam bele, de nem fogta fél, hogy direkt neki van, én meg valahogy nem tudok sose megszólalni, mindig csak nézzük egymást, és zabálunk. Na akkor megbántódtam, azért ez hálátlanság volt tőle. Vagy lehet, hogy csak ostoba. Jobban belegondolva tényleg sajnálom, remélem, a saját anyám nem fogja ezt csinálni, ha nyugdíjba megy. Mondtam is neki, hogy adok pénzt, csak szóljon. Úgy meghatódott, hogy kislíam, nincs még egy olyan angyal, mint te. Ennek a néninek meg lehet, hogy senkije sincs, vagy egy alkoholista fasz a gyereke. A férje is biztos verte. Bár az is igaz, hogy ha segítesz magadon, az isten is megsegít, én se a Rózsadombon nőttem fel, aztán mégis tisztos megélhetésem van. Na mindegy. Így legalább nem kell gondolkodnom, hogy melyik alapítványnak adjak pénzt, nincs kockázat, hogy ellopják. Tulajdonképpen lehetnék bőkezűbb is, beleférne, vehetnék neki néha egy saját adag kaját, külön tányérban, meg minden.

Mindjárt jön a karácsony, gondoltam, most van a legjobb alkalom bőkezűnek lenni, ki is terveltem mindent. Összehajtogattam egy ezrest kicsire, de úgy, hogy azért látszódjon rajta a Mátyás király, és egy kis átlátszó tasakba tettem.

Non riesco a uscirne, per l'amor di Dio, cerco persino di evitare i miei colleghi, a cui dico mentendo che devo vedere i miei figli a pranzo. Temo che la nonnina penserà che siamo in così buoni rapporti da poter venire in qualsiasi momento a fare i propri comodi, però, se dovesse mangiare il cibo dal mio piatto davanti agli altri, allora probabilmente dovrei darci un taglio, così non sarebbe più tollerabile con dignità. Inoltre, tutto questo mi costa molto, ordino sempre troppo per me e poi, a volte, quella neanche viene, allora bestemmio perché tutti quei buoni pranzi vanno sprecati, dal momento che io, comunque, dovrei stare attento al peso. Se, invece, arriva, e non ordino abbastanza, nel pomeriggio in ufficio non ci vedo più dalla fame. Non potrei mai farmi valere. In realtà, potrei abituarli ad andare da qualche altra parte, all'hummus bar o dai turchi dall'altro lato della strada con le ragazze. Ma, per qualche motivo, non funziona.

Inoltre, la nonnina non è così calcolatrice, non supera i limiti, mangia sempre solo un pezzo di carne, e ruba una fetta o due di pane. Penso che il personale di cucina stia già ridendo di noi di nascosto. Oppure, pensano che io abbia una nonna fuori di testa. L'ultima volta ho comprato due bibite, ci ho anche messo due cannucce, ma non si è resa conto che era apposta per lei, e io, per qualche motivo, non riesco mai ad apostrofarla, solo, ci guardiamo e mastichiamo. Quindi, mi sono offeso, perché è stato ingrato da parte sua. O forse è solo stupida. Ripensandoci meglio, davvero mi dispiace per lei, spero che mia madre non faccia così quando andrà in pensione. Le ho anche detto che le avrei dato dei soldi, bastava che me lo dicesse. Si è commossa, figliolo, non esiste un angelo come te. Questa nonnina potrebbe non avere nessuno, o suo figlio è un coglione alcolizzato. Anche suo marito certamente la picchiava. Sebbene si dica che aiutati che Dio t'aiuta, manco io sono cresciuto in una villa a Rózsadomb, ma conduco comunque una vita dignitosa. Non importa. Almeno così non devo pensare a quale fondazione dare i soldi, e non c'è il rischio che vengano rubati. In effetti, potrei anche essere più generoso, ci starebbe, a volte potrei comprarle la sua porzione di cibo, in un piatto separato, e tutto il resto.

Natale sta arrivando, ho pensato che questa fosse l'occasione migliore per essere altruisti, ho persino programmato tutto. Ho ripiegato varie volte un pezzo da mille, ma in modo tale che comunque si vedesse re Mattia, e l'ho messo in una bustina trasparente.

Aztán mikor rendeltem, szép óvatosan felemeltem a rántott párizsit, és a borsófőzelék tetejére tettem a pénzt, aztán vissza rá a húst. Nem is látszott semmi, olyan jól megcsináltam. Gondoltam, úgyis mindig csak a kezével kapja ki a kaját, egy kis rákenődött főzelék nem fogja visszatartani. Aztán észrevettem, hogy besétál, jól teletömtem a számat, hogy legyen mit rágni megint, nehogy valamelyikünk zavarba jöjjön a hallgatástól.

Úgy is ment minden, ahogy elterveztem, felemelte a rántott párizsit, lopta volna már ki a kenyeret is, ahogy szokta, aztán láttam, hogy farkasszemet néz a Mátyás királlyal, és megremeg. Rám nézett, nem sírt, de úgy dobta vissza a kaját, mintha patkányhús lenne, a szája meg karikába nyílt, kicsi fekete üreget formázott. Egy szót se szólt, csak ki-hátrált, a huzikocsit vonszolva, és olyan megvetés volt a szemében, hogy nem tudom, miért, szégyelltem magam. Mintha nem is jót akartam volna tenni vele, úgy nézett rám a hülye vénasszony. Lehet, hogy a kenyerek közé kellett volna tenni a pénzt, nem tudom. A padló meg összerondítva, úgy látszik, dühömben földhöz vágta a tányért. Most aztán kereshetek másik ebédlőt, tiszta szégyen.

Poi, quando ho ordinato, ho sollevato con cura la fettina e ho messo i soldi sopra la vellutata di piselli, poi ci ho rimesso sopra la carne. Ero stato così bravo che non si notava nulla. Ho pensato che, comunque, prende sempre il cibo con le mani, quindi, un po' di vellutata sulla bustina non la fermerà. Poi ho notato che stava entrando, mi sono riempito bene la bocca per avere di nuovo qualcosa da masticare, in modo che nessuno di noi due fosse imbarazzato dal silenzio.

Tutto stava andando come avevo programmato, ha sollevato la fettina, stava per rubare anche il pane, come al solito, poi l'ho vista incrociare lo sguardo con re Mattia, e sussultare. Mi ha guardato, non ha pianto, ma ha ributtato il cibo nel piatto, come se fosse carne di ratto, e ha spalancato la bocca, formando una piccola cavità nera. Non ha detto nemmeno una parola, è solo indietreggiata, trascinando il carrello della spesa, e nei suoi occhi c'era un tale disprezzo che, non so perché, mi sono vergognato di me stesso. La stupida vecchia mi ha guardato come se non volessi farle del bene. Forse avrei dovuto mettere i soldi in mezzo al pane, non so. Il pavimento si è sporcato, a quanto pare ho lanciato il piatto a terra in preda alla rabbia. E ora mi tocca cercare un altro posto dove pranzare, che vergogna.

Trad. di Anna Maria Cutrupia

Ár ellen¹

A vörös zsírcsepp lustán elterül a felszínen, összevegyül a többivel. A mozgás hulláma fellök egy adag haltejet, a zsír előzékenyen utat enged, felbucskázik egy répa. Olajkatasztrófa másképp. Bőrös a tenger, mint a puding, levegőért tátogva, rajban lökődnek a felszínre a halak, nézi a család a tévében, váltott csatornákon. Nincs levegő, döglötten lebegnek, ezüstösek. Külön-külön szórják vissza a napfényt az égbe, nyitva a szemük, az is döglött, nyitva a szájuk. Szörnyülködik a család, vált a híradó, koccannak a fogaim a kanálon.

Nyitva a szám, remeg a kezem. A leves langyosra hűlt, már egész sokat ettem, a tányéron körben iszamós üledék, zsírperem. Lopva figyelnek, beveszem a kanalat, nyelek, kikenem magam belülről zsírral, tátognak az ereim, a szívem ki fog ugrani a helyéről. Farkasszemet nézünk, csevegnek, közben színlelik, hogy nem rám figyelnek, duruzsol a híradó. Nincs közöm hozzátok, mégis belekényszerítettetek, az sem csinálja vissza, ha kihányom.

Ők már rég az almás piténél tartanak, befelé figyelnek az erőfeszítéstől, csendben küzdenek. Nincs elég nyál, hogy könnyen nyeljék, csak a perisztaltika tolja le a gyomrukig, túl nagyot harapnak. Kocognak a kisvillák, csücsörítve néznek arra, aki beszél, még a koncentrációt is szájjal csinálják. Meg-megállnak egy töredékpillanatra, ha megakad a lefelé csúszó falat csomója, úgy tűnik, nem bírnak el vele. Aztán megkönnyebbülten köhintenek. Rányelnek egy korty fröccsöt, sóhajtanak.

Ketreben, erővel hizlalt állatok húsán nőnek formátlan, kedélybeteg tömbökké, a gyomrukból egész a torkukig felfröcsög a sav. A szerveik sorra feladják, szívroham, epekő, gyomorfekély, zsírmáj, és nekem üvöltik, hogy nem vagyok normális. Ha kívülről tudnák nézni magukat, látnák, hogy nevetséges. És most én is, döglött halak a gyomromban, viszi le őket a perisztaltika, flóraszeptes lébe pottyánó szar lesz belőlük, vécekefe sörtéin legyeknek csali. Teljesen értelmetlen áldozat.

¹ Da: DIÁNA VONNÁK, *Látlak*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2021, pp. 25–37.

Diána Vonnák

Controcorrente

La goccia di grasso cremisi si espande pigramente sulla superficie, confondendosi con le altre. Genera un'onda che disorienta una porzione di lattume, il grasso cede cortesemente il passo, una barbabietola si capovolge. In caso contrario, disastro petrolifero. Il mare si increspa come un budino; boccheggiando in cerca d'aria, i pesci di un banco guizzano in superficie urtandosi, la famiglia li guarda alla televisione, ha cambiato canale. Manca l'aria, galleggiano morti, argentei. Ad uno ad uno riflettono la luce del sole verso il cielo, gli occhi aperti, anche quelli sono morti, la bocca aperta. La famiglia rabbrivisce, il servizio del TG cambia, sento i denti tintinnare sul cucchiaino.

Ho la bocca aperta, mi trema la mano. La zuppa è diventata tiepida, ne ho mangiata già parecchia, nel piatto un anello di viscidì residui, grasso sul bordo. Mi lanciano occhiate furtive, metto in bocca il cucchiaino, ingoio, mi cospargo di grasso dall'interno, le mie vene si dilatano, il cuore mi schizzerà fuori dal petto. I nostri sguardi si incrociano, chiacchierano e fingono che non sia me che stavano guardando, il telegiornale in sottofondo. Non ho niente a che fare con voi, eppure mi avete costretta, vomitare non lo cancellerà.

Loro vanno avanti già da tempo con la torta di mele, tengono lo sguardo basso per lo sforzo, combattono in silenzio. Non hanno abbastanza saliva per ingoiarla facilmente, solo la peristalsi la spinge giù fino allo stomaco, danno morsi troppo grandi. Le forchettine sbattono, protendendo la bocca osservano chi sta parlando, la concentrazione si legge loro persino sulle labbra. Si fermano per una frazione di tempo quando il boccone che scende si blocca, sembra non ce la facciano. Dopodiché, con sollievo, fanno un colpo di tosse. Mandano giù un sorso di fröccs, sospirano.

Si gonfiano, depressi, in masse informi ingozzandosi di carne di animali ingrassati a forza in gabbia; l'acido risale loro dallo stomaco fino alla gola. Gli organi cedono loro uno dopo l'altro: infarto, calcoli biliari, ulcera gastrica, steatosi epatica, e pensare che è a me che gridano che non sono normale. Se potessero guardarsi dall'esterno, vedrebbero che è ridicolo. E adesso anch'io, con pesci morti nello stomaco, li manda giù la peristalsi, diventeranno merda che sprofonda nel disinfettante della Flóraszept, esche per le mosche tra le setole dello spazzolino del water. Un sacrificio del tutto incomprensibile.

Belélegzem, amit kilélegeznek: a pállott alvást, a reggeli fokhagymás pirítóst, majonézes kukoricát, halászlével, gyomorsavval a vodkát, a döglött csirke nyállal elegyített testét. A buzi szomszéd kifőzdéjéről beszélnek, kacagnak, visítva undorodnak, féltik magukat, a seggüket féltik, engem féltenek, felkavarodik köztük a levegő.

Kiviszem a Picurnak a maradékot a szálkákkal, mielőtt megbíznának, hogy mosogassam el a zsíros tányérokat. Most kell menekülni, gyorsan, mindenki végzett az evéssel, engem néznének kéjesen, ahogy leróltetek egy darab szikkadt pitét, egy ritmusban nyelnének velem, mint az anyukák, és csak azért sem mennének ki cigizni, ameddig be nem fejezem. Sikítás lenne, mikor földhöz vágom a tányért. Lefognak megint, és felfeszítik a számát.

Kihozom a fészerből a hátizsákomat, bedobom a rajzfüzetem, ki-
osonok a kertkapun, futni kezdek. Végre van levegő, csak az enyém,
orron át be, szájon ki, nyugalom. Nyugalom. Mindjárt minden kitisztul.
Holnapra csak a mama marad itt, vége a vasárnapnak, öt napig jobb
lesz.

A part felé megyek, a város széléig, ahol a levezető edzést tartják. A bokrok mögé húzódom, ahol nem lát meg. Ha kilátszom sem vesz észre, nem jut eszébe, hogy bárki nézheti. Gimnasztikáznak, pár perc múlva otthagyja a csoportot, a gyűrűhöz lép. Fejjel lefelé lóg, nekem háttal, spárgába nyitja a lábát, aztán visszaemeli, összehajtja magát, mintha a legtermészetesebb dolog lenne, aztán egy mozdulattal újra kiegyenesedik. Megáll ebben a pózban, mint egy felfordult feszület, a haja majdnem a földet söpri. Mögötte mindenki más a fűvön nyúlt. Nekikészül, hogy leereszkedjen, épp szembekerül majd velem, úgyhogy gyorsan lehúzódom a bokrok közé, és elindulok.

Mikor visszanézek, már újra a többiekkel ül, terpeszben hajol a jobb bokája felé, aztán úgy marad, mozdulatlanul. Kihátrálok a bokroktól, el jobbra a bezárt üdülőtelep felé, a kerítés aljánál át a lyukon, át a gazon a nádasig, be a stégünkre, rajzolólok. Minden évben nagyobb a nádas. Eni húsz perccel később érkezik, ledobja a táskáját a stég túl-végén, köszönés helyett lerúgja a cipőjét, nekifut, és a fejem fölött a vízbe ugrik.

Inspiro ciò che espirano: l'alito pesante del risveglio, il toast all'aglio del mattino, il mais alla maionese, la zuppa di pesce, la vodka e i succhi gastrici, il corpo di un pollo morto misto a saliva. Parlano della tavola calda del vicino finocchio, ridacchiano, gridano, sono disgustati, sono preoccupati per se stessi, sono preoccupati per il proprio culo, sono preoccupati per me, l'aria si agita tra di loro.

Porto fuori a Picur i resti con le lische, prima che mi incarichino di lavare i piatti sporchi di grasso. Adesso devo svignarmela, di corsa, tutti hanno finito di mangiare, mi guarderebbero lascivamente mentre mando giù un pezzo di torta asciutta, inghiottendo ritmicamente, come la mamma con il bambino, senza neanche uscire a fumare finché io non abbia finito. Se lanciassi il piatto a terra, strillerebbero. Ecco che di nuovo mi tengono ferma e mi forzano ad aprire la bocca.

Tiro fuori dal capannone lo zaino, ci lancio dentro l'album da disegno, sguscio fuori dal cancello del giardino, inizio a correre. Finalmente c'è aria, è solo mia, entra dal naso, esce dalla bocca, calma. Improvvisamente tutto diviene chiaro. Domani ci sarà solo la nonna, la domenica è finita, per cinque giorni andrà meglio.

Mi dirigo verso la riva, fino alla periferia della città, dove si svolge un allenamento estenuante. Mi nascondo dietro i cespugli, dove nessuno può vedermi. Anche se sporgo un po' fuori non se ne accorgerà, non penserà che qualcuno la stia osservando. Fanno ginnastica, dopo un paio di minuti lascia lì il gruppo e si avvicina agli anelli. Sta appesa a testa in giù, la schiena rivolta verso di me, divarica le gambe tra le parallele, quindi le risollewa, si piega su se stessa, come fosse la cosa più naturale del mondo, poi con un movimento si raddrizza di nuovo. Si ferma in questa posizione, come un crocifisso capovolto, i capelli spazzano quasi a terra. Dietro di lei tutti gli altri fanno stretching sull'erba. Sta per scendere, finiremo faccia a faccia, così mi avvio velocemente acquattata tra i cespugli.

Quando mi volto a guardare, già siede di nuovo con gli altri, a gambe divaricate si piega verso la caviglia destra, quindi rimane così, immobile. Camminando all'indietro, mi allontanano dai cespugli, via a destra verso il villaggio turistico chiuso, attraverso il buco ai piedi della recinzione, attraverso le erbacce fino al canneto, su per il nostro molo; disegno. Ogni anno il canneto diventa più grande. Eni arriva venti minuti più tardi, lancia la borsa dall'altro lato del molo, invece di salutare calcia via le scarpe, prende la rincorsa ed eccola saltare in acqua sorvolandomi.

Ott húzza le a sortját, a pólóját, bikiniben integet, hogy jöjjenek utána. Leteszem a rajzfüzetet, ruhástól ugróm a vízbe, azt csinálom, amit ő, ott veszek le mindent.

Pedig te nem is voltál izzadt, hunyorog rám.

Úgyis megszárad hamar.

Elfordulok, kiterítem a ruhákat a stégre.

Látott valaki bejönni?

Nem hiszem, nem volt senki az úton, miért?

Eljöttem otthonról, nem tudom, keresnek-e. De ivott mindenki, nem hiszem, hogy kocsiba ülnek, gyalogolni biztos nem fognak.

Nem mond semmit, csak bólint, ismeri a forgatókönyvet. Hasra fordulva lebegek, nem akarom, hogy sokat lásson a testemből. Kinyitom a szemem, beengedek egy kicsit a kékeszöld homályból, csak most esik le, hogy még mindig remeg a gyomrom, kicsit jobb, mióta ideért. Egymás mögött úszunk, nem sietünk, kicsit lemaradok, nem akarok az ebédre gondolni, nem akarok hazamenni este. A hátára fordul, és várja, hogy beérjem.

Mikor mellé úszom, felegyenesedik, és a lábával tempózva a haját próbálja összefogni, a foga között tartja a hajgumit, míg az ujjjaival rendet vág a tincsei között. Felcsomózza kontyba, majdnem akkora, mint a feje. A nyakát nézem mindig, ha nem túl nyilvánvaló, soha senki más nem ilyen szép, ahogy kiemelkednek haránt a fejbiccentő izmok, olyan, mint egy férfi nyak, mégis más az íve. Nem veszi észre, vagy nem mutatja, az átúszásról beszél, azt mondja, úgy lenne jó, ha kajakkal jönnék mellette, akkor tudna mibe kapaszkodni, ha begörcsöl a talpa. Visszafelé cserélhetünk.

Tavaly együtt úsztunk át a tömeggel, de akkor még edzésre is együtt jártunk. Kitalálta, hogy ha tizennyolc lesz, átússzuk a csatornát Calais és Dover között. Most azt mondja, nem a táv érdekli, amúgy is van pár évünk felkészülni, csak azt akarja tudni, milyen majdnem egyedül nyílt vízben úszni. Hajnalban akar indulni, hogy már a tóról lássuk a napfelkeltét, meg a madarakat, mielőtt a nádasba húzódnak. Aztán felnevet.

Là, si toglie i pantaloncini e la maglietta, e in bikini mi fa cenno di seguirla. Poso l'album da disegno, ancora vestita salto in acqua, ed è lì che mi tolgo tutto come aveva fatto lei.

E tu non eri nemmeno sudata, mi dice ammiccando.

Tanto si asciuga presto.

Mi giro, stendo i vestiti sul molo.

Qualcuno ci ha viste entrare?

Non credo, non c'era nessuno in strada, perché?

Sono fuggita da casa, non so se mi stanno cercando.

Ma hanno bevuto tutti, non credo prendano la macchina, e certamente non verranno a piedi.

Non dice niente, annuisce solo, conosce i retroscena. Galleggio sulla pancia, non voglio che veda troppo del mio corpo. Apro gli occhi, lascio entrare un po' della penombra verde-azzurra, solo ora mi rendo conto che mi trema ancora lo stomaco, va un po' meglio da quando è arrivata. Nuotiamo l'una accanto all'altra, non abbiamo fretta, rimango un po' indietro, non voglio pensare al pranzo, non voglio tornare a casa stasera. Si gira sulla schiena e aspetta che la raggiunga.

Quando arrivo si raddrizza e, continuando a muovere le gambe, prova a tirarsi su i capelli. Tiene l'elastico tra i denti, mentre con le dita si acconcia i riccioli, raccogliendoli in uno chignon grande quasi quanto la sua testa. Le osservo sempre il collo quando è distratta, a nessun altro emergono in maniera così armoniosa i muscoli sternocleidomastoidei quando tende il collo: è come quello di un uomo, ma con una curvatura diversa. Non se ne accorge, oppure non lo dà a vedere, parla della traversata a nuoto, dice che sarebbe una buona cosa se la affiancassi con il kayak, allora saprebbe a cosa aggrapparsi se dovessero venirle i crampi alle piante dei piedi. Possiamo darci il cambio al ritorno.

Lo scorso anno abbiamo fatto la traversata insieme alla turba, ma allora andavamo insieme anche all'allenamento. Si era fissata che una volta compiuti diciotto anni avremmo attraversato a nuoto il canale tra Calais e Dover. Adesso dice che non le importa la distanza, abbiamo comunque un paio di anni per prepararci, vuole solo sapere come ci si sente a nuotare in acque aperte quasi da soli. Vuole partire all'alba, cosicché già dal lago osserviamo il levar del sole, e anche gli uccelli, prima che si nascondano nel canneto. Poi scoppiata a ridere.

Tegnap hajnalban kiúszott, még edzés előtt. Elég korán volt, és nem is figyelt, mikor a nádasból elé siklott egy hattyúcsalád, elől-hátul a szülők, köztük a hat fióka, szürkék és puhák. Amint a közelebbi szülő észrevette, megindult felé örülden sziszegve, a szárnyát is kitárta, és csapkodni kezdett. Hirtelen hatalmasnak tűnt, és Eninek ideje sem volt gondolkodni, az villant az eszébe, hogy a szemébe fog kapni, úgyhogy megindult nagyon gyorsan a part felé, közben, amennyire tudott, a víz alatt maradt, hogy a hattyú ne lássa, merre megy. Jó, hogy olyan korán volt, nevetett, mert így csak két öreg horgász látta, hogy még akkor is menekül, mikor a hattyú már rég visszafordult, és a család eltűnt a tó közepe felé. Csak kiérve jutott eszébe, hogy valószínűleg nem is elég hegyes a hattyú csőre ahhoz, hogy kivájja a szemét. Ennyit a madármegfigyelésről.

Mióta érdekelnek téged a madarak?

Lebukik, mielőtt válaszolna. Mióta Ábel eltűnt, nem alszik jól, nyughatatlan, néha aggódik, de gyakran inkább dühös rá, amiért bizonytalanságban hagyja, küldhetne egy e-mailt vagy egy sms-t legalább, nem hajlandó elhinni, hogy sehol nincs térerő. Hova is ment pontosan, kérdezem, de közben lefoglal, hogy hínárba ér a lábam, próbálok tisztább helyet keresni. A Duna-deltába, egy Gorgova nevű falu mellé, pelikánokat gyűrűznek, és hiába tudja, hogy gyerekes az egész, mióta Ábel nem ír, a vízimadarakat figyeli mindennap, mintha ettől utólag is közelebb tudna jutni, mintha egyszerre lenne bosszú, mert nélküle csinálja, és bocsánatkérés, mert korábban sosem ment vele.

És rájöttél valamire?

Ábellel vagy a madarakkal kapcsolatban?

Gondolom, az utóbbi is az előbbiről fog szólni.

Vigyorgok rá, nem akarom, hogy lássa, nem érdekel az egész. A madarak még csak-csak.

Ieri all'alba è uscita a nuotare, ancora prima dell'allenamento. Era abbastanza presto e neanche si era accorta che dal canneto era emersa una famiglia di cigni: davanti e dietro i genitori, nel mezzo i sei piccoli, grigi e soffici. Appena il genitore più vicino si è accorto di lei, le si è lanciato contro soffiando come un pazzo, per giunta ad ali spiegate, e ha iniziato a sbatterle. Improvvisamente sembrava gigante, ed Eni non ha avuto nemmeno il tempo di riflettere, le è balenato nella mente che l'avrebbe aggredita agli occhi, perciò è scattata di corsa verso la riva ed è rimasta il più possibile sott'acqua, così che il cigno non vedesse da che parte era andata. È un bene che fosse così presto, ha detto ridendo, così solo due vecchi pescatori l'hanno vista darsela a gambe addirittura quando il cigno era già tornato indietro da tempo e la famiglia era sparita verso il centro del lago. Solo dopo essere uscita dall'acqua le è venuto in mente che, probabilmente, il becco del cigno non è nemmeno così appuntito da cavarle gli occhi. Basta così con il birdwatching.

Da quando ti interessano gli uccelli?

Si immerge prima di rispondere. Da quando Ábel è sparito non dorme bene, è irrequieta, qualche volta preoccupata, spesso invece arrabbiata perché l'ha lasciata nell'incertezza, potrebbe almeno inviare un'e-mail o un sms, non vuole credere che non ci sia campo da nessuna parte. Chissà dove è andato di preciso, mi domando tra me e me, ma nel frattempo sono distratta dalle alghe che mi toccano i piedi, devo cercare di trovare un punto più pulito. Nel delta del Danubio, accanto ad un villaggio chiamato Gorgova, a inanellare i pellicani e, sebbene lei sappia che si tratta di una cosa infantile, da quando Ábel non si fa più sentire, controlla ogni giorno gli uccelli acquatici, come se ciò potesse avvicinarla a lui, come se fosse al tempo stesso sia una vendetta, perché lo sta facendo senza di lui, che delle scuse, perché prima con lui non l'aveva mai fatto.

E hai scoperto qualcosa?

Su Ábel o sugli uccelli?

Suppongo che la seconda questione riguarderà la prima.

Le faccio un sorrisetto, non voglio che capisca che non mi interessa affatto. Gli uccelli, pure pure.

Lefröcsköl, miközben mégis komoly az arca, az egyetlen dolog, amit észrevett, mondja, az, hogy bizonyos szögből tökéletesnek tűnnek, mintha soha egyetlen mozdulatuk sem hibázna, aztán rájuk nézel szemből, vagy mikor nyelni próbálnak, és vége a látszatnak, pont olyan komikusak, mint az úszógumis gyerekek meg a hájas strandolók.

Éhen halok, jelenti ki, és elindul a stég felé. Szakítani fogok vele, mielőtt ő teszi meg, veti még hátra. Lehet, hogy bánja, hogy elmondta az egészet.

Nem akarom nézni, miközben eszik, pedig ő az egyetlen, aki úgy csinálja, hogy elhiszem neki, hogy nem rólam szól. Kicsomagolja, jól megtömött sonkás szendvics, harapja mellé a paradicsomot, a karomra fröccsen a leve. A tiszta kisujjával közben a rajzfüzetemet lapozza, félni fogok tőled, annyira perverz, mondja tele szájjal, minden lapon anatómiai ábrák, izmok mozdulatba fagyva, madárcsontvázak, felboncolt szemek. Ezerszer látta, mégsem ismeri fel a saját vádliját, a saját lapockáját. Talán én nem úgy rajzolom, hogy felismerje, az tetszik benne, hogy tökéletes, nem az, hogy az övé.

Szédelgek, azt hiszem, még mindig az ebéd miatt, nem múlik el belőlem az undor. Ma kamillateában egy kávéskanál méz, hetvenöt gramm nulla százalékos joghurt, egy koffeintabletta. Ebédre utána ki tudja, mennyi volt a halászlé meg az a darab kenyér, amit rám tukmáltak mellé, feszül a gyomrom. Akármit csinállok, mindent kiszorít, hogy közben a testemre gondolok. A renyheségére és az alkalmatlanságára. Látni benne a majdanit, a narancsbőrös, irodában ülős emésztetlenséget, a szűkösséget és az ostobaságot. Akármit csinállok, akkor sem tudom arról az útról egy másikra tenni, annak vagyok az első állomása. Tizenkét kiló mínusz után is van benne valami puhaság, ami undorít, nem jöhet belőle semmi értelmes gondolat.

Eni erről nem tud semmit, azért vonz, mint a mágnes, mert úgy van a testében, hogy alig gondol rá, csak használja, mint egy gyerek, kézen áll, fut, paradicsomot rág. Tudja, mikor kapja el a tekinteted, és mikor ne nézzon vissza, ha ott felejtéd rajta a szemed, hogy válaszoljon rá minden mozdulata. Egy-egy órára elsöpri az undort.

Mi schizza, ma nel frattempo ha un'espressione seria. L'unica cosa che ha notato, dice, è che da una certa angolazione sembrano perfetti, come se non sbagliassero mai un singolo movimento, e poi li si guarda da davanti oppure mentre provano a deglutire, e la finzione è finita, sono comici esattamente come i bambini con la ciambella e i ciccioni in spiaggia.

Sto morendo di fame, annuncia, e si avvia verso il molo. Romperò con lui prima che sia lui a farlo, aggiunge sopra la spalla. Forse si è pentita di avermi raccontato tutto.

Non voglio guardarla mentre mangia, anche se lei è l'unica che lo fa in modo che io creda che non si tratti di me. Lo scarta, il panino al prosciutto è ben farcito, addenta di lato il pomodoro, il succo mi schizza sul braccio. Nel frattempo, con il mignolo pulito sfoglia l'album da disegno, inizierò ad aver paura di te, sei così perversa, dice con la bocca piena, su tutte le pagine figure anatomiche, muscoli catturati in movimento, scheletri d'uccello, occhi sezionati. Lo ha visto migliaia di volte, e ancora non riconosce il suo stesso polpaccio, la sua stessa scapola. Probabilmente non disegno il suo corpo perché lo riconosca, quello che mi piace è il fatto che è perfetto, e non che è il suo.

Mi gira la testa, credo sia sempre a causa del pranzo, il disgusto non mi passa. Oggi una camomilla con un cucchiaino di miele, settantacinque grammi di yogurt zero percento grassi, una compressa di caffeina. A pranzo, poi, chissà quant'erano la zuppa di pesce e quel pezzo di pane che mi ci avevano rifilato. Mi si stringe lo stomaco. Qualsiasi cosa io faccia, non riesco a non pensare al mio corpo. Alla sua pigrizia. Alla sua inadeguatezza. Vi si scorge l'avvenire, il rifiuto per una vita cellulitica passata seduta in ufficio, la limitatezza, la stupidità. Qualsiasi cosa io faccia non posso lasciare questa strada per imboccarne un'altra, sono solo alla prima tappa. Dopo dodici chili persi presenta ancora delle morbidezze che mi disgustano, senza che possa uscirne nessun pensiero sensato.

Eni di questo non sa nulla, mi attrae come un magnete perché è talmente a suo agio col proprio corpo che a malapena ci pensa, lo usa semplicemente, come un bambino, sta in piedi sui palmi, corre, mastica un pomodoro. Sa quando incontrare il tuo sguardo, e quando non voltarsi quando i tuoi occhi indugiano su di lei, perché siano i suoi movimenti a rispondervi. Per qualche ora spazza via il disgusto.

Késő délután lesz, mire hazakísérem, száraz és nyárszagú az összes ruhánk. Mindent kitaláltunk, a kajakot is levittük a stégre, átölel, mielőtt bemegy a kapun, pusztit ad, aztán átfut valami az arcán, hirtelen nem engedi, hogy kihátráljak. Fél kézzel tart, a másikkal a mutató- és a hüvelykujja közé fogja a csuklómat, a fejét rázza.

Gréti, nem lehet így.

Hogy?

Hogy húsz kiló vagy, és azt játsszuk, hogy ez normális.

Elenged. Duplája, mondom, és elindulok, hátha abbahagyja. Nehogy már belőle is ez a kényszerítés jöjjön.

A táskád!

Visszafordulok érte, Eni a kaput támasztja, hirtelen szomorúnak tűnik, pont olyan szánalommal néz, mint mások szoktak.

Öt harminc, stég, ugye?

Bólogatok. Elég rég eveztem ennyit, jó lesz.

Mikor egyedül vagyok, próbálom kitisztítani magamból, olyan, mintha arcon köpött volna. De nem akarom lemondani a másnapot. Miközben úszik, úgyis magával lesz elfoglalva, és jó lesz figyelni a hátát, a mozgulatait, az egészségtől kicsattanó testét. Reggel nagyon óvatosan kell kimennem, bezárták a bejáratit ajtót és elrejtették a kulcsot. A fürdőszobaablakon könnyen ki lehet mászni, csak csöndben kell csináljam, nehogy felébredjenek.

Húvós a hajnal, jólesik a fülledt éjszaka után, a tetőtéri szobámban megül a hőség, gyantát izzad a mennyezet faburkolata, egy szál lepedő alatt is folyik rólam a víz. Tompaság van rajtam, ahogy kikelek az ágyból, éhes vagyok, egy fél Cerbona szeletet eszem reggelire, a másik felét elviszem ebédre, jobban szerettem, mikor minden érzékszervem éles volt az éhségtől, de az eltűnt egy hónapja, azóta sosem oszlik fel teljesen a köd.

Eni hátulról lep meg, mikor már majdnem a kerítésnél vagyok, a vállamba markol, de mire megrémülnék, felnevet.

Sarà tardo pomeriggio quando la accompagnerò a casa e tutti i nostri vestiti saranno asciutti e profumeranno d'estate. Abbiamo trovato tutto, abbiamo portato anche il kayak giù al molo, mi abbraccia prima di entrare dal cancello, mi dà un bacio, poi qualcosa le attraversa il volto, improvvisamente non mi lascia andare. Mi tiene con una mano, con l'altra mi afferra il polso stringendolo tra l'indice e il pollice, scuote la testa.

Gréti non è possibile così.

Cosa?

Che pesi venti chili e che facciamo finta che questo sia normale.

Mi libera. Il doppio, dico, e vado via, magari lascerà perdere. Non è possibile che anche lei inizi con questa forzatura.

La borsa!

Torno indietro a prenderla, Eni tiene aperto il cancello, all'improvviso sembra triste, mi guarda con la stessa identica compassione con cui gli altri sono soliti guardarmi.

Cinque e trenta, molo, giusto?

Annuisco. È da un pezzo che non remo così tanto, sarà proprio bello.

Quando sono da sola provo a purificarmi come se mi avesse sputato in faccia. Ma non voglio disdire per domani. Mentre nuota tanto sarà occupata, e potrò osservare bene la sua schiena, i suoi movimenti, il suo corpo raggianti di salute. La mattina devo andarmene con molta discrezione, hanno chiuso la porta d'ingresso e ne hanno nascosto la chiave. È facile sgattaiolare dalla finestra del bagno, basta farlo silenziosamente per non svegliarli.

È fresco all'alba, è bello dopo la notte afosa, nella mia stanza in mansarda il calore si conserva, i listelli di legno del soffitto trasudano resina, già solo un lenzuolino basta a farmi sudare. Avverto un senso di torpore. Uscita dal letto ho fame, mangio mezza barretta Cerbona per colazione e mi porto l'altra metà per pranzo. Preferivo quando tutti i miei organi di senso erano vibranti per la fame, ma questa sensazione è scomparsa da un mese, e da allora la foschia non si dissolve mai del tutto.

Eni mi sorprende da dietro quando sono ormai quasi giunta alla recinzione, mi afferra la spalla e scoppia a ridere prima che io possa spaventarmi.

A kajakot segít a vízre tenni, aztán fogja, míg bemászom.

Kész vagy?

Mehetünk.

Hagyom, hogy elöl menjen, nem akarom, hogy lemaradjon, aztán mire felkel a nap, megtaláljuk a távolságot, ami mindkettőnknek kényelmes, egymás mellett haladunk talán tíz méterre, lassan evezek, alig mártom a vízbe a lapátot. Nem beszélünk, ahhoz neki túl gyors az úzás, legalábbis egyelőre. Alig vannak a vízen, a távolban pár vitorla sziluettje, kint a parthoz közel kacsák. Egyetlen csónak mellett haladunk el, öregember horgászbottal, kardigánban, nem köszön, mi se köszönünk.

Hiányzik az edzés. Nem fáj már a jobb csuklóm, nem is érzem evezés közben, de sokkal gyengébb, mint a bal, ki tudja, mikor áll helyre rendesen. Egy szilánkosra tört orsócsont, és vége, olyan távol van minden azelőttől, mintha évek teltek volna el. Eni nyugodtan halad, kicsit lassabban, időnként visszanéz. Tegnap megkérdezte, nem akarok-e visszajönni, de késő, annyira nem voltam jó, hogy külön foglalkozzanak velem, míg vissza nem erősödöm, a kicsikhez meg nem megyek. Nem bírja elfogadni, azt hajtogatja, hogy három-négy hónapnál többet nem lett volna muszáj kihagyni, az orvos sem azt mondta, hogy egy évet kell.

Nem akarom, vesszen az egész, nem kell. A testem sem. Kér, és nem adok enni, alvást, nem adok, mert függeni kezd tőle. Ha ki tudnám adni, ha erős lennék, toporzékolnék, de mire a felszínre ér, csak néma vád lesz, zsibbadtság. Undorít, hogy nem fog rajta az akaratom.

Eni megáll, hozzám úszik, kiadom a kulacsát, az időt kérdezi.

Mi aiuta a portare il kayak in acqua e poi lo tiene mentre ci salgo.

Sei pronta?

Possiamo andare.

Lascio che vada per prima, non voglio che rimanga indietro, poi al sorgere del sole abbiamo già trovato una distanza che sia confortevole per entrambe. Procediamo a una decina di metri l'una dall'altra in parallelo, remo lentamente, affondo appena la pagaia in acqua. Non parliamo perché nuota molto velocemente, almeno per adesso. In acqua non c'è quasi nessuno, in lontananza si vedono le sagome di un paio di vele e laggiù, vicino alla riva, delle anatre. Passiamo accanto ad un'unica barca, un vecchio con la canna da pesca, ha un cardigan, non saluta, nemmeno noi salutiamo.

Mi manca l'allenamento. Il polso destro non mi fa più male, non lo sento nemmeno mentre remo, ma è molto più debole del sinistro, chissà quando si riprenderà del tutto. Una frattura scomposta al radio ed è finita, si è così distanti da tutto ciò che c'è stato prima, che è come se fossero trascorsi anni. Eni avanza tranquilla, un po' più lentamente, di tanto in tanto si guarda indietro. Ieri mi ha domandato se avevo voglia di tornare, ma era tardi, non ero abbastanza brava perché si occupassero di me separatamente finché non mi fossi rimessa in forze, e con i bambini non ci vado. Non riesce ad accettarlo, continua a ribadire che non era necessario lasciare per più di tre-quattro mesi, nemmeno il dottore aveva detto che sarebbe servito un anno.

Non lo voglio, al diavolo, non serve. Nemmeno il mio corpo. Lui chiede, e io non gli do cibo, o sonno; non glieli do perché inizia a diventarne dipendente. Se potessi sfogarmi, se fossi forte, pesterei i piedi per terra, ma quando tutto questo sta per venire a galla, ecco che diventa solo un'accusa muta, un torpore. Mi disgusta il fatto che non si faccia come voglio.

Eni si ferma, nuota verso di me, le porgo la borraccia, chiede il tempo.

Ötven perce jövünk, szerintem egy negyven körül megleszel, maximum egy ötven.

Mosolyog, piros karikákat hagyott a szeme körül

a szemüveg.

Két óra alatt bármi jó.

Lassan elindul, de most háton, nagyokat rúg, mint egy béka, és azt mondja, jó úszni evezés helyett, gondolkodik rajta, hogy kicsit kiszáll, járhatnánk inkább úszni együtt, nem?

Hogy szállnál ki pont most?

Nem akarok profi versenyző lenni, lassan muszáj dönteni.

Tavaly még akartál.

De már nem akarok.

Nem lehet csak úgy kiugrani, neki nem. Hezitál, azt mondja, nem az óra ellen akar versenyezni, fáradt. Nem tudja meggyőzni magát, hogy számít, egyedül unja az egészet. Inkább valahonnan valahova akar eljutni, valami célt keresni az egésznek, mert most úgy érzi magát, mint egy kiállítási kutya. Vagy egy versenyló.

Rájöttem, hogy rossz versenyző lennék amúgy is, ha valaki kell ahhoz, hogy mindent beleadjak, egyedül olyan mesterkélt az egész.

Lehet, hogy csak valaki mást kell találnia, akivel jó lenne párban evezni, kezdem, dobol a vér a fülemben.

Lehet, az valószínűleg segítene, de most annyira kiestem a lendületből, hogy elmúlt, nincs kedvem. Csinálni szeretem, de unom a kereteket. A csuklód hogy van?

Nem fáj, de elég gáz, hogy mennyire gyenge.

Nem gyenge, jól jössz.

Visszatolja a szemüvegét, megfordul, és újra mellúszásba fog. Járhatnánk úszni, ha azt akarja. Pedig csapda, átlátok rajta, de csinálhatok úgy, mintha hinnék neki. Ha megyek, enni kell, az lesz a fizetség, éreznie kell, hogy van értelme.

Procediamo da cinquanta minuti, secondo me te la caverai con circa quaranta, cinquanta al massimo.

Sorride, gli occhialetti le hanno lasciato dei cerchi rossi attorno agli occhi.

Sotto le due ore va bene tutto.

Riparte lentamente, ma questa volta a dorso, scalciando come una rana. Dice che è bello nuotare invece di remare: sta pensando di mollare per un po'. Piuttosto, potremmo andare a nuotare insieme, no?

E come faresti a mollare proprio adesso?

Non voglio gareggiare a livello professionale, devo decidere con calma.

L'anno scorso lo volevi.

Ma non lo voglio più.

Non si può semplicemente lasciar perdere così, lei non può. Esita, dice che non vuole gareggiare contro un orologio, che è stanca. Non riesce a convincersi del fatto che ne valga la pena, da sola tutto la annoia. Preferisce spostarsi da una parte all'altra, trovare uno scopo al tutto, perché adesso si sente come un cane da esposizione. O come un cavallo da corsa.

Mi sono resa conto che sarei comunque una pessima atleta dato che ho bisogno di qualcuno per dare tutta me stessa, dal momento che da sola è tutto così artificioso.

Forse deve solo trovare qualcun altro con cui fare coppia, esordisco, mentre il sangue mi pulsa nei timpani.

Forse quello aiuterebbe, ma adesso ho perso lo slancio, è passato, non ne ho voglia. Mi piace farlo, ma mi annoia il contorno. Il polso come va?

Non fa male, ma è imbarazzante per quanto è debole.

Non è debole, stai andando bene.

Si risistema gli occhialetti, si gira e riprende a rana. Potremmo andare a nuotare, se è quello che vuole. Ma è una trappola, è chiaro, però posso far finta di crederle. Se ci vado, dovrò mangiare, questa sarà la sua ricompensa, deve sentire che c'è un motivo per farlo.

Meleg van, de még elviselhető, mire észbe kapok, közel a túlsó part. Eni nagyobbik bátyja integet a strandról, nem is szólt, hogy itt leszek. Persze hogy nem szólt. Ugyanakkora égnek álló haja van, mint Eninek, pár éve kicsit szerelmes voltam belé. Mikor Eni kiúszik, törölközőt csavar köré, nekem is integet, de gyorsan elkapja a szemét rólam.

Ha unjátok vagy fáradtak vagytok, hazavisszük a kajákat kocsival, felfér a csomagtartóra.

Eni a fejét rázza, míg én ellenőrzöm, mennyire lettek vizesek a dolgaim, elég, ha délután megyünk vissza, addig pihenünk.

Anyának mondtad, miért jössz?

Ádám visszaül a törölközőjére, ledobja a pólóját.

Dehogyan mondtam, majd te elmondod neki, ha hazaértél.

Hoztam palacsintát, várjatok, a kocsiban hagytam a dobozt, mindjárt visszajövök.

Eni könyörgően néz rám, miközben megköszöni neki. Van egy percem, míg visszaér.

È caldo, ma ancora sopportabile. Per quando me ne rendo conto, l'altra sponda è vicina. Il fratello maggiore di Eni ci saluta dalla spiaggia, non ci aveva nemmeno detto che sarebbe venuto. Certo che non l'ha fatto. Ha gli stessi capelli irti di Eni, un paio d'anni fa avevo una piccola cotta per lui. Quando Eni esce dall'acqua la avvolge in un asciugamano, saluta anche me, ma distoglie velocemente lo sguardo.

Se siete stufe o stanche, portiamo il kayak a casa in macchina, nel portabagagli c'entra.

Eni scuote la testa mentre io controllo quanto si sono bagnate le nostre cose. Sarà sufficiente tornare nel pomeriggio, fino ad allora ci riposeremo.

Hai detto a mamma perché vieni?

Ádám si risiede sul suo asciugamano e si toglie la maglietta.

Absolutamente no, poi glielo dirai tu quando tornerai a casa.

Ho portato le crêpes, aspettate, ho lasciato la confezione in macchina, torno subito.

Eni mi guarda supplicante mentre lo ringrazia. Ho un minuto prima che torni.

Trad. di Sara Luigia Tomassetti

Apály¹

Mit lehet kezdeni valami ennyire végessel. A homlokom a repülő ablakának nyomva, alig fér el az orrom hegye. Fáradt vagyok. Egyre pontosabban rajzolódik ki a szalmasárga földdarab a kékségben, formára olyan, mint egy agyontaposott tengeri csillag. Az óráim szerint tizen-négy negyven van, tizenöt perc sem volt az egész út, alig ment le az utaskísérő pantomimtáncra, *pull down your safety mask and breathe normally*, már ereszkedünk is. Ha lennének részletek, mostanra lát-szaniuk kellene, de csak egy-egy ház szürkés kockája kivehető, a tájat többé-kevésbé négyzetes parcellákra osztó ösvények, a kiszóródott szezám-mag birkacsordák. Szűkül a madártávlat. Persze mit vártam, ennyire északon nincsenek fenyvesek, nyírfacsoportok. Domborzat is alig. A madarak, talán a madarak miatt megéri.

Erősen csapódik a leszállópályához a gép, hirtelen megint elnehezül, a lassuló gurulás gyorsulásnak tűnik, megdobja a gyomromat. Nem kell sietni, azt a családot az első négy ülésen úgysem tudom megelőzni, más utas nincs. Köszönjük, hogy velünk utaztak, mondaná a géphang, de belevág egy kisfiú sikítása, hogy nézz ide, anya, Jamie, inkább te nézz a lábad elé. A kisebbik gyerek sír, a vállára veszi az apja, egy helyben toporogva rugózik vele. Mögéjük érek, a kisgyerek felnéz rám, mielőtt folytatja az ordítást, közben bal kézzel az apja fülét cibálja. Egy töredékpillanatra rám vigyorog, aztán különösebb fennakadás nélkül újra eltorzul az arca, vörösödik, elszánással préseli ki a felháborodást. Az apja már szinte rázza, de még rá lehet fogni, hogy csak ringatás, türelem, kicsim, nincs semmi baj. Viszlát, mosolyog a kövér stewardess, szép a szeme, köszönjük, hogy minket választott. Ugrál a figyelmem, nem tud megállapodni, pingpongoznak vele a részletek, viszlát, mormolom, ahogy kilépek. Hirtelen csönd van, nem hallok semmit, kitömi a hallójáratomat a szél.

¹ Da: DIÁNA VONNÁK, *Látlak*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2021, pp. 83-97

Diána Vonnák

Bassa marea

Cosa si può fare con una cosa finita. Con la fronte appiccicata al finestrino dell'aereo ci sta a malapena la punta del naso. Sono stanca. Nel blu del cielo si staglia sempre più definita la terra giallo paglia, con la forma di una stella marina schiacciata sotto il piede. Il mio orologio segna le quattordici e quaranta, il volo non superava i quindici minuti, l'assistente di volo aveva appena finito la danza ritmica, *put on your safety mask and breath normally*, che già stavamo atterrando. Se ci fossero particolari, dovremmo distinguerli or ora, ma si intravede soltanto la scura forma squadrata di qualche casa, sentieri che dividono in lotti più o meno regolari il paesaggio, greggi di pecore semi di sesamo sparsi. La profondità dello sguardo va riducendosi. Che mi aspettavo, così a nord non ci sono pini e betulle, a malapena un'altura, ma certo vale la pena per gli uccelli.

L'aereo, restituito d'improvviso alla gravità, impatta rudemente sulla pista, il rullaggio che rallenta sembra un'accelerazione e mi prende allo stomaco. Inutile affrettarsi, non posso superare quella famiglia sui primi quattro sedili, altri passeggeri non ce ne sono. Grazie di aver volato con noi, direbbe la voce registrata, ma il grido di un bambino la taglia, guarda qui mamma, tu piuttosto guarda dove metti i piedi, Jamie. Il bambino più piccolo piange, il padre lo prende sulle spalle dondolandolo sul posto. Gli arrivo dietro, il piccolo mi getta un'occhiata mentre continua a strillare e con la mano sinistra tira l'orecchio al padre. Per una frazione di secondo mi rivolge un ghigno, poi senza un attimo di esitazione la faccia si contrae paonazza per la manifesta irritazione. Il padre quasi lo scuote, ma poi si rende conto che lo sta cullando, pazienza, piccino mio, va tutto bene. Arrivederci, dice sorridendo la grassa hostess. Grazie di averci scelto. Ha dei begli occhi. L'attenzione vaga, rimbalzando tra i particolari senza trovare un punto fermo, come una pallina da pingpong. Arrivederci, bisbiglio nell'uscire. All'improvviso il silenzio, non sento nulla, il vento mi riempie il condotto uditivo.

Csomagra nem kell várni, csak egy hátizsákkal jöttem. A reptér egy-szintes, sorozatgyártott kockaház, úgy néz ki, mint egy kisvárosi ingatlanközvetítő iroda.

Vagy jehovisták külvárosi térítőállomása, megváltásos piramisjáték, a szórólapon áhítattal nézi egymást Mária és egy bárány, mögöttük jámbor oroszlán igenli a békét. Igazából persze nem templom, csak mélézom, a család előtt már nyílnak az üvegajtók, követem őket. Nincs ellenőrzés, tétován felmutatott útleveletem látva csak int egy egyenruhás nő, hogy mehetek, a vállam fölött visszanézve még látom, ahogy két bőrdönt és egy összecsukott babakocsit tolnak mögöttem a szülők egy kézikocsin.

Találomra követem a kijárattól induló betonutat. Két mérföld, ezt mondta Liam, legfeljebb fél óra séta akkor is, ha szembefúj a szél. Hangosan vijjogva röhögnek fölöttem a sirályok, föl-le ringatja őket a szél, a szárnyuk alig rebben. Valószínűleg sirályok, de hogy milyenek, azt nem tudom. Képtelen vagyok megkülönböztetni egymástól a madarakat. Fázom, előhúzom a pulóveremet, inentől csak jobbra, aztán egyenesen, a betonutat követve ütközésig, a tengerig.

Repterek a semmi közepén. Nehezebben tudok megérkezni most, hogy nincs meg a reptéri protokoll kálváriája, mint máskor, amikor az ellenőrzés, a csomagfelvétel, a taxi leintése, és hogy végül minden rákészülés ellenére kikökkentenek az előre elképzelhetetlen, idegen várások. Szeretem a reptereken töltött idő határhelyzetét. Veszély, váratlanság kiiktatva, maradhat az érzékek automata váltós unalma, előre tudom az egészet: mozgójárdák, kivilágított gyaloglások, vécéilatosító alól finoman kiderengő szarszag, kérjük, ne guggoljanak fel az ülőkére, a biztonság kedvéért ábra is mutatja. Minden négyzetméterük azt hirdeti, hogy mindegy, hova jöttem, ez még mindig ugyanaz a világ, welcome, hoşgeldiniz, добро пожаловать, مرحبا, bienvenida. Akárki, akárhol.

Non devo attendere il bagaglio perché sono arrivata con uno zaino. L'aeroporto è ad un solo piano, un edificio cubico fatto in serie, sembra un'agenzia immobiliare di una piccola città, oppure una centrale di proselitismo periferico dei Testimoni di Geova, un gioco piramidale della redenzione, sul volantino Maria e un agnello si guardano con devozione, dietro cui un mite leone approva la pace. Veramente non è una chiesa, sto solo immaginando, si aprono davanti alla famiglia le porte a vetri, li seguo. Nessun controllo, vedendomi mostrare il passaporto con esitazione, una donna in uniforme mi fa segno di andare, mi giro e vedo che i genitori spingono su un carrello due valigie e una carrozzina chiusa.

Seguo a caso la strada cementata che parte dall'uscita. Due miglia, ha detto Liam, al massimo mezz'ora di cammino, anche se controvento. Sulla mia testa sghignazzano stridendo i gabbiani spinti su e giù dal vento, mentre le ali si muovono appena. Sono verosimilmente dei gabbiani, ma di che specie siano, non lo so. Non so distinguere gli uccelli uno dall'altro. Ho freddo, infilo il maglione, da qui tutto a destra e poi diritto seguendo la strada cementata fino in fondo, fino al mare.

Aeroporti in mezzo al nulla. Mi riesce più difficile arrivare ora che non c'è il calvario dei controlli aeroportuali rispetto ad altre volte, quando ci sono il controllo, il ritiro del bagaglio, la ricerca del taxi, e alla fine, malgrado ogni preparativo, città sconosciute e fino ad allora inimmaginabili mi scombussolano. Mi piace la condizione-limite del tempo passato negli aeroporti. Pericolo e imprevisto esclusi, può rimanere la noia delle nozioni da cambio automatico, so tutto dal principio: corridoi di scorrimento, percorsi illuminati, puzza fecale che elegantemente sfugge al deodorante per gabinetti, vi preghiamo per sicurezza di non accovacciarvi con i piedi sulla tazza, lo fa vedere anche la figura. Ogni loro metro quadrato ti fa sapere che non importa dove sei arrivato, questo è ancora sempre lo stesso mondo, welcome, hoşgeldiniz, добро пожаловать, مرحباً, bienvenida... Chiunque, dovunque.

Az ilyen helyeken nem tud valóságos maradni a távolság, esetlegesen tűnik, hogy milyen messze vagy. Csak néha, átszálláskor csap fejbe, mondjuk, Bécsből Bangkokba menet, mikor a katari sivatagban az olajosan remegő, forró levegőben a szomszédos gép felé kígyózó sort nézed, és fehér ruhás férfiakon meg fekete ruhás nőkön kívül senkit nem látsz. Aztán vége, visszaterelnek a jéghideg buszba, elnyel a hangár, megint egy reptér, ahol sosem kapcsolják le a lámpákat.

A váróteremben lehunyom a szememet, és a rozsdabarna képre egy darabig még káprázó fénygyűrűket ereget az agyam. Körülöttem pasztellszínű, örök szobahőmérséklet, majd nem otthagyt utasok rossz szul ejtett neveinek zsolozsmája. Sosem tudok aludni, a duty free-ben drága krémeket kenek magamra, nem is próbálok úgy tenni, mintha meg akarnám venni bármelyiket.

Most minden csupa szél és ég, hiányérzetem van az érkezéshez szoktatás rítusa nélkül. Ez a legészakibb sziget, azt gondoltam volna, lakatlan. Liam illik ide a csupa tenger szélbe. Még nem akarok rá gondolni, van egy szűk fél óráim. Fárad a nyár, bágyadt a napfény a bőrömhöz, belül egyre jobban átfázom, és alig van bármi, amibe kapaszkodhatna a tekintetem. A világítótorony északon van, megnéztem még otthon, itt csak néhány lakóház és az ornitológusok állomása, ahová lassan meg kellene érkezni. Jobbra és balra zöld és sárga, üres mezők.

A repülő magazinban azt írták, ez a világ egyetlen helye, ahol a tengerpartra kényszerítik a birkákat, kőfallal kerítik el őket, nehogy leleljék a füvet. Csak a tengeri növények maradnak nekik, apálykor egész messze követik a visszahúzódó vizet, hólyagos levelű algákat és sziksofüvet esznek, aztán dagálykor visszaszorúlnak a kőfalakig, és a kevés bejárat egyikéhez sietnek a karámokba, pihenni. A cikk alatt gasztrofotók, borda roston, fokhagymás vaj csorog a rózsaszínes hús vágataiban, egy cserzett arcú, flanelinges figura biztatón mosolyog a jobb sarokban, minden védett eredetű, drága és nagyon etikus. Meg kellene kóstolni.

In tali posti la distanza non riesce a rimanere reale, diventa casuale quanto sei lontano. Soltanto raramente, nel trasbordo, te ne rendi conto, diciamo la rotta da Vienna a Bangkok, quando nel deserto del Qatar, nell'aria bollente, tremante come olio, guardi la fila che serpeggia verso il velivolo accanto, e non vedi nessuno al di fuori di uomini in veste bianca e donne in veste nera. E poi basta, ti indirizzano nella navetta gelida, che l'hangar ingoia, e di nuovo un aeroporto, dove le luci non le spengono mai.

Nella sala d'aspetto chiudo gli occhi e ancora per un po' sul quadro color marrone-ruggine il cervello proietta anelli di luce da vertigine. Intorno a me colori pastello, perenne temperatura ambiente, la cantilena di nomi mal pronunciati di passeggeri quasi abbandonati. Non riesco mai a dormire, mi spalmo le costose creme del duty-free e nemmeno tento di fare come se volessi comprarne una qualsiasi.

Adesso tutto è solo vento e cielo, senza il rito dell'adattamento all'arrivo mi sembra che mi manchi qualcosa. Questa è l'isola più settentrionale, che avrei pensato fosse disabitata. Il vento marino e Liam stanno bene insieme. Non voglio ancora pensarci, ho ancora una mezz'ora scarsa. L'estate sta finendo, la luce del sole è debole sulla mia pelle, dentro sento sempre di più il freddo e c'è a stento qualcosa su cui possa aggrapparsi il mio sguardo. Il faro è a nord, l'avevo visto ancora a casa, qui c'è solo qualche abitazione e la stazione degli ornitologi, dove dovrei pian piano arrivare. A destra e a sinistra vuote distese verdi e gialle.

Sulla rivista dell'aereo era scritto che questo è l'unico posto al mondo dove costringono le pecore sulla costa, le recintano con muri di pietra affinché non bruchino l'erba. Rimangono per loro solo le piante marittime, durante la bassa marea seguono lontano l'acqua che si ritira e mangiano le alghe a foglia bollosa e la salicornia, poi durante l'alta marea vengono sospinte indietro fino al muro di pietra, e si affrettano verso ciascuna delle poche entrate nei ricoveri per riposare. Sotto l'articolo foto gastronomiche, bistecca ai ferri, burro con l'aglio cola nei tagli di carne rosata, mentre una figura dal volto ruvido, in camicia di flanella, sorride rassicurante in basso a destra, tutto è di origine controllata, caro e molto etico. Andrebbe assaggiato.

Szép most ez a tágasság, kisszerű és végletes. Liam évek óta alig mozdul ki innen, tulajdonképpen valószínűtlen volt, hogy valaha találkozzunk. És mégis. Éhes vagyok, talán csak a fotók miatt. Innen már látni a tengert, az öböl karéja vakító fehér, nem ilyennek képzeltem. Lebukik egy madár, biztosan halat fog, szinte súrolja a tengert a szárnya széle. Az ösvény megtorpan az öböl kanyarulatánál, innen már látszik a kompikötő is, jobbra pedig az ornitológiai állomás rézsútos üveg-tetővel fedett oldalépülete. Könnyű felismerni, minden képen ebből a szögből fényképezik. Nem akarok még megérkezni. Hogy vagy, mesélj, miért akartál ennyire idejönni. Otromba a számban az összes majdani mondat. Nyelek egyet, legalább egy hete nem szóltam senkihez. A bolti eladóhoz egyszer, meg beszálláskor volt köszönés, de ezeket leszámítva semmi. Liam e-mailben írta, hogy szeptemberben már csak azok vannak itt, akik áttelelnék, elmennek a szulák, a lundák, sarki csér, a nagy halfarkas, a csigaforogató, de megérkeznek a sarkkörön túlról a jegesrécék és a tengeri partfutók. Képeket is csatolt, mert tudta, hogy fogalmam sincs, miről beszél. Őszülő pár közeledik az állomás felől, kézen fogva. Elindulok, ne kelljen szóba elegyedni. Távcsővük is van. Azért mégis odaintek nekik, mosolygok, de egymásra figyelnek, nem rám. Visszaszámlálás, gyerünk, fölbukkanni a felszínen, három-kettő-egy, mindjárt tényleg ideérek, hogy vagyok, hogy vagy. Jól. Többnyire.

Már messziről kiszúrom a répavörös haját, Liam ott ül az üvegfal mellett, egyedül az egyik asztalnál, előtte viharvert laptop, a kamera ragtapasszal leragasztva. A kapun belépve nem is a bejárat felé indulok, inkább megkerülöm az egész épületet, az üvegtálnál fogok kopogtatni a háta mögött. A képernyőn egy rozsdabarna hajú, szeplős kislány csupa fog mosolya, úristen, mennyit nőtt, Anaïs volt a neve?, mögötte köd, talán sziklák körvonalai, egy nagy zománcbögrét emel a szájához. Az ikonok úgy vannak rendezve, hogy ne takarják ki az arcát. Megkocogtatom az üveget, Liam ugrik egyet a széken, mosoly szalad szét az arcán, integet. Látszik, hogy szavakat formál a szája, de semmi nem hallatszik át az üvegen, nevetve legyint, és elindul a főbejárat felé.

Questa vastità è bella adesso, ordinaria ed estrema. Da anni Liam si sposta appena da qui, in realtà era improbabile che ci incontrassimo. Eppure è successo. Ho fame, forse solo per le foto. Da qui si può vedere già il mare, un tratto del golfo bianco abbagliante, non me lo immaginavo così. Un uccello si tuffa, starà pescando, il bordo dell'ala quasi tocca il mare. Il sentiero si arresta sulla curva del golfo, dalla quale appare già pure l'attracco del traghetto, mentre sulla destra si intravede l'ala dell'edificio della stazione ornitologica, coperta da un tetto spiovente e vetrato. Facile riconoscerla, su ogni foto viene ripresa da questa angolatura. Non voglio ancora arrivare. Come stai, racconta, perché tanta voglia di venirtene qua. Tutte le frasi che verranno saranno goffe. Deglutisco, da almeno una settimana non parlo con nessuno. Una volta alla commessa del negozio e poi il saluto all'imbarco, ma, a parte questo, nulla. Liam ha scritto in una mail che a settembre ci sono solo le creature che rimangono per l'inverno: se ne vanno le sule, i pulcinella di mare, le sterne, il grande stercorario, la beccaccia di mare, ma arrivano dal circolo polare artico la moretta codona e il piovanello violetto. Aveva allegato anche delle immagini, perché sapeva che non avevo idea alcuna di quello di cui parlava. Una coppia anziana si sta avvicinando dalla stazione, mano nella mano. Mi affretto per non aver modo di attaccar discorso. Hanno anche un binocolo. Nondimeno li saluto, ma badano a sé e non a me. Conto alla rovescia, andiamo, emersione, tre, due, uno, fra poco veramente ci arrivo, come sto, come stai. Bene, per lo più.

Già da lontano intravedo i capelli rosso-carota, Liam siede accanto alla vetrata, da solo a un tavolo davanti a un computer scassato con un cerotto sulla telecamera. Entrando dal cancello non mi dirigo neppure all'ingresso principale, ma piuttosto faccio il giro dell'intero edificio e presso la vetrata gli busserò alle spalle. Sullo schermo una lentigginosa bimba dai capelli rossicci e dal sorriso a tutti i denti, Dio mio quanto è cresciuta! Si chiamava Anaïs? Dietro nebbia, o forse sagome di roccia, porta alla bocca un tazzone smaltato. Le icone sono disposte in modo da non coprirle la faccia. Picchietto sulla vetrata, Liam balza dalla sedia, un sorriso si apre sulla faccia e saluta. Si vede che la bocca forma parole, ma non si sente nulla attraverso il vetro, ridendo fa un cenno di rinuncia e si dirige verso la porta principale.

Érzem, hogy mosolygok, lehet, hogy nem is kellett volna lassítva, vonakodva jönni. A bejárat felé félúton már kitárt karral, sietve közelít, úgy csapnak le rám a karjai, mint egy héja az egérre, alig kapok levegőt, belefulladás a kötött hópehelymintákba, ugyanaz a szag, hajzsír, mentol és öblítő, tele van az orrom vele. Csiklandozza a fületem a szakáll, ahogy megszólal.

El se hiszem.

Egy pillanattal tovább állunk így, mint illene, ványadt és alacsony vagyok az ölelésében, elromlanak az arányaim. Hátrébb lép.

Na mi van, te, Robinson Crusoe? Jól nézel ki, őszül a szakállad.

Nincs semmi, jó, hogy jöttél.

Éhes vagyok. Azt mondtad, van saját lakásod, miért ide kellett jönnöm? Egyáltalán hányan vagytok?

Négyen, mosolyog, azt mondja, csak itt van internet, a gyűrűzések és a napi terepmunka között gyakran dolgozik innen. Hazamehetünk, bevásárolt, tegnapról van birkaragu, és vett egy üveg sloe gint. Jár a tekintete rajtam, figyel, ki akarja tapogatni, hogy vagyok, hogy csak úgy jöttem-e megint, tét nélkül. Gyorsan kihozza a táskáját, belekarolok, aztán elindulunk haza, a sziget közepe felé.

A ház apró, a konyhával egybenyitott nappalin kívül csak két szűk hálósobája van. Igénytelen, öreg kőház, a konyhaablakból a kertre látni, ahol két foltos, boldog malac meg egy loncsos kutya hever egy kupac fán. Sárrá dagonyázták maguk alatt a füvet. Alig látni ki az ablakra gyűlt párától, pedig tizenöt fok lehet kint, nincs hideg. A hűtőn két neonkék és barna madár rajza, az egyik halat tart a csőrében. Tántorgó, gyakorlatlan gyerekírás a papír sarkán: Alcedo atthis ipsida, és egy aláírás: Anaïs. A *P* és az *S* alatt kis nyíl mutatja, hogy fel kell cserélni őket.

Liam a gáztűzhely előtt áll, én a rajzot nézem, Liam azt mondja, jégmadár. Alcedo atthis ispida. Az az elképesztő a jégmadárban, meséli, hogy a neonkék, irizáló háta, a rozsdás hasa, az ékszerszerű megjelenésének minden részlete, amittől közelebről olyan feltűnő, mint egy papagáj, igazából arra szolgál, hogy láthatatlanná váljon. A hátán a neonkék akár a mozgásban lévő víztükör fentről nézve. Mutat egy képet, mert Anaïs rajza alapján nem igazán tudom elképzelni.

Mi accorgo di sorridere, è possibile che non dovessi trattenermi e giungere esitante. Verso l'entrata a metà strada già a braccia aperte arriva in fretta e le sue braccia mi afferrano come un astore il topo, riesco appena a respirare, soffoco nei fiocchi di neve del maglione, l'odore è lo stesso, grasso di capelli, mentolo e ammorbidente, ne ho pieno il naso. Come apre la bocca per parlare la sua barba mi solletica le orecchie.

Incredibile.

In un attimo siamo oltre quel che si dovrebbe, sono bassa e gracile nel suo abbraccio, le mie misure si annullano. Un passo indietro.

Allora come va, Robinson Crusoe? Hai una buona cera, la barba imbianca.

Niente di nuovo, sono felice che tu sia venuta.

Ho fame. Hai detto che hai una casa tua, perché sono dovuta venire qui? Quanti siete comunque?

In quattro, dice sorridendo, soltanto qui c'è Internet, tra l'inanellamento e il lavoro giornaliero sul campo lavora spesso da lì. Possiamo andare a casa, ha fatto la spesa, da ieri c'è lo spezzatino di pecora e ha comprato una bottiglia di sloe gin. Mi scruta, mi osserva, vuol sondare come sto, se sono venuta senza secondi fini. Afferra la borsa, lo prendo sotto braccio e andiamo a casa, verso il centro dell'isola.

La casa è minuscola, al di fuori di un soggiorno collegato con la cucina ci sono solo due piccole camere da letto. Una vecchia casa in pietra senza pretese, dalla finestra della cucina uno sguardo sul giardino, dove due porcellini maculati e felici stanno ammicchiati con un cane sudicio e sotto di loro impastano l'erba nella? melma. Si vede appena attraverso la finestra per la condensa, anche se potranno esserci fuori quindici gradi e non fa freddo. Sul frigorifero il disegno di due uccelli marrone e blu-neon, uno dei quali tiene un pesce nel becco. In un angolo del foglio scrittura infantile tremolante e inesperta: Alcedo atthis ipsida, e la firma: Anaïs. Sotto la P e la S una piccola freccia indica che bisogna scambiarle. Liam è davanti al forno a gas, io guardo il disegno e Liam dice: martin pescatore. Alcedo atthis ispida. Quello che è sorprendente nel martin pescatore, racconta, è che il dorso iridescente, blu-neon, il ventre color ruggine, ogni particolare del suo aspetto è come un gioiello, da vicino appariscente come un pappagallo, in realtà serve a renderlo invisibile. Sul dorso il blu-neon è come uno specchio d'acqua in movimento visto dall'alto. Mostra una foto perché in verità dal disegno di Anaïs non posso immaginarlo.

Vacsora után gin-tonikot kever mindkettőnknek, aztán a kanapéba süppedve figyeli, ahogy a hintaszékben ringatom magam előre-hátra, biztos kényszeresnek tűnök, miközben hallgatom. A kis házról beszél, hogy furcsa volt megvenni, el kellett adnia a lakóhajóját, amire emlékszem Londonból. Húsz mérföld per nap, néha egész heteket csordogáltunk rajta, ha épp nem volt munkám. Télen alig tudtuk felfűteni, nyáron stopposok napoztak a tetején, és sosem találtunk szabad helyet, ha ki akartunk kötni.

A kőháznak csak a váza állt már, mikor rátalált, a birkák ide húzódtak a szél ellen, teljesen újjá kellett építeni. Kicsit még gyanakszik, hogy direkt csapdát állított magának ezzel a lecövekeléssel, mindenesetre itt van, berendezkedett, a szobákat lassan kitölti az otthonosság. A saját meghatottságunk a megszokásaink felett.

Régen, még lent Londonban egyszer kísértáltunk Greenwichől a Temze-gát sci-fi díszletén túl a senkiföldjére, ahol a torkolat kitágul. A holdbéli táj háttérében a város felhőkarcolói kihaltak tűntek, mintha lakatlan lenne az egész világ. Csattogott a szél, tavasz volt, tágas a hirtelen kiterülő, süppedős táj, és eszembe se jutott tiltakozni, mikor Liam végigsimított a nyakszirtemen, és megkérdezte, hogy ezt szabad?, csak hagytam. Akkor feküdtünk le először. Egy elhagyott raktár-épületbe szöktünk be. Tudtam, hogy mit akarok, és hogy mást semmit, csak annyira vonzott, hogy akarjam a bőrömön a szagát, a kezét, de ne vetközzek ki magamból. Ne taszítson este, mikor lemosom a nyomát.

Nincs útban sem a saját akarásom robaja, sem a rám irányuló akarás miatti feszengés. Az undor. Néha átsuhan rajtam a reflex, a kísértés, hogy közelebb rántsam, vagy ellökjem magamtól, talán mert nincs mintánk a félút nyugalma, ahonnan nem indul történet. Mintha hiányérzetem lenne anélkül, hogy megtépjük egymást. Unásig ismételt forgatókönyvek donganak körül, mint a legyek, próbálok arra figyelni helyettük, ami van.

Dopo cena prepara un gin-tonic per entrambi, poi sprofondando sul divano osserva come mi muovo avanti e indietro sulla sedia a dondolo, sembro sicuramente autistica mentre lo ascolto. Parla della piccola casa, era stato strano comprarla vendendo la sua casa-battello al cui pensiero mi viene in mente Londra. Venti miglia al giorno, ci passavamo intere settimane sul fiume quando non avevo da lavorare. Riuscivamo a scaldarla a stento d'inverno, in estate degli autostoppisti prendevano il sole sul ponte e non trovavamo mai un posto libero se volevamo ormeggiare.

Quando l'aveva scoperta, la casa in pietra aveva solo le strutture portanti, le pecore vi cercavano rifugio contro il vento, era tutta da rifare. Sospetta ancora di essersi costruito una trappola di proposito, ma in ogni caso ormai è qui, si è sistemato, pian piano le stanze si riempiono dell'atmosfera di casa. Emozioni personali al posto di abitudini condivise.

In passato ancora giù a Londra ci eravamo recati a piedi da Greenwich passando per la scenografia fantascientifica della diga del Tamigi nella terra di nessuno, dove la foce si allarga. Sullo sfondo di un paesaggio lunare i grattacieli della città sembravano abbandonati come se tutto il mondo fosse disabitato. Il vento faceva sbattere le imposte, era primavera, il terreno cedevole che si allargava repentinamente era ampio, non mi passava neppure per la mente di protestare, quando Liam mi ha sfiorato la nuca chiedendo se gli era permesso, l'ho lasciato fare. Allora siamo andati a letto insieme per la prima volta. Siamo entrati abusivamente in un magazzino abbandonato, sapevo quello che volevo, e null'altro, che mi attiravano solo il suo profumo e le sue mani sulla mia pelle, ma non da perderci la testa. Che non mi ripugnasse poi la sera, quando lavavo via ogni sua traccia.

Non mi dava fastidio il frastuono della mia voglia e neppure l'imbarazzo per la sua voglia di me. Il disgusto. A volte mi viene l'istinto, la tentazione di trarlo a me o respingerlo forse perché non abbiamo il modello per la tranquilla via di mezzo, dalla quale non parte una storia. Come se ci fosse carenza di sentimento a meno di non ferirsi a vicenda. Ci ronzano attorno come mosche copioni ripetuti fino alla noia, cerco di osservare cosa ci sia dietro.

Épp azt meséli, hogy elment Anaïshoz nyáron Tancarville-be, mikor a volt felesége nyaralni ment az új férjével, és azt kérte, hogy költözzön be hozzájuk erre a két hétre. Anaïs rosszul alszik, nem szereti a hirtelen változásokat. Ha szorong, lefekvés előtt attól kezd félni, hogy hánynia kell, és olyankor alig lehet bírni vele. Az utolsó előtti nap, mikor együtt voltak, Liam elvitte a madarat gyűrűzni, rátelefonált a helyi állomásra, azt mondták a kollégák, hogy nyugodtan jöhetnek. Nem az ő ötlete volt, Anaïs akarta, teszi hozzá, mintha magyarázkodnia kellene. Mintha nem csupa törleszkedés lenne az a gyerekakarát, bármit is csinál, és nem neki tartana tükröt végül mindig. Ha együtt élnének, biztosan nem úszná meg ilyen könnyen, ülhetne naphosszat a bábszínházban valami borzalmon, nevet.

Kinyújtózom, ropog a hátam. Én is csak azért a pár pillanatért jövök. Csak akkor, ha egyben vagyok, ha úgy érzem, nem kap majd el nagyon az álmodozás. Liam néha finoman hárít, hátrább lép, néha én fordulok vissza az utolsó pillanatban. Rég ismerjük egymás lépéseit, és soha nem beszélünk az egésről. Másnak se, azt se tudja senki, hogy itt vagyok. A munkaidő üresjárataiban néha felhabzik bennem a hiánya, van, hogy egy évvel azután, hogy utoljára láttam. Olyankor vissza akarok menni hozzá a leállósávba, ahol ülünk együtt, mintha várnánk valamit. Pedig ezt várjuk, a pillanatot, ami nem kell, hogy bárki másra tartozzon, egy perc csend, miközben nem sokkal arrébb tovább dübörög mindkettőnk élete. Meg se tudnám, ha bármi történne vele.

Ott aludtak a madarászoknál, Anaïs az állomás hatalmas bernáthegyijébe kapaszkodva, aztán napkelte előtt elindultak, hogy kihúzzák a hálókát a nádistól nem messze. Kicsi volt a madárvárta, csak négy-öt hálóval dolgoztak, összesen talán háromszáz méter hosszú az egész. Három-négy ember végig tudja járni kényelmesen minden órában, hogy időben kiszedje a beakadt madarakat. Nem tudtam volna megmondani, Anaïst érdekli-e a kirándulás, vagy csak annak szól az öröme, hogy kimozdultak a lakásból, és minden hülyeséget összeettek, amit máskor tilos. Teljes eksztázisban volt, lehet, hogy a kakaó és lekváros kenyér miatti cukorsokktól.

Proprio ora racconta che d'estate aveva raggiunto Anaïs a Tancarville, nel momento in cui la sua ex moglie andava in vacanza con il nuovo marito, e aveva chiesto che lui si trasferisse da loro per quelle due settimane. Anaïs dorme male, non le piacciono i cambiamenti improvvisi. Ogni volta che sta in ansia, prima di coricarsi comincia a temere di dover vomitare, e in quei casi si riesce appena a gestirla. Nel penultimo giorno che erano insieme, Liam l'aveva portata ad inanellare un uccello?, aveva chiamato la stazione locale e i colleghi avevano detto che potevano andare tranquillamente. Non era stata una sua idea, lo voleva Anaïs, aggiunge, come se dovesse spiegare qualcosa. Come se quel desiderio di un bambino non fosse che puro camuffamento, qualsiasi cosa faccia, e non finisse sempre per rispecchiare la volontà di lui. Se vivessero insieme, non se la caverebbe così facilmente, potrebbe sedere per tutto il giorno in un teatro dei burattini a vedere qualche pezzo terribile, dice ridendo.

Mi stiracchio, scricchiola la spina dorsale. Anch'io vengo solo per questi pochi attimi. Se sono in forma, se non rincorro un sogno. Liam talvolta si schermisce abilmente, fa un passo indietro, a volte mi ritiro io all'ultimo istante. Da tempo conosciamo le reciproche vie di fuga e di questo non parliamo mai. E nemmeno con altri, nessuno sa che io sono qui. Nei momenti di calma piatta del lavoro, frizza la sua mancanza dentro di me, succede, un anno dopo averlo visto per l'ultima volta. Quando capita voglio ritornare da lui sulla corsia di emergenza, dove stare seduti insieme come se attendessimo qualcosa. Attendiamo proprio il momento in cui non serve che qualcuno si faccia gli affari dell'altro, un minuto di silenzio, mentre non molto più in là continua il frastuono della vita di entrambi. Se gli succedesse qualcosa, manco lo verrei a sapere.

Avevano dormito dagli ornitologi, Anaïs stretta all'enorme sanbernardo della stazione, poi prima del sorgere del sole erano partiti per stendere le reti non lontano dal canneto. L'attesa degli uccelli fu breve, lavorarono con solo quattro-cinque reti, complessivamente trecento metri di lunghezza. Tre o quattro uomini possono fare un controllo agevolmente ogni ora per liberare in tempo gli uccelli intrappolati. Non avrebbe saputo dire se ad Anaïs interessasse la gita, o se era contenta solo di essere uscita dalla casa e di aver mangiato tutte le schifezze in altri momenti proibite. Era in totale estasi, forse a causa dello choc da zucchero, da cacao, pane e marmellata.

Mikor kiderült, hogy tolmácsolhat a francia kollégák és az apja között, az végre teljesen lefoglalta a figyelmét. Komoly arccal magyarázott, mint egy apró diplomata, és csak este, már otthon jutott Liam eszébe, hogy a válaszai kétszer olyan hosszúnak tűntek, mint a madarász kollégák mondatai.

Hatalmas szerencsájük volt, mert rögtön a második körben fennakadt a szélső hálón egy jégmadárpár. Ezért a rajz, mosolyog a hűtő irányába. Nem engedte a kislánynak, hogy kibontsa őket, aprók az ujjai, pont, mint a növendékhal, amit esznek, és a jégmadár csőre borotva-éles. De mikor sikerült kifejtenie a tojót, Anaïs kezébe adta, foghatta, mikor bezsáolták, és a vászontáskákban az állomásra vitték a tizenöt másik szerzeménnyel együtt. Fintorgott, mennyire halszagúak, és hogyan lehet valami ennyire szép ilyen bűdös, aztán az ujjait szolgolgtatva delejezetten figyelte, ahogy az egyik helyi doktorandusz fejfelé mérőpohárba teszi őket, nehogy kiszabaduljanak, megméri a tömegüket, az evezőtollaik és a csüdjük hosszát, kiszedi a csőrük tövéből és a torkuk pihéiből a kullancsokat.

Az az egyetlen hely, ahol nem tudják kiszedni saját maguknak, mert nem érik el, magyarázza Liam, mikor értetlenül nézek rá.

Anaïs dél körül kihányta a reggeli kakaót, de hazafelé a kocsiban lelkesen mesélte, hogy azt mondta neki a doktorandusz, ne aggódjon, előfordul ez, és, apa, egyébként tudtad-e, hogy a jégmadarak is minden évés után köpeteket öklendeznek.

Kint mindent beborít a sötét, már nehéz a fejem a gintől, mikor megkérem Liamot, menjünk ki, mert látni akarom a csillagokat. Teljes a sötét, a legközelebbi szomszéd ablakai apró fénykockák pár száz méterre, és olyan tömény a csend, hogy egy kicsit Liam is elhallgat. Gyönyörű az ég és kegyetlenül erős a szél. Most érkezem meg igazán. Menjünk le a vízhez, kérem, és belekarolok, hogy hasra ne essek.

Quando è venuto fuori che avrebbe potuto fare da interprete tra i colleghi francesi e suo padre, questo ha completamente risucchiato la sua attenzione. Con la faccia seria dava spiegazioni come un piccolo diplomatico, e solo a sera, ormai a casa, a Liam era venuto in mente che le risposte sembravano due volte più lunghe delle frasi dei colleghi ornitologi.

Avevano avuto un'enorme fortuna perché già nel secondo giro sulla rete più esterna si era impigliata una coppia di martin pescatori. Ecco perché il disegno, dice sorridendo in direzione del frigo. Non aveva permesso alla bambina di liberarli, le dita erano minuscole come i pesciolini che mangiano e il becco del martin pescatore è affilato come un rasoio. Una volta riusciti a liberare la femmina, l'aveva data in mano ad Anaïs, poteva tenerla quando li hanno messi nei sacchi e portati in borse di tela alla stazione con altre quindici 'prede'. Fece una smorfia, quanto puzzavano di pesce, e come potesse fetere a tal punto una cosa tanto bella, poi annusandosi le dita osservava affascinata come uno dei locali dottorandi li poneva a testa in giù in un misuratore, affinché non potessero liberarsi, ne calcolava il peso, la lunghezza delle penne remiganti e del tarso e asportava le zecche dalle redini del becco e dalle piccole piume del collo.

Quello è l'unico posto dove non possono levarsele da soli perché non ci arrivano, spiega Liam, dato che lo guardo con l'espressione di chi non ha capito.

Anaïs verso mezzogiorno aveva vomitato il cacao della mattina, ma sulla via del ritorno in macchina raccontava entusiasta che il dottorando le aveva detto di non preoccuparsi, succede, e papà, tu lo sapevi che i martin pescatori dopo ogni pasto rigurgitando si spurgano.

L'oscurità avvolge ogni cosa fuori, ho la testa pesante dal gin, quando chiedo a Liam di uscire perché voglio vedere le stelle. L'oscurità è totale, le finestre del vicino più prossimo sono quadratini di luce, a distanza di qualche centinaio di metri, e il silenzio è talmente impenetrabile che perfino Liam si tace. Il cielo è meraviglioso e il vento sferza impietosamente. Adesso sono veramente arrivata. Andiamo in acqua, chiedo, e lo abbraccio perché non cada bocconi.

Aznap, az utolsó este lefektette Anaist, a hálósobájuk ajtajában állt, és, legalábbis azt mondta legszívesebben odaköppött volna a párnájukra. Most azon mereng, vicces-e, vagy inkább szálnalmas, hogy a tiltakozásnak csak olyan formájára képes, mint egy kamasz fiú, hogy ennél kiszámíthatóbb nem is lehetne. Undorította a tudat, hogy azok ketten megjönnek a nyaralásból leburnulva, a kezükön ott a másik teste, veritéke, nyála. Hadüzenet lesz, ahogy Anaist összecsókolják. Nem akart időt hagyni magának, hogy ideges legyen, sietett haza. Csak azt a rajzot kapta fel induláskor.

Nem hozhatja ide Anaist, Franciaországból csak az anyja írásos engedélyével tudnának kilépni, azt Chloé nem ad, mert meggyőződése, hogy ha egyszer kiengedi a kezéből a kislányt, sosem kapja vissza. Nem találkozottam a volt feleségével, de emlékszem, amikor megismerkedtek. Talán két évvel Greenwich után. Kimondatlanul is tudtuk Liammal, hogy elemeire hullana a táncrend, nem működnének tovább az életünk zsilipjei, ha ez a két dolog összekeveredne, volt egy rosszabb szakasz, amikor nem is találkoztunk, azóta is inkább csak napokra, mint hetekre. Míg halkan mesél, kiérünk a vízhez. Éjjel már őszi hideg van, csak nappal tartja még magát a nyár. Fázom. Kibukik belőlem, hogy miért nem viszi bíróságra az egészet? Miért ül egy házban egy olyan gyerekszobával, ami ebben a formában mauzóleum?

A fejét rázza, nem biztos benne, hogy nem ártana többet a kislánynak, ha keresztülrángatná ezen, ha neki kellene megválaszolni, hogy kivel maradna inkább. Liam jogász ismerőse szerint akkor lenne igazi esélye, ha hajlandó lenne közelebb költözni hozzájuk. A jelenlegi élete könnyen mutatható kompromisszumképtelen szélsőségnek a bíróság előtt. Apály van, óvatosan egyensúlyozva kijebb sétálunk az ártéri sziklákra, ahonnan visszahúzódott a víz, itt hagyott rengeteg moszatot, tócsákba szorult apró állatokat.

Quel giorno per l'ultima sera aveva messo a letto Anaïs, stava sulla porta della loro camera, o almeno così ha detto, avrebbe sputato molto volentieri sul cuscino. Adesso medita, se sia comico o piuttosto squallido, che sia capace di protestare solo come un adolescente che non potrebbe essere più prevedibile di così. Gli faceva schifo sapere che quei due sarebbero arrivati dalla vacanza abbronzati, sulle mani il corpo, il sudore e la saliva di un altro. Una dichiarazione di guerra il modo in cui avrebbero sbaciucchiato Anaïs. Non voleva lasciarsi il tempo di innervosirsi, si affrettò a casa. Al momento di andare prese con sé solo quel disegno.

Non poteva portare qui Anaïs, avrebbero potuto uscire dalla Francia solo con il permesso firmato della madre, e quello Chloe non l'avrebbe mai dato, perché convinta che se una volta avesse lasciato portar via la bimba, non l'avrebbe più riavuta. Non avevo mai incontrato la sua ex moglie, ma mi ricordo quando si erano conosciuti. Forse due anni dopo Greenwich. Anche se non detto sapevamo con Liam che l'ordine dei balli si dissolverebbe in atomi, non funzionerebbero più le chiuse dell'esistenza se le due cose si mescolassero, c'era un periodo più lungo in cui non ci siamo incontrati, anche da allora più per giorni che per settimane. Mentre sommessamente racconta arriviamo all'acqua. Di notte regna ormai il freddo autunnale, l'estate resiste ancora solo di giorno. Ho freddo. Mi scappa, perché non sottopone al tribunale la questione? Perché se ne sta in una casa con una cameretta che così com'è non è che un mausoleo?

Scuote la testa, non è sicuro che non arrecherebbe un danno maggiore alla bambina se la trascinasse a scegliere personalmente con chi rimanere. Secondo il conoscente di Liam, giurista, avrebbe più opportunità se fosse disposto a trasferirsi più vicino a loro. La sua vita attuale può essere facilmente presentata al tribunale come una soluzione estrema, incapace di compromesso. C'è bassa marea, bilanciandoci con attenzione camminiamo sulle rocce del molo dalle quali l'acqua si è ritirata, lasciando indietro grande quantità di alghe e piccoli animali sospinti in pozzanghere.

Kilátszik a szétszabdalt tengerfenék, olyan, mint egy ásatás, ahonnan eltűntek a régészek. Azt mondja, öt óra múlva már kint lesz innen nem messze, ha nem is most reggel, de valamikor jöjjen ki vele, el sem tudom képzelni, milyen hangja van a szigetnek, mikor hajnalonta mind kirajzanak a madarak. Tíz nap múlva állásinterjún kellene lennem, nem tudom, hány napig maradok, de erről még nem beszéltünk.

Késő van, mire hazaérünk, míg zuhanyzik, belopakodom a gyerekszobába, elnézem a gyapjúállatokat, az apró, házi ácsolású íróasztalt, az ablaküvegre festett színes lepkéket, a dac tárgyait, a hiány lenyomatát, amit se betölteni, se a margóra tenni nem akar. Vagy nem tud. Észre se veszem, ahogy mögém lép, csak mikor a vállamba markol, finoman kitessékel, behúzza az ajtót mögöttünk, és áthúz a hálósobába. Elnyúlok a takaró alatt, ő az ágy szélére ül, hideg a keze a hasamon. A sötétben még a sziluettjét sem látom.

Il fondale marino sconnesso sembra un cantiere di scavo senza archeologi. Tra cinque ore, dice, sarà di nuovo fuori, non lontano da qui, se non stamane stesso, ma almeno una volta che io venga con lui, non posso nemmeno immaginare l'atmosfera dell'isola quando all'alba sciamano tutti gli uccelli. Fra dieci giorni dovrò presenziare ad un colloquio di lavoro, non so per quanti giorni rimango, di questo ancora non abbiamo parlato.

È tardi quando rincasiamo, mentre si fa la doccia mi infilo nella cameretta, osservo i peluche, la piccola scrivania di fattura artigianale, le farfalle colorate dipinte sul vetro delle finestre, gli oggetti tenuti per ripicca, l'impronta della mancanza, che non vuole né colmare né mettere da parte. Oppure non può. E non mi accorgo neanche che mi scivola dietro, solo quando preme sulle mie spalle e mi fa uscire gentilmente, chiude la porta dietro e mi trascina nella camera da letto. Mi distendo sotto la coperta, lui siede sul bordo del letto, le mani fredde sulla mia pancia. Nel buio non vedo neppure la sua silhouette.

Trad. di Gianluca Volpi

A tajgáig gyaloglók¹

Bejön a fény a törött üvegen, rézsútos reflektora színpadot csinál a hangyáknak a kanapén. Nem jó ráülni, a rugó fenékbe szúr, a huppanástól a hangyák világában földrengés lesz. A felszálló porfelhő nekik egy atomtámadás bolondgombája, nekem köhögés, doh- és macskahúgyszag. A pince a bar- lángom. Ősember vagyok a jövőből, a többiek vadászni járnak, de nekem nem kell, én értek az állatok nyelvén, etetnek a történeteimért. A falra barna krétával bölényt rajzolok, a szeme olyan élethű lett, hogy megijeszt. Mikor nem nézek oda, látom, hogy ászkák bújnak ki a bölény oldalából. Megsiratom, eltemetem.

Az ászkák annak a lezuhant úrhajónak a túlélői, ami amúgy apa rozsdásodó fűnyírója, állítólag még a nagy házból. Időtlen idők óta hever a roncs a tájban, azóta mindent elfelejtettünk, a hangyák birodalmában rend és diktatúra van, mindenki egyforma, az ászkák rég nem tudják, hogy kell megszerelni az úrhajót. Itt ragadtak, nem tudnak visszamenni a bolygójukra, ezért szégyellik magukat, és csak sötétben jönnek elő, mikor azt hiszik, nem figyelem őket. Mérgükben csípnek is.

Megjön a macskám, Árnyék, bemászik az ablakrésen, villanásnyira kitakarja a hangyák fölötti fényt. A szájában döglött egér, ő a hangyák istene, hatalmas lakomákkal jutalmazza őket, hegyeket hordanak belőle az éléskamráikba. Olyankor megrészegülnek a tetemen, nyakig vérben és húsban gázolnak, és elfelejtenek egyenes sorokban menni.

Árnyék miatt a hangyák vallása a háború, mindig ezt a vérben tocsogó lakomát keresik. Összedörgölözünk, nyávogva biccent nekem, aztán rám telepszik és dorombol. Kiszedem a pókhálót a szőréből.

Nekem nem hozott enni Árnyék, pedig lassan az összes tartalékomat felélem.

¹ Da: DIÁNA VONNÁK, *Látlak*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2021, pp. 175–185.

A piedi fino alla taiga

Dal vetro rotto entra la luce che, come un riflettore obliquo, crea un palcoscenico per le formiche sul divano. Non ci si può sedere, perché le molle pungono il sedere e il tonfo causerebbe un terremoto nel mondo delle formiche. La nuvola di polvere sollevata per loro è il fungo velenoso di un attacco nucleare, per me è tosse, puzza di pipì di gatto e fumo. Lo scantinato è la mia tana. Sono un uomo preistorico proveniente dal futuro, gli altri vanno a caccia, ma a me non serve, io capisco la lingua degli animali e loro mi nutrono in cambio delle mie storie.

Disegno sul muro un bisonte con la creta marrone, ha occhi così realistici da mettere paura. Quando non lo guardo, vedo che dal fianco gli spuntano fuori degli onischi. Ne piango la morte e lo seppellisco.

Gli onischi sono i sopravvissuti dell'astronave precipitata, che comunque è il tagliaerba arrugginito di papà proveniente, a quanto pare, dalla casa grande.

Il rottame giace da tempo immemore nel giardino, da allora ci siamo dimenticati tutto, nell'impero delle formiche regnano l'ordine e la dittatura, sono tutti uguali, gli onischi da tempo non sanno più come riparare l'astronave. Sono rimasti qui, non possono tornare al loro pianeta, per questo si vergognano ed escono allo scoperto solo al buio, quando pensano che io non li stia guardando. Nella loro rabbia addirittura mi pizzicano.

Arriva il mio gatto, Ombra, entra dal buco nella finestra e in un lampo copre la luce alle formiche. In bocca ha un topo morto, lui è il dio delle formiche, le premia con immensi banchetti e loro ne portano montagne nel silo del formicaio. In questi casi si ubriacano sulla carcassa, sguazzano nella carne e nel sangue fino al collo e si dimenticano di muoversi in fila indiana.

Egy tábla csoki van még, két zsemle és egy csomag instant leves, csak elromlott a merülőforraló, úgyhogy azt nem tudom megcsinálni. Nyáron jó itt, hűvös van, és az ablak előtt meztelen lábszárak haladnak el. Slatyognak a papucsok és kopognak a sarkak. Néha beszagol egy-egy kutya is, biztos Árnyéket érzik. Egyszer tarkón pisilt egy férfi, pont rám célzott a kitört ablakon. Naplót fogok vezetni, olyat, mintha olvasónapló lenne, csak nem könyveket foglalok össze, hanem azt, ami itt történik. Mint egy hajóskapitány a fedélzeti naplóban.

Ma hét napja, hogy anya alszik. Az első nap azt mondta, kész, vége, most egy kicsit szabadságra megy, értsem meg, nem tud mit csinálni, vett virslit, dinnyét és tartós kenyeret, levitt a BÁV-ba egy régi nyakláncot, tett ki perselyben pénzt, de nem valami sokat. Reggel kilenckor teát csinált sütőrummal, és bevette az altatót. Azóta felébred napi kétszer, kómásan néz maga elé, pisilni megy, lehet, hogy rá is gyújt, szopogatja a filtert, puhára rágja. Aztán beveszi a következőt. Nyári álmot alszik, bár így nem ér, nem elég eltökélt hozzá, hogy ne kelljen az altató. Az én feladatom vizet tenni az ágya mellé, bevásárolni, megmondani a postásnak, hogy nincs itthon. Ha keresik a munkahelyéről, le kell csapni a telefont. Ezeket nem csinálom, lejöttem a pincébe, úgyse fogja megtudni.

A pénzből vettem egy nyakörvet Árnyéknak, két tábla csokit és egy halkonzervet. Valameddig úgyis ki lehet bírni evés nélkül, legalább gyakorlok. Megpróbáltam utánaolvasni, meghalhat-e anyám, szerintem nem, de igazából csak arról írnak, hogy mi történik, ha valaki egyszerre vesz be ennyi altatót. Három nap múlva szeptember, ha tényleg csak nyári álom, addigra be kéne fejeznie, be kell iratkozni az iskolába. Felőlem az is jó, ha nem megyek. Jó így. Eszter kopog, tudom, hogy ő, mert senki más nem tudja a kódot.

A causa di Ombra le formiche praticano il culto della guerra, sono sempre alla ricerca di questi banchetti grondanti sangue. Ci facciamo le coccole, piega la testa verso di me miagolando e poi mi si sdraia addosso facendo le fusa. Le tolgo le ragnatele dal pelo. A me Ombra non ha portato nulla da mangiare, eppure sto iniziando a finire le provviste. Ho ancora una barretta di cioccolato, due panini e una busta di zuppa istantanea, ma quella non posso prepararmela perché si è rotto il bollitore ad immersione. D'estate qui si sta bene, fa fresco e accanto alla finestra passano gambe nude. Sento schiocchi di ciabatte e tacchettii di scarpe. Di tanto in tanto anche qualche cane annusa dalla finestra, sicuramente sentono l'odore di Ombra. Una volta un uomo mi fece pipì sulla nuca, prese proprio la mira dalla finestra rotta. Terrò un diario, come un diario di lettura, solo che non riassumerò ciò che ho letto, ma invece quello che succede. Come il capitano di una nave con il diario di bordo.

Oggi sono sette giorni che mamma dorme. Il primo giorno ha detto basta, fine, adesso si prende un po' di ferie, io devo capirla, non sa cosa fare, ha comprato dei würstel, l'anguria e il pane a lunga conservazione, ha impegnato una vecchia collana e messo dei soldi nel salvadanaio, anche se non molti. Alle nove del mattino si è fatta il thè con il rum per dolci ed ha preso il sonnifero. Da allora si sveglia due volte al giorno, guarda davanti a sé come se fosse in coma, va a fare pipì, può darsi che si accenda anche una sigaretta, ciuccia il filtro, lo mastica fino a renderlo morbido. E poi prende un'altra pasticca. Dorme un letargo estivo, ma così non vale, non è abbastanza determinata da poter fare a meno dei sonniferi. Il mio compito è metterle dell'acqua accanto al letto, fare la spesa e dire al postino che non è in casa. Se la cercano dal posto di lavoro devo mettere giù il telefono. Queste cose però non le faccio: sono scesa nello scantinato, tanto non lo saprà comunque.

Con i soldi ho comprato un collare ad Ombra, due tavolette di cioccolato e del pesce in scatola. Tanto si può vivere senza mangiare per un po' di tempo, almeno mi esercito. Ho provato a cercare se mia madre sarebbe morta, secondo me no, ma in realtà scrivono solo cosa succede se qualcuno prende così tanti sonniferi insieme. Tra tre giorni è settembre, se fosse davvero solo un letargo estivo allora dovrebbe finire, devo iscrivermi a scuola. A me va bene anche non andare. Va bene così. Eszter bussava alla porta, so che è lei perché è l'unica a sapere il codice.

Eszter huszonöt és szép, én a fele vagyok, de a kisebbik fele. Nincsen rendes füzetem, szerezni kellene, ha tényleg naplót akarok vezetni, ez mindjárt betelik, a falra meg nem írhatom, mert elolvassák. Képtelenség fejben tartani ennyi részletet.

Jól vagy, Móni, ezt kérdezi. Hozott egy szendvicset meg egy termoszban teát. Utálok a Mónit, arra rímek, hogy póni, de nem lehet mit csinálni vele. Biztos nincs kedved felmenni? Anyukád unatkozni fog egyedül. Megrázom a fejemet. Nem tudja, hogy anya alszik, tilos mondani. Ha elmondom, dráma lesz megint, gyermekvédelem, környezetvizsgálat, ha egy hétig takarítunk, az sem elég nekik.

Felsikolt, hogy jézusom, mi ez a döglött egér, ki kell dobni, meg ne fogd. Árnyék hozta, majd kidobom, ha nem eszi meg. Kicsit sápadt, fintorog is. Nem tudom, miért utálja mindenki az ilyesmit, ha ki lenne rántva, és nem tudná, mi van a panír alatt, biztos megenné. Eszter nagyon lányos, utálja a szőrt meg a vért. Mi lehet vele, ha menstruál.

Te, pincelakó. Bizalmatlanul néz körbe, nem ül le, látom, hogy nyel egyet, mikor a kanapéra sandít, tényleg elég koszos, de hát ez van. A világtérképet bámulja a falon, kivirágzott rajta a penész, átüt a kontinensek határain. Eszter nagyon tiszta.

Valamit mondani akar, hezitál, megint a kanapéra néz, mintha le kellene ülnie hozzá. De nem mond semmit, csak integet az ajtóból, még utánaszólok, hogy köszönöm. Nem lett elég hangos, azt hiszem, nem hallotta meg. A szendvicsben olajbogyó is van, meg sonka, inkább majd holnap gyakorlom a nem evést, meg ne rohadjon.

Az ászkákat sok idő volt megismerni, csak akkor jönnek elő, ha teljes a mozdulatlanság, ha megszeged a szabályaikat, elrejtőznek. Meztelen a téglafal egyik fele, a másikon pont elég a repedés a vakolat alatt, hogy elbújjanak. Lassan derült ki a történet az úrhajóról, de gyanús volt, hogy minden reggel arra indulnak az ászkák, olyan, mint egy rítus, a levágott fű kiszáradt törmelékéhez járulnak, pedig már csak por, nem is látszik, hogy fű volt. Mégis az egyetlen anyag, ami a bolygójukra emlékezteti őket. Ott nincsenek hangyák, és sokkal több a hely.

Eszter ha venticinque anni ed è bella, io ne ho la metà, ma la metà più piccola. Non ho un vero quaderno, dovrei procurarmene uno se voglio tenere un diario e devo farlo alla svelta, non posso mica scriverlo sul muro dove tutti possono leggerlo. È assurdo tenere a mente tutti questi dettagli.

Stai bene, Móni, mi chiede. Ha portato un panino e del thè in un thermos. Odio il soprannome Móni, fa rima con pony, ma posso farci nulla. Sei sicura di non voler andare di sopra? Tua madre si annoierà da sola. Scuoto la testa. Non sa che mamma dorme ed è vietato dirlo. Se lo dico a qualcuno sarà un altro dramma, servizi sociali, visite domiciliari, anche se pulissimo per una settimana a loro non basterebbe.

Lancia un grido dicendo Gesù mio, cos'è questo topo morto, va buttato, non toccarlo eh. L'ha portato Ombra, poi lo butto se non se lo mangia. È un po' pallida, storce anche il naso. Non so perché tutti odino questo genere di cose, se fosse panato e lei non sapesse cosa c'è sotto la panatura, se lo mangerebbe di sicuro. Eszter è molto femminile, odia i peli e il sangue. Chissà che le succede quando ha il ciclo.

Ehi tu, bimba dello scantinato. Si guarda attorno diffidente, non si siede, la vedo deglutire dopo aver sbirciato il divano, è davvero abbastanza sporco, ma è questo che passa il convento. Fissa il planisfero sulla parete consumato dalla muffa che trasuda oltre i confini dei continenti. Eszter è molto pulita.

Vuole dire qualcosa, esita, guarda di nuovo il divano come se ci si dovesse sedere. Ma non dice niente, mi saluta semplicemente con la mano dall'uscio e io la ringrazio mentre va via. Non l'ho detto a voce abbastanza alta, credo che non mi abbia sentita. Nel panino ci sono olive e prosciutto, meglio che inizio domani a fare praticare a non mangiare, senno' si fa cattivo.

Ho avuto molto tempo per conoscere gli onischi, escono fuori solo se è tutto completamente immobile, se invece infrangi le regole tornano a nascondersi. Metà del muro è fatta di mattoni a vista, l'altra metà invece ha una crepa sull'intonaco grande abbastanza da permettere loro di nascondersi. La storia dell'astronave è venuta fuori poco alla volta, ma era sospetto il modo in cui ogni mattina gli onischi, come in un rito, si dirigessero verso ciò che rimaneva dell'erba tagliata, anche se ormai è polvere, neanche si vede che una volta era erba. Eppure, è l'unico materiale che ricorda loro il proprio pianeta. Lì non ci sono formiche e c'è molto più spazio.

Az ászkák feladják, ha rajtakapja őket a napfény, mozdulatlaná dermednek, szégyellik magukat, emlékezniük kellene. Riasztja őket a hangyák világa, amíg lent masíroznak, Árnyék ételét cipelik, mert télire gyűjtenek, addig jobb, ha meghúzzák magukat, és nem ugrálnak. A végén még őket is eltennék télire. Ha nem jön valaki, aki végre emlékezni fog az úrhajóra, sosem jutnak haza.

Itt a bunkerben nincs vécé, ha muszáj, befőttes- üvegbe szoktam, és kiöntöm az ablakon, de a múltkor rám ordított valaki, azóta csak éjjel. Bűdös lesz estére a melegben, jobb felmenni. Be tudok lopakodni, az ajtót anya nem zárja be, és ha valamit meglökök, úgyse hallja meg. Tíz percnél tovább ritkán van ébren. Az arca nem mozog, a homlokán pihen egy légy, és dörzsöli a kezét. Zsírosak lettek anya bőrétől.

Az ágyon fekszik, a támlán hátrabukik a feje, és horkol, a köntöse kicsit kinyúlt, a melle csálén mutat a köldöke felé, elterül a hasán, mint a homokzsák árvízkor a híradóban. Nagyon szép az arca, azt jobb nézni. Ha lecsapnám a legyet, felpofoznám. Minél többet alszik, annál fáradtabb. Le akarom csapni, vicces lenne, de persze nem merem, a légy meg elszáll a konyha felé.

Utánamegyek, a falra kenem, elsőre sikerül. Kicsit szégyellem magam. Elegem van.

Anya mellett a dohányzóasztalon hamutartó, szétcsócsált csikkek, mellette egy teásbögre tele levágott lábkörmökkel. Biztos ki akarta dobni, csak elaludt. Kiviszem a kukához a konyhába. Jó, hogy legalább levágta. Visszamegyek a szobába, szuggerálom anyát, hátha felébred.

Óvatosan megrúgom, mintha véletlen lenne, nem mozdul, aztán még egyszer, a bokáján, most erősebben. Nem mozdul. Lehet, hogy lesz egy kis folt, de úgysem fogja tudni, mitől. Belevájom a meztelen karjába a körmeimet, kis piros félholdakat nyomok a húzába, tesztelem az élet-funkcióit. Nem mozdul, csak hangosabban szuszog, a percekkel elhalványulnak rajta a nyomok.

Gli onischi scappano se colpiti dalla luce del sole, si bloccano immobili, si vergognano, dovrebbero ricordare. Vengono allarmati dal mondo delle formiche che marciano in basso trasportando il cibo di Ombra, stanno facendo provviste per l'inverno, fino ad allora è meglio se stanno buoni e non saltano. Alla fine, finiranno anche loro tra le provviste invernali. Se non arriva qualcuno che si ricordi finalmente dell'astronave non torneranno mai a casa.

Qui nel bunker non c'è il bagno, se è davvero necessario uso un barattolo e poi lo svuoto dalla finestra, ma l'altra volta qualcuno mi ha strillato, da allora lo faccio solo di notte. Inizierà a puzzare entro stasera, meglio se vado di sopra. So come intrufolarmi, mamma non chiude a chiave, e anche se dovessi far cadere qualcosa non mi sentirebbe. È raro che sia sveglia per più di dieci minuti. Il suo volto non si muove, una mosca riposa sulla sua fronte e si sfrega le mani. Sono unte a causa della pelle di mamma.

È sdraiata sul letto con la testa che le penzola dalla spalliera e russa con l'accappatoio un po' aperto, i suoi seni puntano verso l'ombelico, stendendosi sul suo ventre come un sacco di sabbia in un'alluvione al telegiornale. Ha un viso bellissimo, è più piacevole da guardare. Se schiacciassi la mosca le tirerei uno schiaffo. Più dorme e più è stanca. Vorrei schiacciarla, sarebbe divertente, ma ovviamente non oso, la mosca invece vola verso la cucina.

La seguo, la spiaccio sul muro al primo tentativo. Un po' mi vergogno. Ne ho abbastanza.

Sul tavolino accanto a mamma c'è un posacenere con delle cicche cianciate, accanto ad esso una tazza da tè piena di unghie dei piedi tagliate. Voleva sicuramente buttarle, ma si è addormentata. Le butto nel secchio della cucina. Meno male che almeno se le è tagliate. Torno in camera e fisso mamma, magari si sveglia.

Le tiro un calcio con cautela, come se l'avessi fatto per sbaglio, non si muove e allora di nuovo, sulla caviglia, stavolta più forte. Non si muove. Può darsi che le uscirà un piccolo livido, ma tanto non saprà comunque come se l'è procurato. Le pianto le unghie nel braccio nudo lasciandole piccole mezzelune rosse nella carne, testo le sue funzioni vitali. Non si muove, sbuffa solo più rumorosamente, col passare dei minuti le si sbiadiscono di dosso i solchi.

Holnap éppen kétezer nap marad hátra addig, amíg nagykorú nem leszek. Bepakolom egy táskába a hálósákat, pénzt, vízhatlan kabátot, és elmegyek, egészen a tajgáig fogok gyalogolni, jelentkezem egy meteorológiai állomásra valahol északon, mérem a légnyomást, a csapadékot, a hőmérsékletet egész addig, amíg el nem olvad az összes jég. Árnyék velem egyidős, addigra elpusztul, majd viszem a hamvait, de oda amúgy is kutya kell inkább. Tizenkétszer tíz fekvőtámasz naponta, jövőre tizenháromszor tíz, aztán tizennégyszer. Tizenkétszer tíz felülés, jövőre tizenháromszor, aztán tizennégyszer. Tizennyolcnál elindulsz, akkor már nem tudják megakadályozni. Most csöndben kell csinálni, túl sokan figyelnek. Ha nem a tajga lesz, először keresek valami farmot, vagy vadór leszek egy nemzeti parkban, majd onnan megyek tovább, ha elég felkészült leszek.

Mégis felébred, zavart, kótyagos. Végighúzza az ujját a melle alatt, nyirkos a melegtől. Körülnéz, hogy látja-e valaki, kihúzza a pólóból, megszagolja, elmélázik. Rám néz, nem érzékeli, hogy látom, mosolyog, az ujjá az orra alatt. Talán azt hiszi, részeg, de nem, csak teljesen elvesztette a fonalat, biztos fáj a bokája, kicsit bedagadt. Nem szól hozzám, vécére indul, csótányra lép, ropog, mint a popcorn, megkívánja, a konyhába indul. Nincs, megettem az összeset. Mustár, levespor, vekni vége, más semmi, kicsoszog. A vécében a lichthófbá néz, paradicsomos káposztára gondol, amit alattunk vagy fölöttünk főznek, bejön a szaga. Hangosan pisil, olyan hangos, hogy a pincében is hallanám. Nem iszom sokat, különben nekem is kell.

Nem szólok hozzá, csak figyelem.

Kijön a vécéből, csodálkozik, hogy nézd már, itt van az a szép férfi, még mindig itt van. A függőnyt simogatja, sóhajt, a szemközti házban ipari alpinista mossa az ablakot, anya vágyakozva bámulja, szuszog, a melle alá teszi megint az ujját. Ha elalszik, lilára rúgom a bokáját.

Domani mancheranno appena duemila giorni alla maggiore età. Metterò in una borsa il sacco a pelo, dei soldi, un impermeabile e partirò, andrò a piedi fino alla taiga, mi presenterò a una stazione meteorologica da qualche parte a nord e misurerò la pressione atmosferica, le precipitazioni e le temperature fino a che non si scioglierà tutto il ghiaccio. Ombra ha la mia stessa età, sarà già morta, mi porterò le sue ceneri, ma lì comunque è meglio avere un cane. Dodici serie da dieci di flessioni, l'anno prossimo tredici, poi quattordici. Dodici serie da dieci addominali, l'anno prossimo tredici, poi quattordici. Se parti a diciott'anni poi nessuno può più fermarti. Adesso bisogna farlo in silenzio, sono in troppi ad osservarmi. Se non sarà la taiga, allora cercherò una qualche fattoria oppure farò la guardiacaccia in un parco nazionale, poi da lì andrò avanti quando sarò abbastanza preparata.

Eppure si sveglia, intontita, disorientata. Si passa le dita sotto i seni, umidi a causa del calore. Si guarda intorno per controllare se qualcuno la stia guardando, le tira fuori dalla maglia, le annusa, poi resta imbambolata. Mi guarda, ma non percepisce che la vedo, sorride col dito sotto al naso. Magari crede di essere ubriaca, ma no, ha solo perso completamente il filo, sicuramente le fa male la caviglia, le si è un po' gonfiata. Non mi dice niente, si alza per andare in bagno, calpesta uno scarafaggio che crocchia come il popcorn, le viene voglia, va verso la cucina.

Non ce n'è, me lo sono mangiato tutto. Senape, minestra in polvere, un pezzo di pane, nient'altro, esce trascinando i piedi. Dal bagno guarda nel cortiletto interno, pensa alla zuppa di cavoli al pomodoro che qualcuno al piano di sopra o di sotto sta cucinando, ne entra il profumo. Fa pipì rumorosamente, così rumorosamente che la sentirei anche dallo scantinato. Non bevo molto, sennò devo farla anch'io.

Non le dico niente, la osservo e basta.

Esce dal bagno e si stupisce, guarda un po', ecco quel bell'uomo, è ancora qui. Accarezza la tenda, sospira, un lavavetri sta pulendo le finestre del dirimpettaio, mamma lo fissa cupidamente, sbuffa, si rimette le dita sotto al seno. Se si addormenta le faccio le caviglie viola a forza di calci.

Kétezer napot várni talán gyávaság. olvastam, hogy van olyan hangya, amelyikben megindulnak, a gombafonalak belül, lassan nőnek, áthuzalozzák, aztán ha megtelik velük, átveszik az irányítást, és soha többet nem tud oda menni, ahova akar, addigra talán már nincs is olyan, hogy akar. Valaki felemeli benne a lábát, nem tudja letenni. A többiek a vérben tapicskolnak, szervezik a mócsing elszállítását, meg felrohan a falra, vége, felrobban, mint egy pöfeteg, gomba-uszály, spóra-Titanic, a darabjain élnek majd, míg van belőle, kiskert nő a testén.

Ha tudná, hogy bántom anyát, és élvezem is, Eszter nem hozna szendvicset. Ha anya tudná, vállat vonna, mind ilyenek vagytok, az apád, az anyám, te is, mondaná, mélyre szívna a füstöt, nyögdecselne kicsit, megsimogatná a saját arcát. Az enyémet nem bírja nézni, apáé. De más nem bántok.

Visszacsoszog az ablaktól, átkarolja magát, inogva ringatózik, az asztalon levélnyi altató, nyolc szem van benne, kettőt bevesz, ráissza a sütőrum maradékát. Fel fog ébredni este, nem lesz miből aludnia, kifogy a készlet, és hónap vége van. A fotel nyekken alatta, a puffra emeli a lábát, a papucs talpán a csótánymasszába ragadt porcica hajszálakkal. Hátraveti a fejét, látom, ahogy nagyokat nyel. Amint elalszik, oldalra esik a feje, kisimulnak a vonásai, mintha úszna az időben, agyatlan kisbaba lesz, ordít, tejet bőfög valaki nyakába, cirógatják az arcát, cserélik a pelenkáját.

Be vagyunk zárva, ő is, és én is, nincs hova menni, pedig elegendem van, én menni akarok.

Ha mindig aludna, valahogy lehetne, iskola is lenne, Eszter is. Ha felébred, tele lesz vele a lakás, kitilt a pincéből, hazahozatja az iskolatejet, rásír az ellenőrzőmre, nem szól hozzám.

Forse aspettare duemila giorni è vigliaccheria. Ho letto che c'è un tipo di formica in cui penetrano le spore di un fungo, crescono lentamente, si insinuano, poi una volta infiltrate completamente prendono il controllo della formica, che non potrà mai più andare dove vuole, a quel punto magari neanche è più in grado di volere. Qualcuno al suo interno le alza la gamba e lei non può più abbassarla. Le altre sguazzano nel sangue, organizzano il trasporto di carne tigliosa, lei invece corre su per il muro, e poi boom, scoppia come una vescia, una zattera di funghi, il Titanic delle spore, vivranno poi sui suoi resti, finché ce ne sono ancora, sul suo corpo crescerà un piccolo orticello.

Se Eszter sapesse che faccio male a mamma e pure con gusto, non mi porterebbe più panini. Se mamma lo sapesse farebbe spallucce, siete tutti così, tuo padre, mia madre, anche tu, direbbe, farebbe un profondo tiro di sigaretta e si lagnerebbe un po', accarezzandosi il viso. Il mio non sopporta guardarlo, è quello di mio padre. Ma ad altri non faccio del male.

Si allontana dalla finestra ciabattando, si cinge con le proprie braccia, si culla traballante, sul tavolo c'è un blister di sonniferi, ce ne sono otto al suo interno, ne prende due e li manda giù con il rum per dolci avanzato. Si sveglierà stasera, non riuscirà a dormire, finirà la scorta e siamo alla fine del mese. La poltrona geme sotto al suo peso, poggia i piedi sul puff, le è rimasto un laniccio di capelli attaccato allo scarafaggio schiacciato sotto alla suola della ciabatta. Butta indietro la testa, vedo che continua a deglutire. Mentre si addormenta le crolla la testa da un lato, le si distendono i lineamenti ed è come se nuotasse nel tempo, diventa un bebè senza cervello, grida, ruttando latte sul collo di qualcuno, le accarezzano il viso, le cambiano il pannolino.

Siamo rinchiusi sia lei che io, non abbiamo dove andare, eppure ne ho abbastanza, io voglio andare.

Se dormisse sempre in qualche modo ci si potrebbe riuscire, andrei anche a scuola, vedrei anche Eszter. Se si sveglia la casa sarà piena di lei, mi bandirà dallo scantinato, mi dirà di portarle il latte da scuola, piangerà per le note nel mio diario, non mi rivolgerà la parola.

Kiürítem a hamutartót, összecsomózom a szemetest, leviszem, gondolkodnék, de csak egyvalami fér a fejembe, minden más kiszorul. Hogy nem jutott eddig eszembe. Kiürítem az iskolatáskát, zseblámpa, pulcsi, toll, papír, elcsomagolom a szappant a fürdőből egy szappantartóba, tizenkét fekvőtámasz, tizenkét felülés, mert egész van, csipogott a karorám. Miért nem jutott előbb eszembe, hogy senki nem állít meg, nem kell várni, senki nem tudja meg. Hét napja úton lehetnék.

Gyorsan kiürítem anya cigisdobozát, egyesével széttöröm a szálakat, elképzelem az értetlen arcát, ahogy kihúzza őket, vicces lesz. Az ágya alól előveszem a másik üveg sütőrumot, hogy kitartsen, a levélnyi altató mellé a gyógyszeres dobozból egy másik levelet teszek, sima fájdalomcsillapítót, színre, méretre hasonló.

Eszternek írok, hogy köszönöm a szendvicset, értem jött az apám, nyaralni megyünk, vigyázz magadra, hátha elhiszi. Bezárom az ajtót, a felső zárat is, a levelet a postaládájába csúsztatom, a kitört ablakon behajítom az ászkáknak és a hangyáknak a vekni végét, Árnyék rám hunyorít a kanapéról, ásít. Nem tudom, érti-e, hogy indulok. A kulcsot a legközelebbi csatornába dobom.

Svuoto il posacenere, annodo il sacco della spazzatura e lo porto giù. Rifletterei anche, ma ho solo una cosa in testa, tutto il resto resta chiuso fuori. Come ho fatto a non pensarci prima. Svuoto lo zaino, torcia, felpa, penna, carta, impacchetto il sapone del bagno e lo metto in un portasapone, dodici flessioni, dodici addominali, perché è in punto, l'orologio ha fatto bip. Perché non ci ho pensato prima, nessuno mi ferma, non serve aspettare, non lo viene a sapere nessuno. Sarei potuta essere in viaggio da sette giorni.

Svuoto velocemente il pacchetto di sigarette di mamma e le rompo una ad una, immagino il suo volto ottuso quando le tirerà fuori, sarà divertente. Tolgo l'altra bottiglia di rum per dolci da sotto il letto, così che duri, accanto al blister dei sonniferi ne metto un altro preso dalla scatola dei medicinali: sono semplici antidolorifici, simili per colore e dimensioni.

Scrivo ad Eszter ringraziandola per il panino, le dico che è venuto a prendermi mio padre, che andiamo in vacanza e che abbia cura di sé, magari ci crede. Chiudo la porta, anche la serratura in alto, faccio scivolare la lettera nella cassetta della posta, lancio il pezzo di pane agli onischi e alle formiche attraverso la finestra rotta, Ombra mi strizza gli occhi dal divano, sbadiglia. Non so se capisca che me ne sto andando. Butto le chiavi nel canale più vicino.

Trad. di Giulia Cicerone

Én itt vagyok, te hol vagy¹

Mint a novemberi fagyban a birsalmának, olyan ráncos volt az arca, szinte látni lehetett a töpörödést, mint a természetfilmek felgyorsított videóiban. Aludttej-, fafüst- és disznósza volt, az olcsó öblítő illatát talán csak én képzeltem hozzá még évekkel korábbról. Ahogyan a szája sarkát rágtá, a tokája langyosan és lágyan rezgett, mint a kelt tészta. Megint azt gondolta, utoljára találkozunk. A kisszéken ült, a botja minden ötödik percben a padlóra koppant, le kellett hajolni érte, és visszatámasztani. Hallgattunk. A házuk a kisváros szélén állt, ott, ahol az utcák beleomlanak a teljesen üres tájba, a láthatáron víztorony, a cukorgyár sziluettjei, sárgásszürke fűvel borított parkok. A rendszerváltás utáni reményteliségben gyorsan felhúzott, ócska és rikító színű házak tátongó ablaküregekkel, előbb a tulajok kínálták őket, aztán buja rommá csupaszodva már ők magukat, telefonszámmal az ablakokon. Mára már csak macskák dugnak a kiürített szobákban.

A termelészövetkezet, az almafák, a cukorgyár és a szénakazlak csak az öregek emlékeiben kísértének, de jobb is, hogy kísértének, mert ezt a tájat az almafák nélkül szeretni képtelenség. Senki nem megy már messzire, a világ lassan a kertkapuig szűkül, a fényképekről lenéző, pirosra retusált szájú halott rokonokra, a szembeszomszéd visszeres lábára. Az események éppúgy privatizálódtak, mint a termelészövetkezet – valakik jöttek, és magukkal vitték őket, egy darabig azt lehetett gondolni, visszatérnek, idővel aztán lehetett vállat vonni és továbblépni, ha zsákutcába is. Itt bezárták, de máshol talán kinyitják a boltot.

Kora reggeli hidegben sétáltam a házhoz a vasútállomástól, nem szól-
tam, hogy jövök, mert tudtam, úgyis otthon találom őket. A szobában
semmi sem változott, csak a fényképek cserélődtek évről évre, mintha
nem is a külvilágban, csak itt a képkeretek között öregednének az
unokák.

¹ Da: DIÁNA VONNÁK, *Látlak*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2021, pp.209–218.

Io sono qui, tu dove sei

Aveva il viso rugoso come una mela cotogna nel gelo di novembre, la si poteva quasi vedere raggrinzire, come nei video velocizzati dei documentari naturalistici. Odorava di latte cagliato, fumo e maiale, forse il profumo dell'ammorbidente economico me l'ero immaginato io anni prima. Mentre si mordicchiava la bocca le tremolava la pappagorgia, calda e soffice come un impasto lievitato. Pensò di nuovo che sarebbe stata l'ultima volta che ci saremmo viste. Sedeva sulla seggiolina, ogni cinque minuti le cadeva il bastone a terra e doveva chinarsi per rimetterlo in piedi. Stavamo in silenzio. La loro casa si trovava al limite della cittadina, lì dove le strade sboccano nel paesaggio completamente vuoto, all'orizzonte si vedono le silhouette della torre dell'acqua e dello zuccherificio, parchi ricoperti di erba giallo-grigiastra. Nel pieno delle speranze successive al Cambio di Regime vennero tirate su in fretta malandate case dai colori sgargianti con profondi squarci al posto delle finestre; all'inizio erano i proprietari a venderle, poi, spogliate a lascive rovine, iniziarono loro stesse a farlo, esponendo numeri telefonici alle finestre. Oggi ormai ci sono solo gatti che scopano nelle stanze svuotate.

La cooperativa agricola, i meli, lo zuccherificio e i pagliai erano ormai solo apparizioni nei ricordi dei vecchi, ma meglio così, che siano apparizioni, perché senza i meli amari questo paesaggio è impossibile. Ormai nessuno si allontana più, il mondo si restringe al cancello del giardino, ai parenti morti con le bocche ritoccate di rosso che ti guardano dalle fotografie, alle vene varicose sulle gambe del dirimpettaio. Gli avvenimenti sono stati privatizzati proprio come la cooperativa: la gente veniva e li portava via con sé, per un po' si poteva pensare che sarebbero tornati e poi col tempo si poteva fare spallucce e andare avanti, anche se in un vicolo cieco. Qui hanno chiuso, ma magari apriranno bottega altrove.

Nel freddo del primo mattino ho camminato dalla stazione alla casa, senza avvisare che sarei arrivata perché sapevo che li avrei comunque trovati a casa. Nella stanza non è cambiato nulla, solo le foto di anno in anno, come se i nipoti invecchiassero solo tra le cornici delle foto e non nel mondo esterno.

A látogatások monotoníája mindig ugyanoda öltötte vissza az időt, mintha az országok, utak, szakítások, az egész zagyva élet csak a kelően bazári háttérrel volna hivatott kirajzolni a hazatérés unásig begyakorolt előadásához. Hogy vagy kislányom, jól, és te, én is, köszönöm. Annyi sok eső esett, leverte mind a szilvát a fáról, arra Pesten is esett? Most megzavarodott, a rutin megtört: megbomlott az idő, amikor legutóbb kórházba vitték. A folyosón kóválygott, amikor az orvosok megtalálták, évtizedekkel azelőtti történetekbe és tájakba gabalyodva. Nem értette, hol van, menekülni próbált, de hiába, a valóság csak otthon talált vissza hozzá. Azóta jobbra zavartan ült, a szomszéd ellen ágált, aki örült vénasszonyozta, de kicsit bizonytalan volt az igazában. Nem tudott visszatalálni a kertkapun belülré, az otthonos mondatokba. Nem lehetett már a szemébe nézni, semmi nem látszott a hályog miatt, a hangjából süttött a rettegés. Annyi öntudat volt még benne, hogy érezte a környezete ráhagyását, az oda nem figyelést, hogy mindenki már előre tudja, hogy úgysem marad le semmiről, ha nem hallgatja meg, amit mondani próbál. Nincs is már itt a nagymama, elnyelte az ostobaság. Látszott rajta, hogy nem tudja, hogyan beszéljen az önelvesztés új élményéről, a határmezsgyéről, ahol még érzi, hogy a világ és a saját tudata egyszerre válik beláthatatlanná, csupa köd minden emléke, így aztán amúgy se látni semmit, se kívül, se belül.

Nem volt készen kapott nyelve az elbutulásra, amivel magyarázatként összefoghatta volna a zavarodottság pillanatait, csak tudta, hogy egyre gyakrabban kell arra várnia, hogy valami ismerős részlet felvilanjon a ködben, és kicsit ki lehessen látni a mustból. Semmit nem olvasott soha, a Szabad Földet meg az imádságos könyvet leszámítva, így aztán ha beszélnie kellett a napok folyásán, Kádáron és a családon kívül bármi másról, semmilyen közhely nem sietett a segítségére, a nyelve olyankor igazán a sajátja volt.

La monotonia delle visite riportava il tempo sempre allo stesso punto, come se nazioni, strade, roture e tutto il caos della vita fossero chiamati solo a delineare il bazar necessario a fare da sfondo allo spettacolo del ritorno a casa, provato e riprovato fino alla nausea. Come stai bella di nonna, bene, tu, anch'io, grazie. Ha piovuto così tanto che sono cadute tutte le prugne dall'albero, anche lì a Pest è piovuto? Ora era tutta scombussolata, le si era spezzata la routine: l'ultima volta che l'avevano portata in ospedale le si era disintegrato il tempo. Quando i medici la trovarono si aggirava per i corridoi, ingarbugliata in storie e paesaggi vecchi di decenni. Non capendo dove fosse, provava a scappare, ma invano; la realtà la ritrovò solo a casa. Da allora sedeva ancora più confusa, inveendo contro il vicino che le dava della vecchia pazza, ma era un po' incerta sulla verità. Non riusciva a ritrovare la strada per rientrare nel cancello del giardino, alle frasi domestiche. Ormai non la si più poteva guardare negli occhi a causa delle cataratte, la sua voce irradiava terrore. Aveva ancora abbastanza consapevolezza da capire che le persone attorno a lei avevano gettato la spugna, che non le prestavano attenzione e che tutti sapevano già in anticipo che, anche se non avessero ascoltato ciò che provava a dire, non si sarebbero persi nulla. Nonna non è neanche più qui, l'ha inghiottita la stupidità. Si vedeva che non sapeva come parlare della sua nuova esperienza della perdita di sé, di questa zona di confine in cui si rende ancora conto che la sua vita e la sua stessa coscienza stanno tutto ad un tratto diventando impenetrabili, tutti i suoi ricordi sono ricoperti di nebbia, così che non riesce comunque a vedere niente, né da fuori, né da dentro.

Non aveva le parole per parlare del proprio rimbambimento, altrimenti avrebbe potuto usarle per riunire e spiegare i momenti di smarrimento, sapeva solo che doveva sempre più spesso aspettare che nella nebbia balenasse un dettaglio familiare per riuscire a vedere un po' oltre alla foschia. Non aveva mai letto niente, escludendo il settimanale comunista Szabad Föld e il libro di preghiere, quindi, se nel corso dei giorni doveva parlare di qualcosa all'infuori di Kádár e della famiglia, non c'era luogo comune che corresse in suo soccorso, in quei casi parlava davvero una lingua tutta sua.

Újabbban beleköltözött a halál. Mikor levest akartam szedni a tányérjába, azzal utasította vissza, hogy nézzem meg, mennyire kövér volt a szembeszomszéd is, akkorára hízott, hogy méretre kellett neki koporsót csinálni, az kéne még, hogy ha ő ekkorára hízik, spórolásból elhamvasszuk. Bar akkor visszajár majdátkozni minket, tette hozzá.

Haza kell vinni a kórházból, hát ottan bizonyosan nem lesz jobban, mondogatta a papa a szökési kísérlet után, és mivel a hatágyas kórházi szobában már így is nyolcan voltak, előbb-utóbb mindenki ráállt. És a papának igaza lett, az udvar, a kutya, az unokafényképek, az eltörölgetés után is kicsit zsíros tányérok lassan visszahozták, ha nem is a mindenre emlékezés szabadságát, de legalábbis a kulcspillantatok tisztaságát, amelyeket a nagymama újra és újra megforgatott az emlékezetében. Amíg ezek a történetek szem előtt voltak, magánál volt, és néhány pillanatot leszámítva nem tűnt úgy, hogy észlelné, kizárólag a saját élete emlékeinek ebben a szelektív zárkájában van annyi önazonosság, hogy a lázasan tekergőző álmok megbízhatóan váljanak el a Trabant megvételeitől vagy az első dédunokája megszületésétől. Em-lék, táj és az emlékező beszéd rítusai - sétabot. Eldől, felállítjuk.

Nem tudtam nem gondolni a korábbi életére, amiről csak unszólásra, ellentmondásosan beszélt. Megérkezése a faluba regénybe illő volt, legalábbis abban a formában, ahogy elmesélte. Megszült valahol Budapesten egy tizenéves cselédlány, aki ijedtében a csecsemőjét az államra testálta. Az volt a nagymama. Aztán néhány évvel később valahol megbetegedett egy öreg parasztasszony egy helyen, amit tanyának is lehetett volna nevezni, ha a termelőszövetkezet nem zavarta volna össze az emberek nyelvét épp abban a pár évben. Betegen nem lehet kenyeret dagasztani, így aztán a parasztasszony férje fogta magát, és kijárt maguknak egy kislányt az árvaházból, jó lesz majd segítségnek. Kilencéves volt a nagymama. Hogy cselédlány szerelméből vagy erőszak útján fogant-e, hogy orosz vagy német katona, vagy a zsidó háziúr vére folyt az ereiben, azon az árvaházban még nem gondolkodott, bár később se nagyon. Vitte a vonat, a menetszél fújta ki belőle a várost, vagy legalábbis így képzelem én, mert ha otthon is volt valaha abban a budapesti világban, mára már nem tud a falu előtti hangján beszélni.

Di recente la morte aveva preso dimora dentro di lei. Quando cercai di metterle della minestra nel piatto la rifiutò, dicendomi che il dirimpettaio era ingrassato al punto tale che avevano dovuto fargli fare una bara su misura e che ci mancava solo che ingrassasse anche lei così tanto che l'avremmo fatta cremare per risparmiare. Poi però aggiunse che in tal caso sarebbe tornata a maledirci.

Bisogna portarla a casa dall'ospedale perché lì sicuramente non migliorerà, continuava a dire mio nonno dopo il tentativo di fuga e, dato che nella stanza d'ospedale da sei erano già in otto, chi prima, chi dopo, gli diedero tutti ragione. E nonno aveva ragione, perché il cortile, il cane, le foto dei nipoti, i piatti ancora un po' unti anche dopo averli lavati pian piano la fecero tornare in sé, seppur non alla libertà di tutti i ricordi, almeno alla chiarezza dei momenti chiave che nonna continuava a rigirarsi nella memoria. Finché queste storie erano davanti ai suoi occhi era cosciente e, a esclusione di qualche momento, non sembrava si rendesse conto che solo in questa selettiva cella dei ricordi della sua vita ci fosse abbastanza della propria identità da poter distinguere con certezza tra i contorti sogni febbrili e l'acquisto della Trabant o la nascita del primo pronipote. Ricordi, paesaggi e rituali racconti del passato – bastone da passeggio. Cade, lo raccogliamo.

Non riesco a non pensare alla sua vita passata, di cui parlava solo se sollecitata e in modo contraddittorio. Il suo arrivo al paese era degno di un romanzo, almeno per come lo raccontava. Era nata da qualche parte a Budapest da una domestica diciannovenne che, per paura, affidò la neonata allo stato. Ecco la nonna. Poi, qualche anno dopo, una contadina si ammalò in un luogo che si sarebbe anche potuto chiamare fattoria, se in quegli anni la cooperativa agricola non avesse imbrogliato la lingua della gente. Non si può impastare il pane quando si è ammalati, così il marito della contadina prese e andò a rimediarsi una bambina in un orfanotrofio, gli sarebbe stata utile per aiutare in casa. Nonna aveva nove anni. In quell'orfanotrofio non si chiese se fosse stata concepita dall'amore di una domestica o da una violenza, se nelle sue vene scorresse il sangue di un soldato russo, tedesco, o del padrone di casa ebreo; neanche più tardi si pose troppo il problema. Il treno la portava con sé, la corrente le spazzava via di dosso la città o, almeno, io me la immagino così, perché anche se si fosse mai sentita a casa in quel mondo budapestino, oggi ormai non riesce a parlare con la voce che aveva prima di arrivare in paese.

A parasztember keveset beszélt, kicsi volt, és szigorú. Volt egy disznója. Gyakran szalonnázott, ült a napon, sárgára izzadt ingnyakkal két etetés és kapálás között, kezében a bicska, karéj kenyér, pont úgy, ahogyan a hozzá hasonló embereket elképzeljük a mi nagyon más életünk felől. Egyik szalonnázás során a saját disznóját látta jönni, de nem az ól felől, hanem kintről a mezőről. Volt egy koca valahol nem messze, amiatt volt muszáj a disznónak kitörni az ól ajtaját, de a dolga végeztével hova máshova ment volna, mint haza. Az öregember meglátta, letette a szalonnát, elkapta a disznót, és határozott mozdulattal kiszúrta a szemét a vasvillával. Visszaült a szalonna mellé, nézte, ahogy a fájdalomtól örült disznó elfut, és folytatta az evést. Arról nem szól a családi fáma, hogyan lehet, hogy nem bántotta az őrzöngő disznó. A mellette álló döbbszent kislánynak elégedett vigyorral csak annyit mondott: most már nem fog elszökni. Ő meg csak nézte ámulva a vak disznót, aki körbe-körberohangált, a kerítésbe ütötte magát, és nem tudta, hol van. Nem félt tőle, de azért inkább felmászott a fára, mert úgy is le kellett szedni a cseresznyét.

Ezután nem sokkal lehetett, hogy egy cséplőgép megvágta, és amikor saját vére látványától elájult, arra tért magához, hogy egy kórházban fekszik. Mikor és hol, nem tudta, valamikor az ötvenes évek elején lehetett, amikor szinte csak krumpli került az asztalra, de biztosan ötvenhat előtt, a kórházban pedig korábban sosem járt. Akkora gipszujjai voltak, mint a gesztenyefa levelei, és a szappanszagú doktor azt mondta, vissza kell járnia ellenőrzésre és sebtisztításra minden héten. A doktor hideg keze, a szappanszag és a kedvesség mind elég volt hozzá, hogy várja ezeket a napokat, a hosszú magányos gyaloglásokat a pipacsokkal borított mező mellett, ahol a görnyedező emberek mind odaköszönnek neki, cukorral borított zsíroskenyeret adnak a kezébe, ami úgy ropogott a fogak között, mint a homok a cipője alatt. Sáros dűlő, mezők nyárfákkal és pipacsokkal, az út a cukorgyár felé kanyarodik, beér a városba, ami a lassan kihűlő pesti emlék miatt még kicsinek tűnik, de majd asszony korára nagyra nő és szinte elérhetetlenné válik. A város szélétől nem messze a frissen felhúzott kórház állt, mozaikjain az új idők szelétől lobogó hajú, menetelő emberekkel.

Il contadino parlava poco, era minuto e severo. Aveva un maiale. Spesso mangiava lardo e, tra una zappata e una manciata di mangime, sedeva sotto il sole con il colletto della camicia ingiallito dal sudore, in mano il coltellino e una fetta di pane, proprio così, come noi immaginiamo la gente come lui dall'alto della nostra vita completamente diversa. Una volta, mentre mangiava il lardo, vide arrivare il maiale, ma non dal porcile, bensì da fuori, dal campo. Da qualche parte nei dintorni c'era una scrofa, di conseguenza il maiale altro non poté fare che sfondare la porta del porcile, ma una volta fatte le proprie cose, dove altro poteva andare, se non a casa? Il vecchio lo vide, posò il lardo, acciuffò il maiale e con un movimento deciso gli cavò l'occhio con il forcone. Si rimise a sedere accanto al lardo, osservò il maiale correre via, impazzito per il dolore, e continuò a mangiare. La saga familiare non parla di come sia possibile che il maiale furibondo non l'abbia ferito. Alla sbalordita bambina in piedi accanto a lui disse solo, ghignando soddisfatto: così non scappa più. Lei riusciva solo a guardare stupita il maiale cieco correre in cerchio e sbattere sulla recinzione senza sapere dove fosse. Non ne aveva paura, però preferì salire sull'albero, tanto doveva comunque raccogliere le ciliegie.

Non molto tempo dopo si tagliò con una trebbiatrice e, dopo essere svenuta alla vista del proprio sangue, quando riprese i sensi si ritrovò sdraiata in un letto d'ospedale. Non sapeva dove e quando fosse successo, deve essere stato a un certo punto all'inizio degli anni Cinquanta, quando a tavola c'erano quasi solo patate, ma sicuramente prima del '56, dato che prima di allora in ospedale non c'era mai stata. L'ingessatura sulle dita era grande quanto una foglia di castagno e il dottore le disse che sarebbe dovuta tornare ogni settimana per fare dei controlli e pulire la ferita. Le mani fredde del dottore, il profumo di sapone e la gentilezza erano abbastanza da farle aspettare con impazienza quei giorni, le lunghe camminate solitarie accanto al campo di papaveri dove la gente ingobbita la salutava sempre e le dava in mano una fetta di pane e strutto ricoperto di zucchero, che le scrocchiava tra i denti come sabbia sotto alle scarpe. Terreno fangoso, campi di pioppi e papaveri, la strada piega verso lo zuccherificio e raggiunge la città che, rispetto ai ricordi sbiaditi di Pest, le appare piccola; la stessa città che vide crescere con il passare dei decenni, diventando altrettanto irraggiungibile. Non lontano dal limite della città c'era l'ospedale da poco costruito, con i suoi mosaici raffiguranti folle in marcia coi capelli mossi dal vento del cambiamento.

Jól tudta az utat, ment a tűző napon minden héten, lassan már behunyt szemmel is tudta volna, akár a vak disznó is lehetett volna, bár akkor nem lenne mit kötnözi az ujjain, gondolta. A nyolcadik héten a doktor a székre ültette, és azt mondta, hogy most utoljára veszi le a kötést, most már minden meggyógyult, csak a szemét csukja be egy kicsit. Ahogy a hűvös kezek óvatosan lecsavarták a gézt, a félig lehunyt szemhéján át látta, hogy az ötágú gesztenyefalevél helyén most csak négy ujj van, a mutatóujja helyén csak egy csonk maradt, és a hiánya úgy ásít bele a szemébe, hogy a világ megint forogni kezd és feketévé változik. Úgy ment haza, hogy az ujjja viszketésén kívül semmi másra nem maradt figyelme. Város széle, cukorgyár, mezők nyárfákkal és pipacsokkal, sáros dűlő, aztán végül a tanya, a vályogház a kúttal, a vak disznóval és a karikás szemű öregasszonnyal.

Tíz ujj oda, kilenc ujj vissza. Az érzékek bátoratlanul dörgölöztek a valósághoz, mint egy sereg éhes macska, ívbe fordult gerinccel és felmeredő szőrrel, hiszen hogyan is lehetne bízni bármiben, ha így eltűnik minden, ha érezni az ujjat, ami nincs, ha hetven évvel később tudni az utat, de másmerre visz, tudni lehet az évet, de nem tudni a napot. Ha jobbra, a pocsolyás úton csak a szomszéd jön a kérdéseivel, hogy magadnál vagy-e még. Akkor tényleg jobb készen állni a pisával teli vödörrel, hogy megvédd magad.

Már megint a kórházban volt, nem a pipacsos út végén álló kórházban, hanem az újabban, ahol eltévedt. Most is megvolt a maga elképzelése a valóságról, de nem is csoda, ha egyszer a test lassan lázadni kezd, hályoggal zárja ki mindazt, ami összezavarhatna, a lábak elgyengülnek, hogy még véletlenül se legyen jól ismert út, ami ismeretlennek bizonyul. Ebben a világban, ahol idővel elfolytak a határai önmaga számára is, ahol a hályog mozivásznára vetített emlékeken kívül sok néznivaló nem volt, nem számított már, hogy merre vezet bármi, maradt az udvar, az unokák és a változatlan tárgyak makacssága, a részleteké, amik már szinte inkább az ő, mint a külvilág részei.

Conosceva bene la strada, ogni settimana camminava sotto il sole cocente, pian piano l'avrebbe potuta fare a occhi chiusi, sarebbe potuta essere anche il maiale cieco, anche se poi pensò che non avrebbe avuto niente da fasciare sulle dita. L'ottava settimana il medico la mise sulla sedia e le disse che sarebbe stata l'ultima volta che le toglieva la fasciatura, ormai era tutto guarito, doveva solo chiudere un po' gli occhi. Mentre le fresche mani le srotolavano le bende, attraverso le palpebre socchiuse vide che al posto della foglia di castagno a cinque punte ora c'erano solo quattro dita, dell'indice era rimasto solo un moncherino, e la sua assenza le alitò negli occhi, al punto che il mondo ricominciò a girarle attorno e calò il buio. Andando a casa, all'infuori del prurito al dito non riusciva a prestare attenzione a nient'altro. Il limite della città, lo zuccherificio, i campi di pioppi e papaveri, il terreno fangoso e poi finalmente la fattoria, la casa in mattoni d'argilla con il pozzo, il maiale cieco e la vecchia con le occhiaie.

Dieci dita all'andata, nove al ritorno. Le sensazioni si strofinano timidamente alla realtà come un esercito di gatti affamati con la spina dorsale inarcata e i peli rizzati, ma allora come ci si può affidare a qualcosa se sparisce così tutto, se si sente un dito che non c'è, se settant'anni più tardi si conosce la strada, ma porta altrove, se si può sapere l'anno, ma non il giorno. Se a destra, dalla strada fangosa viene solo il vicino a chiederti se sei ancora sana di mente o meno. Allora è davvero meglio tenersi pronti con il secchio pieno di piscio per poterti difendere.

Era già di nuovo in ospedale, non nell'ospedale alla fine della strada dei papaveri, ma in quello nuovo, dove si era smarrita. Anche adesso aveva una propria concezione della realtà, ma non c'è neanche da meravigliarsene, una volta che il corpo inizia a ribellarsi fa calare la nebbia su tutto ciò che potrebbe turbarlo e le gambe si indeboliscono, cosicché neanche per sbaglio ci sia una strada ben nota, che si rivela invece sconosciuta. In questo mondo, in cui i confini del tempo erano sfumati anche per lei, dove non c'era molto da vedere se non ricordi proiettati sullo schermo della nebbia, non contava più dove portasse qualcosa, erano rimasti il cortile, i nipoti e l'ostinazione dei soggetti immutabili, i loro dettagli, che ormai erano parte più di lei che del mondo esterno.

Innen nem mozdulva még be lehetett járni a fontos pillanatok póznái mentén az emlékeket újra és újra. A kedvenceit el is ismételte mindenkinek, azokról tudtuk, hogy a családi legendáriumba szánja őket, és nekünk muszáj lesz továbbmesélni a saját gyerekeinknek, népmesei pontossággal ismétlődő nyelven, ugyanazokkal a szavakkal. Az elmesélések százai már amúgy is szinte kitaposták belőlük a valóságot, de történetnek azért jók lesznek. A gyerekei születése, az első unokája, amikor óvodásként fejvesztve menekült a libák elől, amikor nem volt meg a szemüvege, és sütőpor helyett zselatint kevert a süteménytésztaiba. Amikor a puli megette az összes palacsintát. Amikor az anyja végül megkereste egyszer, ő pedig az erkölcsös falusi lány büszkeségével küldte el, mit is kellene tennie egy valaha megesett pesti öregasszonnyal, ha egyszer neki családja van. Az emlékezet kevésbé kitapostott útjain, a hétköznapiak kis részleteinek tájain pedig már nem jár senki, bár az is igaz, hogy annak a nagy része már a megtörténtükör is csak órá tartozott. Emlék, táj, szavak mind megülnek az ismétlődésben. Felhívom telefonon, mikor végre hazaengedik megint a kórházból – hogy vagy, kislányom, jól, köszönöm, és ti, megvagyunk. És mit csináltok? Hát, lecsuktuk a tévét, oszt hallgatunk, unatkozunk kissé.

Senza muoversi da qui si poteva sempre passeggiare ancora e ancora per i ricordi, ripercorrendo le pietre miliari, i momenti più importanti. I suoi preferiti li ripeteva a tutti, sapevamo che sono conservati nel leggendario di famiglia, e che dovremo raccontarli ai nostri figli nella lingua precisa e ripetitiva delle fiabe popolari, con le stesse identiche parole. Racconta le stesse cose centinaia di volte, al punto da averne praticamente deformato la realtà, ma come storie vanno comunque bene. La nascita dei figli, il primo nipote, quando all'asilo scappava disperata dalle oche, quella volta che, non trovando gli occhiali, al posto del lievito mise della gelatina nell'impasto di un dolce. Quando il puli si era mangiato tutte le crespelle. Quando sua madre l'aveva finalmente cercata e lei invece, con il suo orgoglio da ragazza di campagna tutta casa e chiesa, l'aveva cacciata via, cosa avrebbe dovuto farsene di una sventurata vecchia signora di Pest, quando lei una famiglia già ce l'aveva. Per le vie meno battute della sua memoria, per i paesaggi dei piccoli dettagli della quotidianità delle giornate ormai non passa più nessuno, ma è anche vero che la maggior parte di essi, anche al tempo in cui sono accaduti, erano appartenuti solo a lei. Ricordi, paesaggi e parole finiscono tutti nella ripetizione. La chiamo al telefono quando finalmente la rilasciano dall'ospedale – come stai bella di nonna, bene grazie, e voi, tiriamo a campare. E che fate? Beh, abbiamo spento la tv, stiamo in silenzio, ci annoiamo un po'.

Trad. di Giulia Cicerone

LA TERZA TORRE

III SEMINARIO DI TRADUZIONE BALIT

BALATONFÜRED, CASA DEL TRADUTTORE

15-20 FEBBRAIO 2022

Testo tradotto:

Szerb Antal: *A harmadik torony*, Magvető Kiadó, Budapest 2007

(traduzione integrale)

Traduttori partecipanti:

Giulia Cicerone, Alexandra Dózsa, Gabriele Italiano,

Veronica Mazzucchelli, Alessia Mio, Boglárka Zsígó

Péter Sárközy

Bevezető a BALIT szeminárium *Harmadik Torony* olasz fordításához (Szerb Antal és Itália)

Örömmel fogadtam el egykori római tanítványom, ma a Szegedi Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék docense, Lorenzo Marmioli kérését, hogy írjak bevezetőt a balatonfüredi Magyar Fordítóházban az általa szervezett szeminárium kötetének kiadásához, amelyben négy olasz és két magyar diák vállalkozott arra, hogy Szerb Antal *A harmadik torony* című úti-esszéjét (diario di viaggio in Italia) olaszra fordítsa.

Magyarország legnagyobb tava, a Balaton partján létesített városok egyik legszebbje Balatonfüred, amely a XIX. század elején, hála szép fekvésének, csodálatos panorámájának, a tihanyi Apátság közelségének, gyógyvízének, finom borainak és az itt megforduló híres személyiségeknek, mint gróf. Széchenyi István és Deák Ferenc, „a magyar Cavour”, valamint az itt nyaraló és élő neves íróknak, mint a petrkista költő a füredi színház alapítójának, Kisfaludy Sándornak, vagy a magyar romantika leghíresebb regényírójának, Jókai Mórnak, és az itt rendezett báloknak köszönhetően a magyar kultúra egyik legnépszerűbb városává vált, és ezt a szerepét máig megőrizte.

Balatonfüred arról is híres, hogy 1992-óta hogy itt rendezik meg évente az olasz és magyar költők találkozóját, a Quasimodo költőverseny rendezvényeit. A költő-találkozókat Salvatore Quasimodo tiszteletére hozták létre, aki a Nobel-díj átvétele után, 1961-ben a füredi Állami Szívkórházban kezeltette magát, és találkozott a hozzá látogató magyar költőkkel. Ez idő alatt emlékfát ültetett a szintén itt kezelt indiai költőről, Rabindranath Tagoréról elnevezett Balaton-parti sétányon. Az esemény Balatonfüred városa, a Magyar Írószövetség és a Budapesti Olasz Kulturális Intézet közös rendezvénye, amelyet 33 éve minden nyár végén megrendeznek.

Péter Sárközy

Prefazione alla traduzione della *Terza torre* del seminario BALIT (Antal Szerb e l'Italia)

Ho accettato con piacere la richiesta del mio ex studente romano, oggi docente presso il Dipartimento di Italianistica dell'Università di Szeged, Lorenzo Marmioli, di scrivere l'introduzione al volume del seminario da lui organizzato presso la Casa del Traduttore di Balatonfüred, in cui quattro studenti italiani e due ungheresi hanno cercato di tradurre in italiano il diario di viaggio di Antal Szerb intitolato *La terza torre* (diario di viaggio in Italia).

Balatonfüred, una delle più belle città situate sulle rive del lago Balaton, il più grande lago dell'Ungheria, inizia ad acquisire la propria fama dall'inizio del XIX secolo, grazie alla sua splendida posizione, al panorama mozzafiato, alla vicinanza dell'abbazia di Tihany, alle acque termali, ai vini pregiati e ai personaggi famosi che vi hanno soggiornato, come il conte István Széchenyi e Ferenc Deák, "il Cavour ungherese", nonché ai grandi scrittori che vi trascorrevano le vacanze, come il poeta petrarchista fondatore del teatro di Füred, Sándor Kisfaludy, o il più famoso romanziere del romanticismo ungherese, Mór Jókai, e grazie ai balli che vi si organizzavano, è diventata una delle città più popolari della cultura ungherese, ruolo che conserva ancora oggi.

Balatonfüred è famosa anche per il fatto che dal 1992 ospita ogni anno l'incontro tra poeti italiani e ungheresi, il concorso poetico Quasimodo. Gli incontri tra poeti sono stati istituiti in onore di Salvatore Quasimodo, che dopo aver ricevuto il premio Nobel, nel 1961, si è curato presso l'ospedale cardiologico di Füred e ha incontrato i poeti ungheresi che gli hanno fatto visita. Durante questo periodo piantò un albero commemorativo sul lungolago del Balaton intitolato al poeta indiano Rabindranath Tagore, anch'egli in cura qui. Gli eventi sono organizzati congiuntamente dalla città di Balatonfüred, dall'Associazione degli scrittori ungheresi e dall'Istituto Italiano di Cultura di Budapest, e si svolgono ogni fine estate da 33 anni.

A költő-találkozóknak is köszönhető, hogy Balatonfüreden létesült a Magyar Fordítóház, ahol egy szép villában külföldi költők a Magyar Írószövetségtől kapott ösztöndíjas útuk alatt magyar írók és költők műveit fordítják saját nyelvükre a velük együtt ott lakó magyar költők és fordítók segítségével.

Már több éve a Balatonfüredi Fordító Házban rendez a Szegedi Egyetem Olasz Tanszéke Lorenzo Marmiroli irányításával egy-egy hétre fiatal egyetemisták és fiatal költők számára szemináriumokat, amelyek anyagát füzetekben is kiadják. Most készült el a 2022-ben rendezett harmadik „BALIT Fordítótábor” anyaga, amelyben négy olasz és két magyar egyetemista vállalkozott arra, hogy lefordítsa Szerb Antal *A harmadik torony* című művét, amelyben az író egy 1936-ban tett olaszországi utazása alapján azt írja le, milyen érzés volt számára az általa nagyon szeretett Itáliába látogatni, amely már tíz éve Mussolini Olaszországa lett az újabb háborúra készülő Európában. Érdekes a BALIT III. kötete, mert az irodalmi útikönyv egyes fejezeteit többen is lefordították, és mivel a kötet bilingvis, ezeket össze lehet vetni az eredeti szöveggel. Mivel nem vagyok műfordító, ezért most csak a lefordított mű szerzőjét szeretném bemutatni a kötetet olvasó olasz és magyar fiataloknak.

Szerb Antal (1901-1945) a XX. század első felének magyar „Umberto Ecoja” volt. Irodalomtörténészként neki köszönhető a magyar és a világirodalom történetének legolvasmányosabb leírása, és emellett is kiváló irodalomtörténeti tanulmányok szerzője volt. Ugyanakkor ő saját magát elsősorban írónak tartotta. A mai napig a XX. századi magyar irodalom két legolvasottabb regényének, a XX. századi Angliában játszódó „rózsakeresztes” detektívregény, a *Pendragon legenda* (1934) és egy olaszországi utazásba csomagolt pszichológiai krimi, az olasz kiadásban is olvasható *Utas és holdvilág* (1937) számít.

Grazie agli incontri tra poeti, a Balatonfüred è stata fondata la Casa del Traduttore Ungherese, dove in una bella villa i poeti stranieri, durante il loro viaggio con borsa di studio dell'Associazione degli Scrittori Ungheresi, traducono le opere di scrittori e poeti ungheresi nella loro lingua con l'aiuto dei poeti e traduttori ungheresi che vivono con loro.

Da diversi anni il Dipartimento di Italiano dell'Università di Szeged, sotto la direzione di Lorenzo Marmiroli, organizza seminari di una settimana per giovani studenti universitari e giovani poeti presso la Casa dei Traduttori di Balatonfüred, il cui materiale viene pubblicato anche in quaderni. È appena stato completato il materiale del terzo Seminario di traduzione BALIT, organizzato nel 2022, in cui quattro studenti universitari italiani e due ungheresi hanno intrapreso la traduzione dell'opera di Antal Szerb *A harmadik torony* [La terza torre]. In questo libro lo scrittore descrive, sulla base di un viaggio in Italia compiuto nel 1936, come si è sentito visitando il Bel Paese, che amava molto, ma che da dieci anni era diventata l'Italia di Mussolini in un'Europa che si preparava a una nuova guerra. Il volume III del BALIT è interessante perché alcuni capitoli del libro di viaggi letterario sono stati tradotti da più persone e, essendo il volume bilingue, è possibile confrontarli con il testo originale. Non essendo un traduttore letterario, vorrei solo presentare l'autore dell'opera tradotta ai giovani lettori italiani e ungheresi del volume.

Antal Szerb (1901-1945) è stato l'Umberto Eco ungherese della prima metà del XX secolo. Come storico della letteratura, è a lui che si deve la descrizione più leggibile della storia della letteratura ungherese e mondiale, oltre ad essere stato autore di eccellenti studi di storia della letteratura. Allo stesso tempo, si considerava principalmente uno scrittore. Ad oggi, i due romanzi più letti della letteratura ungherese del XX secolo sono il romanzo poliziesco "rosacrociato" ambientato nell'Inghilterra del XX secolo, *La leggenda di Pendragon* (1934), e il romanzo poliziesco psicologico ambientato in Italia, *Il viaggiatore e chiaro di luna* (1937), disponibile anche in edizione italiana.

Kevesen tudják azonban, hogy Szerb Antal az „olasz regényén” túl is a 20. század első felének úgynevezett „italomán” magyar irodalmárai közé is tartozott. Ők nem italianisták voltak, mint a hivatásos olasz fordítók, hanem „csak” Olaszország szerelmesei, mint a Dante-fordító Babits Mihály, a művészettörténész Elek Artúr és tanítványa, Szerb Antal is. Amikor csak tudott, Olaszországba utazott, és tanulmányozta Olaszország történeti és művészeti emlékeit. Első novellái közül több a XVI. századi Itáliában játszódik (*Pico herceg és Monna Lionóra története*, *A zsarnok: Galeazzo da Milano*, *A herceg: Marcantonio Sant’Agnese*). Később tanulmányokat írt Petrarcáról, Machiavelliről, Casanováról. Lefordította Columbus naplóját, Baldassare Castiglione *Udvári emberét*, Casanova életírásának egyik kötetét, és végül megírta Olaszországban játszódó regényét, az olaszra is lefordított *Utas és holdvilágot*. (*Il viaggiatore e il chiaro di Luna*, ford. Bruno Ventavoli, Roma, e/o, 2017).

Az Utas és Holdvilág története két szálon fut. Főszereplője, Mihály nászútja során az olasz városok, a Velencében és Ravennában látott szépségek hatására, amelyeket ifjúkorában közeli barátjával és annak szép húgával együtt olvastak, megszökik a feleségétől, és egyedül barangol tovább Siénától Rómáig, hogy felkutassa az Itáliában élő gyerekkori szerelmét, aki segített saját bátyjának öngyilkos lenni. A regény két szálon fut. Egyrészt egy ifjúkori barátja, *Ulpius Tamás haláláról* 1919-ben írt novella és az 1936-ban írt *A Harmadik Torony* című olaszországi útjáról írt naplójegyzetek összeolvasztásából született. (Nel romanzo vediamo una contaminazione di una sua novella scritta sul suicidio di un suo amico di gioventù e del suo diario di viaggio in Italia nel 1936.)

Most a balatonfüredi fordítótábor tagjai a már olaszul is megjelent regény előképének (modello) olaszra fordítására vállalkoztak, amelynek alapján megjelentetik a könyv olasz kiadását. Nem igazi úti beszámolóról van szó, hanem főleg arról, hogy negyedik itáliai útján hogyan érezte magát egy zsidó származású katolikus író Mussolini fasiszta Olaszországában, a II. világháború előtt három évvel, amelytől saját halálát és az európai kultúra összeomlását várta, ami be is következett 1940-1945 között. [Szerb Antalt a balfi fogolytáborban 1945. január elején a magyar fasiszták (croci frecciate) megölték.]

Pochi sanno però che, oltre al suo “romanzo italiano”, Antal Szerb fu anche uno dei cosiddetti ‘italomani’ della letteratura ungherese della prima metà del XX secolo. Non erano italianisti come i traduttori professionisti di italiano, ma “solo” amanti dell’Italia, come Mihály Babits, traduttore di Dante, lo storico dell’arte Artúr Elek e il suo allievo Antal Szerb. Ogni volta che poteva, Szerb viaggiava in Italia e studiava i monumenti storici e artistici del Paese. Molti dei suoi primi racconti sono ambientati nell’Italia del XVI secolo (*La storia del principe Pico e di Monna Lionora, Il despota: Galeazzo da Milano, Il principe: Marcantonio Sant’Agnese*). In seguito scrisse studi su Petrarca, Machiavelli e Casanova. Tradusse il diario di Colombo, *Il Cortegiano* di Baldassare Castiglione, un volume della biografia di Casanova e infine scrisse il suo romanzo ambientato in Italia, *Il viaggiatore e il chiaro di luna*, tradotto anche in italiano. (*Il viaggiatore e il chiaro di Luna*, trad. Bruno Ventavoli, Roma, e/o, 2017).

La storia di *Utas és Holdvilág* si sviluppa su due filoni. Il protagonista della storia, Mihály, durante il suo viaggio di nozze, influenzato dalle bellezze delle città italiane, Venezia e Ravenna, che aveva letto in gioventù insieme al suo caro amico e alla sua bella sorella, scappa dalla moglie e continua a vagabondare da solo da Siena a Roma alla ricerca del suo amore d’infanzia che vive in Italia e che ha aiutato suo fratello a suicidarsi. Il romanzo si sviluppa su due filoni. Da un lato, è nato dalla fusione di un racconto scritto nel 1919 sulla morte di un suo amico di gioventù, *Ulpus Tamás*, e degli appunti di diario scritti nel 1936 sul suo viaggio in Italia, intitolati *A Harmadik Torony* [La terza torre]. (Nel romanzo vediamo una contaminazione di una sua novella scritta sul suicidio di un suo amico di gioventù e del suo diario di viaggio in Italia nel 1936.)

Ora i membri del campo di traduzione di Balatonfüred si sono impegnati a tradurre in italiano il modello del romanzo, già pubblicato in italiano, sulla base del quale verrà pubblicata l’edizione italiana del libro. Non si tratta di un vero e proprio resoconto di viaggio, ma soprattutto di come uno scrittore cattolico di origini ebraiche si sia sentito durante il suo quarto viaggio in Italia, nella Italia fascista di Mussolini, tre anni prima della seconda guerra mondiale, dalla quale si aspettava la propria morte e il crollo della cultura europea, cosa che effettivamente avvenne tra il 1940 e il 1945. (Antal Szerb fu ucciso dai fascisti ungheresi, le croci frecciate, nel campo di prigionia di Balf all’inizio di gennaio del 1945).

A kisregény a «Nyugat» folyóirat 1936. évi 10-es számában jelent meg, és azzal kezdődik, hogy az író eredetileg nem Olaszországba, hanem Spanyolországba szeretett volna utazni, de „Spanyolország történelmének ezen a legszörnyűbb nyarán nem mutatkozott vendégszerető országnak”, mert a rádióban másról sem lehetett hallani, mint azoknak a dolgoknak a pusztulásáról, „amelyért az ember Spanyolországba szeretne menni”. Ekkor választott úgy, hogy negyedszer is ellátogat Olaszországba: *Ekkor eszembe jutott, hogy okvetlenül Olaszországba kell mennem, amíg Olaszország még a helyén van, és amíg Olaszországba mehetek.* Az út során az író nem érezte jól magát, mert Ferragosto idején nagyon meleg volt, és a műemlékeiről híres városokat előzőnlötték a turisták, „a világ jó módú söpredéke”. De ennek ellenére boldog volt, mert „olyan elenyésző ahhoz képest, hogy ott vagyok, jól vagy rosszul, boldog vagy boldogtalan”.

A szerző azt is elpanaszolja, hogy minduntalan visszatér az a rossz előérzete, hogy *hamarosan el fog pusztulni az európai kultúra, amely már az első világháború után amúgy is súlyos sebet kapott.* Ezt követően a könyv átalakul igazi útleírássá. Velencéből vonaton Vicenzába, Veronába, a Garda-tóhoz, Bolognába és Ravennába, hogy gyerekkorában az Ulpius testvérekkel együtt lapozgatott album után megnézzék a bizánci mozaikokat. A mozaikok vizsgálatása nagy megrendülést jelentett számára, amely elsősorban ifjúkorának szólt. Itt érezhető, hogy az íróban megfogant a gondolat, hogy ír egy regényt a saját olaszországi utazásról, amelyben a főhős kétségbeesetten keresi gyerekkori szerelmét, hogy segítsen neki is elrontott életének önkezelésével véget vetni. Valóban az *Utas és holdvilág* a korabeli magyar regények hagyományos itáliai nászútjával kezdődik, de a velencei sikátorok és a ravennai mozaikok okozta depresszió hatására válással folytatódik, és átalakul egy Sienától Rómáig tartó barangolássá, mivel Cortonában leszállt egy kávé inni, és a vonaton felejtette a feleségét, és az Itáliában ismeretlen helyen élő gyerekkori szerelme, azaz saját fiatalságnak reménytelen keresésével folytatódik.

Il romanzo breve è stato pubblicato nel numero 10 del 1936 della rivista «Nyugat» e inizia con il fatto che lo scrittore inizialmente non voleva andare in Italia, ma in Spagna, ma “nell’estate più terribile della sua storia, non si presentava come un paese ospitale,” perché alla radio non si sentiva parlare d’altro che della distruzione “di quelle cose per cui si vorrebbe andare in Spagna.” Fu allora che decise di visitare l’Italia per la quarta volta: “allora mi è venuto in mente che devo assolutamente andare in Italia, finché l’Italia è ancora al suo posto, e finché posso ancora andarci”. Durante il viaggio lo scrittore non si sentiva bene, perché a Ferragosto faceva molto caldo e le città famose per i loro monumenti erano invase dai turisti, “la *feccia benestante* del mondo”. Ma nonostante ciò era felice, perché “starci bene o male, essere felice o infelice in senso assoluto, poco importa rispetto a che io stia bene o male, che sia felice o infelice lì.”

L’autore lamenta anche il continuo ritorno di quel presentimento che *la cultura europea, già gravemente ferita dopo la prima guerra mondiale, stia per scomparire*. Da questo punto in poi, il libro si trasforma in un vero e proprio diario di viaggio. Da Venezia in treno a Vicenza, Verona, il Lago di Garda, Bologna e Ravenna, per vedere i mosaici bizantini dopo averne sfogliato l’album insieme ai fratelli Ulpius durante la sua infanzia. Rivedere i mosaici fu per lui un grande shock, che riguardava soprattutto la sua giovinezza. Qui si percepisce che lo scrittore ha concepito l’idea di scrivere un romanzo sul proprio viaggio in Italia, in cui il protagonista cerca disperatamente l’amore della sua infanzia per aiutarlo a porre fine alla sua vita rovinata con le proprie mani. In effetti, *Utas és holdvilág* [Il viaggiatore e il chiaro di luna] inizia con il tradizionale viaggio di nozze in Italia dei romanzi ungheresi dell’epoca, ma sotto l’effetto della depressione causata dai vicoli di Venezia e dai mosaici di Ravenna, prosegue con un divorzio e si trasforma in un vagabondaggio da Siena a Roma, poiché a Cortona si è fermato a bere un caffè e ha dimenticato sua moglie sul treno, e prosegue con la ricerca disperata della sua infanzia, ovvero del suo amore d’infanzia che vive in un luogo sconosciuto in Italia.

Szerb Antal útja is folytatódott Rimintől San Marinóba, hogy a külföldi turistákkal együtt megnézzék a városállam feletti hegyen épült középkori erőd híres három tornyát, amelyek a szerző szerint „fantasztikusan uralkodnak a táj felett”. A többiek nem bírták a hegymászást, így ő egyedül ért fel a hegy tetején lévő harmadik toronyhoz, és leült a torony tövébe. Itt történt meg Szerb Antal részéről Itália lelki birtokba vétele: „Ülök az olasz táj fölött, az alkonyatban a kékek és az ég alján a vörösek élesebbek lesznek, belém száll az olasz táj kimondhatatlan édességű szerenitása, és mostani utamban először boldog vagyok: teljes. Semmi sem hiányzik, Olaszország az enyém, nem Mussolinié. Én magam az enyém vagyok. És magamnak elégséges, egyedül vagyok”.

Ezután az „utas” elfárad a melegben megtett utazástól, és hazaindul a fasiszta Olaszországból. Tudja, hogy Európa sorsa a pusztulás, de a San Marinóban a tornyok megnyugtatók: „A pánik elmúlt. Megnyugodtam, és erőt merítettem a titkos tartalékokból. Majd csak lesz valahogy, bátorság [...]. Akármilyen is lesz Európában, bízzál a magán csillagaidban. Mindig akad számodra egy Harmadik Torony. És az elég”.

Ugyanígy fog befejeződni az olaszországi utazása után írt regénye, az *Utas és Holdvilág*. Mihály a sok bolyongás és csalódás után nem lesz öngyilkos, mint barátja, Ulpius Tamás. Apja érte jön, és hazaviszi Pestre. A vonaton, amíg apja alszik, belátja, hogy élnie kell. *Élni fog ő is, mint a patkányok a romok között. De mégis él. És ha ez ember él még mindig történhetik valami.*

Ezzel fejeződik be a XX. századi magyar irodalom egyik legérdekesebb regénye, és a szerző nem éli túl a szörnyűségeket, mert 1945 januárjában a balfi foglyotáborban agyonverik.

Ezért fontos, hogy az *Utas és Holdvilág* olasz olvasói is megismerjék ezt a kis útikönyvet a Harmadik Toronyról, hogy megtudják, minden ember megtalálhatja a maga „tornyát,” ahol élni tud. Előre is gratulálunk a Balatonfüredi Fordítótábor diákjainak és tanárainak, amiért lefordították ezt a kis könyvet, amelyet remélhetőleg olasz nyelven Olaszországban is hamarosan kiadnak.

Sárközy Péter,
a La Sapienza Egyetem Magyar Tanszékének tanára 1979–2016 között

Anche il viaggio di Antal Szerb proseguì da Rimini a San Marino, per vedere insieme ai turisti stranieri le famose tre torri della fortezza medievale costruita sulla collina che domina la città-stato, che secondo l'autore "dominano il paesaggio come antichi principi dispotici". Gli altri non riuscirono a scalare la montagna, così lui raggiunse da solo la terza torre in cima alla montagna e si sedette ai suoi piedi. Fu qui che Antal Szerb conquistò spiritualmente l'Italia: "Siedo sul paesaggio italiano, i blu e i rossi del crepuscolo divengono più vividi, risonanti, lontani; mi pervade la serenitas dell'indicibile dolcezza del panorama italiano, e per la prima volta in questo viaggio mi sento felice. Non manca niente. La Terza Torre è mia. L'Italia è mia, non di Mussolini. Io appartengo a me stesso. E la mia solitudine mi basta."

Poi il "viaggiatore" si stanca del viaggio fatto sotto il caldo e torna a casa dall'Italia fascista. Sa che il destino dell'Europa è la distruzione, ma a San Marino le torri lo hanno rassicurato: "il panico è passato, mi sono rasserenato e ho attinto forza da una riserva segreta. Qualcosa ne verrà, coraggio. [...] Qualunque cosa accada in Europa, confida nelle tue stelle. Da qualche parte ci sarà sempre La tua Terza Torre. E questo basta."

Allo stesso modo si concluderà il romanzo scritto dopo il suo viaggio in Italia, *Utas és Holdvilág* (Il viaggiatore e il chiaro di luna). Dopo tante peregrinazioni e delusioni, Mihály non si suiciderà come il suo amico Ulpius Tamás. Suo padre viene a prenderlo e lo riporta a Pest. Sul treno, mentre suo padre dorme, capisce che deve vivere. *Vivrà anche lui, come i topi tra le rovine. Ma vivrà comunque. E se un uomo vive, può ancora succedere qualcosa.*

Così si conclude uno dei romanzi più interessanti della letteratura ungherese del XX secolo, e l'autore non è sopravvissuto alle atrocità, perché nel gennaio 1945 è stato picchiato a morte nel campo di prigionia di Balf.

Per questo è importante che anche i lettori italiani di *Utas és Holdvilág* [Il viaggiatore e il chiaro di luna] conoscano questo piccolo libro di viaggio, La terza torre, affinché sappiano che ogni persona può trovare la propria "torre" per poter vivere. Mi congratulo in anticipo con gli studenti e gli insegnanti del Campo di Traduzione di Balatonfüred per aver tradotto questo piccolo libro, che spero venga presto pubblicato in italiano anche in Italia.

Péter Sárközy,
docente del Dipartimento di Ungherese di Sapienza Università di Roma
dal 1979 al 2016

Nota del curatore del seminario

È stato grazie al proficuo soggiorno alla Casa del Traduttore di Balatonfüred che è stato possibile portare a termine l'impresa di tradurre questo piccolo gioiellino letterario sull'Italia che ci ha lasciato Antal Szerb. Vorrei ancora una volta ringraziare il direttore della Casa Péter Rácz per l'accoglienza e la disponibilità, e i traduttori partecipanti per l'eccellente lavoro svolto.

Come ormai è tradizione per i seminari alla Casa del Traduttore, nel corso del seminario i partecipanti italiani magiaristi sono stati affiancati e sostenuti da studenti ungheresi di italiano, dando così vita a una reale atmosfera di solidarietà e scambio culturale. Spero che, accanto al valore scientifico e pratico dell'esperienza, ai partecipanti sia rimasto il bel ricordo dei momenti passati assieme.

Si è scelto di collocare la traduzione della *Terza torre* di Antal Szerb nella parte finale di questo Quaderno BALIT, come terzo numero della serie, in modo da poter dare giusto risalto alla traduzione integrale di quest'opera

Il lettore troverà quattro versioni diverse del capitolo iniziale della *Terza torre*, opera dei quattro traduttori italiani partecipanti: si trattava del testo da tradurre come requisito per accedere al Seminario, e si vuole qui pubblicare tutte le traduzioni pervenute. Anche dell'ultimo capitolo vengono qui pubblicate due versioni diverse, garantendo altro materiale per eventuali ulteriori ricerche di traduttologia comparata italo-ungherese.

Il corpo principale del diario di viaggio è stato diviso tra i partecipanti, cercando di distribuire il materiale in base alla conoscenza linguistica e alla disponibilità del traduttore, tentando di mantenere una continuità nella progressione del testo. Per tale motivo diversi capitoli sono stati tradotti dalla stessa persona, provando così a mitigare le differenze di stile personali tra i partecipanti. Si tratta comunque di una traduzione a più mani, il cui merito risiede, oltre all'esperienza di trovarsi a lavorare fianco a fianco nella Casa del Traduttore, soprattutto nel render disponibile in italiano uno dei testi ungheresi più belli scritti sul nostro Paese.

A szeminárium vezetőjének előszava

A balatonfüredi Magyar Fordítóházban eltöltött felejthetetlen napok során közösen dolgoztunk Szerb Antal olaszországi vonatkozású irodalmi remekművének fordításán. Megragadom az alkalmat, hogy ezúton is megköszönjem Rácz Péter igazgató úrnak a vendégszeretetet és segítőkészséget, valamint a szemináriumon részt vevő fordítóknak a példamutató munkát.

A Fordítóházban tartott szemináriumok hagyományához híven a magyar szakos, Olaszországból érkező egyetemi hallgatókat olasz szakos magyar diákok segítették és támogatták, így valódi összetartás és interkulturális légkör jellemezte a munkát. Őszintén remélem, hogy az együtt töltött napok során a résztvevők nemcsak elméleti és gyakorlati tapasztalatokkal, de szép emlékekkel is gazdagodtak.

Szerb Antal *A harmadik torony* című művének, a BALIT-füzetek harmadik részeként önálló számot szenteltünk, hogy megfelelő hangsúlyt kapjon a teljes mű fordítása.

A harmadik torony nyitó fejezetének fordítására az olvasó négy olasz fordító tollából négy változatot is talál, és mivel e szövegrészlet fordítása jelentette a belépőt a szemináriumra, úgy döntöttünk, hogy valamennyi beérkezett fordítást közzétesszük. Az utolsó fejezetből szintén két változatot közlünk, hogy szerény adalékul szolgáljon az olasz-magyar összehasonlító fordítástudományi kutatásokhoz.

Az úti napló törzsszövegét úgy osztottuk fel a résztvevők között, hogy a szövegrészek a fordítók nyelvi felkészültségéhez és hajlandóságához igazodjanak, ugyanakkor törekedtünk a szöveg egységének megőrzésére is. Így többször is előfordult, hogy – a stilisztikai különbségek kiküszöbölése érdekében – ugyanazon fordító több fejezet fordítását is elkészítette. A célnyelvi szöveg tehát közös munka eredményeképpen született, melynek során a résztvevők nemcsak a csoportos fordítás élményét tapasztalhatták meg, hanem azt is lehetővé tették, hogy a magyar irodalom Olaszországról szóló műveinek egyik legszebb darabja olasz nyelven is hozzáférhetővé váljon.

Anche se i vari partecipanti hanno potuto seguire il proprio estro, senza esser condizionati dal lavoro degli altri, ma concentrandosi solo sulla propria versione, si ritiene comunque che il lavoro sia ben riuscito, e che il fatto che mani differenti abbiano lavorato sullo stesso testo non venga percepito in maniera marcata.

Concludo questa breve nota con l'augurio che presto *La terza torre* venga pubblicata in Italia in traduzione di un singolo traduttore, permettendo così al lettore italiano di poter leggere anche quest'opera preparatoria al grande capolavoro di Szerb, *Il viaggiatore e il chiaro di luna*.

Dr. Lorenzo Marmioli

associato, Dip.to di Italianistica dell'Università di Szeged

A résztvevők különálló csoportokban, egymástól függetlenül dolgoztak, mégis úgy látjuk, hogy a fordítás meglepően egységesnek hat, a fejezetek között jelentős különbségek nem érzékelhetők.

E rövid előszót abban a reményben zárom, hogy *A harmadik torony* a közeljövőben Olaszországban is megjelenik egyetlen fordító munkája nyomán, hogy az olasz olvasók is örömet leljenek abban a műben, amely Szerb Antal remekművének, *Az utas és holdvilág* című regénynek az előzményét adja.

Dr. Lorenzo Marmioli

adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Olasz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

A harmadik torony

Spanyolországba szerettem volna menni, de Spanyolország, történelmének ezen a legszörnyűbb nyarán, nem mutatkozott vendégszerető országnak, és két ellentmondó rádiója váltakozó buzgalommal süvítette a világba azoknak a dolgoknak a pusztulását, amelyekért az ember Spanyolországba szeretne menni. Talán sosem fogok már Spanyolországba menni, és ha el is mehetek majd, már nem fogom ott találni azt, amit kerestem. A történelem ideig-óráig ittfelejt a föld hátán egy-egy várat és várost, egy Nürnberget, egy Oxfordot, egy Toledót, de ez csak feledékenységg; figyelmeztetés érkezik, és háborúk, forradalmak, égzendülések vagy a „haladás” kalapácsütései között beteljesedik a mulandóság.

Akkor eszembe jutott, hogy okvetlenül Olaszországba kell mennem, amíg Olaszország még a helyén van, és amíg Olaszországba mehetek. Ki tudja, meddig mehetek még Olaszországba, meddig mehetek, mehetünk még egyáltalán valahová, hiszen a fejlődés útja az, hogy az ember nem fogja elhagyni az államot, amelynek polgára; a németeknek milyen sokáig kellett ezer márka büntetést fizetniük, ha át akartak menni Ausztriába, és egyébként is milyen nehéz valahová elutazniuk, az oroszok pedig már hány év óta nem utazhatnak egyáltalán sehova sem. A külföldi utazás nem primer életszükséglet, és a totális állam bizonyára előbb-utóbb ki fogja mondani az elvet, hogy az igazi hazafi nem hagyja el hazája területét, az igazi hazafi otthon ül.

Azért mindig úgy utazom Olaszországba, mintha utoljára járnék ott, és mikor először látom egy városát, mindig egyúttal mintha viszontlátnám is és mintha búcsúznék is tőle. Dosztojevszkij azt írja, hogy az embernek úgy kellene élnie, mintha minden perce a halálraítélt utolsó perce volna, hogy fel tudja ismerni az élet kimondhatatlan teljességét – az én olaszországi benyomásaim kissé mind ilyen utolsó szemlátómások.

La terza torre

Sarei voluto andare in Spagna, ma la Spagna, nell'estate più terribile della sua storia, non si presentava come un paese ospitale, e due radio opposte si alternavano con fervore mentre sibilavano al mondo il decadimento di tutte quelle cose per cui le persone vorrebbero andare in Spagna. Forse non andrò mai in Spagna e, se mai potrò andarci, non troverò più quello che cercavo. La storia per un po' si lascia alle spalle un castello o una città, una Norimberga, una Oxford, una Toledo, ma è solo una dimenticanza: arriva un avviso e tra le guerre, le rivoluzioni, i conflitti o tra le martellate del "progresso", ecco che la caducità giunge a compimento.

Allora mi è venuto in mente che devo assolutamente andare in Italia, finché l'Italia è ancora al suo posto, e finché posso ancora andarci. Chissà fino a quando potrò ancora andare in Italia, fino a quando posso o si potrà ancora andare da qualche parte, siccome la strada del progresso non prevede che i cittadini lascino il proprio stato; per molto tempo i tedeschi hanno dovuto pagare mille marchi di multa se volevano andare in Austria, e comunque per loro resta molto difficile viaggiare in generale. Da quanti anni invece i russi non possono viaggiare da nessuna parte! I viaggi all'estero non sono un bene di prima necessità e il regime totalitario prima o poi sicuramente renderà pubblica la dottrina secondo cui i veri patrioti non lasciano il suolo del paese, i veri patrioti se ne stanno seduti a casa.

Però ogni volta che viaggio in Italia, ci vado come se fosse l'ultima volta, e quando vedo una città per la prima volta, è come se la vedessi di nuovo e allo stesso tempo le dicessi addio. Dostoevskij scrive che l'essere umano dovrebbe vivere come se ogni minuto fosse l'ultimo minuto di un condannato a morte, per riuscire a comprendere l'inesprimibile pienezza della vita: le mie sensazioni sull'Italia sono un po' tutte delle visioni finali rimaste impresse.

Trad. di Veronica Mazzucchelli

La terza torre

Mi sarebbe piaciuto andare in Spagna, ma la Spagna, nell'estate peggiore della sua storia, non si mostrava come un paese ospitale, e le sue due radio contraddittorie riversavano nel mondo con zelo alterno la rovina di quelle cose per le quali la gente vorrebbe andare in Spagna. Forse ormai non andrò mai più in Spagna, e se pure un giorno potrò andarci non ci troverò ciò che cercavo. Di tanto in tanto la storia dimentica qui, sulla Terra, qualche castello e città, una Norimberga, una Oxford, una Toledo, ma è solo una dimenticanza; arriva un avvertimento e si adempie la caducità tra guerre, rivoluzioni, cataclismi o le martellate del "progresso".

Allora mi venne in mente che dovevo assolutamente andare in Italia, fino a quando l'Italia era ancora al suo posto e fino a quando sarei potuto ancora andare in Italia. Chissà per quanto ancora potrò andare in Italia, per quanto potrò, potremo andare in qualsiasi parte del mondo, dato che la via del progresso vuole che le persone non lascino la nazione della quale sono cittadini; per quanto tempo i Tedeschi hanno dovuto pagare mille marchi di multa se volevano andare in Austria e comunque quanto è difficile per loro viaggiare in generale, i Russi invece ormai da anni non possono andare proprio da nessuna parte. Viaggiare all'estero non è una necessità primaria e lo stato totalitario sicuramente prima o poi annuncerà il principio secondo il quale il vero patriota non lascia il territorio della patria, il vero patriota resta a casa.

Per questo viaggio sempre in Italia come se fosse l'ultima volta, e quando vedo una città per la prima volta è sempre come se la rivedessi e me ne congedassi allo stesso tempo. Dostoevskij scrive che si dovrebbe vivere come se ogni minuto fosse l'ultimo di un condannato a morte, per poter riconoscere l'indicibile pienezza della vita - le mie impressioni dell'Italia sono un po' come ultime visioni di questo tipo.

Trad. di Giulia Cicerone

La terza torre

Mi sarebbe piaciuto andare in Spagna, ma la Spagna, nel bel mezzo della sua estate più orribile, non si è mostrata un paese accogliente, e due sue radio contraddittorie sibilavano al mondo, con impegno alterno, la desolazione delle cose per cui la gente voleva andare in Spagna. Forse non ci andrò mai, e se anche riuscissi ad andarci non troverei quello che cercavo. La storia ogni tanto si dimentica qualche fortezza e qualche città sulla schiena del mondo, una Norimberga, una Oxford, una Toledo, ma questa è solo smemoratezza; il monito arriva, e tra le guerre, le rivoluzioni, le insurrezioni, o le martellate del “progresso” si completa la transitorietà.

In quel momento mi è venuto in mente che devo assolutamente andare in Italia finché è ancora al suo posto, e finché posso ancora andarci. Chi lo sa fino a quando potrò ancora andarci, fino a quando potrò, potremo effettivamente andare da qualunque parte, in quanto sulla via dello sviluppo le persone non lasceranno il paese di cui sono cittadini. Per tanto tempo i tedeschi dovettero pagare mille franchi di multa per poter andare in Austria, e d'altronde è ancora difficile che riescano a viaggiare; i russi invece è da anni ormai che non possono andare da nessuna parte. I viaggi all'estero non sono essenziali alla sopravvivenza, e la dottrina prima o poi annuncerà che il vero patriota non lascia la propria terra, che il vero patriota se ne sta a casa per il bene del proprio paese.

Perciò quando viaggio verso l'Italia, lo faccio sempre come se non potessi più tornarci, e quando ne visito una città per la prima volta le dico arrivederci e addio allo stesso tempo. Dostoevskij scrive che le persone dovrebbero vivere come se ogni minuto fosse l'ultimo, cosicché riescano a conoscere la vita in tutta la sua inesprimibile totalità; le mie impressioni sull'Italia sono tutte un po' delle immagini a raffica.

Trad. di Alessia Mio

Antal Szerb

La terza torre

Sarei voluto andare in Spagna, ma la Spagna, nell'estate più terribile della sua storia, non si è dimostrata una nazione ospitale, e due emittenti radio di diverso orientamento, alternandosi con ardore, hanno ululato al mondo la rovina di tutte quelle cose che portano una persona a voler andare in Spagna. Forse non andrò mai in Spagna e se anche dovessi andarci non vi troverei più quello che stavo cercando. La storia a volte lascia cadere nel dimenticatoio un castello e una città qua e là, una Norimberga, una Oxford, una Toledo, ma è solo una dimenticanza; arriva un'ammonizione e si compie la caducità del tempo tra guerre, rivoluzioni, devastazioni e martellate del «progresso».

Ed è allora che mi è venuto in mente di dover andare in Italia senza motivo, finché l'Italia è ancora lì al suo posto e fino a quando in Italia ci posso andare. Chi lo sa fino a quando potrò ancora andare in Italia, fino a quando potrò, potremo ancora andare da qualche parte, dato che ci stiamo muovendo verso l'idea che l'uomo non debba lasciare la nazione di cui è cittadino; per quanto tempo i tedeschi hanno dovuto pagare mille marchi di multa per potersi recare in Austria e, comunque, quanto gli è difficile partire per qualunque meta, mentre i russi ormai da quanti anni non possono viaggiare praticamente da nessuna parte. I viaggi all'estero non sono un fabbisogno primario ed il regime totalitario, prima o poi, elaborerà sicuramente un principio secondo il quale il vero patriota non lascia mai la terra patria, il vero patriota riamane a casa.

È per questo motivo che viaggio sempre in Italia come se ci andassi per l'ultima volta, e quando vedo per la prima volta una città è sempre come se le dicessi arrivederci e addio allo stesso tempo. Dostoevskij ha scritto che l'uomo dovrebbe vivere come se ogni minuto fosse l'ultimo di un condannato a morte, così da potervi riconoscere l'inesprimibile pienezza della vita – e le mie impressioni sull'Italia sono un po' come questi ultimi sguardi.

Trad. di Gabriele Italiano

Velencében lenni

Hanyatt-homlok utaztam Olaszországba, pánikban, félig becsomagolva, a Nemzeti Bank valutáris atyai gondviselését be sem várva, lélegzetet sem véve Velencéig. Hőség volt, Velence zsúfolásig megtelt, a szállodákból zordonan vagy kevésbé zordonan utasítottak ki. Azt mondják, Velencének sosem volt még ilyen szezonja, mint most, hogy a spanyol fürdőhelyeket repülőgépekről bombázzák, és a francia fürdőhelyeken a pincérek minden második étkezésnél sztrájkba lépnek. A hajnali órákban, amikor a későn fekvők is lefeküdtek már, és a korán kelők még nem keltek fel, nincsen egyetlen egy, bármi néven nevezhető fekvőhely sem Velencében, ahol valaki ne feküdne, nem is beszélve a németekről, akik a kávéházak teraszán bóbiskolva várják be a hajnalt, megtakarítva a szállodai költségeket. Nem jó volt megérkezni ebbe a meleg, elkényeztetett és a világ jó módú söpredékével megrakott városba, időtlen-időig kellett bolyonganom, amíg kvartélyra találtam, de azért végtelenül megkönnyebbülten éreztem magam: *ott voltam*. Hogy jól vagy rosszul, boldogtalanul vagy boldogan, oly elenyésző ahhoz képest, hogy *ott* vagyok jól vagy rosszul, boldog vagy boldogtalan. Az élet nem mindig és nem mindenütt egyformán valóságos; milyen bölcsek voltak a nagy szkolasztikusok, akik különbséget tettek a létezés valóságának fokai közt, amint a létezések rendje, egyre nagyobb valóságban, halad a tökéletesség felé.

Nem, Velencében nem éreztem jól magam, a szónak testi-lelki értelmében, de mindvégig bennem volt az az eláció, hogy itt vagyok, és hogy ez által a magasabb térben való részvétel által magam is inkább vagyok.

Trovarsi a Venezia

Mi recai in Italia a rotta di collo, nel panico, con le valigie fatte a metà, senza aspettare la provvidenza degli dei della Banca Nazionale, senza prender fiato fino a Venezia. Faceva un gran caldo, Venezia era zeppa di gente, dagli alberghi si veniva cacciati più o meno in malo modo. Dicono che Venezia non abbia mai registrato una stagione come questa, mentre le spiagge spagnole vengono bombardate dagli aerei e su quelle francesi i camerieri scioperano una volta al giorno. Nelle ore dell'alba, quando anche i nottambuli vanno a dormire e i mattinieri ancora non s'alzano, a Venezia non c'è neppure un singolo giaciglio, o come lo si voglia chiamare, che non sia occupato da qualcuno, senza parlare dei tedeschi, che attendono l'alba sonnecchiando nelle terrazze dei caffè e risparmiando il costo dell'albergo. Non è stato bello arrivare in questa città calda, viziata e costellata dalla feccia benestante del mondo, ho dovuto vagarci in eterno per trovare un buco dove dormire, ma mi sono sentito infinitamente sollevato: *io c'ero*. Starci bene o male, essere felice o infelice in senso assoluto, poco importa rispetto a che io stia bene o male, che sia felice o infelice lì, a Venezia. La vita non è sempre e ovunque reale allo stesso modo; com'erano saggi gli scolastici che, nell'esistenza, distinguevano diversi gradi di realtà, visto che l'ordine delle esistenze, in una realtà sempre più grande, procede verso la perfezione.

No, a Venezia non mi sono trovato bene, in tutti i sensi della parola, ma l'esaltazione di esserci, e così facendo di percepire me stesso ad un livello più alto, mi ha accompagnato sino alla fine.

Trad. di Gabriele Italiano

Velence dícsérete

Velence a világ közepe. Az egyik közepe legalább is, mert a világnak több közepe van, tengelye többfele hajlik, és sok az egyedül érvényes igazság, számos az „egy a szükséges”. A Szent Márk-téren a világ közepén érzed magad, és Rómában több helyen is, és Párizsban a Place de l'Opérán. Londonban nincsen közepe a világnak, pedig London a legnagyobb város és a legnagyobb nép fővárosa, mégis valahogy kint van a világ periferiáin, és nem középpont, nincs Szent Márk-tere, Valéry Larbaud joggal beszélhet London falusias magányáról. Aki a Szent Márk-téren sétál, tudja, hogy sétálása által valahogy funkciót tölt be, ott van, a Szent Márk-téren, a világ közepén, és hagyja, hogy a világ körülötte keringjen.

Velence a közelség városa. A legemberszabásúbb város. Itt csődöt mond a nyugati kultúra fausti végtelenbe-törése, Velence nem „fejlődhet”, nem lehet nagyobb, mint amekkora, mert a rendelkezésére álló szárazföld minden izinkjét ősidőktől fogva betöltötte már. És ez a szárazföld nem sok. A város bármely pontjára eljuthatni félóra alatt, és majdnem mindenhová gyalog. Minden közel van, és ami messze van, az is odajön tapintható közelbe: a nagy hajók ott állnak meg az utcák közt, házhoz jön az óceán. Ezért talán, hogy minden más városnál városabb, teltebb, otthonabb.

Alkonyodik a Móló előtt a lagúnán, a San Giorgio Maggiore, a Giudecca-sziget és a Santa Maria della Salute körvonalai kiéleződve még inkább a táji és emberalkotta szépség iskolás példájává, ragozási mintájává, amo-amas-amat-jává lesznek, mint egyébkor, a városon kiömlik a téglavörös-rózsaszín szerenitás, ami örök magatudatlan nosztalgiaaként él abban is, aki még sose látta, úgyhogy aki először jön Velencébe, az is úgy érzi, hogy már látta valamikor.

Elogio a Venezia

Venezia è al centro del mondo. Quanto meno è uno dei centri, perché il mondo ne ha più di uno, il suo asse tende in più direzioni e sono molte le verità uniche e inconfutabili, numerose quelle verità per cui “una sola è la cosa di cui c’è bisogno”. A piazza San Marco ti senti al centro del mondo, a Roma ti ci senti pure in più posti, a Parigi alla Place de l’Opéra. A Londra non c’è un centro del mondo, eppure Londra è la più grande città ed è la capitale del più grande popolo, tuttavia si trova un po’ alla periferia del mondo, non è un punto centrale, non c’è una piazza San Marco, Valéry Larbaud può parlare a diritto della solitudine provinciale di Londra. Chi passeggia per piazza San Marco sa che, così facendo, sta assolvendo a una qualche funzione, sa di trovarsi lì, a piazza San Marco, al centro del mondo, e lascia che il mondo gli ruoti attorno.

Venezia è la città in cui tutto è vicino, è la città più antropomorfa. Qui viene a mancare l’aspirazione faustiana all’infinito tipica della cultura occidentale, Venezia non può “evolversi”, non può essere più grande di così, perché ha già ricoperto, sin dal principio, tutti i lembi di terra a disposizione. E la terra qui non è tanta. Si può arrivare in qualsiasi punto della città nel giro di mezz’ora e si può andare a piedi praticamente ovunque. Tutto è vicino e quello che è lontano è comunque palpabile: le grandi barche attraccano tra le vie e l’oceano arriva sino a casa.

Si fa sera sulla laguna, davanti al Molo, i contorni delle isole di San Giorgio Maggiore e della Giudecca e della basilica di Santa Maria della Salute si fanno più netti e divengono così un esempio accademico, un modello di coniugazione, un *amo-amas-amat* sia delle bellezze naturali che di quelle realizzate dalla mano dell’uomo, come in altri tempi, una serenitas rosa e rosso mattone si riversa sulla città e sopravvive come eterna ed incosciente nostalgia anche in colui che non l’ha mai vista, e così anche chi va a Venezia per la prima volta sente di averla già vista da qualche parte.

Trad. di Gabriele Italiano

Sikátorok

Járom, újra, meg nem szűnő mohósággal, Velence sikátorait. Csodálatosan keskenyek ezek az utcák, van olyan, hogy két kövér ember nem fér el benne egymás mellett, és a széles utcák is csak annyira szélesek, hogy múlt utazásomkor, húsvét vasárnapján tanúja voltam, amint egy utca annyira megtelt, hogy megakadt benne a forgalom, nem lehetett sem előre menni, sem hátra. Csak nagy-lassan, lépésenkint, félórai vergődés után tudtunk kiszabadulni a száz méter hosszú utcából.

Ha egészen konkrétan kellene beszélnem, azt mondanám, hogy sikátoraiért szeretem Olaszországot. A sikátor nekem az, ami Goethe korának a kert volt, és a romantikának a „természet”. Nincsen olyan havas és gleccser, hegyi tó és folyó, tenger és park, ami annyira megilletne, mint régi olasz városok sikátorai. Álmaim, nosztalgiáim idevezetnek; amikor először megláttam egy sikátoros kis olasz hegyivárost, életem legnagyobb eksztázisát éltem át.

Mi ez bennem, nem tudom. A sikátorok által kiváltott megrendülés oly mély, hogy nem tudom csupán a történelmi beállítottságú ember meghatottságának tekinteni; sokkal intenzívebb és ösztönösebb. A freudista magyarázatot ismerem és unom, oly plauzibilis, hogy már el se hiszem.

Calli

Percorro di nuovo, con incessante voracità, le calli di Venezia. Queste stradine sono incredibilmente strette, ce ne sono alcune in cui due persone grasse non passerebbero uno accanto all'altra, e quelle larghe lo sono così tanto che, ne fui testimone nell'ultimo viaggio la domenica di Pasqua, una strada si riempì a tal punto da intasarsi, non era possibile andare né avanti né indietro. Riuscimmo a liberarci da quei cento metri di strada solo a rilento, passo dopo passo, dopo esserci dimenati per mezz'ora.

Ad essere del tutto sinceri, posso dire di amare l'Italia per le sue viuzze. Per me la viuzza equivale a quello che era il giardino all'epoca di Goethe e la "natura" per i romantici. Non ci sono né cime né ghiacciai, né laghi montani né fiumi, né mari né parchi che possano competere con le viuzze delle antiche città italiane. Sogni e malinconie mi riportano a quando ho visto per la prima volta un paesello italiano di montagna, pieno di viuzze, dove ho vissuto la più grande estasi della mia vita.

Cosa mi prenda, non lo so. La commozione che mi provocano le viuzze è così profonda che non riesco a paragonarle ad una mera fonte di emozione per uno storico appassionato; è qualcosa di molto più intenso e impulsivo. La spiegazione freudiana la conosco e mi annoia, è così plausibile che non ci credo nemmeno più.

Trad. di Gabriele Italiano

Penzió

Az első szállodában, ahol szoba ígérkezett, a pincér franciául beszélt. Nagyon megijedtem. Ösztönösen megéreztem, amit azután a tapasztalat igazolt, hogy a francia nyelvet itt drágán kell megfizetni.

Ahol németül szólnak az emberhez, ott tudják, hogy nincs pénze; ahol franciául, ott az előkelő világ tagjának tekintik. Nem is maradtam ebben a szállodában. Végül is egy kis penzióban kötöttem ki, ami az elképzelhető legtörténelmibb módon feküdt, szinte beleágyazva a világtörténelembe: abban az épületben, amelynek közepét az óratorony, az Orologio alkotja, a Szent Márk-téren, a Merceria bejáratánál. Az ablakomból a Szent Márk templom néhány intimitását lehet ellesni, és fejem fölött a két ércember kongatja az órákat. Úgy érzem magam, mintha egér lennék a nagy Morosini dózse papucsában.

Koszt tűrhető. A parányi ebédlő ablaka a Szent Márk-térre nyílik, a vendégek különböző francia és német tájszólásokat beszélnek. Francia család: két mama (illetve az egyik a mama, de nem tudom, melyik) és két lánya. Az ember azt hinné, hogy az esetlenség az északi fajok monopóliuma. Pedig amint elnézem ezeket a francia nőket és a többi itteni franciát: bátran felvehetik a versenyt a németekkel. Csak éppen másképp esetlenek, grációzebben. Vagy ez már elfogultság?

La pensione

Nel primo albergo dove chiesi una stanza il cameriere parlava francese. Mi spaventai molto. Avvertii istintivamente, e l'esperienza l'avrebbe poi confermato, che qui il francese va pagato a caro prezzo.

Laddove ti si rivolgono in tedesco, sanno che non hai soldi; laddove in francese, ti considerano un membro dell'alta società. Non ci rimasi neppure in quell'albergo. Alla fine approdai a una piccola pensione, che si ergeva a monumento della storia mondiale e ne era oltremodo impregnata: si trovava nell'edificio in cui è incassata la Torre dell'Orologio, a piazza San Marco, all'ingresso della Merceria. Dalla finestra potevo cogliere l'intimità che emana la basilica di San Marco e, sopra la mia testa, sentire le due statue di bronzo che scandiscono le ore. Mi sento un po' come il topolino tra le pantofole del gran doge Morosini.

Il vitto è tollerabile. La minuscola finestra della saletta da pranzo si apre su piazza San Marco, gli ospiti parlano in diversi dialetti francesi e tedeschi. La famiglia francese: due mamme (o meglio, una è la mamma ma non saprei quale) e due figlie. Uno potrebbe pensare che la goffaggine è monopolio delle razze del nord. Ma, osservando queste donne francesi e gli altri francesi di qui, direi che possono senz'altro fare a gara con i tedeschi. Ma sono goffi in un modo un pochino diverso, più grazioso. O sono forse di parte?

Trad. di Gabriele Italiano

Ungheria

Az olaszok szeretnek minket. A lapjaik mindennap írnak rólunk: „Családi ház a Balaton mellett”, „Nostalghie di Halászbástya”. (A nosztalgia náluk, azt hiszem, hangulatot jelent. Milyen bölcs nyelv!) Az emberek is kedvesek, ha az Ungheria szót hallják. Úgy képezem, Ungheria az olaszok szemében majdnem annyit jelent, mint Olaszország a mi szemünkben: baráti, romantikus és lényegesen más országot.

Minket az vonz hozzájuk, hogy ott minden olyan régi, őket az vonzza hozzánk, hogy itt minden olyan új – ami nagyon rokon dolog. Láttam olasz turistacsoportot, amint áhítatosan bámulta a pasaréti templomot. Ilyen új templomot még sose láttak. Angliában egyszer megkérdezték tőlem, hogy is hagyhattam el romantikus hazámat a nyárspolgári, szürke Anglia kedvéért. Bizonyára az olaszok is ezt kérdeznék.

Ungheria

Gli italiani ci amano. Sui giornali scrivono ogni giorno di noi: “Villetta sul lago Balaton”, oppure (com’era in italiano?), “Nostalghe di Halászbástya”. (La nostalgia da loro, credo, indichi uno stato d’animo. Che lingua saggia!) Anche le persone sono affettuose se sentono la parola Ungheria, come la chiamano loro. Mi immagino che agli occhi degli italiani Ungheria significhi praticamente quello che per noi significa Italia: un paese amichevole, romantico e profondamente diverso.

Da loro tutto è antico, ed è questo ad attrarci, da noi tutto è nuovo, ed è questo ad attrarli – una questione molto affine. Ho visto gruppi di turisti italiani rimanere devotamente stupiti di fronte alla chiesa in piazza Pasaréti a Budapest. Una chiesa nuova come quella non l’avevano mai vista. In Inghilterra una volta mi hanno chiesto come abbia potuto lasciare la mia romantica patria, per amore di un’Inghilterra grigia e piccoloborghese. Sono sicuro che me lo chiederebbero anche gli italiani.

Trad. di Gabriele Italiano

San Marco titka

A hatalmas, klasszikus tér és a bizantin Szent Márk templom szerves egységet alkotnak, de logikailag mégis ellentmondanak egymásnak. A Procuraziák épületei és maga a tér: a teljességre ért európai kultúrát képviselik – a templom pedig ősi, barbáran arany, primitív, Európa-előtti, minden európai dolognál öregebb. Mikor ez épült, Európa még nem határozta el magát végérvényesen, hogy Európa legyen. Még Bizánc is lehetett volna belőle.

A portálén olyan vasrácsokat látni, amikért ma egy falusi kovács is elszégyellné magát. Mily kezdetleges Szent Márk oszlopra állított oroszlánja a Mólónál, és a szemben lévő oszlopon az a Don Quijote! És a templom mögött a két vörös porfiroroszlán oly gyermekien esetlen, hogy meg kell simogatni a fejüket. Egyébként ezeket a vörös oroszlánokat mindenfelé viszontlátom majd Észak-Olaszországban, amint templomok előtt gubbasztanak, szelíden, mintha alamizsnát várnának.

De mit számít a technika? Itt csak lélek van.

A Szent Márk-tér nem nagyobb, mint a szegedi Dóm-tér, mégis micsoda grandezza, a körülményekhez, a velencei térvizonyokhoz képest. Ez a negáció adja meg a nagyszerűségét: hogy mikor ilyen kevés volt a hely, nem szántak ekkora áldozatot hozni az önmaguk nagyszerűségének. És ez a templom titka is: hogy mikor Velence még csak tisztás volt a dzsungelben, a kora középkori Európában, már ennyi arany-színt, munkát és szépséget tudtak áldozni Istenüknek és védőszentjüknek. Ha ma épülne a Szent Márk templom, vajon tetszenék-e, olyan őszintén, mint mondjuk a firenzei Dóm? Nem tudom. A Campanile ma épült és az ember kissé szentségtörésnek érzi. De a Szent Márk templom nem ma épült.

Csak miért játsszák folyton a Donau-Walzert és a Denevért?

Il segreto di San Marco

L'enorme piazza antica e la basilica bizantina di San Marco formano un tutto organico, ma a livello logico sono anche una contraddizione. Gli edifici delle Procuratie e la stessa piazza rappresentano una cultura europea giunta alla completezza, - la basilica invece è antica, barbaramente dorata, primitiva, pre-europea, anteriore a tutte le questioni europee. Quando fu costruita la basilica, l'Europa non s'era ancora decisa in via definitiva a divenire Europa. Sarebbe potuta divenire persino Bisanzio.

Sul portale si possono vedere cancellate in ferro che oggi sarebbero un'onta pure per un fabbro di paese. Quanto è primitivo il leone posto sulla colonna vicino al Molo, in piazza San Marco, e sulla colonna di fronte c'è Don Chisciotte! E dietro alla basilica i due leoni di porfido rosso sono così puerilmente grossolani che bisognerebbe fargli una carezza sulla testa. Comunque questi leoni rossi li ho rivisti ovunque nel Nord Italia, accovacciati davanti alle chiese, beati, come se aspettassero l'elemosina.

Ma che importa della tecnica? Qui c'è solo anima.

Piazza San Marco non è più grande della piazza del Duomo a Szeged, però quale grandezza, come si direbbe in italiano, quale grandezza rispetto alle circostanze, rispetto agli spazi di Venezia. È questa negazione a rendere la magnificenza: pur essendoci così poco spazio, non si sono per nulla risparmiati in nome della propria magnificenza. Ed è anche questo il segreto della basilica: quando Venezia era solo una radura in mezzo alla giungla, in un'Europa altomedioevale, erano già pronti a sacrificare tutto quest'oro, questo lavoro e questa bellezza per il loro Dio e per il loro santo patrono. Se la basilica di San Marco venisse costruita oggi, mi piacerebbe forse in modo così sincero, diciamo, quanto il Duomo di Firenze? Non saprei. Il Campanile è stato eretto ai nostri giorni e l'uomo lo percepisce come un tantino profano. Ma la basilica di San Marco non l'hanno edificata oggi.

Però, perché mai suonano di continuo Il bel Danubio blu e Il pipistrello?

Trad. di Gabriele Italiano

Zanipolo

Itt nyugszanak a dózsék, had- és városintéző fáradalmak után. A templom előtt Colleoni lovasszobra, az alapvető lovasszobor, ehhez igazodik azóta is minden király és hadvezér szobra. De nem tudják utólréni a condottiere zordon férfitekintetét, és azt az egységet, amit ló és lovasa alkot, és amit méltán csodálnak annyira a művészettörténészek. Bent a Zanipolóban pedig láttam egy síremléket, amelyen a halott és a koporsója éppolyan elválaszthatatlanul egyek, mint a condottiere és a lova. Ez jobban megrendített: mert lovával nem mindenki jön együtt a világra, de a koporsójával...

Mulandóság. Velence már egyszer enyészetnek indult, a XIX. század elején, de azután megakadt ez a rettenetes folyamat. Meddig? Itt a Zanipolóban, a dózsék sírja fölött, megint elfog a nagy, a leküzdhetetlen vízió, a közös látomás, amely mindnyájunkat gyötör, akiknek belső ügyünk a történelem, ez a „visszafelé fordított prófétaság”. Eljön majd az idő, amikor a nagy városok palotáiban úgy fog tengődni az iszonyúan megfogyatkozott számú lakosság, mint a barlangokban a barlanglakók. A folyamat kezdetét itt-ott láthatjuk már régi nagyvárosokban: Párizsban a Place de Vosges-on, Rómában az Orsini-palotában, itt is, a Canal Grande külsőbb palotáiban. Eljön majd az idő, amikor szoba-konyhákra parcellázzák fel a Doge-palotát, és eljön majd az idő, amikor ezek a szoba-konyhák sem fognak már kelleni. Így halt meg az ókor is. Voltak századok, amikor Rómának nem volt több lakosa, mint egy falunak. Az Ember Tragédiájának eszkimó-jelenete még a természettudományos világban készült; ha ma írná Madách, bizonyára nem a sarkvidéken játszódna le, hanem a Szent Márk-téren vagy a párizsi Place de l'Opérán. Éva nem hókunyhóból mászna elő, hanem a metró-lejárat romjaiból.

Zanipolo

Qui si riposano i dogi, dopo le fatiche da amministratori civili e militari. Di fronte alla basilica si trova il monumento equestre a Colleoni, monumento equestre esemplare, al quale si rifecero, da quel momento in poi, tutte le statue di re e condottieri. Ma non si riesce a sostenere lo sguardo austero del condottiero, pare si dica così in italiano, e dell'unità che formano cavallo e cavaliere, che gli storici dell'arte contemplano con meritata ammirazione. All'interno della basilica del Zanipolo, però, ho visto un sepolcro, in cui il defunto e la bara costituivano un tutt'uno inseparabile tanto quanto quello del condottiero e del suo cavallo. Questa cosa mi ha scosso più delle altre: non tutti vengono al mondo con un cavallo, ma con una bara invece...

La caducità. Il lento declino per Venezia è già cominciato una volta, all'inizio del XIX secolo, ma poi questo spaventoso processo si è interrotto. Fino a quando? Qui nel Zanipolo, sopra la tomba dei dogi, ancora una volta mi cattura la grande, ineluttabile visione, la comune apparizione che tormenta tutti noi che percepiamo la storia come un fatto interiore, questo è il "profetismo a ritroso". Arriverà il momento in cui la popolazione, diminuita mostruosamente, vivrà di stenti nei palazzi signorili delle grandi città, al pari dei cavernicoli nelle caverne. L'inizio del processo è visibile qua e là in alcune grandi città antiche: a Place des Vosges a Parigi, a Palazzo Orsini a Roma, ed anche qui, nei palazzi che si affacciano sul Canal Grande. Arriverà il momento in cui il Palazzo dei Dogi sarà suddiviso in tanti bei monolocali e arriverà il momento in cui queste sistemazioni non serviranno neppure più. Anche l'antichità è morta così. Ci sono stati secoli in cui a Roma non c'era più gente che in un paesello. La scena degli eschimesi nella Tragedia dell'Uomo fu scritta nell'epoca delle scienze; se Madách la scrivesse oggi, non l'ambienterebbe sicuramente nell'Artico, ma a piazza San Marco, oppure a Place de l'Opéra a Parigi. Eva non striscerebbe fuori dall'igloo, ma dalle rovine di una fermata della metro.

Trad. di Gabriele Italiano

Töprengés

Nem tudok rájönni, mi volt itt előbb, a víz vagy a ház. Gondolom, a víz: de hogy lehet az, hogy a víz éppen ott kezdődik, ahol a ház véget ér? A látszat az, hogy előbb megépítették az utcát, azután beleeresztették a vizet.

Este a Piazzán

Vacsora után egy kávéház teraszán ülök, egy olyan téren, ami nem nagyobb, mint egy polgári ebédlő, mégis öt forgalmas utca torkoll beléje. Teljesen színpadszerű, operákban ábrázolják így Olaszországot. És a statisztéria jön-megy, tódul, óriási tömegekben. Hihetetlen, mennyi olasz van, különösen így estefelé. És mind jönnek-mennek, vajon hová? Mindig csak ugyanazokon az utcákon járnak, míg az utcák kétharmad része üres.

A kávéház rádióján az olasz Pluhár közvetít egy olimpiai küzdelmet. Nyugodtan és színtelenül beszél, nyoma sincs benne Pluhár magával ragadó lendületének. Pedig az ember azt gondolná, hogy az olaszok... Az utcán rengeteg matróznadrágos és matrózblúzos idősebb úr járkal: ezek matrózok. A tömegben feltűnik egy-egy fehér vászonruhás, trópusi sisakos jelenség. Ezek a rendőrök. Úgy járnak-kelnek fehér egyenruhájukban, mint az angolok a benszülöttek közt.

Rimuginio

Non riesco a capire qui cosa sia nata prima, se la casa o l'acqua. Credo, l'acqua: ma com'è possibile che l'acqua inizi proprio lì dove finisce la casa? Pare come se avessero costruito prima la strada e solo dopo ci avessero fatto arrivare l'acqua.

Trad. di Gabriele Italiano

In Piazza di sera

Dopo cena mi metto a sedere in un caffè, in terrazza, in un punto che non è più grande di un salottino borghese, eppure vi ci confluiscono cinque vie frequentate. Proprio come raffigurano l'Italia su un palcoscenico, all'opera. E le comparse vanno e vengono, affluiscono in enormi folle. Incredibile quanti italiani ci siano, soprattutto verso sera a quest'ora. Continuano ad andare su e giù, ma dove vanno?, girano sempre per le stesse vie, fintanto che le strade sono vuote per due terzi.

Alla radio del caffè l'Istvan Pluhár italiano commenta una gara olimpica. Parla con tranquillità e distacco, non c'è nemmeno l'ombra del coinvolgente impeto che ci mette Pulhár. E uno invece penserebbe che gli italiani... Per strada gironzola un uomo avanti con gli anni, con camisaccio e pantaloni da marinaio: questi sono i marinai. Nella folla compare qualche individuo con casco coloniale e vestiti di tela bianca. Questi sono i poliziotti. Girano con le proprie uniformi bianche come fanno gli inglesi tra gli indigeni.

Trad. di Gabriele Italiano

Signorák és signorinák

És sok nő. A velencei nők mind kalap nélkül járnak és mind csúnyák. Hozzájuk képest a párizsi nők valósággal szépek. Nagyon sok a szőke közöttük, részben, mert a velencei típus, amint Burckhardtunkból tudjuk, már a reneszánszban is szőke volt, részben pedig azért, mert hódolnak a kor uralkodó angolszász szépségideáljának, és megszőkítik a hajukat. Arcuk paradoxonja, hogy szőke germán hajuk és latin metszésű arcuk van.

A kettő együtt nem jó valahogy. Az olasz férfiak arcának is van paradoxája: hogy hatalmas zsidó-római orrukhoz és délszakian szép szemükhöz fejhez álló fület hordanak, mint a németek. A fiatal fiúk közt sok nagyon szép akad, de a nők bizony csúnyácskák. És tisztességesek lehetnek. Velencében csak egy utcalányt láttam, az is az anyjával sétált karonfogva, és egy nő kezdett ki velem, az is tizenkettőn alul volt.

Nem is hiányoznak. Olaszországban én is tisztességes vagyok. Párizsban és Londonban szerelmi fantáziám állandóan nyugtalanul lobbogott, az ismeretlen házak és ismeretlen, más típusú nők mögé ismeretlen, más típusú érzéseket és élvezeteket képzeltem. Olaszországban még azt a szokásos kis szexuális nyugtalanságot sem érzem, ami az aggregényi élethez elkerülhetetlenül hozzátartozik. A nők nem érdekelnek. Velencében nincs szükségem rájuk. Miért is lenne: Velence maga is nő, kiismerhetetlen, izgalmas, téglavörös-rózsaszín.

Signore e signorine

E molte donne. Le donne veneziane girano sempre senza cappello e sono tutte brutte. Rispetto a loro le donne parigine sono delle gran bellezze. Tra loro ce ne sono tante bionde, in parte perché il tipo veneziano, come sappiamo dal Burckhardt, era biondo già nel Rinascimento, in parte perché sono schiave dell'imperante ideale di bellezza anglosassone del momento, e quindi si schiariscono i capelli. Sul loro volto il paradosso sta nell'unione dei biondi capelli germanici e dei lineamenti latini.

I due assieme non vanno granché bene. Anche nel volto degli uomini italiani vi è un paradosso: agli enormi nasi romani ed ebrei e ai begli occhi meridionali abbinano orecchie appiattite come quelle dei tedeschi. Ci si può imbattere in tanti ragazzi giovani molto belli, ma le donne sono sicuramente bruttine. È possibile che siano rispettabili. A Venezia ho visto solamente una donna da marciapiede, passeggiava a braccetto con la madre. Una signorina mi ha approcciato, e quella era meno che dodicenne.

Non ne mancano mica. Ma in Italia sono rispettabile anch'io. A Parigi e a Londra le mie fantasie d'amore sfavillavano in uno stato di continua irrequietezza: in case sconosciute e accanto a donne sconosciute, di altro tipo, aspiravo a sensazioni e godurie sconosciute, di altro tipo. In Italia non sento ancora questa piccola e consueta irrequietezza sessuale, che fa inevitabilmente parte della vita da scapolo. Le donne non mi interessano. A Venezia non ne ho bisogno. E perché mai dovrei: Venezia stessa è una donna, impenetrabile, eccitante, rosa e color mattone.

Trad. di Gabriele Italiano

Cá Rezzonico

A Rezzonico-palotában kiállítás van: a velencei XVIII. század emlékei. Elmentem, mert kíváncsi voltam, milyen egy Canal Grande-menti palota belülről, és mert vonzott a XVIII. századi Velence, Casanova házája. A főterem mennyezetét Tiepolo-képek díszítik: a Tudás rokokós angyala fáklyával a kezében elkergeti az Ignoranciát. Boldog XVIII. század! Vajon hol élt az elüldözött Ignorancia, mily kiváló szanatóriumban, hogy most olyan jó egészségben, olyan újult erőben tud visszatérni?

Rengeteg festmény.

Érdekes, és nem egészen értem, miért van, hogy míg a XVIII. századi portrékról általában okos, kifinomult arcok néznek felénk, az ugyanakkor készült tablókön, zsánerképeken az embereknek bábuszerűen kifejezéstelen az arcuk. Milyen mások azok a képek, amelyek a Rezzonico-családot ábrázolják! Középen a bölcsh, kövér, hideg pápa, Casanova pápája, Rezzonico pápa – csak ezen a néven emlegeti, sokszor és szeretettel, büszke volt rá, mint velencei. A pápa körül a család többi tagja, egy kardinális, egy velencei tanácsúr, és a kis „nipoté”-k, Őszentsége unokatestvérei, nem tudom, mit jelentett inkább ez a szó, rangot vagy foglalkozást.

A képeken a maszkák uralkodnak. A maszkák, amelyekről annyit olvastam Casanovában, de csak most tudom, hogyan festettek. Óriási fekete köpeny, fekete háromszögletű kalap és ráerősítve a fehér álarc, ijesztő, csőrszerű orral; az egész együttes kifejezése rendkívül titokzatos és gonosz. Detektívfilmbe való volna, ha nem volna valahogy mégis szellemi és magasabb rendű. Ezeket a maszkákat hordták a velencei urak a karnevál alatt, hogy méltóságuk megsértése nélkül vegyülhessenek a nép közé, és minthogy a karnevál sokszor hónapokig tartott, hát hónapokig hordták. Casanova korában ez a maszka, ez volt Velence. A csúnya, csőrszerű álarcba valami beleivódott, valami démoni, régi gonoszság, ami oly régi és oly finom, hogy ma jobban meghat, mint a jószág és szeretet nagy tettei.

Ca' Rezzonico

Nel Palazzo Ca' Rezzonico c'è una mostra: ricordi veneziani del XVIII secolo. Ci sono andato perché ero curioso di come potesse essere un palazzo sul Canal Grande dall'interno, e perché mi attirava la Venezia del XVIII secolo, la patria di Casanova. Dove avrà mai vissuto l'esiliata Ignoranza, in quale celebre sanatorio, che ora è riuscita a tornare in ottima salute, con rinnovata forza?

Una selva di quadri.

È interessante e non del tutto chiaro il motivo per cui, mentre nei ritratti del XVIII secolo ci guardano volti generalmente intelligenti e raffinati, nei tableau vivant e nelle scene di genere le persone hanno volti inespressivi come quelli dei neonati. Quanto sono diversi i dipinti che raffigurano la famiglia Rezzonico! Al centro il papa, saggio, grasso, freddo, il papa di Casanova, papa Rezzonico – viene menzionato solo così, spesso e con amore, un orgoglio veneziano. Gli altri membri della famiglia lo circondano: un cardinale, un consigliere e i piccoli “nipoti”, i cugini di Sua Santità, non so cosa stessero ad indicare davvero quella parola italiana, se il rango o l'occupazione.

Nei dipinti imperano le maschere. Le maschere di cui ho letto tanto nel Casanova, ma solo ora capisco come venissero dipinte. Un mantello nero gigantesco, una maschera bianca fissata ad un tricornio nero, con uno spaventoso naso a punta; nel complesso, l'espressione è estremamente misteriosa e malvagia. Sarebbe una cosa da film giallo, se non ce ne fossero anche di spirituali e trascendenti. Queste maschere erano portate dai signori veneziani nel periodo di Carnevale, in modo da potersi mischiare al popolo senza intaccare la propria dignità, e dato che il Carnevale durava spesso per mesi, le indossavano anche per mesi. All'epoca di Casanova questa era la maschera, questa era Venezia. La brutta maschera a becco si è imbevuta di qualcosa, di una qualche cattiveria antica e demoniaca, che ha dell'antico e del delizioso, che emoziona più delle grandi gesta di amore e bontà.

Trad. di Gabriele Italiano

Vicenza

A csendes kis vidéki város Palladióról nevezetes. Itt élt és épített a reneszánsz utolsó nagy építőmestere. És különös nevezetességét az adja meg, hogy itt találkozott Goethe Palladio művészetével, és itt lett, Palladio vonalainak a harmóniáját látva, klasszikussá. Az északi lélek centrifugális. A németek Versailles-ban kiáltották ki a császárságot, és Vicenzában találták meg szellemük legfelsőbb magaslatát.

Olaszországnak általában nem legcsekélyebb nagyszerűsége az, hogy az északi szellem annyi nagy belső eseménye itt játszódott le, hogy az északi népek legnagyobbjai oly megrendítő szerelemmel éltek és haltak érte, a népvándorlás mondás hősei és a középkor fantaszta császárai óta. A harcosokat később a költők követték lágyabb és zengőbb századokban, az angol líra szentháromsága, itt élt és szeretett a nagy lord, a csodálatos ripacs, lélegzete fogytán ide jött meghalni a Görög Váza szerelmese és itt égett el a máglyán Shelley angyalarca. Az ő lábuk nyomával találkozni mindegyre, amint délebbre megyünk, míg nem hármuk közül kettejük sírja fölött állunk megrendülve, Rómában, Cestius piramisa mögött, a kis temetőben, amelyet Shelley oly szépen írt le, mintha érezte volna. Olaszország talán nem is volna Olaszország, ha az észak álmai nem lengenék körül tájait, ha nem volna minden ország közül a legvalóságosabb és egyúttal a legfantomabb, a leginkább költők által kitalált. Mit tudnék én Olaszországról, ha lélekvezérként előttünk nem járt volna ott a három angol és a három német: Goethe, keresve az örök-tiszta vonalat, Jean Paul, a paradicsomi vándor, és Eichendorff, aki mítosszá tette az olasz nyári éjszakát...

Vicenza

Questa piccola e silenziosa città di campagna è famosa per Palladio. Qui visse e lavorò l'ultimo mastro costruttore del Rinascimento. E la particolarità di Vicenza è data dal fatto che è qui che Goethe è venuto a contatto con l'arte di Palladio, e fu qui che, vedendo le linee armoniche di Palladio, Goethe divenne classicista. L'anima del nord ha un moto centrifugo. A Versailles i tedeschi dichiararono l'impero, e a Vicenza trovarono il grado più alto del proprio spirito.

La grandezza dell'Italia non risiede minimamente nel fatto che qui si siano svolti così tanti eventi cruciali dello spirito nordico, che i più grandi tra i popoli del nord abbiano vissuto e siano morti per lei con amore così travolgente, dai leggendari eroi delle migrazioni dei popoli fino agli imperatori visionari del Medioevo. Più tardi i guerrieri vennero seguiti dai poeti durante i secoli più tranquilli e quelli più fruttuosi, la Santa Trinità della lirica inglese: qui visse e amò il grande lord, favoloso piacere, fu qui che venne a esalare l'ultimo respiro l'amante dei Vasi Greci e fu qui che il viso d'angelo di Shelley bruciò al rogo. Ci si imbatte continuamente nelle loro orme andando sempre più a sud, mentre stiamo, turbati, in piedi al cospetto delle tombe di due dei tre, a Roma, dietro la Piramide Cestia, nel piccolo cimitero che Shelley ha descritto così bene, come se avesse previsto di finirci. Forse l'Italia non sarebbe nemmeno l'Italia, se i sogni del nord non aleggiassero sui suoi paesaggi, se, tra tutti i paesi, non fosse il più realistico e allo stesso tempo il più fantasioso, piuttosto un frutto dell'immaginazione dei poeti. Cosa saprei io dell'Italia se, in veste di guide spirituali, non ci fossero passati prima di noi i tre inglesi e i tre tedeschi: Goethe, nell'eterna ricerca di versi immacolati, Jean-Paul, il viandante del paradiso, ed Eichendorff, che ha reso mito le sere d'estate italiane...

Hát itt járt Goethe, nagy köpenyben és nagy kalapban, megnézte a Palladio építette palotákat, érdeklődött a nép táplálkozása és ruházódása iránt, meghallgatta az Olympiai Akadémia közgyűlését, és sajnálkozott, hogy a német költők nem állhatnak ki műveikkel a piacra, hogy nemzetüket személyesen mulattassák, „persönlich belustrigen”.

És közben Palladio vonalaira nézve, írta már az Iphigeniát. Palladio harmóniája legyőzte benne lelkének fúriáit, megtisztította, mint Iphigenia Orestest – és az olasz szerenitást magába szíva megszületett benne az a végső emberi vízió a szellem önmagában nyugvó tökéletességéről, amit azóta az ő neve jelöl az emberiség emlékezetében.

Amint nézegetem Palladio házba öntött vonalharmóniáját, csak azt látom benne, mennyire Goethe-szerű, mennyire Iphigenia-szerű. Valami csodálatos praestabilita harmonia dolgozik talán a szellem életében, a világra jön és épít és dolgozik egy olasz művész, hogy kétszáz év múlva arra jöjjön egy német költő, és művében megértse önmagát és rendeltetését. Közben hányszor törtek egymásra nemzetek és nemzedékek, de az egészen nagyok – igaza van Babits Mihálynak – „egymásnak felelnek idő és tér távolságain át”.

Fu qui che passò Goethe, nella sua grande mantella e con il suo grande cappello, e guardò le ville edificate da Palladio, si informò dell'alimentazione e del vestiario della gente, ascoltò l'assemblea generale dell'Accademia Olimpica e si dispiacque che i poeti tedeschi non potessero presentare le proprie opere sul mercato in modo da intrattenere personalmente i loro connazionali, "persönlich belustigen".

E mentre ammirava le linee del Palladio stava già scrivendo *Ifigenia*. L'armonia di Palladio sconfisse la furia del suo spirito, lo ripulì, come fece *Ifigenia* con *Oreste* e, assorbendo la serenitas italiana, nacque in lui quella visione ultima dell'essere umano sulla perfezione intrinseca dello spirito, che da allora è indicata con il suo nome nella memoria dell'umanità.

Mentre do un'occhiata alle linee armoniche degli edifici di Palladio, non riesco a far a meno di notare quanto evochino Goethe, quanto evochino *Ifigenia*. Forse è una qualche meravigliosa praestabilita harmonia ad agire nella vita dello spirito, a far sì che un artista italiano venga al mondo e costruisca e lavori, di modo che, duecento anni dopo, un poeta tedesco passi da lì e comprenda se stesso e il proprio compito. In quell'arco di tempo quante volte si sono scontrate nazioni e generazioni, ma i veri grandi, aveva ragione Mihály Babits, "dialogano attraverso il tempo e lo spazio".

Trad. di Veronica Mazzucchelli

Verona

Zordon és szép város. A dél kapuja: itt törtek be Olaszországba az északiak, ennek a városnak a nevét hordta magával századok legendáin át a hódító északiak leghatalmasabb alakja, Nagy Theodorich, Dietrich von Bern (vagyis Verona), a mi mondáink Detre Szásza, aki mint vad vadász fut örök gót és gótikus nyugtalanságban a San Zenokatedrális érckapuján. Itt uralkodtak a legférfiasabb városzsarnokok, a Della Scalák, kiknek emlékét őrzi a létra, a város jelképe, és két gyönyörű síremlék, Can Grande, a Nagy Kutya, és Can Signorino, az Úri Kutya sírja. Milyen indiános és milyen őszinte nevek! És a Nagy Kutya udvarában élt és emésztődött a Flórenci Számúzótt, itt járt idegen lépcsőkön és itt evett idegen kenyeret.

Nem szerencsés pillanatban érkeztem Veronába. Ferragosto volt, augusztus 15-e, és ráadásul szabadtéri játékok voltak az arénában. Egész Olaszország rendkívül kedvezményes jegyekkel Veronába jött, a városban nem lehetett egy olaszt leejteni, hogy ne essék egy másik olaszra. Salzburgi hangulat volt, de filléres, kispolgári, fasiszta Salzburg.

Rémülten menekültem a Dómba, ahol kisgyermekek végezték áhítatosságukat Tizian Mennybemenetele alatt, mintha ez lenne a legtermészetesebb dolog a világon, és ki tudja, talán csakugyan az asztal körül kergetik őket, ha nem a Tizian alatt mondanak egy Üdvözlégyet. A Dómból ki a San Zeno-templom megdöbbentő, magányos nagyszerűségéhez és vissza a Castel Vecchióhoz, a Scalák várához, ahonnan zsarnokoskodtak a város és a vidék fölött. A várat meghosszabbítja egy ugyanolyan stílusban épült híd, amely átvezet a rohanó Adigén.

Verona

Città austera e bella. La porta per il sud: è qui che i popoli del nord invasero l'Italia, nei secoli il nome della città venne tramandato nelle leggende, associato al conquistatore nordico più celebre, Teodorico il Grande, Dietrich von Bern, Teodorico di Verona, che come un cacciatore selvaggio corre all'infinito nella sua irrequietezza gota e gotica sul portale bronzeo della cattedrale di San Zeno. Qui regnarono i despoti più virili, i Della Scala, il cui ricordo è custodito dalla scala, simbolo della città, e da due tombe meravigliose, di Cangrande e di Cansignorio. Che nomi da pellerossa, e che nomi calzanti! E fu nel cortile di Cangrande che visse e si consumò l'Esule Fiorentino, qui camminò su scalinate straniere e qui mangiò pane straniero.

Non arrivai a Verona in un momento fortunato. Era Ferragosto, e per di più nell'arena si tenevano giochi a squadre. Tutta l'Italia era venuta a Verona con biglietti estremamente economici, era così piena che ci si pestava i piedi l'un l'altro. L'atmosfera ricordava Salisburgo, ma in modo triviale, piccolo borghese, una Salisburgo fascistella.

Terrorizzato, mi rifugiai nel Duomo, dove dei bambinetti pregavano sotto l'Assunzione della Vergine di Tiziano, come se fosse la cosa più naturale del mondo, e chissà, forse gli sarebbe arrivata in testa una ciabatta per davvero, se non avessero detto un'Ave Maria sotto il dipinto di Tiziano. Usciamo dal Duomo e torniamo alla Chiesa di San Zeno e alla sua strabiliante, solitaria magnificenza e di nuovo a Castel Vecchio, il castello degli Scaligeri, da dove tiranneggiavano sulla città e sui dintorni. Il castello si prolunga in un ponte costruito nello stesso stile, che conduce all'altro lato dell'Adige.

Az ugyanolyan stílus elsősorban a vörös téglát jelenti, és a sárkánytaraját, az MMMMM alakú díszítést a falak tetején, ami oly jellemző az olasz gótikára. Ez a lapos háztetőn végigfutó pártázat félelmetes és egyben gyermekien maszkarádés is, mint az indiánok tollas fejdíszé. Ha az emberben élménnyé válik ez a sárkánytaréj, mely legfőképp a városházát szokta díszíteni, talán megérti a régi olasz zsarnokságok értelmét. Ezek a nagyszerű és emlékezetükben oly evokatív zsarnokok, a Scalák itt, a Bentivogliók Bolognában, a Polenták Ravennában és Reginiben a szörnyű Malatesták – hogy csak mostani útitervem mellett maradjak –, tulajdonképpen polgármesterek voltak, de indián fejdísszel ellátva. Protezséjüket nem tanácsjegyzővé nevezték ki, hanem testőrparancsnokká, és ellenjelöltjeiket törrel intézték el, nem fűrésszel.

Esteledett, kifáradtam, visszamentem a Piazza Bràra, leültem egy kávéház teraszára, és néztem a sokadalmat, amely a téren sétált, mielőtt bement az Arénába, az előadásra. Szép, szép, mondtam, már Goethe idejében is így korzóztak itt és már azelőtt is, és az emberek rokonszenvesek, a férfiak arca oly okos, és az olasz nők ugyan itt sem szépek, de így estefelé sejtelmesek, mint a tárgyak... de nagyon sokan vannak. Nagyon sokan vannak. Nagyon sokan vannak. Nem bírom tovább és elmegyek vacsorahelyet keresni.

Lo stesso stile si vede in primo luogo nelle mattonelle rosse e nei merli a coda di rondine, nelle decorazioni a forma di M M M M M sopra i muri, proprie del gotico italiano. La cornice piatta che corre lungo i tetti è allo stesso tempo spaventosa e anche comicamente bambinesca, come i copricapi piumati dei pellerossa. Se questi caschi a coda di rondine, che di solito abbelliscono il tetto del comune, diventassero epifania per la gente, forse si riuscirebbe a capire il senso dell'antica tirannia italiana. Questi despoti così grandiosi e così evocativi nel ricordo, i Della Scala qui, i Bentivoglio a Bologna, i Polenta a Ravenna e i terribili Malatesta a Rimini (per seguire il mio itinerario attuale), d'altronde erano sindaci, ma ornati con copricapi pellerossa. I loro protégé non venivano nominati consiglieri, ma comandanti della guardia, e ci si liberava degli avversari prescelti con il pugnale, non con la tortura della sega.

Si stava facendo sera, ero stanco, sono tornato a Piazza Brà, mi sono messo a sedere sulla terrazza di un caffè e guardavo la massa di gente che camminava per la piazza, prima di entrare nell'Arena per lo spettacolo. Bello, bello, dicevo, già al tempo di Goethe e ancora prima qui ci si metteva in mostra, la gente è simpatica, le facce degli uomini sono così intelligenti, e le donne italiane anche qui non sono belle, ma verso sera sono misteriose come gli oggetti... Ma c'è tantissima gente. C'è tantissima gente. C'è tantissima gente. Non ce la faccio più e vado a cercare un posto dove cenare.

Trad. di Veronica Mazzucchelli

Egy polgár vallomásai

És ekkor kezdődött. Illetve már a megtelt vonaton kezdődött, de csak ekkor kezdett tudatosodni bennem.

A nagyobb vendéglők rettenetesen tömve voltak ünnepi sokadalommal. Addig bolyongtam, amíg egy rendkívül történelmi utcából egy rendkívül történelmi zsákutcába vagy udvarba jutottam, és ebben az udvarban terített asztalok álltak, trattoria volt itt. Leültem egy sok százados fal mellé, levettem a kabátomat, mint a többiek, és a vendéglős csinos lánya kitűnő pasta asciutát és egyéb olasz ennivalókat hozott nekem.

És mégsem éreztem jól magam. Hirtelen kellemetlen gyermekkori emlékek jutottak eszembe. A gyermekek érzéke társadalmi jelenségek iránt sokkal fejlettebb – legalább is magam után ítélve –, mint ahogy a felnőttek gondolják, sőt talán még élesebb, mint a felnőtteké, mert ösztönös és nem ismer semmi cenzúrát. Mindenki tudja, hogy a játszótéren az édes kicsikék előbb meg szokták egymást kérdezni: Mi a papád? – és csak ha megfelelő választ nyertek, kezdenek el barátkozni. A gyermek nem tud megbocsátani osztálykülönbségeket. A legtöbb kutya sem. És visszaemlékeztem, hogy gyermekkoromban, mikor szüleimmel külföldön jártam, néha megtörtént, hogy apámat egyébként szokatlan takarékosági hajlam szállta meg és olyan alsóbbrendű vendéglőbe vitt bennünket (azon az alapon, hogy úgysem látnak ismerősök), amilyenbe Pesten nem tette volna be a lábát. Ilyenkor, mint gyermek, nagyon szenvedtem. Megalázottnak és kiteszítottnak éreztem magam, és egyben rendkívül sajnáltam szüleimet, mert feltételeztem, hogy ők még jobban gyötrődnek.

És itt Veronában, amint szétnéztem a történelmi udvarban, és konstaltam, hogy étkező társaim nagyobbára házmesterek lehetnek, és arról az úrról, aki az én asztalomhoz ült le, néhány szónyi beszélgetés után kiderült, hogy sofőr, ugyanaz az érzés fogott el, mint gyermekkoromban. Pedig már nem vagyok gyermek. Már igazán nem volna szabad ilyesmire adnom, és hányatott ifjúságomban ettem már sokkal szegényebb emberek között is, és nem is önként, hanem finansziális kényszerűségből, és nem ilyen történelmi udvaron, és nem ilyen jó ételleket. Hiába. Nem éreztem jól magam. Fizettem és hazamentem.

Confessioni di un borghese

Fu allora che comincio. Anzi, era già cominciata sul treno pieno, ma solo allora cominciai a diventarne consapevole.

I ristoranti più grandi erano terribilmente affollati per via delle feste. Vagabondai finché da una via straordinariamente piena di storia non sbucai in un vicolo cieco, o piuttosto in un cortile straordinariamente storico, e in questo cortile c'erano tavoli apparecchiati, c'era una trattoria. Mi sedetti vicino a un muro centenario, mi tolsi la giacca come gli altri e la figlia dell'oste mi portò una fantastica *pasta asciutta*, come la chiamano gli italiani, e altre specialità culinarie.

Eppure non mi sentivo a mio agio. All'improvviso mi vennero in mente ricordi d'infanzia spiacevoli. La sensibilità dei bambini nei confronti dei fenomeni sociali è molto più sviluppata di quanto pensino gli adulti, almeno nella mia esperienza personale, anzi, forse è ancora più acuta di quella dei grandi, perché è spontanea e non conosce censura. Tutti sanno che al parco giochi i piccini come prima cosa si domandano a vicenda: "cosa fa tuo papà?". Solo se hanno una risposta adeguata cominciano a fare amicizia. I bambini non perdonano le differenze di classe. Nemmeno la maggior parte dei cani. E mi sono ricordato che da bambino, quando viaggiavo all'estero con i miei genitori, a volte capitava che mio padre venisse assalito da un'inusuale inclinazione al risparmio e che ci portasse in una trattoria da due soldi (visto che tanto non ci avrebbe visto nessun conoscente), in cui a Pest non avrebbe mai messo piede. In questi momenti, bambino, soffrivo molto. Mi sentivo umiliato ed emarginato, e allo stesso tempo mi dispiaceva molto per i miei genitori, perché supponevo che loro si tormentassero ancora di più.

E qui a Verona, mentre mi guardavo in giro nel cortile storico e constatavo che i miei commensali per la maggior parte avrebbero potuto fare i portinai, e quando scambiai qualche parola con il signore che si era seduto al mio tavolo, e venne fuori che faceva l'autista, fui preso dalla stessa sensazione di quando ero bambino. Ma non sono più un bambino. In realtà non dovrei badare a cose del genere, visto che nella mia travagliata gioventù ho mangiato tra gente ben più povera, e non di mia spontanea volontà, come in quel momento, ma costretto da necessità finanziarie, e non in un cortile storico come questo e non con pietanze così buone. Tutto invano. Non mi sentivo a mio agio. Pagai e andai a casa.

A szállodában a dolog tovább folytatódott. A szállodám jobb szálloda volt, és a Piazza Erbére nyílt, amely Baedeker szerint, és ő csak tudja, egész Olaszország legfestőibb tere. Én nem tudtam a festőiségét élvezni, majd mindjárt kiderül, miért. Ugyanis egész Veronában nem lehetett szobát kapni, csak itt tudtak adni egyet, de előre megmondták, hogy hát az bizony... Hát az bizony mikroszkopikus padlásszoba volt, és különösen idegesítő az volt benne, hogy az ajtaja nem volt rendesen a sarkában, és nem lehetett rendesen bezárni, továbbá, hogy az ablaka nem fölül volt, hanem alul, igen történelmi módon. Ha lefeküdtem a hasamra, láthattam a festői Piazza Erbét.

Mindez azonban délben, mikor a szobát kivettem, még nem idegesített; azt mondtam, egy éjszakára jó lesz, hányatott ifjúságomban aludtam sokkal rosszabb szobákban is, de mennyit! De éjszaka, mikor amúgy is megbolygatott polgári önérzettel tértem vissza, a szoba kínzókamrává alakult át.

Irtózatossá is lett, és az alul levő történelmi ablak levegőt nem sokat engedett be, hanem annál több szűnyogot. Azonkívül szobám, be nem zárható ajtajával, egy másik szobába nyílt, egy olyan folyosószerű szobába, amilyent gyakran látni olasz szállodákban, fehérneműt és háztartási eszközöket szoktak az ilyenben tartani, itt vasalnak és hasonlókat cselekszenek. De a nagy megteltségre való tekintettel most még ezt a szobát is kiadták egy idősebb és teljesen hülye olasznak, aki az éjszaka folyamán kétszer is, mindig, amikor éppen kezdtem elaludni, benyitott a szobámba, és amikor ráordítottam, artikulálatlan hangok közt vonult vissza. Igaz, én is bosszút álltam, mert mikor gondoltam, hogy kezd elaludni, halkán és kísértetiesen kinyitottam a szobám ajtaját, azután éppolyan kísértetiesen becsuktam és huhogtam egyet. Ehhez járult még az, hogy az ünnepi és filléres alkalomra való tekintettel egész Olaszország ott ült egész éjszaka a Piazza Erbén, dalt, kiabált, kacagott, élte világát, reggel ötig az ablakom alatt. A szememet sem tudtam lehunyni egész éjszaka.

Ezt a kínos éjszakát használták fel polgári és sznobisztikus ösztöneim, hogy meggyötörjenek. Csak veled történhet meg, hogy ilyen szobát vegyél ki, te tanár! – mondták polgári és sznobisztikus ösztöneim. – Rendes ember undorral távozott volna. Apád és kiterjedt rokonságod nem tette volna be a lábát egy ilyen szobába! Ahol alul van az ablak! – Szégyelltem magam. Intenzíven szégyelltem magam reggelig.

In albergo la cosa continuò. L'albergo era migliore e si apriva su piazza delle Erbe, che secondo Baedeker, e lui lo saprà bene, è una delle piazze più pittoresche d'Italia. Io non potei apprezzare il suo fascino suggestivo, adesso verrà fuori il perché. Visto che in tutta Verona non si poteva trovare una camera, solo qui me ne diedero una, ma mi dissero subito che però quella... Però quella era una stanza microscopica in una mansarda, ed era particolarmente snervante il fatto che la porta non era inserita bene nell'angolo e non si potesse chiudere bene; inoltre, la finestra non era in alto, ma in basso, come un tempo. Se mi sdraiavo di pancia, potevo vedere l'evocativa piazza delle Erbe.

Tutto ciò a mezzogiorno, quando avevo preso la stanza, non mi aveva infastidito; mi ero detto che per una notte sarebbe andata bene, nella mia travagliata gioventù avevo dormito in stanze ben peggiori, e quante volte! Ma di notte, quando tornai, già ferito nel mio orgoglio di borghese, la stanza si trasformò in una camera di tortura.

Faceva anche un caldo tremendo e quella tipica finestra in basso di aria non ne faceva entrare molta, solo tante zanzare. A parte questo, la mia camera, con la porta che non si chiudeva, si apriva su un'altra stanza, una stanza simile a un corridoio, una di quelle che si vedono spesso negli alberghi in Italia, dove di solito mettono la biancheria e gli attrezzi per la manutenzione, dove si stira e si fanno altre cose del genere. Ma, considerato il grande affollamento, avevano dato in affitto anche quella stanza a un vecchio italiano tutto scemo che, durante la notte, proprio quand'ero sul punto di addormentarmi, per ben due volte aprì la porta della mia camera e, quando gli gridai contro, si ritirò tra suoni indecifrabili. Vero, però, che anch'io mi vendicai perché, quando pensavo che stesse per addormentarsi, aprii la porta della mia camera in un silenzio spettrale, dopodiché la richiusi nello stesso silenzio spettrale ed emisi un ululato. Inoltre, vista l'occasione festiva e dozzinale, per tutta la sera l'Italia intera rimase lì seduta in piazza delle Erbe, suonando, urlando, ridacchiando e spassandosela sotto la mia finestra fino alle cinque di mattina. Non riuscii a chiudere occhio tutta la notte.

Fu questa notte di tortura che venne usata dai miei istinti borghesi e snobistici per tormentarmi. Può succedere solo a te di prendere una stanza del genere, povero insegnante, dissero i miei istinti borghesi e snobistici. Una persona normale se ne sarebbe andata disgustata. Tuo padre e tutti i tuoi parenti non avrebbero mai messo piede in una stanza simile. Con la finestra sotto, poi! Mi vergognai. Mi vergognai intensamente fino al mattino.

Másnap azután sürgősen vonatra ültem, és elutaztam a Garda-tóra. A hajó ugyan annyira tele volt, hogy az olaszok a bőröndjeikkel verték egymást a beszállásnál – de én első osztályos jegyet vettem, és lementem a terembe, ahonnan nem láttam a kilátást, de kényelmesen és csaknem egyedül üldögélhettem. Gardonében kiszálltam, nagyon jó hotelban vettem penziót (nem akarok hencegni, az sem került sokba, mert Gardonében – Olaszország legmelegebb helye lévén – ilyenkor nincsen szezon), élveztem a melegvizes csapot, amelyből itt csodálatosan csakugyan meleg víz folyt, az ebédet, amelyhez végre feltálalták a két olasz alapsajtot, a gorgonzolát és a belpaesét, a barnát és a szőkét, élveztem a fiatal polgári közönséget, kb. az a réteg volt, amit Pesten, mondjuk a Forum moziban látni. Felváltottam úri módon ötszáz lírát; – trecento... quattrocento... cinquecento! – mondta a pincér, és leszámolta az asztalra az olasz történelem nagy századait. Azután a Garda-tó hűvös és sötétkék hullámaiban igyekeztem lemosni magamról az elproletárosodás, a déplacéság gyötrő és szennyező érzetét. Hát én sem vagyok különb a többinél.

Pedig semmit a világon nem utálok annyira, mint a polgári előkelőség-tudatot. Ami úgy aránylik az igazi előkelőséghez, mintha egy szűnyog osztálygőgöt érezne a bolhákkal szemben. Utálok a polgári „jó családból való”-ságot, ami annyit jelent, hogy már a nagypapa is jómódú volt, mert virágzó nyilvánosházát vitt Mohácson, utálok a polgári civilizáltságot, ami annyit jelent, hogy „ha meghalok, folyó hideg-meleg víz legyen a síromon”, utálok a polgári műveltséget, amely Stefan Zweig és Harsányi Zsolt művein alapul. Utálok a pénzen és álpénzen, pénzlátszaton alapuló distinkciókat. A pénzt magát szeretem, és nem bánám, ha sokkal többem lenne belőle – de nem azért, hogy úriember legyek rajta. Tisztában vagyok vele, hogy sosem lesz belőlem úriember; ahhoz nemcsak sokkal több pénz és sokkal több ráérő idő, hanem sokkal több származás is kellene – így legfeljebb pesti értelemben lehetek úr, ami kb. annyit jelent, hogy gallért és nyakkendőt viselek, azt sem mindig. És íme mégis az első adandó alkalommal én is felhúzom az orromat, mint akármelyik honfitársam.

L'indomani presi un treno di corsa e andai al lago di Garda. Anche la nave era talmente piena che nel salire gli italiani si urtavano a vicenda con le valigie, ma io avevo il biglietto di prima classe e scesi giù in una sala dalla quale non avrei visto il panorama, ma almeno avrei potuto starmene seduto comodo e quasi da solo. Scesi a Gardone, avevo preso alloggio in un hotel molto bello (non voglio vantarmene, nemmeno quello costava tanto, perché a Gardone, il posto più caldo d'Italia, in quel momento non era stagione), mi sono goduto il rubinetto con l'acqua calda, dal quale scorreva un'acqua calda davvero meravigliosa, poi il pranzo, in cui finalmente ho trovato i due formaggi italiani più celebri, il Gorgonzola e il Bel Paese, lo scuro e il chiaro, apprezzai la frequentazione borghese giovane, che coincideva all'incirca con quello strato di popolazione che si vede a Pest, ad esempio al cinema Forum. Da gran signore cambiai cinquecento lire; trecento... quattrocento... cinquecento! Disse il cameriere sfoderando sul tavolo i grandi secoli della storia italiana. Nelle onde fresche e scure del lago di Garda poi mi affrettai a lavarmi via di dosso la proletarizzazione, il sentimento straziante e impuro dell'essermi sentito un pesce fuor d'acqua. Ma nemmeno io sono così diverso dagli altri.

Eppure, non c'è cosa che odio di più al mondo della cognizione della nobiltà borghese. La vera nobiltà è simile a una zanzara che si sente orgogliosa del suo rango sociale di fronte alle pulci. Odio quell'essere "di buona famiglia" borghese, che in sostanza significa che anche il nonno viveva agiatamente, perché gestiva una fiorente casa chiusa a Mohács, odio la civilizzazione borghese, che in sostanza significa che "se muoio, voglio che sulla mia tomba ci sia acqua corrente calda e fredda", odio l'erudizione borghese che si basa sulle opere di Stefan Zweig e Zsolt Harsányi. Odio le distinzioni basate sui soldi, sui finti soldi e sull'ostentazione dei soldi. I soldi in sé mi piacciono e non mi dispiacerebbe averne molti di più, ma non da usare per fare il signore. Sono consapevole che non sarò mai un signore; per quello non servono solo molti più soldi e molto più tempo libero, ma anche molti più titoli, così, tutt'al più, potrei essere signore nel senso cittadino di Budapest, che in sostanza significherebbe indossare il colletto e la cravatta, e anche quella non sempre. Ed ecco che, nonostante ciò, alla prima occasione che si presenta anche io guardo la gente dall'alto al basso, come uno qualsiasi dei miei compatrioti.

Úgy érzem, mintha társadalmi rangomat különb szoba és vendéglő és vasúti hely illetné meg, úgy érzem – holott jól tudom, hogy társadalmi rangomat a világon semmi sem illeti meg, és hogy tömegmivoltomat, belső alacsonyrendűségemet semmi sem bizonyítja jobban, mint hogy pesti módon „jogokat” érzek, és nem kötelességeket. Ekkora a belém nevelt dolgok, a „jó”, tehát rossz gyermekszoba hatalma. Pfuj, szégyelld magad.

Később azonban rájöttem, hogy analízisem nem volt teljes, és malaisemet más is okozta, nemcsak az idegeimben bújkáló sznobizmus.

Credo che al mio rango sociale spettino una stanza singola e un ristorante e un posto riservato in treno, almeno credo, ma so bene che al mio rango sociale non spetta proprio niente al mondo e che il mio essere uguale alla massa, la mia inferiorità spirituale, siano dimostrati dal fatto che sento i “diritti” non come doveri, proprio alla maniera di quelli di Budapest. Ecco, sono così tante le cose che mi sono state inculcate, tutto il “bene”, voglio dire il male, del potere di un’infanzia negata. Puah, vergognati.

Più tardi mi accorsi che la mia analisi non era completa e che il disagio era causato da altro, non solo dallo snobismo celato sotto i nervi.

Trad. di Veronica Mazzucchelli

Meleg

Az embert általában két dolog szokta mélységesen meglepni: az egyik az, ha valamit egészen másképpen talál, mint ahogy mondják, a másik pedig az, ha valami csakugyan olyan, mint ahogy mondják. Engem ez az utóbbi sokkal jobban kihoz a sodromból.

Így voltam a meleggel is. Mindenki azt mondta, hogy Olaszországban nyáron nagyon meleg van; és csakugyan nagyon meleg volt. Eleinte azt hittem, hogy ez az én saját szerencsétlenségem; csak lassan eszméltem rá, hogy hozzátartozik a dolgok rendjéhez, és a bennszülöttek fel sem veszik. A meleg elkezdődik reggel nyolckor, és tart másnap reggel négyig. Reggel négy és nyolc közt van néhány elviselhető hőmérsékletű óra, de a beosztás nem egészen szerencsés.

Nemcsak akkor van melegem, ha járok. Néha ülök és hirtelen elönt a melegség, nyugodtan, szerenitással, elkerülhetetlenül. Az az érzésem, hogy saját levemben főznek. Nem jó.

Vittoriale

Itt lakik, Gardonében, a Vittoriale-kastélyban, az egyik nemzeti büszkeség, D'Annunzio. Megnéztem a Vittorialét. Szegény D'Annunzio! Ennyire elavult volna már az akkori ízlés? Vagy igazuk van a fiatal olaszoknak, akik D'Annunzióban szörnyű iróniával a nyers, erőteljes olasz parasztot tisztelik, és finomkodásában, „ízlésében” csak a parvenü sznobizmusát látják, mint az angolok a Wilde dekadenciájában?

Caldo

In genere sono due le cose che sorprendono profondamente la gente: una è quando qualcosa è completamente diversa da come dicono, l'altra invece è quando qualcosa è esattamente come dicono. Quest'ultima mi fa particolarmente uscire dai gangheri.

Era così anche con il caldo. Tutti dicevano che in Italia d'estate fa molto caldo; ed infatti faceva caldissimo. All'inizio pensavo fosse la mia solita sfortuna; poi mi resi conto che faceva parte dell'ordine delle cose e che chi ci era nato neanche ci faceva caso. Il caldo inizia alle otto del mattino e dura fino alle quattro di mattina del giorno dopo. Al mattino, tra le quattro e le otto, ci sono alcune ore dalla temperatura tollerabile, ma la loro distribuzione non è esattamente delle migliori.

Non ho caldo solo quando cammino. A volte sono seduto e all'improvviso vengo travolto da un calore calmo, sereno, inesorabile. Mi sento come se fossi a mollo nel mio stesso brodo. Non è bello.

Trad. di Giulia Cicerone

Vittoriale

Qui, a Gardone, nella residenza monumentale del Vittoriale, vive D'Annunzio, orgoglio nazionale. Ci sono andato al Vittoriale. Povero D'Annunzio! È già adesso così obsoleto il gusto di quell'epoca? O hanno forse ragione i giovani italiani, che con terribile ironia rispettano D'Annunzio in quanto incarna la figura del bifolco italiano crudo e vigoroso e, nella sua raffinatezza, nel suo "gusto", vedono solo lo snobismo del parvenu, come fanno gli inglesi nel decadentismo di Wilde?

Trad. di Giulia Cicerone

Ház és ciprus

Sétálok a tóparti hegyek közt, és amint félig-tudatosan nézdegélek, hirtelen belém nyilall, fájdalmas gyönyörűséggel: *ez Olaszország!* Egy ház áll előttem, mellette ciprus: ez Olaszország. Egyiptomról egy szfinx és egy piramis rajza többet mond minden fotográfiánál, hogy a legnyilvánvalóbb példát mondjam. Minden tájat le lehet egyszerűsíteni, lényeggé lehet sűríteni, egy motívumba. Olaszország végsőkéig leegyszerűsített stilizációja: négyszögletes, lapostetejű ház, mellette egy ciprus, amely magasabb a háznál. Ház és ciprus; északi telünkben, az Alpok jégfalán túl, elég lesz felidézni magamban ezt a képet, hogy élni kezdjen bennem az egész Olaszország.

„A ház előtt egy ciprus áll őrt”. Ez irodalmi klisé. Pedig mélyen igaz, mint a klisék általában. A ciprus csakugyan őrt áll. A nagyképűségig komoly és egyben hűségével és nemességével felemelő, mint a szent-bernáthegyi kutya.

Casa e cipresso

Passeggio tra le montagne circostanti il lago e, mentre mi guardo attorno distrattamente, d'improvviso, con dolorosa meraviglia, vengo fulminato: questa è l'Italia! Di fronte a me c'è una casa con accanto un cipresso: *questa è l'Italia*. Un disegno di una sfinge e di una piramide dice di più sull'Egitto di qualsiasi fotografia, per fare un esempio banale. Qualunque paesaggio può essere semplificato, può essere ridotto alla propria essenza, al motivo fondamentale. La massima stilizzazione dell'Italia: una casa rettangolare con il tetto piano, ed accanto un cipresso più alto dell'abitazione. Casa e cipresso; durante il nostro rigido inverno, al di là del muro ghiacciato delle Alpi, mi basterà richiamare alla mente questa immagine, perché prenda vita dentro di me l'Italia intera.

“Un cipresso fa la guardia davanti alla casa”. È un cliché letterario. Però è profondamente vero, come in genere i cliché. Il cipresso stava proprio così, di guardia. Austero fino all'arroganza ed insieme imponente nella propria lealtà e nobiltà, come un cane di San Bernardo.

Trad. di Giulia Cicerone

Egyedüllét

Azok közé a magányosok közé tartozom, akik nagyon ritkán vannak egyedül. Tulajdonképpen csak az írásnak-olvasásnak szentelt időben. Mesterségem, a tanárság, olyan természetű, hogy feszült emberi együttlétre kényszerít; esténként pedig valami pánikszerű riadtság kerget az emberek közé.

Itt napok óta egyedül vagyok. Intézkedéseken, kérdezősködéseken kívül senkivel sem váltok szót. Életemben először vagyok ennyi ideig egyedül.

Csodálatos, hogy mennyire nem hiányzik az emberi társaság. Sose hittem volna, hogy ilyen jól eléldegélek beszélgetés és közösség nélkül. Tanácsokat a Baedekertől kérek, amely valóban barátilag viselkedik, mindenre gondol, mindenütt útbaigazít. Közölnivalóimat egy jegyzetblokkra vetítem.

Érzem, hogy milyen jót tesz ez a magány. Gondolataim hosszabb sorokba sorakoznak, érzéseim intenzívebbek, a körvonalakat tisztábban látom. Kaotikus dolgok rendre törekszenek, általában minden, ami bennem van, forma és kifejezés felé tör és érik.

Jól esik tudni, hogy megtaláltam a nagy csodaszert – ha nem is fogok élni vele.

Solitudine

Mi ritengo tra quei solitari molto raramente soli. In realtà lo sono solamente nei sacrosanti momenti in cui leggo e scrivo. La natura della mia professione, l'insegnamento, impone una tesa coesistenza in mezzo alla gente; di sera invece una specie di irrequietezza mista a panico serpeggia tra le persone.

Qui sono solo da giorni. Non scambio parola con nessuno, se non per dare disposizioni o chiedere qualcosa. È la prima volta in vita mia che passo così tanto tempo da solo.

È incredibile quanto non mi manchi la compagnia delle persone. Non avrei mai pensato di poter vivere così bene senza una comunità e senza conversare con nessuno. Chiedo consiglio alla guida Baedeker, che si comporta proprio da amica: pensa a tutto, mi guida nella giusta direzione. Segno le mie osservazioni su un taccuino.

Come mi fa bene questa solitudine! I miei pensieri si sviluppano lungo linee più lunghe, le mie sensazioni sono più intense, vedo i contorni più chiaramente. Il caos tende all'ordine, in generale tutto ciò che è in me si proietta e si concretizza verso la forma e verso l'apparenza.

Mi fa piacere sapere di aver trovato la panacea, anche se non ne farò uso.

Trad. di Giulia Cicerone

Treno popolare

Az utazás Gardonéból Bolognába majdnem egy napig tartott. A hajóút nagyon kellemes volt, de a vonat Desenzanótól Bolognáig kevésbé. A vonat minden állomáson öt-tíz percre megáll, az utasok kiszállnak és visszaszállnak, ezt nevezi az olasz állam kedves öniróniával acceleratónak.

Hihetetlen, hogy az olaszok mennyire utazó természetűek. Időnkint felkerekedik az egész család, nagy kofferekkel, bambinókkal, és átmennek látogatóba a csizma másik végébe. Az újság szerint augusztus tizenötödikén és tizenhatodikán, vasárnap, a rendes forgalmon kívül, ami szintén nem csekély, 750.000 ember utazott Olaszországban. A filléres vonatokon, amelyeket treno popolarénak, népvonatnak neveznek, 150.000 utas lehetett. De tulajdonképpen minden vonat filléres népvonat itten. Senki sem utazik egész jeggyel, mindenkinek van valami hatalmas kedvezményt biztosító írása.

Amint elnézem a kedvezményes tömeget, mily jókedvűek, büszkék, barátságosak, mily hamar megtalálják egymást, és mennyi beszélivalójuk van: igen, ez a nép, totális állam, a diadalmas fassió népe. Itt minden érte történik, érte futnak a filléres vonatok, érte épülnek az új épületek, az új olasz városok, az ő szórakozására folyik a sok katonai parádé, az ő kedvéért hódították meg Abesszíniát. A népvonatok a nép államát szeldelik keresztül. Nem értek a részletekhez, de azt mondják, és az arcokon is úgy látom, hogy a népnek itt általában jobb dolga van, mint máshol, ezerszer jobb dolga van, mint nálunk, anyagiilag viszonylagos jólét, az olasz nép szerény igényeihez képest, erkölcsileg pedig a mérhetetlenre duzzadt honfiúi önértzet, amely minden olaszt választott vitézzé, az Impérium polgárává fúj fel.

És úgy érzem itt a vonaton, hogy ez a nép sokkal inkább egy testet alkot, mint máshol, a rétegeződés kevésbé élesen válnak el egymástól, felolvadnak a fasiszta lelkesedésben, ez itt nemcsak a szó szociális értelmében vett nép, hanem elsősorban Olaszország népe.

Treno popolare

Il viaggio da Gardone a Bologna durò quasi tutto il giorno. La traversata in barca fu davvero piacevole, il treno da Desenzano un po' meno. Il treno si ferma per cinque o dieci minuti ad ogni fermata, i passeggeri scendono e poi risalgono a bordo, questo è quello che gli autoironici italiani chiamano "treno accelerato".

È incredibile quanto gli italiani siano predisposti al viaggio. Di tanto in tanto l'intera famiglia, con bambini e valigioni al seguito, si mette in viaggio e va in visita dall'altra parte dello stivale. Secondo i giornali tra sabato 15 e domenica 16 agosto erano in viaggio 750.000 italiani, senza contare il traffico ordinario, che comunque non è esiguo. Sui treni a prezzi ridottissimi, anche detti treni popolari, ci saranno stati 150.000 passeggeri. Ma qui in realtà tutti i treni sono treni popolari ridottissimi. Nessuno viaggia a prezzo pieno, sono tutti dotati di uno scarabocchio su un pezzo di carta che assicura sconti enormi.

Mentre osservo la massa di viaggiatori agevolati, così gioiosi, orgogliosi, amichevoli, quanto presto si ritrovano tra loro e quante cose hanno da dirsi: sì, è questo il popolo, lo stato totalitario, il trionfante popolo del Fascio. Qui, tutto quello che accade, è per lui: per lui corrono i treni ridottissimi, per lui vengono costruiti i nuovi edifici, le nuove città italiane, per il suo intrattenimento sfilano innumerevoli parate militari, per sua volontà è stata conquistata l'Abissinia. I treni popolari attraversano lo Stato del popolo. Non conosco i dettagli, ma da ciò che dicono e da ciò che vedo sui loro volti, qui la gente se la passa meglio che altrove, meglio che da noi, c'è un relativo benessere materiale verso le umili necessità del popolo italiano; dal punto di vista morale, invece, è l'orgoglio patriottico a gonfiare smisuratamente i prodi italiani, in quanto cittadini dell'Impero.

E qui, sul treno, sento che gli italiani, rispetto ad altri, sono più un corpo che un popolo, non c'è una netta differenza tra gli strati sociali, vengono fusi nell'entusiasmo fascista, questo qui non è solo un popolo nel senso sociale della parola, ma è prima di tutto il popolo d'Italia.

Igen, gyönyörű ez az egység és gyönyörű a fassió számtalan szociális intézménye, most is nem tudom hány ezer munkanélkülit helyeztek el a cukorgyárakban és nem tudom hány ezer munkásnak felemelték a bérét, korporatív alapon, egy egész szakmának, a gyáros nem tehet mást, mint hogy engedelmeskedik az állam óhajának – de... Hogy is mondjam...

Mindennap elolvasok egy olasz újságot. Egy kicsit olyanok, mint az öreg Rockefeller számára külön készített újság, amelyben csak kellemes és megnyugtató hírek vannak. Az olasz eszme az egész világon diadalmaskodik, különösen Spanyolországban. És idebent Itáliában kizárólag nagyszerű dolgok történnek. A Duce megnyitja az új teknősbéka-verseny-stádiumot, és a nép lelkesen ünnepli. A trónörökös megjelenik valahol vízicserkész tábornoki egyenruhában, és a nép lelkesen ünnepli. Az aostai herceg belefúj a milánói hitközség új hosszúnapi trombitájába, és a nép lelkesen ünnepli. Olaszország népe állandóan lelkesen ünnepel. Semmi baj. Isten az égből lelkesen mosolyog olaszaira.

Igen, tudom, az olasz gyermekien lelkes nép, de azért mégsem tudom megérteni, hogy bírják ezt, ezt az állandó, szünet nélküli lelkesedést, ezt a közboldogságot. Hisz ez oly rettenetes lehet, mint üdvözlőnek lenni.

Lucifert alaposan letaszították az olasz mennyekből. Az újságokban semmi maliciózus megjegyzés. Újságírók nem is írhatják ezeket a lapokat, csak égi angyalok. Mindenki megelégedett. És ha a vonaton történetesen szóba keveredsz a néppel, tőle is ugyanazokat a sztereotip mondatokat hallod, amelyeket az újságban olvasol. Tökéletesen vannak „kondicionálva”, mint a Huxley jövőbeli emberei. Ha más hangot találnál megütni, elkomorulnak és elhallgatnak. És ez volt egykor Bresciai Arnold, ez volt egykor Cola di Rienzi, ez volt egykor Silvio Pellico, ez volt egykor Garibaldi népe, a carbonarók, a klasszikus lázadók és elégedetlenek hazája?

Sì, quest'unità è meravigliosa e sono meravigliose le innumerevoli istituzioni fasciste, anche adesso non so quante migliaia di disoccupati siano state impiegate negli zuccherifici e non so a quante migliaia di lavoratori di un intero settore siano stati aumentati gli stipendi, su base aziendale; l'operaio non può far altro che ubbidire all'arbitrio statale, ma... Come dire...

Ogni giorno leggo un giornale italiano. È un po' come il giornale redatto specificatamente per il vecchio Rockefeller, contenente solo notizie piacevoli e rassicuranti. L'idea italiana trionfa in tutto il mondo, soprattutto in Spagna. E qui, in Italia, accadono esclusivamente grandi cose. Il duce apre un nuovo stadio per la corse delle tartarughe e il popolo festeggia entusiasta. L'erede al trono si presenta da qualche parte in divisa da capo dei giovani esploratori e il popolo festeggia entusiasta. Il duca d'Aosta soffiava nella nuova tromba della comunità religiosa di Milano nel giorno dello Yom Kippur ed il popolo festeggia entusiasta. Il popolo italiano festeggia entusiasta di continuo. Nessun problema. Dio dall'alto sorride entusiasta ai suoi italiani.

Sì, lo so, gli italiani sono un popolo infantilmente gioioso, ma non riesco comunque a capire come lo sopportino, questo entusiasmo continuo, incessante, questa felicità collettiva. Perché può essere tanto terribile quanto essere ammessi in paradiso.

Lucifero è stato completamente bandito dai cieli italiani. Sui giornali non ci sono commenti maliziosi. Un giornalista non potrebbe neanche scrivere pagine del genere, devono essere angioletti in cielo. Sono tutti soddisfatti. E se per caso in treno ti unisci alle chiacchiere popolari, anche lì sentirai le stesse frasi stereotipate che leggi nei giornali. Sono completamente "condizionati", come gli abitanti del futuro di Huxley. Se provi ad esprimere un'opinione contrastante si accigliano e si azzittiscono. Era questa una volta la patria di Arnaldo di Brescia, di Cola di Rienzo, di Silvio Pellico, il popolo di Garibaldi, dei carbonari, dei rivoluzionari da manuale e degli insoddisfatti?

Igen, magam is vallom, hogy semmi sem fontosabb a földön, mint segíteni a nép nyomorán, felemelni esettségéből, anyagilag és erkölcsileg emberi életet adni a számára. Különösen a föld szegény népének, (amelyet úgy tudom, itt is kifelejtettek a játékból.) Amíg azok rabszolgasorban élnek, új humanizmusról beszélni: szép szó, amit a nagytőke fizet, nevetséges humbug. De vajon nem elég az, hogy ember módjára éljen, szükséges az is, hogy boldog legyen? Ki boldog? Az őrült; a részeg; akit hipnotizáltak; és aki tömegszuggesztió alatt áll. A természetes állapotban lévő ember elégedetlen. Aki megelégedett, az gyanús. Nem fizettek az olaszok túlságos nagy árat azért, hogy a káoszról és a nyomorúságból kimeneküljenek?

Nemrég olvastam az emigráns Sforza gróf könyvét, amelyben azt bizonygatja, hogy Olaszországnak mindig azok voltak a teremtmény nagy korszakai, mikor kis államcskákra megoszolva, végtelen küzdelmek és szerencsétlenségek között marcangolódott – a nagy birodalmi álom mindig szellemi terméketlenséggel járt együtt. Itt, egyéb jelmondatok és hazafias lelkesültségek közt gyakran látom házak falára felírva ezt az igen szép mondást: Meglio vivere un giorno di leone che cento anni di pecora. Jobb élni az oroszlán egy napját, mint a barom száz esztendejét. De vajon ha Dante ma feltámadna, és bejárná újra szülőjét, a toszkán földet és a száműzetés városait, Veronát és Ravennát, vajon nem ezt a mondatot olvasná a mai Olaszország fejére?

Olaszország, a dantei magányosok, a cellinis őrültek hazája, a *személyi gőg* birodalma egykor, ma a tömeg-önérv országá lett. A fassió lát-szólag egy nagy vezéregyéniség egyeduralma, de a nagy vezéregyéniségen át és benne megtestesülve tulajdonképpen a tömeg uralkodik, az egységes és boldog tömeg. Ez a mai politika legnagyobb paradoxája: az elvben demokratikus Angliában az élite uralkodik, a diktatórikus államokban pedig a tömeg.

Sì, anch'io ritengo che non ci sia niente di più importante al mondo che aiutare il popolo in miseria, che risollevarlo dalla povertà, dandogli una vita umana dal punto di vista materiale e morale. Soprattutto per quanto riguarda i popoli più poveri della Terra (che la storia pare essersi dimenticata). Finché loro vivranno in schiavitù sarà impossibile parlare di un nuovo umanesimo: bella parola, finanziata dal grande capitale, ridicola menzogna. Forse però non basta vivere umanamente, è anche necessario essere felici? Chi è felice? Il folle, l'ubriaco, l'ipnotizzato, la vittima di una suggestione di massa. L'uomo è insoddisfatto per natura. Chi è soddisfatto, è sospetto. Non avranno pagato un prezzo troppo alto gli italiani per sfuggire alla miseria?

Di recente ho letto il libro dell'emigrante conte Sforza, in cui sosteneva che i periodi più rigogliosi per l'Italia siano stati quelli in cui la penisola era suddivisa in piccoli staterelli, lacerata da lotte e sventure; il grande sogno imperiale andava di pari passo con l'aridità spirituale. Qui, tra entusiasmi e slogan patriottici, spesso sui muri vedo scritta questa frase, davvero bella in italiano: "meglio vivere un giorno da leone che cento anni da pecora". Ma se Dante risorgesse e tornasse a far visita alla madre terra toscana e le città dell'esilio, Verona e Ravenna, non leggerebbe forse questa frase sul capo dell'Italia di oggi?

L'Italia, patria di solitari danteschi e di pazzi celliniani, una volta impero dell'*arroganza individuale*, è diventata oggi la nazione dell'orgoglio di massa. Il fascismo è apparentemente una grande dittatura, ma è incarnandosi nel dittatore che la massa governa, la gioiosa ed unita massa. Questo è il più grande paradosso della politica odierna: nella teoricamente democratica Inghilterra predomina l'élite, mentre negli stati dittatoriali il potere è in mano al popolo.

Trad. di Giulia Cicerone

Bologna

Erről a városról általában keveset beszélnek. A legtöbb turista mintegy véletlenül vetődik ide, és elcsodálkozik a város báján és elevenségén. Utcáin csupa árkád, az árkádok alatt gyönyörű kirakatok, rengeteg városias ember, remek kávéházak, hatalmas történelmi emlékek. Gótikus és reneszánsz palotáktól környezve ott áll a középen Enzio király háza (voltaképp börtöne egykor) és mellette a szép Neptun-szobor, Olaszország legirigylésreméltóbb embere a szememben, mert állandóan hideg víz ömlik rá négyfelől. Az ekkora városok az ideálisak, mint Bologna, Velence, Firenze: negyedmillió lakosuk van, hiányzik belőlük minden kisvárosias szűkösség, nagyvárosok, de a milliós város rohanása, parvenüisége, belső üressége nélkül. Emberszabású városok. A magyar civilizáció egyik legfőbb hiánya, hogy nincsenek ilyen típusú, ilyen méretű városai.

Az első este, csak úgy az orrom után menve, nagyon kedves kis trattoriára találtam, ahol kitűnő fritto mistót csináltak nekem, és utána megittam néhány pohár nagyon jóleső Albano dolcét. Különben is szeretek enni-inni, de most, hogy egyedül vagyok, legfőbb örömem és izgalmam. Ez a magánnyal együtt jár, úgy látszik. Most már meg tudom érteni a nagyétű Turauskast, a magány szörnyetegét.

Én is rengeteget eszem és iszom itt, minden olasz ételt és minden olasz italt szeretnék megkóstolni. Legnagyobb bánatom, hogy ebben a melegeben nincs mindig kedvem a borhoz.

Esténként néha elindulok finom olasz borokat kóstolni, és az a vége, hogy narancslét iszom. Pedig nem vagyok igazi gourmet, nincs sok érzékem az étel-ital nüanszai iránt. Nem az a fontos nekem, hogy jó legyen, hanem hogy új, szokatlan legyen. Romantikus evő vagyok.

Miután megittam a jó Albano dolcét és hazafelé igyekeztem, megéltem olaszországi utam legmegdöbbentőbb kalandját. Mentem, mendégéltem jókedvűen a sötétben, és egyszer csak egy téren élémbe állt egy látomás. Két óriási ferde torony, de olyan ferdék, hogy azt hittem, részeg vagyok. Az egyik jobbra dőlt, a másik balra, és ott dülöngéltek némán és sötéten a téren, félelmesen, az Asinelli és a Garisenda. Oly groteszken félelmesek és oly stilizáltan középkoriak voltak, mint Füst Milán némely költeménye.

Bologna

In genere si parla poco di questa città. La maggior parte dei turisti capita qui per caso e rimane stupita dal suo fascino e dalla sua vivacità. Le strade sono tutte porticate e, sotto ai portici, ci sono meravigliose vetrine, moltissima gente di città, splendidi caffè ed enormi cimeli storici. Lì, al centro, circondato da palazzi gotici e rinascimentali, si erge Palazzo Re Enzo (in realtà per lui una prigionia), con accanto l'incantevole statua di Nettuno, ai miei occhi l'uomo più invidiabile d'Italia perché rinfrescato costantemente da quattro getti d'acqua. Le città di queste dimensioni, come Bologna, Venezia, Firenze, sono ideali: hanno un quarto di milione di abitanti, manca loro l'ottusità tipica dei paesi, sono grandi città, ma senza la fretta, la vacuità e i parvenu delle metropoli. Una delle maggiori lacune dell'Ungheria è l'assenza di città di questo tipo e dimensione.

La prima sera, facendomi guidare dal mio naso, trovai una piccola e graziosa trattoria, dove mi servirono un fritto misto eccellente e poi bevvi qualche bicchiere di Albano dolce molto gradevole. Già mi piace mangiare e bere in generale, ma ora che sono solo è diventata la mia più grande gioia ed emozione. Pare vada a braccetto con la solitudine. Ora capisco la golosità di Turaskaus, mostro di solitudine.

Anch'io qui mangio e bevo molto, mi piacerebbe assaggiare ogni piatto ed ogni bevanda italiana. Il mio unico dispiacere è che con questo caldo spesso non ho voglia di vino.

Talvolta di sera esco con l'intenzione di assaggiare del buon vino italiano, ma finisco per bere un succo d'arancia. In realtà non sono neanche un vero buongustaio, non ho la sensibilità per percepire le varie sfumature dei sapori. Per me l'importante non è che sia buono, ma che sia nuovo, inusuale. Mi ritengo una forchetta romantica.

Dopo aver bevuto il mio Albano dolce, mi avviai verso casa e mi imbattei nell'avventura più stupefacente del mio viaggio in Italia. Passeggiavo di buon umore nel buio quando ad un tratto mi ritrovai di fronte ad un'apparizione al centro di una piazza. Due gigantesche torri pendenti, ma così pendenti che pensai di essere ubriaco. Una tendeva a destra, l'altra a sinistra e, lì, barcollavano silenziose, cupe, temibili: Asinelli e Garisenda. Erano così grottesche, medievali, stilizzate, proprio come alcune poesie di Milán Füst.

A Baedekerből azután megtudtam, hogy ezek a tornyok Bologna legfőbb nevezetességei. Félek, hogy nekem is illett volna tudnom róluk, és hogy olyan vagyok, mint az a remek Mrs. Green nevű amerikai nő, aki most megjelent olaszországi útleírásaiban elmondja, hogy a Tevere milyen nagyszerű folyó, pedig senki se hallott róla.

De hogy visszatérjek a ferde tornyokhoz: az olaszágnak a szerenitás mellett van egy iszonyat-oldala is: a hallgatag ciprusok temetői mellett, a fekete sikátorok, a sárkánytaréj tetők, a ferde tornyok. Az olasz lélekben is van valami, ami ennek megfelel. Hiszen Shelley leveleiben még úgy ír az olaszokról, mint félelmetes félvadakról. És máig is megmaradt bennük valami, nem véletlen, hogy nagy pillanataikban szeretnek feketeinges kalóznak vagy martalócoknak maszkírozva felvonulni.

Ravenna

Maga a város kicsi és nyomasztó. A polgármester minden követ megmozgat, hogy az idegenek jól érezzék magukat, az egész városban felszedték a kövezetet, ami tekintettel az olasz utcák keskenységére, azt jelenti, hogy járni nem lehet, csak egy lábon ugrálni kis ép szigetekre. A város elhanyagolt, zordon, halottas. Nem is lehet csodálni. Ravennának három fénykora volt; a harmadik fénykora a Kr. u. nyolcadik században ért véget. Azóta a város mindegyre hanyatlik. Nincs még egy városa Európának, amely ilyen régóta hanyatlanék. A hanyatlásnak különös oka van: nem a veszni tért erkölcsök, nem a politika, hanem a földrajz; Ravenna valamikor lagúnaváros volt, mint Velence, és Velence nagykor előtt ő játszotta ugyanazt a szerepet, amit később a szerencsésebb vetélytárs, ő közvetítette a kereskedelmet az Adriai-tenger két partja között, és itt volt, Classéban, a hadikikötő. És azután a tenger otthagytá Ravennát. A lagúna kiszáradt, elhomokosodott, és Ravenna itt maradt, mint egy szárazra vetett hal.

Poi sul Baedeker lessi che queste torri sono le principali attrazioni di Bologna. Temo che avrei dovuto saperlo anch'io e che sono come l'americana Mrs. Green, che nei suoi diari di viaggio più recenti parla di come il Tevere sia un fiume splendido, nonostante nessuno ne abbia mai sentito parlare.

Ma, per tornare alle torri pendenti: accanto alla propria serenitas, l'Italia ha anche un lato oscuro: i silenziosi cipressi accanto ai cimiteri, le cupe viuzze, i castelli con merli a forma di coda di rondine, le torri pendenti. Anche nello spirito degli italiani c'è qualcosa di simile, tanto che, nelle proprie lettere, Shelley descrive gli italiani come dei temibili pseudo-selvaggi. E ancora oggi c'è un qualcosa in loro, non è un caso se nei loro grandi momenti amano mascherarsi da predoni o pirati in camicia nera.

Trad. di Giulia Cicerone

Ravenna

La città in sé è piccola e opprimente. Il sindaco smuove ogni pietra per fare in modo che gli stranieri si sentano a proprio agio, è stato rimosso il manto stradale di tutta la città, che in relazione alla strettezza delle strade italiane vuol dire che non si può passare, solamente saltellare su piccole isole di terra rimaste intatte. La città è trascurata, austera, smorta. Non c'è da stupirsene. Ravenna ha avuto tre epoche di splendore; la terza epoca terminò nell'ottavo secolo d. C. Da allora la città è in continuo degrado. Non c'è ancora nessuna città in Europa che sia in declino da così tanto tempo. La decadenza è dovuta a una causa ben precisa: non sono i costumi andati persi, non è la politica, ma è la geografia; Ravenna un tempo era una città lagunare come Venezia e, prima della grandezza di Venezia, era stata Ravenna a ricoprire lo stesso ruolo che più tardi avrebbe avuto la più fortunata avversaria: fu Ravenna ad aver fatto da tramite per il commercio tra le due sponde dell'Adriatico, ed era qui, a Classe, che si trovava il porto militare. Dopodiché, il mare lasciò Ravenna. La laguna si prosciugò, si insabbiò, e Ravenna rimase lì, come una balena spiaggiata.

Azóta dekadál. A meleget, port és a szúnyogokat a Montecatini műtrágyagyár különös, mérges gázszerű füstje, amelyet a városnak úgyszólván minden pontján érezni, még nyomasztóbbá teszi. Ferrarában egy cukorgyár játssza ugyanezt a szerepet. Vajon az Esték, vajjon a Polenták mit szóltak volna ezekhez az ipariális illatokhoz?

De mit akarok mindig és újra ezektől a régi kis zsarnokoktól, miért kísértenek egész utamon? Hogy egy pár érdekes – nekik valószínűleg nem is olyan érdekes – épületet építettek és néhány szép síremlékkel csináltak nekünk sírontúli propagandát? És hogy Danténak ideig-óráig hajlékot nyújtottak, Can Grande Veronában, Guido Novello Ravennában?

Hát igen. Hogy Danténak hajlékot nyújtottak, és hogy itt halt meg Dante, ebben a hanyatló Ravennában, itt temették el, Guido Novello védelme alatt. Ezt ma egy zsarnok sem tudja utánuk csinálni.

Ez volt utam tulajdonképpeni célja, ez a hanyatló és rossz szagú város. Ifjúkorom egyik legnagyobb álma volt, hogy színről színre lássam a híres bizánci mozaikokat, amelyeket Ravenna őriz, hűségesen, ősi bazilikáiban.

È in decadenza da allora. Il caldo, il porto e le zanzare sono resi ancora più insopportabili dal particolare fumo, simile a un gas nocivo, che si sente in quasi tutti i punti della città e proviene dalla fabbrica di fertilizzante chimico Montecatini. A Ferrara è una fabbrica di zucchero a recitare lo stesso ruolo. Chissà cosa avrebbero detto di questi profumi industriali gli Este e i Polenta...

Ma cosa mi aspetto ancora da questi piccoli vecchi despoti, come mai mi terrorizzano lungo tutto il mio viaggio? Forse perché hanno costruito qualche edificio interessante (per loro probabilmente non così interessante), e che con qualche bel monumento tombale abbiano creato una reputazione al loro nome oltre la tomba.

E magari perché, al tempo, diedero alloggio a Dante: Cangrande a Verona, Guido Novello a Ravenna. Ebbene sì. Visto che hanno dato alloggio a Dante e visto che Dante è morto qui, in questa Ravenna decadente, qui venne sepolto, sotto la protezione di Guido Novello. Questo oggi neanche un tiranno lo può eguagliare.

In fondo in fondo era questa la meta ultima del mio viaggio: questa città decadente e maleodorante. Da giovane uno dei miei più grandi sogni era vedere ogni singolo colore dei mosaici bizantini custoditi a Ravenna, gelosamente, nell'antica basilica.

Trad. di Veronica Mazzucchelli

Bizánc

A mozaikok – ez a legmeglepőbb – nem okoztak csalódást. Mikor az elsőt megláttam, rettenetes megrendülés fogott el. De lehet, hogy ez a megrendülés inkább ifjúkoromnak szólt, amelyből nem maradt más, mint a vágy, hogy Ravennát lássam.

De magukról a mozaikokról és a bazilikákról és a másfélezer éves sír-emlékekről nem sokat tudok mondani, ami ne volna művészettörténeti közhely. A legnagyobb meglepetés itt is az volt, hogy csakugyan olyanok. A „műveltség” ezúttal nem bizonyult csalásnak. Azt tanultam, ami igaz. Legfeljebb talán, hogy azt hittem, hogy a bizánci háttér mindig egyszínű: arany, vagy fájdalmas sötétkék, vagy csodálatosan meleg aranyoszöld. Pedig a háttér előtt néha van egy másik háttér, ami természeti képeket ábrázol, dombokat, fákat. És senki sem figyelmeztetett arra, milyen más, milyen meleg egy bazilika belseje, ha az ablakai alabástromból vannak. Justinianus császár kíséretének csakugyan meglepően modern arca van, de ezt a reprodukciókból is jól tudtam.

A megrázó az ősiség. Az ember itt már a gótikus közbetoldásokra és kiigazításokra is undorral néz: micsoda parvenü dolog, mondja, csak XIII. századi! Szinte érthetetlenül egységbe olvad ezeken a bizánci képeken egyfelől valami nagyvárosiasan fáradt, udvarias és elpuhult gesztus és arc, és másfelől a primitív technikai nem tudás. Ezt a kettőséget legjobban a San Apollinare Nuovo oszlopfői fejezik ki. Kettős oszlopfő minden oszlop fölött: kidolgozott, finom, antik, korinthuszi oszlopfő, és rajta még egy oszlopfő, az igazi, ez tartja a boltívet: egyszerű, felfelé szélesedő, kidolgozatlan kőtömb, rajta bizantin vallási szimbólumok.

Bisanzio

I mosaici, ecco la cosa davvero sorprendente, non si sono rivelati una delusione. Quando ho visto il primo, sono stato preso da un terrore pànico. Ma forse questo turbamento era invece riferito alla mia gioventù, di cui non restava altro che il desiderio di vedere Ravenna.

Ma di per sé dei mosaici e delle basiliche e dei monumenti funerari di millecinquecento anni fa non so dire molto di più, se non banalità da manualetto di storia dell'arte. Anche qui la sorpresa più grande è stata che tutto era proprio come nei libri. La "erudizione" stavolta non si è rivelata una delusione. Era vero, quello che avevo studiato. Forse è stato sorprendente il fatto che credevo che lo sfondo bizantino fosse sempre monocolori: dorato, oppure di uno straziante blu scuro, oppure di un meraviglioso verde-dorato caldo. Invece, davanti allo sfondo a volte c'è un altro sfondo che raffigura immagini naturali, colline, alberi. E nessuno mi ha avvertito quanto sia diverso, quanto sia caldo l'interno di una basilica se le finestre sono di alabastro. I volti del seguito dell'imperatore Giustiniano sono straordinariamente moderni, ma questo già lo sapevo dalle riproduzioni.

Quello che turba davvero è la vetustà. Qui si guarda con disgusto anche alle aggiunte e al rinnovamento gotici: che cosa da parvenu, si dice, ma è solo del XIII secolo! Su queste immagini bizantine gesti e visi cortigiani, ammorbidenti e stanchi dalla vita metropolitana, si fondono in un'unione quasi enigmatica con la primitiva non-conoscenza tecnica. Questa dualità è meglio definita dai capitelli di Sant'Apollinare Nuovo. Capitelli doppi sopra ogni colonna: capitelli lavorati, morbidi, antichi, corinzi, e sopra di essi altri capitelli, quelli veri, che reggono la volta: massi semplici e grezzi che si allargano verso l'alto recando i simboli della fede bizantina.

Trad. di Veronica Mazzucchelli

Szász Detre sírja

Az ember átmegy a síneken, kettőzött erővel érzi a műtrágyagyár füst-jét, egy poros országúton megy tíz percig, és akkor ott van Nagy Theodorik sírjánál. Ez a sírépület a legkülönösebb emlék, amit eddig Olaszországban láttam. Nem hasonlít semmihez. Valahogy nem is európai. Abból a komplikált és gazdag homályból hoz üzenetet, a keresztény időszámítás első évezredéből, amit Spengler mágikus vagy arab kultúrának nevezett.

Az épület teteje egyetlen hatalmas monolith. Belseje üres, csak egy óriási porfír fürdőkád van benne, nem tudom, miért, és alatta a sír. Itt nyugszik a keleti gótok fejedelme, itt nyugszik a legnagyobb germán álom.

Mert itt küzdött Európáért a két hatalom, Bizánc és a germánság, kelet és észak. Ez a mostani utam mintegy az ő küzdelmüket kíséri nyomon. Veronánál jelent meg először, vad vadászként, Berni Detre; Ravennánál vívta nagy csatáját, a német mondában ezer évig élő Rabenschlachtot; Ravenna volt a fővárosa a bizánci hadvezéreknek, a hős Belizárnak és a herélt Narsesnek; Ravennánál harcoltak a gótok erejük fogytán Vitigis és Totila alatt; bár az utolsó gót király, Tejas, utolsó vitézeivel sokkal lejjebb, a Vezúv lejtőin esett el.

Mert elestek mind az eretnek gótok, az ariánusok. Ravennában még utca van elnevezve az ariánusokról, és az egyik híres síremlék valamikor az ariánusok keresztelőkápolnája volt. És ez a sír itt, Szász Detreé... ez maradt meg az emberiség egyik legnagyobb harcából.

La tomba di Teodorico il Grande

Si attraversano i binari e i vapori delle fabbriche di fertilizzante chimico, si percorre per dieci minuti una polverosa strada statale, ed ecco la tomba di Teodorico il Grande. Questo monumento funebre è il più particolare che abbia visto finora in Italia. È incomparabile a qualsiasi altro. In qualche modo, non sembra neanche europeo. È messaggero di quella complessa e ricca oscurità quale fu il primo millennio dell'era cristiana, quello che Spengler definisce cultura magica, o araba.

La parte alta dell'edificio è un unico, enorme monolite. L'interno è vuoto: non so perché, ma c'è soltanto una gigantesca vasca da bagno in porfido e, al di sotto, la tomba. Qui riposa il sovrano degli Ostrogoti, qui riposa il più grande sogno germanico.

Perché è qui che le due potenze, Bisanzio e i Germani, Oriente e Settentrione, combatterono per l'Europa. Questo mio itinerario segue all'incirca i loro scontri. A Verona apparve per la prima volta, come un selvaggio cacciatore, Teodorico di Verona, Dietrich von Bern, che a Ravenna combatté la sua grande battaglia, l'immortale Rabenschlacht delle leggende tedesche; Ravenna era anche la capitale dei generali bizantini, dell'eroe Belisario e dell'eunuco Narsete; a Ravenna, gli Ostrogoti guidati da Vitige e Totila lottarono fino allo sfinimento, anche se l'ultimo re goto, Teia, coi suoi ultimi soldati, cadde molto più a sud, alle pendici del Vesuvio.

Perché gli Ostrogoti eretici, gli ariani, caddero tutti. A Ravenna alcune vie fanno tuttora riferimento agli ariani, e un celebre monumento della città funse loro un tempo da battistero. E questa tomba, quella di Teodorico il Grande... È ciò che rimane di una delle più grandi battaglie della storia dell'umanità.

Ma is, ma is... mialatt Szász Detre sírja fölött állok, irtják a spanyol kormánycsapatokat a Guadarrama lejtőin, és utolsó golyóikat lövik ki a felkelők a toledói Alcazarban. De már rég nem kormánycsapatok és felkelők küzdenek, hanem két világ, a kollektivizmus két formája, amely végre nyílt harcban összecsapott. És Európa nemzetei állig fel-fegyverkezve állják körül a spanyol ringet, egymás kezét fogják, nehogy az egyikük segítsen; – hogy kilencig számoljanak az elesett fölött, azután egymásnak menjenek, és véglegesen kiverelkedjék maguk közt, hogy a két spanyol ökölvívó közül melyiknek volt igaza. Bizánc és a gótok, Kelet és Észak, ortodoxok és ariánusok (ariánusok, árják, a név is hogy hasonlít, mintha szóvicceket csinálna a történelem) – akkor Rómáért folyt a harc, most Európáért...

De akkor úgy volt, hogy végeredményben egyik fél sem győzött, hanem egy harmadik. Bizánc kiirtotta a keleti gótokat, de a bizánciakat elkergették a longobárdok, a keleti gótok unokaöccsei, akik aztán szintén eltűntek, miután nevet adtak egy nagy olasz tartománynak – és Róma nem lett sem ariánus, sem görög ortodox, hanem római, katolikus. Talán ma is van még reménység – könyörögj érettünk Szent Athanasius és minden eretnekverő egyházatyák! – hogy a kettő közül egy harmadik kerüljön ki győzedelmesen.

Anche oggi, anche oggi... Mentre sto in piedi sulla tomba di Teodorico il Grande, le truppe del governo spagnolo vengono annientate alle pendici del Guadarrama, e gli insorti esplodono gli ultimi colpi nell'Alcázar di Toledo. Ma da tempo ormai non sono più le truppe governative e gli insorti a lottare, bensì due mondi, le due forme del collettivismo che finalmente si scontrano in campo aperto. Che gli stati europei, armati fino ai denti, circondino il ring spagnolo e si tengano per mano, non sia mai che uno di loro presti aiuto; cheentino fino a nove sopra i caduti, che si scontrino e si picchino tra di loro una volta per tutte, per stabilire quale tra i due pugili spagnoli abbia ragione. Bisanzio e i Goti, Oriente e Settentrione, ortodossi e ariani (ariani, Arii, è come se la storia si divertisse coi giochi di parole); allora si combatteva per Roma, ora per l'Europa...

Ma allora, a vincere non fu nessuna delle due parti, bensì una terza. Bisanzio sterminò gli Ostrogoti, e i Bizantini vennero scacciati dai cugini minori degli Ostrogoti, i Longobardi, che scomparvero a loro volta dopo aver battezzato una grande regione italiana; e Roma non divenne né ariana, né greco-ortodossa, bensì romana, cattolica. Forse anche oggi c'è speranza – Sant'Atanasio e tutti i padri della Chiesa castigatori di eretici, pregate per noi – che tra i due, sia un terzo ad uscirne vincitore.

Trad. di Alessia Mio

San Marino

Elmentem Riminibe, a végtelen hosszúságúra kiterjedt olasz Siófokra, megfürödtem az Adriában, és ebéd után felültem a kis villamosvonatra, hogy felmenjek San Marinóba. Azt hittem, én leszek az egyetlen őrült, aki ebéd után, ebben a szörnyű hőségben hajlandó ilyen kirándulásra. De tévedtem. A kis vonat éppannyira tele volt, mint minden vonat, amellyel eddig Olaszországban találkoztam. Tömegek mentek fel San Marinóba. Úgy látszik, egyáltalán nem voltam őrült. San Marinóba menni ilyen melegben, rendes és megszokott dolog. Mit is csinálhatna mást az ember? Ebéd után ne mulasszon el felmenni San Marinóba...

San Marino hegyi város. A leginkább hegyi város az összes olasz hegyi város közül, amelyet eddig láttam. Sokkal „hegyesebb”, mint a szörnyű hegy oldalába búvó Gubbio, az ijesztően fekete, középkori, pápaverő Anagni, a nagy asztalra feltett óriás-játékszer, Orvieto. Mindegyiknél magasabban és meredekebben fekszik. A kőszál, amelyen épült, az egyik oldalon függőleges, mintha levágták volna, és a másik oldalán is hegymászóknak való. Az ember nem érti, hogy jutott eszükbe az első telepeseeknek, hogy ide felmásszanak. Ez igazán az a város, ahol, ha az ember megcsúszik, kiesik a városból.

Már a felfelé vezető út is nagyon romantikus. A romagnai síkságról messziről látni a különös, köztársasági hegyet, hármass tarajával, az élére épített három toronnyal. A kis villamosvasút úgy megy fel a hegyre, mint a városligeti barlangvasút, keresztül-kasul lyuggatva-öltve a hegyet, egyszer az egyik oldalon bukkan ki, másszor a másikon, mindig magasabban; és egyre tisztábban látható a kis csodaváros és tetején a három torony.

San Marino

Sono andato a Rimini, la Siófok italiana dalle distese infinite, ho fatto il bagno nell'Adriatico, e dopo pranzo ho preso il piccolo treno che sale a San Marino. Credevo di essere l'unico pazzo in vena di una gita dopo pranzo, in quest'orribile afa. Mi sbagliavo. Il piccolo treno era gremito, come tutti quelli che ho incontrato finora in Italia. Un fiume di gente stava salendo a San Marino. Pare non fossi affatto pazzo. Scalare San Marino con questo caldo è normale e usuale. Cos'altro potrebbe fare la gente? Non si può certo rinunciare a scalare San Marino dopo pranzo...

San Marino è una città di montagna. Tra tutte le città di montagna italiane che ho visto finora, è la più di montagna. È molto più "acuminata" di quell'orribile città nascosta nel fianco della montagna, Gubbio; di quella spaventosamente nera, medievale, città dello "schiaffo" al papa, Anagni; di quel gigantesco giocattolo posto su un grande tavolo, Orvieto. Si staglia più alta ed erta di tutte. Uno dei versanti della cresta su cui sorge scende a strapiombo, come se ne avessero recisa una parte, e anche l'altro versante è per alpinisti esperti. Non si capisce come sia venuto in mente ai primi abitanti di arrampicarsi qui sopra. Questa è davvero la città dove, se si scivola, si cade dalla città.

Anche la strada per salire è molto romantica. Il singolare monte della Repubblica, con le sue tre creste e le tre torri sulle sommità, è visibile di lontano dalla pianura romagnola. La piccola ferrovia elettrica si arrampica sulla montagna come quella nella grotta del Városliget, il parco cittadino di Budapest, forando e ricucendo il monte nella sua interezza. Sbuca una volta da un lato, e la seconda dall'altro, sempre più in alto; e la piccola città-prodigio con le tre torri sulla sommità si vede sempre più chiaramente.

Vége az ember felér, de akkor még távolról sincs fent. A kis vonat kiönti a kirándulókat, akik lelkesen és versenyezve másznak felfelé. Átmennek a városkapun, és megindulnak a városka meredek utcáin. Elérnek a miniatűr piazzára, ahol a miniatűr városháza áll, éppolyan régi és gyönyörű, mint a nagyobb városok Palazzo Communaléi. Mindenfelé kis vendéglők kínálják a kilátást, a zenét és a moscato-bort, San Marino specialitását. Némelyek már itt leülnek és gyönyörködnek a köztársaság hadseregében, amelynek a fele legalábbis itt sétál a városháza előtt. Mások berohannak a postahivatalba és San Marinói bélyeggel ellátott levelezőlapokat ontanak a lefelé menő vasút indulásáig.

De a lelkes többség nekivág a tornyokhoz vezető sziklaútnak. Az út a keskeny hegyélen vezet keresztül, jobbra és balra mélységek fölött. A tornyok szabályos középkori, bár nagyon restaurált vártornyok, fantasztikusan uralkodnak a táj fölött, mint a régi zsarnok-törzsfőnökök, mindegyikük egy Malatesta, egy Scaliger, egy Rovere. De a sastoll jelvény a tornyok tetején, San Marino jelvénye, madárrá szelídíti a tornyokat. A kirándulók boldogan nyüzsögnek a korlát nélküli szabadlépcsőkön fel és alá, és talán, amint a boxmeccsen a hozzá nem értő annak örül, hogy nem ő az, akit ütnek, ők is annak örülnek, magukat tudatlan, hogy nem „akkor” kellett élniük.

A Harmadik Torony

Így érkezünk el egy kis kapuhoz, amire az volt írva: ÚT A HARMADIK TORONYHOZ. Idáig érve a kirándulók lelkesedése elfogyott, kiizzadtak és visszafordultak, a kilátás és a moscato felé. Én továbbmentem, boldogan, megkönnyebbülve, egyedül. A harmadik torony az enyém volt.

A harmadik torony külön áll, a hegy egyik sarkán, mindkét oldalon meredek, megközelíthetetlen sziklán, a város nem ér idáig, és az ember, amíg a gerincen végigmegy, szédül a magasban. Itt, a szabad ormon, erős, hűvös szél fúj, még ebben a hőségben is; úgy képzelem, itt mindig szél lehet.

Finalmente si arriva su, ma la cima è tutt'altro che prossima. Il treno si svuota dai turisti, che si inerpicano sfidandosi con allegria. Attraversano la porta della città e si incamminano per le sue vie scoscese. Arrivano alla piazza in miniatura dove si trova il municipio in miniatura, antico e splendido come i "Palazzi Comunali" delle più grandi città. Tutte le piccole locande offrono panorama, musica e moscato, le specialità di San Marino. Già qui qualcuno si siede e ammira l'esercito della Repubblica, di cui almeno la metà passeggia davanti al municipio. Altri si fiondano all'ufficio postale e imbucano lettere provviste di francobolli sammarinesi fino alla partenza del treno di ritorno.

Ma l'entusiasta maggioranza si avvia invece verso la funicolare che porta alle torri. Il sentiero conduce attraverso la cresta del monte, a destra e a sinistra sopra i dirupi. Le torri sono tipicamente medievali, anche se pesantemente ristrutturata, e dominano il paesaggio come antichi principi dispotici, tutti un Malatesta, uno Scaligero, un Rovere. Ma la penna d'aquila, simbolo di San Marino, a pinnacolo delle torri, le addolcisce, trasformandole in uccellini. I turisti brulicano allegramente su e giù per le scale senza ringhiere, e forse, come l'incapace nel pugilato è lieto di non essere lui quello malmenato, anche loro, senza pensarci, sono lieti di non aver dovuto vivere in "quel" tempo.

Trad. di Alessia Mio

La terza torre

Così siamo arrivati ad una piccola porta sulla quale c'era scritto: SENTIERO PER LA TERZA TORRE. Arrivati fin qui, l'entusiasmo dei turisti si era esaurito, erano sudati e volevano tornare al panorama e al moscato. Io proseguivo, allegro, sollevato, solo. La terza torre era mia.

La terza torre si staglia isolata su un angolo del monte, entrambi i versanti sono scoscesi, dirupi inavvicinabili; la città non arriva fin qui, a chi ne percorre la dorsale vengono le vertigini. Qui, sulla cima nuda, soffiava un vento forte e fresco, anche in questa canicola; immagino che qui ci sia sempre vento.

Leülök a tornyom lábához és nézem a kilátást, az én kilátásomat. Ed-
dig osztoznom kellett a többi kirándulóval, csacsogón együtt lelkesed-
nem, most itt megtörténik a lelki birtokbavétel, az egész országrész az
enyém. Az egyik oldalon a lankás, városos, gazdag és alkonyodó Ro-
magna, a tengorig, a másik oldalon az ősi, briganti járta Etruszk Ap-
penninek, és mögöttük húsvéti birodalmamat sejtem, Urbinót,
Arezzót, Gubbiót, az egész Umbriát. Ezek a hegyek nagy hegyek, ami-
lyen nagyot csak kívánhat az ember. Azokat a hegyeket, amelyek még
magasabbak, nem szeretem. Nem szeretem az Alpokat. Féktelenek, ti-
tániaiak. Nem emberi hegyek. A hegy ne legyen nagyobb, mint ezek. Az
Appenninek emberszabású hegyek, aminthogy az egész olasz táj em-
berszabású, azért szebb a föld minden más tájánál.

Ülök az olasz táj fölött, az alkonyatban a kékek és az ég alján a vörösek
élesebbek, zengőbbek, távolosabbak lesznek, belém száll az olasz táj
kimondhatatlan édességű szerenitása, és mostani utamban először
boldog vagyok. Boldog a szó antik értelmében, amely szerint a gyer-
mek nem lehet boldog: teljes. Semmi sem hiányzik. A Harmadik To-
rony az enyém. Olaszország az enyém, nem Mussolinié. Én magam az
enyém vagyok. És önmagamnak elégségesen egyedül vagyok.

Ott, a Harmadik Torony alján megértettem mindent: nyugtalanságo-
mat a vonatokon, a szállodákban, a vendéglőkben, a kirándulók közt,
egész úton mindenütt, ahol mint magányosnak a kollektivitással, a
boldog olasz kollektivitással kellett érintkeznem. A magányomat fél-
tettem tőlük, és az európai jövőtől, amit a számomra szimbolizáltak. A
magányos boldogságomat féltettem az ő csordai boldogságuktól, mert
ők az erősebbek.

Ezt a boldogságot, amit itt érzek a Harmadik Torony alján, senkinek
átadni nem tudom. Éppúgy, aminthogy senkinek és semminek, semmi
államnak és semmi eszmének nem adhatom oda önmagam.

Siedo ai piedi della mia torre e guardo il panorama, il mio panorama. Finora ho dovuto dividerlo con gli altri, rallegrarmene chiacchierando con loro, ora qui si compie la presa di possesso spirituale, l'intero stato è mio. Da una parte, fino al mare, la collinare, cittadina, benestante e crepuscolare Romagna; dall'altra parte, gli antichi Appennini etruschi percorsi dai briganti, e dietro di loro avverto il mio paradiso: Urbino, tutto ciò che uno possa desiderare. Le montagne ancora più alte non mi piacciono. Non mi piacciono le Alpi. Sono irruente, titaniche. Non sono montagne per uomini. Le montagne non dovrebbero essere più massicce di così. Gli Appennini sono a misura d'uomo, parimenti all'intero paesaggio italiano, per questo è la terra più bella di tutte.

Siedo sul paesaggio italiano, i blu e i rossi del crepuscolo divengono più vividi, risonanti, lontani; mi pervade la serenitas dell'indicibile dolcezza del panorama italiano, e per la prima volta in questo viaggio mi sento felice. Totalmente beato, nell'antica accezione del termine, secondo la quale i bambini non lo possono essere. Non manca niente. La Terza Torre è mia. L'Italia è mia, non di Mussolini. Io appartengo a me stesso. E la mia solitudine mi basta.

Lì, alla base della Terza Torre, ho capito tutto: la mia irrequietezza sul treno, negli alberghi, nelle locande, tra i turisti, in qualsiasi luogo dove, come il singolo con la collettività, dovetti interagire con la collettività italiana, la beata collettività italiana. Temevo per la mia solitudine, a causa loro e del futuro dell'Europa, di quello che rappresentavano per me. Temevo per la mia solitaria felicità a causa della loro felicità gregaria, perché sono loro i più forti.

Questa felicità che sento ai piedi della Terza Torre non si può spiegare. Così come non posso concedere me stesso a niente e nessuno, a nessuno stato e a nessuna ideologia.

Trad. di Alessia Mio

Ferrara

Az ember lassankint megszokja. Ha még egy-két hétig utazom, természetesen fogom találni. Az ember este megérkezik egy városba. Megkeresi a piazzát, egy pillantást vet a sárkánytaréjos, nagytornyú palazzóra, és megkeresi azt a bizonyos, neki megfelelő, mindenütt egyforma albergót. Megvacsorázik, egy kis bort iszik, és másnap megnézi a várost. Mindenütt van egy dóm, egy ferde torony, és valami specialitás. Ferrarában például az Esték várkastélya, hatalmas, ódon, zordon vár, vízzel töltött sáncárokkal körülvéve, a város közepén. Ez a sáncárok akkor este nagyon imponált nekem, bár mindjárt kissé gyanús volt. Sajnos, félelmem valóra vált.

A szállodában, mikor fel akartam húzni a függönyt és ki akartam nyitni az ablakot, a szobalány nem hagyta. Figyelmeztetett, hogy nagyon sok a zanzara, a szúnyog. Úgy is volt. A vízzel töltött sáncárookra nem hiába gyanakodtam. Az ilyen szép középkori intézmények nincsenek minden hátrány nélkül. Egész éjjel nem hunytam le a szemem. Az Estékre azóta csak bizonyos rosszallással tudok gondolni – pedig hát ha a Scalák és Polenták Dantét vendégelték, ők viszont Ariostót és Tassót. Igaz, hogy Tasso belé is őrült ebbe a vendégszeretetbe.

Pedig Baedeker is figyelmeztetett a veszedelemre, már Ravennával kapcsolatban megjegyezte: Im Sommer viele Stechmücken. Miért annyival komikusabb a német szó, mint a megfelelő magyar vagy olasz? Miért olyan lehetetlen állat a Stechmücke, mint a nünüke és a rézsüke?

A Stechmückékkel úgy voltam, mint a meleggel. Annyit hallottam róluk, hogy nem hittem el, és mikor Veronában először keltem fel dagadt fejjel, meg voltam sértődve. Azóta húséges társaim éjszakánként. Néha vadászom rájuk, de mindhiába. Sokkal fürgébbek, mint a mi margitszigeti szúnyogjaink.

Ferrara

Lentamente, ci si abitua. Se viaggiassi ancora per un paio di settimane, lo troverei naturale. Si arriva nelle città di sera. Si cerca la piazza, si dà un'occhiata al palazzo dalle grandi torri a coda di rondine, e si cerca quell'albergo che si giudica consono, tra la schiera di alberghi del tutto identici. Si cena, si beve un po' di vino, e il giorno dopo si visita la città. In ogni luogo c'è un duomo, una torre pendente, e qualche specialità. A Ferrara, ad esempio, al centro della città ti attende il castello estense, enorme, antico, austero, circondato da fossati pieni d'acqua. Questi fossati mi colpirono particolarmente la sera, ma subito dopo li trovai un poco sospetti. Purtroppo il mio timore divenne realtà.

In albergo provai a spostare la tenda per aprire la finestra, ma la cameriera me lo impedì. Mi avvertì che le *zanzare*, come le chiamò, erano copiose. Era davvero così. I miei sospetti nei confronti dei fossati pieni d'acqua non erano infondati. Edifici medievali così belli non sono privi di svantaggi. Non chiusi occhio tutta la notte. Da allora riesco a pensare agli Este solo con una certa deplorazione; d'altro canto, se gli Scala e i Polenta accolsero Dante, gli Estensi ospitarono Ariosto e Tasso. È anche vero, che Tasso impazzì per tutta quell'ospitalità.

Eppure anche Baedeker mi aveva messo in guardia sul pericolo già osservato a Ravenna: Im Sommer viele Stechmücken. Perché è tanto più comica la versione tedesca rispetto a quella ungherese o italiana? Perché la Stechmücke pare un animale tanto improbabile quanto il termidottero o la canapispola?

Soffrivo le Stechmücken quanto il caldo. Ne avevo sentite tante sul loro conto da non crederci, e quando a Verona mi svegliai per la prima volta col viso gonfio, mi offesi. Da allora sono le mie fedeli compagne notturne. Ogni tanto ne vado a caccia, ma invano. Sono molto più veloci delle zanzare dell'isola Margherita, a Budapest.

Trad. di Alessia Mio

Trieszt, avagy a fáradtság

Trieszt nagyon szép város, abból a negyedmilliós ideális fajtából. Még nézek még egy katedrálist, még egy castellót, még egy tengert.

A Corso Vittorio Emanuelén, a város egyik főutcáján, egy kirakatot látok, tele zománcozott éjjeli edényekkel. Alattuk harsány felírás hirdeti: „A nemzeti zománc immár felveszi a versenyt minden vetélytársával!” Hát ez igen. Mégiscsak, ezek az olaszok... Ezekkel nem lehet ám packázni. Bárkivel felveszik a versenyt, és ha akarják, hát megmutatják. És akármit tesznek, nemzetük nagyobb dicsőségét szolgálják vele.

Trieszt valahogy már otthoni város, bölcsője az volt, ami az enyém, az összmonarchia. Utcái széles, nagy osztrák–magyar utcák. Egyes épületek szimmetriájában itt is feltűnik olykor Ferenc József pofaszakállja. A sör hideg és kitűnő, mint otthon. Nem tudok betelni vele, a sok bor és narancslé után. A nők szőkék és szépek. Apropos... egész jó lesz már hazamenni.

Igen, ideje van már. Fáradt vagyok. És talán nem is szeretem annyira Olaszországot. Aminthogy nem szeretek „annyira” senkit és semmit. Már magamat sem tudom annyira szeretni, oly gyengéden és figyelmesen, mint mikor még fiatalabb voltam.

Fáradt vagyok. Egész jól lesz már hazamenni. A pánik elmúlt, megnyugodtam, és erőt merítettem titkos tartalékból. Majd csak lesz valahogy, bátorság. Csak a magányodat ne add fel, semmiért, semmi körülmények között. És akkor voltaképp nem vehetnek el semmit. Hogy is mondja Milton Sátánja, az Alvilág égő sivatagjában? „What matter where, if I be still the same.” Akármi is lesz Európában, bízzál a magáncsillagaidban. Mindig akad a számodra valahol egy Harmadik Torony. És az elég.

Trieste, ovvero la stanchezza

Trieste è una città molto bella, una di quelle città ideali da un quarto di milione di abitanti. Visito un'altra cattedrale, un altro castello, un altro mare.

In Corso Vittorio Emanuele, una delle strade principali della città, vedo una vetrina piena di vasi da notte smaltati. Al di sotto una scritta sgargiante recita: "Ora lo smalto dello Stato può sfidare tutti i suoi rivali!" Questa è bella. Eppure, questi sono gli italiani... Non ci si può certo scherzare. Accettano sempre la sfida e, se hanno voglia, te la fanno vedere loro. E qualunque cosa facciano, la fanno per la grandezza della loro nazione.

Trieste è una città in qualche modo di casa ormai, la sua culla è stata la mia: la monarchia austro-ungarica. Le sue strade sono larghe, grandi strade austro-ungariche. Anche qui nella simmetria dei singoli edifici, talvolta appare la barba di Francesco Giuseppe. La birra è fresca e squisita, come a casa. Ne berrei a fiumi, dopo tutto quel vino e succo d'arancia. Le donne sono bionde e belle. A proposito... È finalmente ora di tornare a casa.

Sì, ormai è tempo. Sono stanco. E forse l'Italia non mi piace poi così tanto. Esattamente come niente e nessuno mi piace "così" tanto. Ormai nemmeno io riesco a piacermi così tanto, in quel modo dolce e premuroso di quand'ero più giovane.

Sono stanco. È finalmente ora di tornare a casa. Il panico è passato, mi sono rasserenato e ho attinto forza da una riserva segreta. Qualcosa ne verrà, coraggio. Solamente un appunto: per nessuna ragione e in nessuna circostanza non rinunciare alla tua solitudine. E allora davvero, non potranno toglierti nulla. Cos'è che dice il Satana di Milton, nel rovente deserto degli Inferi? "What matter where, if I be still the same.". Qualunque cosa accada in Europa, confida nelle tue stelle. Da qualche parte ci sarà sempre la tua Terza Torre. E questo basta.

Trad. di Alessia Mio

Trieste, ovvero la stanchezza

Trieste è una città molto bella, tra le città ideali da duecentocinquanta-mila abitanti. Visito un'altra cattedrale, un altro castello, un altro mare.

Sul Corso Vittorio Emanuele, una delle vie principali della città, vedo una vetrina piena di quei vasi da notte smaltati. Sotto c'è una scritta sgargiante che annuncia: "lo smalto patriota gareggia con tutti i rivali!" Apperò. Guarda te questi italiani... A questi non si possono proprio fare dispetti. Si mettono in competizione con tutti e se vogliono loro sì che te la fanno vedere! E qualunque cosa facciano, la fanno per servire la patria con onore.

Trieste sa un po' di casa, la sua culla è la stessa della mia, la monarchia assoluta asburgica. Le sue strade sono larghe, austro-ungariche. Nelle simmetrie di alcuni edifici anche qui a volte si notano le basette di Francesco Giuseppe. La birra è fredda e deliziosa, come a casa. Non riesco a saziarmi, dopo così tanto vino e aranciata. Le donne sono bionde e belle. A proposito... Sarà proprio bello tornare a casa.

Sì, è giunto il momento. Sono stanco. E forse non mi piace così tanto l'Italia. Come non mi piace "così tanto" niente e nessuno. Non riesco a piacere nemmeno a me stesso, così poco e con così tanta attenzione come quando ero giovane.

Sono stanco. Sarà proprio bello tornare a casa. Il panico è passato, mi sono calmato e ho attinto energia dalla tanica di riserva segreta. Troverò coraggio, in qualche modo. Non mollare la tua solitudine, per niente al mondo, per nessuna circostanza. E sarà allora che non potranno toglierti nulla. Com'è che diceva il Satana di Milton, nel deserto rovente degli Inferi? "What matter where, if I be still the same.". Qualsiasi cosa succeda in Europa, confida nelle tue stelle. Da qualche parte ci sarà sempre una Terza Torre per te. E questo basta.

Trad. di Veronica Mazzucchelli

I partecipanti al II Seminario (giu. 2021)

I partecipanti al III seminario (feb. 2022)

Alcuni dei partecipanti al IV Seminario (giu. 2023)

Finito di stampare nel mese di dicembre 2025
A Szeged, presso Innovariant